

HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR

Kesik Baş Zabıta Romanı

YAYIN YÖNETMENİ ve HAZIRLAYAN
EMİNE GÜRSOY NASKALİ

Türk Dil Kurumu Yayınları

Hüseyin Rahmi GÜRPINAR

KESİK BAŞ - ZABITA ROMANI

Gürpınar, Hüseyin Rahmi (1864-1944)

Kesik baş – zabıta romanı / Hüseyin Rahmi Gürpınar; hazırlayan ve yayın yönetmeni: Emine Gürsoy Naskali.--Ankara: Türk Dil Kurumu, 2021.

200 s.; 21 cm.— (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları; 1377)

ISBN 978-975-17-4768-6

1. Türk Romanı 2. Türk Edebiyatı—Roman I. Naskali, Emine Gürsoy (yayın yönetmeni ve haz.) II. e.a

813.317

Türk Dil Kurumu Yayınları

Hüseyin Rahmi GÜRPINAR

KESİK BAŞ - ZABITA ROMANI

Yayın yönetmeni
Emine Gürsoy NASKALİ

Hazırlayan
Emine Gürsoy NASKALİ

Ankara, 2021

Atatürk Kùltür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu

Türk Dil Kurumu Yayınları: 1377

KESİK BAŞ - ZABITA ROMANI

Hüseyin Rahmi GÜRPINAR

*

Yayın yönetmeni:

Prof. Dr. Emine Gürsoy NASKALİ

*

Hazırlayan:

Prof. Dr. Emine Gürsoy NASKALİ

*

Metin denetimi:

TDK - Sevde GÜREL

*

Sayfa ve kapak tasarımı:

TDK - Mehmet GÜVEN

*

Birinci baskı: Ankara, Şubat 2021

ISBN: 978-975-17-4768-6

*

Dağıtım:

Türk Dil Kurumu

Atatürk Bulvarı No.: 217

06680 Kavaklıdere/ANKARA

Telefon: +90 (312) 457 52 00

Belgegeçer: +90 (312) 468 07 83

Genel ağ: <http://tdk.gov.tr>

*

©5846 sayılı Yasa'ya göre

eserin bütün yayın, çeviri ve alıntı hakları

Türk Dil Kurumuna aittir.

İçindekiler

Sunuş • 7

Giriş • 31

Kesik Baş • 33

Sunuş

Hüseyin Rahmi Gürpınar (1864-1944)

Yaşamı

Hüseyin Rahmi, 1864'te İstanbul'da Ayazpaşa'da doğdu.¹ Hünkâr yaveri Mehmet Sait Paşa'nın oğludur. Okur yazar bir kadın olan annesi 22 yaşında veremden vefat ettiğinde Hüseyin Rahmi üç yaşındaydı. Annesinin ölümü üzerine Girit'te görevde bulunan babasının yanına gönderildi ancak babasının yeniden evlenmesiyle altı yaşındayken anneannesinin yanına İstanbul'a geldi.

Yakubağa Mektebi, Beyazıt'taki Mahmudiye Rüştîyesi ve idadide okuyan Hüseyin Rahmi, tarihçi Abdurrahman Şeref Bey'in himayesiyle Mekteb-i Mülkiyeye girdi (1878). Okulun ikinci sınıfında iken ağzından kan gelince yani verem belirtisi üzerine Hüseyin Rahmi öğrenimini yarıda bıraktı (1880). Kısa bir süre Adliye Nezaretî Ceza Kalemünde memur, Ticaret Mahkemesinde aza mülazımı olarak çalıştı. Hayatını kalemiyle kazanmaya karar verince 1887'de *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde yazmaya başladı. Sonra, *İkdam* ve *Sabah* gazetelerinde çevirmen ve yazar olarak çalıştı. II. Meşrutiyet Dönemi'nde 37 sayı süren *Boşboğaz ile Güllabi* adlı bir gazete çıkardı. İbrahim Hilmi Bey ile birlikte çıkardığı *Millet* gazetesi de uzun ömürlü olmadı. Bundan sonra çalışmalarını *İkdam*, *Söz*, *Za-*

¹ Hüseyin Rahmi'nin hayatını anlatan en doyurucu kaynak: Abdullah Harman-
cı: *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Öyküleri ve Öykücülüğü*. Konya 2010, Selçuk
Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü doktora tezi.

man, Vakit, Son Posta, Milliyet ve Cumhuriyet gazetelerinde neşretti. Türkiye Büyük Millet Meclisine 5. ve 6. dönem Kütahya milletvekili olarak katıldı (1936-1943). Ömrünün son yıllarını, 1924'te Heybeliada'da yaptırdığı evde geçirdi. 1944'te yaşama veda etti. Heybeliada'daki Abbas Paşa Mezarlığı'na defnedildi.

Hüseyin Rahmi'nin Heybeliada'daki evi müze olarak düzenlenmiştir.

Yazarlığı

Hüseyin Rahmi Gürpınar; Tanzimat, Servet-i Fünun, Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerinde eser vermiş bir yazarımızdır.

Yazarlığa 1884'te *Ceride-i Havadis*'te yayımlanan “Bir Genç Kızın Âvâze-i Şikâyeti” ve hemen ardından “İstanbul'da Bir Frenk” hikâyesiyle adım atar. İlk romanı *Şık*'ı (*Ayna*) 1887'de tamamlar ve Ahmet Mithat Efendi'nin çıkardığı *Tercüman-ı Hakikat*'e gönderir. Ertesi gün romanın gazetede tefrika edileceği ve Ahmet Mithat'ın kendisini matbaaya çağırdığı haberi gelir. Hüseyin Rahmi, Ahmet Mithat ile karşılaşmasını şöyle anlatır: “Hazretin huzuruna büyük bir helecanla çıktım. Gür kaşlı, kara sakallı, iri yarı, heybetli bir zat... Beni görünce ilk sorusu şu oldu:

— Kimsin sen çocuğum?

— *Şık* yazarı Hüseyin Rahmi.

Korktuğuma uğradım. Efendi'nin yüzünde derhâl bir güvensizlik gülümsemesi belirdi. [...] Bana pek alaycı gelen bir sesle:

— Oğlum, senin ağzın daha süt kokuyor. Bu roman usta işi. Senin ne kalemin ne yazı gücün ne deneyimin ne de görgün henüz bunu yazmaya yeterli değil. Bu gerçek görünüyor. Sen böyle bir şey tasvirine özenebilirsin ama tek başına başaramazsın. Sana bir yardım eden var. Baban mıdır, ağabeyin midir, arkadaşın mıdır, o kimdir? Söyle...

[...] Koca Ahmet Mithat Efendi'nin bu suçlaması karşısında küçüldüm, büzüldüm, hiçbir söz bulamadım. Sonunda gözlerimden dökülen iki damla, hüznü bir yanıt yerine geçti. Bu saf, masumca ağlayışım Efendi'ye dokundu, hemen:

— Ağlama... Ağlama, inandım... dedi."²

Böylece Hüseyin Rahmi, edebiyat dünyasına Ahmet Mithat Efendi'nin desteğiyle girmiş olur. Ahmet Mithat, Hüseyin Rahmi'yi kızıyla evlendirmeyi düşünecek kadar beğenmekte ve sevmektedir. Hüseyin Rahmi bu evlenme teklifini nazıkçe reddeder ve ömrü boyunca hiç evlenmez.

İlk romanın bu kadar büyük bir ün kazanmasına Hüseyin Rahmi de hayret eder. Ahmet Mithat bu ünün sebebini şöyle açıklar: "Oğlum, senin kafandan daha çok şeyler doğacak gibi görünüyor. Eserinin en büyük erdemi, okuyanları kahkahalarla güldürmesidir."³

Romanlarındaki karakterler ve konular

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın romanlarındaki karakterler toplumun her kesiminden, her yaş grubundan seçilmiştir: İstanbul hanımefendileri, İstanbul beyefendileri, evlatlıklar, öksüz ve yetimler, yoksullar, dadılar, kalfalar, kâhyalar, bürokratlar, küçük memurlar, polisler, yazarlar, Mülkiyeliler, hukukçular, askerler, doktorlar, eczacılar, tüccarlar, öğretmenler, din adamları, politikacılar, şairler, müzikseverler, ressam, tiyatrocular, sporcular, harp zenginleri, vurguncular, mirasyediler, iç güveyiler, dullar, gayrimeşru çocuklar, dolandırıcılar, dilenciler, eşkıyalar, fahişeler, metresler, muhabbet tellalları, hovardalar, şıpsediler, fedakârlar, iffetsizler, namussuzlar, alafranga tipler, dejenere tipler, züppe tipler, dedikoducular, fettanlar, Fransızlar, Rumlar, Ermeniler, Yahudiler, Ruslar, vb.

² Şık romanının ikinci baskısının (1920) girişinden alıntıdır. [Kemal Bek'in *Billur Kalp*'e yazdığı ön sözden aktarılmıştır (Hüseyin Rahmi Gürpınar, *Billur Kalp*, Özgür Yayınları, 2005).]

³ Kemal Bek'in *Billur Kalp*'e yazdığı ön sözden aktarılmıştır.

Romanlarda bu karakterler gerçek hayattaki gibi konuşturulurlar. Eğitimlerine uygun söz dağarcıkları, ağız özellikleri, şiveleri, ifade biçimleri, kullandıkları argo sözler yazıya geçirilmiştir.

Romanlarının konuları şöyle sınıflandırılabilir:⁴

1. Türk toplumunun geleneklerine tezat teşkil ettiği için gülünç durumlara düşen, alafranga, züppe ve dejenere tiplere yer veren eserler: *Şık, Mürebbiye, Metres, Şipsevdi, Tutuşmuş Gönüller, Gönül Bir Değirmendir Sevda Öğütür, Dirilen İskelet, Kaderin Cilvesi, Can Pazarı*.

2. Himayeden mahrum, zavallı, âciz kimseleri, sorunlarını ve düştükleri kötü durumları ele alan eserler: *İffet, Nimetşinas, Hakka Sığındık, Billur Kalp*.

3. Batıl şeylere inanan ve birtakım fantastik unsurların etkisinde kalan tipleri konu edinen eserler: *Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç, Gulyabani, Cadı, Efsuncu Baba, Muhabbet Tılsımı, Mezarından Kalkan Şehit, Şeytan İşi*.

4. Karı koca geçimsizliklerini ve bunların zeminini hazırlayan çeşitli faktörleri işleyen eserler: *Mutallaka, Tebessüm-i Elem*.

5. Kadının veya erkeğin isteğine aykırı olarak yapılan evlilikleri ve bunların olumsuz neticelerini konu alan eserler: *Muadele-i Sevda, Tesadüf, Sevda Peşinde, Son Arzu*.

6. Yaşlı erkeklerle evlendirilen genç kızların fizyolojik ve ruhsal çırpınmalarını, ev içindeki veya dışındaki kendi yaşlıları delikanlılarla gayrimeşru münasebetlerini, türlü maceralarını ve neticede tam anlamıyla ahlaki düşüşlerini sergileyen eserler: *Toraman, Cehennemlik, Dünyanın Mihveri Kadın mı, Para mı?, Namuslu Kokotlar*.

7. Toplumu temelinden sarsan sosyal meselelerin en mühimlerinden birini teşkil eden fuhşu, realist ölçüler içerisinde gözler önüne seren eserler: *Hayattan Sayfalar, Kokotlar Mektebi*.

⁴ bk. Önder Göçgün: *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanları ve Romanlarında Şahıslar Kadrosu*: Ankara 1987, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları no.: 722, Kültür Eserleri Dizisi no.: 63.

8. Felsefeyi hareket noktası kabul ederek dünya ve ahiretle ilgili çeşitli hadiselerle uğraşan filozof tavırlı kimseleri, onların fikir ve ruh yapılarını, anlayışlarını, davranış özelliklerini, eğilimlerini ve ideallerini ele alan eserler: *Deli Filozof, İnsanlar Önce Maymun muydu?*

9. Ruhsal bakımdan hasta tipleri ve onların toplum içerisindeki son derece olumsuz, zararlı hareketlerini, bir psikolog titizliğiyle tahlil ve tenkit eden eserler: *Ben Deli miyim?, Utanmaz Adam.*

10. İlerlemiş yaşlarına rağmen, hâlâ olgunlaşmamış ve kendilerini sadece cinsel içgüdülerine teslim etmiş tipleri, yer yer hicvederek ele alan eserler: *Evlere Şenlik, Kaynanam Nasıl Kudurdu?*

11. Tehditte para sızdırmak amacıyla kaçırılan insanları ve onlara türlü eziyetler çektiren eşkıyayı konu alan eserler: *Eşkya İninde.*

12. Baştan sona polisiye bir nitelik taşıyan, gerilimi yüksek eserler: *Kesik Baş.*

13. Ruhçuluk ve bu nedenle ruhçuluğa inanan kimselerin geçirdikleri sarsıntıları konu alan eserler: *Ölümler Yaşıyor mu?*

14. Çeşitli psikolojik zikzaklar çizerek çareyi canlarına kıymakta bulan ve neticede intihar manyasına tutulan zavallıları ve onların bu hâllerini tasvire yönelik eserler: *Ölüm Bir Kurtuluş mudur?*

Hüseyin Rahmi'nin romanları sürükleyicidir, okuyucuyu son noktaya kadar merak içinde tutar. Romanları ve hikâyeleri önce gazete tefrikası olarak yayımlanmış, sonradan kitap olarak basılmıştır. Eserlerinin kitap olarak basım tarihi, bazen kaleme alınış tarihinden epey sonradır hatta bazı yazıları, ölümünden sonra kitap olarak basılmıştır. 1960 sonrasında roman ve hikâyelerinin sadeleştirilmiş baskıları yapılmıştır. Hüseyin Rahmi; seçtiği konular, akıcı üslubu, kıvrak Türkçesi, mizahi yaklaşımı, gerçekçiliği dolayısıyla ilgiyle takip edilen, çok okunan ve sevilen bir yazar olmuş ve pek çok eser vermiştir.

Eserleri

Romanlar: *Ben Deli miyim?*; *Billur Kalp*; *Bir Muadele-i Sevda*; *Cadı*; *Can Pazarı*; *Cehennemlik*; *Deli Filozof*; *Dirilen İskelet*; *Dünyanın Mihveri Para mı Kadın mı?*; *Efsuncu Baba*; *Eşkîya İninde*; *Evlere Şenlik*, *Kaynanam Nasıl Kudurdu?*; *Gönül Bir Yeldeğirmenidir* *Sevda Öğütür*; *Gulyabani*; *Hakka Sığındık*; *Hayattan Sayfalar*; *İffet*; *İnsanlar Maymun muydu?*; *Kaderin Cilvesi*; *Kesik Baş*; *Kokotlar Mektebi*; *Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç*; *Metres*; *Tesadüf*; *Mezarından Kalkan Şehit*; *Muhabbet Tılsımı*; *Mürebbiye*; *Namuslu Kokotlar*; *Nimetşinas*; *Ölüler Yaşıyor mu?*; *Ölüm Bir Kurtuluş mudur?*; *Sevda Peşinde*; *Şeytan İşî*; *Şık*; *Şıpsevdi*; *Son Arzu*; *Tebessüm-i Elem*; *Toraman*; *Tutuşmuş Gönüller*; *Utanmaz Adam*.

Hikâyeler: *Açlıktan Ölmemenin Çaresi*; *Ada Vapurunda*; *Aferin Hayrullah* (=Bravo Hayrullah); *Ahlak Humması*; *Allah Gönülüne Göre Versin*; *Annemin Ölümü*; *Asansör*; *Balta ile Doğuran Böyle Doğurur*; *Benim Babam Kimdir?*; *Bir Açın Ruznamesinden Birkaç Yaprak* (=Bir Açın Günlüğünden Birkaç Yaprak); *Bir Genç Kızın Âvâze-i Şikâyeti*; *Bir Hafîyenin İtirafatı*; *Bir Muamma*; *Bir Oburun Mücadele-i Nefsiyesi*; *Bir Seyahat-ı Acibe* (=İki Hödüğün Seyahati); *Bugün Ne Yiyeceğiz?*; *Büyük Ana*; *Büyük Bir İbret Dersi*; *Büyük Bir Nedamet* (=Büyük Bir Pişmanlık); *Büyük Günah*; *Çocuğumun Babası*; *Çocuklara Yasak*; *Ecir ve Sabır*; *Er Kişi Niyetine*; *Erkeğe Galebe Reçetesi*; *Eşeklerin Dilinden Anlayan Bir Mütahassıs* (=Eşeklerin Dilinden Anlayan Bir Uzman); *Eşkîya Oyunu*; *Eti Senin Kemiği Benim*; *Falaka*; *Fırkacı* (=Partici); *Galip ve Mağlup Vaziyeti* (=Yenme ve Yenilme Durumu); *Garip Kaldığımız Günlerde*; *Gönül Ticareti*; *Gugular*; *Hangisi Daha Zevkli?*; *Hattı İstiva* (=Kadayıfçı Yusuf); *Hayvanat Mitingi*; *Heybeliada Merkeplerinin Grevi*; *Horoza Ses Talimi* (=Horoza Ses Eğitimi); *İhtiyar Muharrir* (=Yaşlı Yazar); *İki Külhani Arasında*; *İki Loğusa*; *İmrenilecek Bir İntihar* (=İmrenilecek Bir Ölüm); *İstanbul'da Bir Frenk*; *İstanbul'un Esareti Günlerinden Bir Hatıra* (=İstanbul'un Esirliği Günlerinden Bir Anı); *Kadını Müdafaanın Cezası* (=Kadını Savunmanın Cezası); *Kadının Erkeğe Galabesi*; *Kadınlar Mebusu*; *Kadınlar Vaizi*; *Kanlı*

Eldiven; Katil Puse (=Öldüren Öpücük); Kayınpeder Kayınvalide Kendi Odalarında, Mahdum Bey Zevcesiyle Odasında (Kayınpeder-Kayınvalide; Kaynata-Kaynana); Kedi Yüzünden; Kedim Nasıl Öldü?; Kılıbık; Kıpti Düğünü; Kırço; Kiralık Vücut; Kocasını Deli Divane; Kocasını Boşayan Hürmüz Hanım; Kumru ile Büyükhannımın Mükamelesi; Lakırdı Beynimizde (=Söz Aramızda); Lekeleli Humma Şüphesi (=Lekeli Humma Kuşkusu); Melek Sanmıştım Şeytanı; Menekşe Kalfa'nın Müdafaaanamesi; Meyhanede Hanımlar (Meyhanede Kadınlar); Mınav... Mınav; Misafir; Mutallaka (Boşanmış Kadın); Mübareğin Kuyruğu; Müslüman Mahallesinde Bu İş Ohur mu?; Namusla Açlık Meselesi; Nasıl Dolandırıcı Oldum?; Nasıl Öldürdüler?; Nergis Hanım'la Fehmi Bey; Nurker Hanım'dan Mektup; Ölü Diri Getirir; Refia Hanım'ın Köftesi; Sahte Doktor; Samatya Tramvayında Topa Yirmi Kala; Sigarayı Nasıl Terk Ettim? (=Sigarayı Nasıl Bıraktım?); Sirkeci Lokantalarında İftar; Sokakta; Sonbahar Göçleri; Şillikle Züppe; Şehirde Bir Şekavet; Tehlike Karşısında Keçi Fil Oluyor; Tensikat-ı Beytiye (=Evde Tensikat, Ev Masraflarını Kısıtlama); Ters Konuşma; Tımarhane Şairlerin, Filozofların Mabedidir; Tosun; Tövbeler Tövbesi; Tünelde İlk Çıkış; Türkân Hanım'dan Mektup; Uçurumun Kenarında; Üç Misal; Varda İspanyol Geliyor!; Yanık Dolma; Yankesiciler (=El Elden Üstündür); Yankesiciler Kulübü; Yeni Diyojen; Zarafet ile Tekir; Zavalı Halime; Zavalı Katil; Zavalı Şair.

Kısa yazıları: *Arzın Yuvarlaklığına İnanmıyor; Bakkal Bodasakı'den Hüseyin Rahmi Bey'e Mektup; Balık Pazarı; Bir Maymunun İntiharı; Boykotajın Telakki-i Değeri; Dağların Şenliği; Döşekten Bir Sada (=Döşekten Bir Sesleniş); Gökten Köpek mi Yağıyor?; Halkın Sağlığı; Hanımların Ökçesi - Beylerin Öfkesi; Hayat ve Ölüm; Heybeli Yangını; Horoz Ailesi Sinirli Hanımın Mektubu; İğneli Fıçı; İlk Orucum; İnsan Çekiştiren Eski Vaizler; Kanatsız Uçak Yelkensis Gemi; Kanımızı Emenler; Karıncalarla Savaştayım; Pis Bir Vak'a; Taharet Meraklısı (=Temizlik Meraklısı); Üfürükçülüğüm; Yazarlar Nasıl Öler?; Yeni Bir Gazetenin Çukur Düşünceleri.*

Hüseyin Rahmi'nin hikâye antolojileri: *Kadınlar Vaizi* (1920); *Meyhanede Hanımlar* (1924); *Namusla Açlık Meselesi* (1933); Ka-

til Buse (1933); *İki Hödüğün Seyahati* (1933); *Tünelden İlk Çıkış* (1934); *Gönül Ticareti* (1939); *Melek Sanmıştım Şeytanı* (1943); *Eti Senin Kemiği Benim* (1963).

Oyunlar: *Gülbahar Hanım* (kayıp); *Hazan Bülbülü*; *Kadın Er-kekleşince*; *Tokuşan Kafalar*; *İki Damla Yaş*.

Sanat ve edebiyat konulu yazıları: *Cadı Çarpıyor*; *Şekavet-i Edebiyat*.

Derlemeler: *Müntahabat-ı Hüseyin Rahmi*, 3 cilt (1899), *Sanat ve Edebiyat* (1972), *Mektupları ve Tiyatro Eleştirileri* (1998), *Gazetecilikte İlk Yazılarım* (1999), *Gazetecilikte Son Yazılarım 1* (2001), *Gazetecilikte Son Yazılarım 2* (2002), *Gazetecilikte Son Yazılarım 3* (2004), *Gazetecilikte Son Yazılarım 4* (2006).

Çeviri romanlar: Emile Gaboriau'dan *113 Numaralı Cüzdan* (1889), *Bir Kadının İntikamı* (1891), *Batinyollu İhtiyar* (1891), Jules Arsène Arnaud Claretie'den *Paris'te Bir Teehhül* (1892), Alfred de Musset'den *Frederick ile Bernerette* (1896), Paul de Kock'tan *Biçare Bakkal* (1903).

Çeviri hikâyeler: *Arsızlık Eden Cezasını Bulur*; *Baba Kornil'in Mühim Bir Sırrı*; *Bir Sehv-i Rü'yet*; *Bir Zeki Rehnüma*; *Garip Bir Mektup*; *Hâlî Zamanı Olmayan Adam*; *Hasta Çocuk*; *İki Öksüz*; *Kedilenmek İlleti*; *Kim İki Bin Dolar Kazanmak İster?*; *Münzevi Rahip* (=Köşeye Çekilmiş Rahip); *Ne Boş Hayal İmiş*; *Rahibin Merkebi* (=Papazın Eşgeği); *Sadakat*; *Şeytanın Karısı*; *Zavallı Cambaz*.

Kaynaklar

- ADIVAR, Halide Edib: “Hüseyin Rahmi’nin Eserleri Arasında I”, *Akşam*: 1944, no.: 9151, 11 Nisan 1944.
- ADIVAR, Halide Edib: “Hüseyin Rahmi’nin Eserleri Arasında II”, *Akşam*: 1944, no.: 9152, 12 Nisan 1944.
- ADIVAR, Halide Edib: “Hüseyin Rahmi’nin Eserleri Arasında III”, *Akşam*: 1944, no.: 9153, 13 Nisan 1944.
- ADIVAR, Halide Edib: “Hüseyin Rahmi’nin Eserleri Karşısında”, *Yeditepe*: 1964, S 8, s. 6-7.
- ADIVAR, Halide Edib: “Hüseyin Rahmi’nin Eserleri Karşısında”, *Yeditepe*: 1964, S 9, s. 10-11.
- ÂDİL, Fikret: “Hüseyin Rahmi”, *Yeni İstanbul*: 7 Mart 1961.
- ÂDİL, Fikret: “Türk Edebiyatının Büyük Kaybı”, *Tanin*: 11 Mart 1944.
- AHMED MİDHAT: “Muhâbere-i Aleniyye”, *Tercüman-ı Hakikat*: 1888, no.: 2858, 2 Rebiü’l-âhir 1304/1888.
- AKAGÜN, Oya: *Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Dört Romanında Dejenere Tipler*: Erzurum 1966, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı lisans tezi.
- AKBAL, Oktay: “Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Yeditepe*: Ağustos 1964, no.: 100.
- AKBAL, Oktay: *Konumuz Edebiyat*: İstanbul 1974, Varlık Yayınevi, S 1817, s. 9-16.
- AKGÜN, Adnan: “Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Edebiyatçılarımızın Resmî Hâl Tercümeleri VII: Hüseyin Rahmi Bey”, *Yedi İklim*: Şubat 1993, S 35, s. 45.
- AKTAŞ, Şerif: “Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Büyük Türk Klâsikleri*: 1990, Ötüken Neşriyat, C 10, s. 237-243.
- AKYÜZ, Kenan: *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri 1860-1923*: İstanbul 1995, İnkılap Kitabevi.

ALANGU, Tahir: “Hüseyin Rahmi’nin Romancılığı”, *Değirmen*: Nisan 1944, Y 2, S 12.

ALANGU, Tahir: “Hüseyin Rahmi”, *Ataç*: Ekim 1964, C 3, S 29-30, s. 3-7.

ALANGU, Tahir: “W. Shakespeare ile Hüseyin Rahmi”, *Cumhuriyet*: 11 Haziran 1964.

ALANGU, Tahir: *100 Ünlü Türk Eseri*: Milliyet Yayınları, C 2, s. 823-847.

ALÇIÇEK, Esin: *Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Hikâyeciliği*: İzmir 2010, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans tezi.

ALİ RAUF: “Hüseyin Rahmi Ne Bıraktı?”, *Tanin*: 18 Mart 1944.

ALPASLAN, Gonca Gökalp: *XIX. Yüzyıl Yazılı Anlatılarında Sözlü Kültür Et-kileri*: Ankara 2002, Kültür Bakanlığı Yayınları.

ALPTEKİN, Turan: “Ölümünün 60. Yılında Hüseyin Rahmi Gürpınar’dan Bugüne Yansıyanlar”, *Hürriyet Gösteri*: Mart 2004, S 237, s. 26-29.

ALVER, Köksal: “Züppeliğin Sosyolojisi: Türk Romanında Züppe Tipler Örneği”, *Hece*: Mayıs/Haziran/Temmuz 2002, S 65-66-67, s. 252-266.

ARPAD, Burhan: “Hüseyin Rahmi’nin Romanları”, *Türk Dili*: 1966, C 20, S 213, s. 197-199.

ATAY, Falih Rıfkı: “Hüseyin Rahmi’nin Ölümü”, *Ulus*: 12 Mart 1944.

ATEŞ, Ömer; Yusuf ÇOTUKSÖKEN, “Popüler Edebiyat ve Hüseyin Rahmi”, *Tema Larousse Tematik Ansiklopedi*: İstanbul 1993-1994, Milliyet Yayınları, s. 86-87.

BALTACIOĞLU, İsmail Hakkı: “Hüseyin Rahmi ve İnsanoğlu”, *Yeni Adam*: 2 Ağustos 1945, no.: 553.

BANARLI, Nihat Sami: *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*: İstanbul 1948, C II, Millî Eğitim Basımevi, s. 1059-1062.

BAŞGÖZ, İlhan: “Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Hayatı”, *Ülkü*: 16 Mart 1944, Yeni Seri 60.

BAYBARS, Sudi: *Hüseyin Rahmi’nin Yarattığı Tipler*: İstanbul 1948, Türkiyat Enstitüsü Kitaplığı, no.: 320.

- BEK, Kemal: “Hüseyin Rahmi ve Boş İnançlar”, *Hürriyet Gösteri*: Şubat 1997, S 195, s. 77-79.
- BEKİ, Akif: “‘Utanmaz Adam’ Nasıl Unutulur Arkadaş?”, *Hürriyet*: 24 Haziran 2017.
- BERKES, Mediha: “Hüseyin Rahmi Romanlarında Kadın Tipleri”, *AÜDTCF Dergisi*: Ankara 1945, C 3, S 5, Türk Tarih Kurumu Basımevi, s. 539-552.
- BERKES, Mediha: “Hüseyin Rahmi’nin Romanlarında Aile ve Kadın”, *AÜDTCF Dergisi*: Ankara 1945, C 3, S 3, s. 19-32.
- BERKES, Niyazi: “Hüseyin Rahmi’nin Sosyal Görüşleri”, *AÜDTCF Dergisi*: Ankara 1945, C 1, S 3 (Mart-Nisan), s. 3-17.
- BORATAV, Pertev Naili: “Hüseyin Rahmi’nin Romancılığı”, *AÜDTCF Dergisi*: Ankara 1945, C 3, S 2, s. 205-212.
- BOZOK, Hüsamettin: “Hüseyin Rahmi”, *Yeni Adam*: 13 Mart 1941, no.: 324-325.
- BOZOK, Hüsamettin: “Gerçekler Uğruna Savaşan Bir Er”, *Yeditepe*: 16-31 Mart 1961, no.: 39.
- BOZOK, Hüsamettin: “Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Yeditepe*: 15 Mart 1951.
- BOZOK, Hüsamettin: “Hüseyin Rahmi’nin Romanlarında Köy ve Köylü”, *Yeditepe*: Ağustos 1964, S 100, s. 4-9.
- COŞKUN, Nusret Safâ: “Hüseyin Rahmi’nin Ölümü”, *Son Posta*: 10 Mart 1944.
- ÇAMLİBEL, Faruk Nafiz: “Hüseyin Rahmi’yi Kaybettik”, *Yedigün*: 20 Mart 1944, no.: 576.
- ÇAPANOĞLU, Münir Süleyman: “Büyük Romancı Hüseyin Rahmi”, *Haber (Akşam Postası)*: 22 Mart 1944.
- ÇEVİK, Dilek: *Mürebbiyelik ve Türk Romanında Mürebbiye Tipleri*: Konya 1999, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans tezi.
- DİMDİK, Pelin: *Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Romanlarında Kadın-Erkek İlişkisi*: İstanbul 2014, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı doktora tezi.

- DÖLEK, Sulhi: “Hüseyin Rahmi’de Mizah ve Toplumsal Eleştirisi”, *Güldiken*: Güz 2000, S 22.
- DUMANOĞLU, Halil: “Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Kovan*: Mayıs 1944, S 10.
- DURAN, Elif: *Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Romanlarında Kadın*: İstanbul 2009, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı yüksek lisans tezi.
- EMEKSİZ, Pelin Dimdik: “Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Romanlarında Kahramanlarının ve Anlatıcı Olarak Yazarın Evlilik Hakkındaki Görüşlerinden Hareketle Türk-Osmanlı Toplumunda Evlilik Anlayışı”, *Eurasian Academy of Sciences Social Sciences Journal*: 2017, s. 22-47.
- EMEKSİZ, Pelin Dimdik: “Kadınlar Dünyası Ekseninde Türk-Osmanlı Toplumunda Kadının Konumu”, *Eurasian Academy of Sciences Social Sciences Journal*: 2016, s. 24-39.
- ENGİNÜN, İnci: “Hüseyin Rahmi ve Özel Eğitim”, *Araştırmalar ve Belgeler*: İstanbul 2000, Dergâh Yayınları.
- EREN, Abdurrahman Âdil, “Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Tan*: 22 Kasım 1936.
- ERİŞENLER, Satı: “Hüseyin Rahmi Gürpınar ve Halk”, *Türk Dili*: 1966, Y 15, S 177, s. 586-591.
- ERİŞENLER, Satı: “Hüseyin Rahmi’yi Okurken”, *Dost*: Ocak 1965, Yeni Dizi, C 15, S 15.
- ERİŞENLER, Satı: “Mürebbiye”, *Türk Dili*: Ekim 1966, C XVI, S 181.
- ERİŞENLER, Satı: “Nimetişinas”, *Türk Dili*: Temmuz 1965, C XV, S 166.
- ERTAYLAN, İsmail Hikmet: *Türk Edebiyatı Tarihi*: Bakû 1925-1926, C I, 2. hisse, Azer Neşriyat.
- ERTEM, Sadri: “Halkın San’atkârı Hüseyin Rahmi”, *Kurun*: 19 Mayıs 1937.
- ES, Hikmet Feridun: “Bizdeki Roman Kahramanları”, *Akşam*: 15 Eylül 1936.
- ES, Hikmet Feridun: “Tanımadığımız Meşhurlar: Bilmediğimiz Hüseyin Rahmi”, *Akşam*: 12, 13, 14, 16, 17 Aralık 1944.

- ESATOĞLU, Hakkı Selâhaddin: “Hüseyin Rahmi ve Gerçekçi Edebiyat”, *Edebiyat Postası*: 15 Haziran 1950, Y 1.
- ESEN, Nüket: “Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın İki Romanında Anlatım Teknikleri”, *Kuram Kitap*: 11 Mayıs 1996, s. 51-62.
- ESEN, Nüket: *Türk Romanında Aile Kurumu (1870-1970)*: İstanbul 1990, Boğaziçi Üniversitesi Matbaası.
- FAHRİ, B., “Edebiyat Bahisleri: Hüseyin Rahmi”, *Milliyet*: 21 Haziran 1932.
- FELEK, Burhan: “Kalem Âleminin Kaybettiği Büyük Kıymet: Üstat Hüseyin Rahmi”, *Cumhuriyet*: 10 Mart 1944.
- FETHİ NACİ: *40 Yılda 40 Roman*: 1994, Oğlak Yayınları, s. 14-20.
- FIRÇA: “Üstad Hüseyin Rahmi”, *Karikatür*: 29 Şubat 1936.
- GARİPER, Cafer: “Yenileşmenin Başlangıcı ve Öncüleri”, *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı (1839-2000)*: Ankara 2005, ed.: Ramazan KORKMAZ, Grafiker Yayıncılık, s. 41-79.
- GERÇEK, Selim Nüzhet: “Hüseyin Rahmi ve Eserleri”, *İstanbul*: 1 Nisan 1944, S 9.
- GEZGİN, Hakkı Süha: “Edebi Portreler - Hüseyin Rahmi”, *Yeni Mecmua*: 7 Temmuz 1939, S 10, , s. 5.
- GEZGİN, Hakkı Süha: “Hüseyin Rahmi de Gitti”, *Vakit*: 10 Mart 1944.
- GÖÇGÜN, Önder: “Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Romanlarında Çocuklar”, *Türk Dili*: 1985, S 400, s. 228-235.
- GÖÇGÜN, Önder: “Ölümünün Otuzuncu Yıldönümünde Hüseyin Rahmi”, *Hisar*: Mart 1974, C 14, S 123, s. 6-7.
- GÖÇGÜN, Önder: *Hüseyin Rahmi Gürpınar: Hayatı, Edebî Kişiliği ve Eserleri, Eserlerinden Seçmeler, Hikâyeleri, Tiyatroları, Tenkidleri, Mektupları, Makaleleri, Röportajları, Hakkında Yazılanlar, Bibliyografya*: Ankara 1990, Kültür Bakanlığı Yayınları.
- GÖÇGÜN, Önder: *Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Romanları ve Romanlarında Şahıslar Kadrosu*: Ankara 1987, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

- GÖÇGÜN, Önder: *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanları ve Romanlarında Şahıslar Kadrosu*: Ankara 1993, Kültür Bakanlığı Yayınları.
- GÖKMAN, Muzaffer: *Hüseyin Rahmi Gürpınar - Açıklamalı Bibliyografya*: İstanbul 1966, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- GÖVSA, İbrahim Alâaddin: “Hüseyin Rahmi”, *Meşhur Adamlar Ansiklopedisi*: 1943, s. 753-754.
- GÜLER, Cemal Nâdir: “Türk Mizah San’atı Bir Ustasını Kaybetti”, *Amcabey*: 18 Mart 1944, C 3, S 68.
- GÜNGÖR, Selâhaddin: “Hüseyin Rahmi’nin Yarım Asırlık Dostu Kitabçı Hilmi Anlatıyor”, *Son Telgraf*: 11 Mart 1944.
- GÜNYOL, Vedat: “Hüseyin Rahmi Gürpınar’a Göre Hayat”, *Yücel*: Temmuz 1944, C XVII, Y 10, S 99.
- GÜNYOL, Vedat: “Hüseyin Rahmi Gürpınar’a Göre San’atkarın Cemiyet İçindeki Yeri ve Rolü”, *Yücel*: Şubat 1941, C 12, S 72.
- GÜRPINAR, Hüseyin Rahmi: *Gazetecilikte Son Yazılarım 2*: İstanbul 2002, Özgür Yayınları.
- GÜVEMLİ, Zâhir: “Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Vakit*: 12 Mart 1944.
- GÜZELCE, İlgaç: *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanlarında Kadın Tipleri ve Kadın Eğitimi Unsuru*: İzmir 2006, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans tezi.
- HARMANCI, Abdullah: *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Öyküleri ve Öykücülüğü*: Konya 2010, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü doktora tezi.
- HAYRİ, Alp: “Üstadın Ölümünden Evvelki Günlere ve Ölümü Gününe Ait Hâtıralar”, *Cumhuriyet*: 10 Mart 1944.
- HIZARCI, Suat: *Hüseyin Rahmi Gürpınar, Hayatı, Sanatı, Eserleri*: İstanbul 1964, Varlık Yayınları.
- HIZARCI, Suat: “Hüseyin Rahmi Bey”, *Kim*: 20 Ağustos 1964, no.: 318.
- HIZARCI, Suat: “Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Eserlerini Oyunlaştırma Yarışması”, *Dost*: Mayıs 1965, Yeni Dizi, C 16, S 7.

- HIZARCI, Suat: “Hüseyin Rahmi’den Seçmeler”, *Sosyal Adalet*: Ağustos 1964, no.: 19.
- İLDEŞ, Özgür: *Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın 1919’a Kadar Olan Romanlarında Yapı, Tema, Anlatım (1889-1919)*: Ankara 2009, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü doktora tezi.
- İLERİ, Selim: “Türk Öykücülüğünün Genel Çizgileri”, *Türk Dili - Türk Öykücülüğü Özel Sayısı*: Temmuz 1975, S 286, s. 2-32; 2. baskı: Eylül 2008.
- İMSET, Hulûsi İsmet: “Hüseyin Rahmi”, *Son Posta*: 10 Mart 1944.
- İNCİ, Handan: “Tip Yaratma Tekniği Olarak Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Romanlarında Argo”, *Türk Kültüründe Argo*: Hollanda 2002, ed.: Emine GÜRSOY-NASKALİ, Gülten SAĞOL, Türkistan ve Azerbaycan Araştırma Merkezi Yayınları, s. 213-222; 2. baskı: İstanbul 2016, KaKitap.
- İNCİ, Handan, “Türk Edebiyatı’nın Kedili Öyküleri”, *Kitap-lık*: Temmuz-Ağustos 2006, S 96.
- İNCİ, Handan: “Türk Romanının İlk Yüz Yılında Anlatım Tekniği ve Kurgu”, *Kitap-lık*: Ekim 2005, S 87.
- İNSEL, Avni: “Hüseyin Rahmi’ye Dâir”, *Servet-i Fünûn*: Ekim 1944, Y 53, C 94, S 24-25.
- KABAKLI, Ahmet: “Hüseyin Rahmi ve Halide Edip”, *Tercüman*: 15 Mart 1964.
- KABAKLI, Ahmet: *Türk Edebiyatı*: 1974, Türk Edebiyatı Yayınları, C III, 3. baskı, s. 312-324.
- KAPLAN, Mehmet: “Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Romanlarında Aslı Tipler”, *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar I*: İstanbul 1976, Dergâh Yayınları, s. 458-475.
- KAPLAN, Mehmet: “Hüseyin Rahmi’nin Üslûbu ve Hayat Görüşü”, *Edebiyatımızın İçinden*: 2004, Dergâh Yayınları, s. 90-96.
- KAPLAN, Mehmet: *Edebiyatımızın İçinden*: 1976, Dergâh Yayınları.
- KAPLAN, Mehmet: *Hikâye Tahlilleri*: 1997, 6. baskı, Dergâh Yayınları.
- KAPLAN, Mehmet: *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar I*: 1976, Dergâh Yayınları.

- KAPLAN, Mehmet: *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar II*: 1976, Dergâh Yayınları.
- KAPLAN, Mehmet: İnci Enginün ve Birol Emil, *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar I*: 1995, Dergâh Yayınları, 3. baskı.
- KAPLAN, Mehmet; İnci ENGİNÜN; Birol EMİL, *Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi II 1865-1876*: 1993, Marmara Üniversitesi Yayınları, 2. baskı.
- KARAALİOĞLU, Seyit Kemal: *Resimli Motifli Türk Edebiyatı Tarihi 3: Cumhuriyet Edebiyatı*: 1985, İnkılap Kitabevi Yayınları, s. 95-156.
- KARATAY, Namdar Rahmi: “Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Yaşayan Tarafı”, *Ulus*: 1 Nisan 1944, no.: 8140.
- KARAY, Refik Halid: “Dünki İstanbul Hayatının En Büyük Tarihçisi: Hüseyin Rahmi”, *Tan*: 9 Nisan 1944.
- KAYGANA, Mehmet: *Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın 1919-1944 Yılları Arasında Yazdığı Romanlarında Yapı Tema ve Anlatım*: Ankara 2008, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü doktora tezi.
- KERMAN, Zeynep: “Hüseyin Rahmi ve Halid Ziya’da Mürebbiye Meselesi”, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*: 1986, C 24-35, s. 299-304.
- KERMAN, Zeynep: “Şık Romanı”, *Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi II, Prof. Dr. Harun Tolasa Özel Sayısı*: İzmir 1983, s. 58-73.
- KOCATÜRK, Vasfi Mahir, *Türk Edebiyatı Tarihi*: Ankara 1970, Edebiyat Yayınevi.
- [KORKMAZ] Zeynep DENGİ, “Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Fikir Cephesi”, *Ülkü*: 16 Mart 1944, Yeni Seri 60.
- KOŞAR, Emel: *Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Romanlarında Batıl İnançlar*: 2008, Piya-Art Yayıncılık.
- KUTLU, Şemsettin: *Başlangıçtan Günümüze Kadar Türk Romanları*: 1970, Türkiye Yayınevi.
- KUTLU, Şemsettin: *Servet-i Fünun Edebiyatı*: 1988, Toker Yayınları.
- Kıyruklu Yıldız Altında Bir Ev*: 2000, Adalar Vakfı Yayınları.
- LEKESİZ, Ömer: *Yeni Türk Edebiyatı’nda Öykü*: 1997, Kaknüs Yayınları.

- LEVEND, Âgâh Sırrı: “Ölümünün 25. Yıldönümünde Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Türk Dili*: Haziran 1969, C 20, S 213.
- LEVEND, Âgâh Sırrı, *Hüseyin Rahmi Gürpınar*: Ankara 1964, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- LEVEND, Âgâh Sırrı, *Türk Edebiyatı Tarihi I*: 1973, Türk Tarih Kurumu Yayınları, s. 54-55.
- MECDÎ, Tevfik: *Cadı Mes'elesine Dâir — Recm*: Dersaadet 1329, Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı.
- MİYASOĞLU, Mustafa: *Roman Düşüncesi ve Türk Romanı*: 1998, Ötüken Neşriyat, s. 112-117.
- MORAN, Berna: “Alafranga Züppeden Alafranga Haine”, *Birikim*: Mayıs 1977, C 5, S 27, s. 7-17.
- MORAN, Berna: “Hüseyin Rahmi Gürpınar’da Sosyalizm ve Haydutluk”, *Birikim*: Haziran 1975, C 1, S 4, s. 5-9.
- MORAN, Berna: “Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Yüksek Felsefesi, Şıpsevdi”, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış*: 1991, C I, s. 87-116.
- MORAN, Berna: “Türk Romanında Fantastiğin Serüveni”, *Hürriyet Gösteri*: Mayıs 1992, S 138, s. 7-12.
- MORAN, Berna: *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış I*: 1997, İletişim Yayınları, 6. baskı.
- MORAN, Berna: *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış I*: 2007, İletişim Yayınları.
- MORKAYA, Burhan Cahit: “Hüseyin Rahmi Türk Romancılığında Mekteb Kurmuş Bir Üstaddı”, *Son Posta*: 11 Mart 1944.
- MUTLUAY, Rauf: “Konuları ve Kişileriyle Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Papirüs*: 1969, S 33.
- MUTLUAY, Rauf: “Öyküleriyle Hüseyin Rahmi”, *Türk Dili - Türk Öykücülüğü Özel Sayısı*: Temmuz 1975, S 286; 2. baskı: Eylül 2008.
- MUTLUAY, Rauf: *Bende Yaşayanlar*: 1977, İş Bankası Yayınları.
- NACÎ, Fethi: *40 Yılda 40 Roman*: 1994, Oğlak Yayınları, s. 14-20.

- NACİ, Fethi: *Türkiye’de Roman ve Toplumsal Değişme*: 1981, Gerçek Yayınları.
- NACİ, Fikret: “Celal Nuri Beyefendi’ye”, *Edebiyat-ı Umûmiye*: 5 Teşrin-i Evvel 1335 (1919), Mecmua no.: 85.
- NACİ, Fikret: “Hüseyin Rahmi Bey ve Roman”, *Yeni Fikir*: 15 Eylül 1926, no.: 16.
- NACİ, Fikret: “Hüseyin Rahmi Bey’in Âsârı”, *Yeni Fikir*: 15 Kânun-ı Evvel 1926, no.: 18.
- NACİ, Fikret: “Tutuşmuş Gönüller”, *Yeni Fikir*: 15 Kânun-ı Evvel 1926, no.: 18.
- NİHAT, Mustafa: *Türkçe’de Roman, Hakkında Bir Deneme*: 1936, Remzi Kitabevi.
- NÜZHET, Sadri: *(Cadı) Münasebetiyle (Feth-i Meyyit’e) İsyan*: 1329, Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı.
- OKAY, Orhan: *Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı*: 2005, Dergâh Yayınları.
- OKSAL, Sedat: “Roman San’atı ve Hüseyin Rahmi”, *Tanin*: 10 Nisan 1944.
- OKTAY, Ahmet: *Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı (1923-1950)*: Ankara 1993, s. 755-776.
- OSMAN NİHAD: “Hüseyin Rahmi’nin Arkasından”, *Ankara Postası*: 27 Mart 1944.
- OSMAN SABAHADDİN: “Günü Geçen Bir Dâvâ”, *Yarım Ay*: 15 Mart 1943, no.: 169.
- OZANSOY, Halid Fahri: “Hüseyin Rahmi’yi Düşünürken”, *Son Posta*: 18 Mart 1944.
- OZANSOY, Halid Fahri: “Ölümünün 25. Yılında Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Tercüman*: 13 Mart 1969, no.: 2659.
- OZANSOY, Halit Fahri: “Hüseyin Rahmi Gürpınar’a Ait Enteresan Hatıralarım”, *Tercüman*: 20 Mayıs 1964.
- ÖNERTOY, Olcay: “Doğumunun 100. Yılında Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Romancılığı”, *Türk Dili*: Ağustos 1964, no.: 155, s. 842-847.

- ÖNERTOY, Olcay: “Oyun Yazarı Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Türkoloji Dergisi*: 1977, C 7, S 1, s. 55-71.
- ÖRİK, Nahid Sırrı: “Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Ulus*: 25 Mart 1944.
- ÖZBALCI, Mustafa: “Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Bazı Romanlarında Ferdi ve Sosyal Tenkit”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*: Samsun 1991, S 6.
- ÖZCAN, Celâl: “Ölümünün 32. Yılında Hüseyin Rahmi”, *Varlık*: 1977, Y 43, S 833, s.13.
- ÖZERDİM, Sâmî Nabi: “Doğumunun Yüzüncü Yılında Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Türk Dili*: Ekim 1964, no.: 157.
- ÖZMEN, Kemal: “Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Romanlarında Fransız Kişiler”, *FDE Yazın ve Dilbilim Dergisi*: Ankara 1979, no.: 3, s. 150-166.
- ÖZÖN, Mustafa Nihad: “Hüseyin Rahmi Bibliyografyası”, *Ulus*: 1 Nisan 1944, no.: 8140.
- ÖZÖN, Mustafa Nihat: *Hüseyin Rahmi Gürpınar’dan Seçilmiş Parçalar ve Eserleri Hakkında Mütalaalar*, Hilmi Kitabevi, 1945.
- ÖZÖN, Mustafa Nihat: *Son Asır Türk Edebiyatı Tarihi*: 1941, Maarif Matbaası.
- ÖZTÜRK, Halil Nimetullah: “Hüseyin Rahmi Mütefekkir”, *Vakit*: 10 Mart 1944.
- ÖZYALÇINER, Adnan: “Çağdaş Bir Yazar: Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Güldiken*: 2000, Güz, S 22, s. 10.
- PARLA, Jale: *Babalar ve Oğullar - Tanzimat Romanının Epistemolojik Temelleri*: 1993, İletişim Yayınları, 2. baskı.
- POLAT, Nazım H.: “Hüseyin Rahmi’nin ‘Cadı’ Romanı Hakkında Münakaşalar”, *Türk Dünyası Araştırmaları*: Aralık 1982.
- SAFA, Peyami: “Türk Romanının Büyük Kaybı: Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Tasvir-i Efkâr*: 11 Mart 1944.

- SAĞLAM, Nuri: “Ben Deli miyim? Romanında Ahlakı Aykırı Neşriyat Yaptığı Gerekçesiyle Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Yargılanması”, *İÜ Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*: İstanbul 2005, no.: XXXII, s. 1-20.
- [SAYMAN], Mecdi Sadrettin: “Büyük Romancımız Hüseyin Rahmi Bey’de İki Saat”, *Yeni Kitap*: Temmuz 1928, S 3.
- SERASLAN, Halim: *Cariyelik ve Türk Romanında Bazı Cariye Tipleri*: Konya 2000, Selçuk Üniversitesi Vakfı Yayınları.
- SERVER, İskit: “Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Aylık Ansiklopedi*: 1943, S 49, C V, s. 1408-1410.
- SEVENGİL, Ahmet Refik: *Hüseyin Rahmi Gürpınar, Hayatı, Hatıraları, Eserleri Hakkında Mütalaalar*: 1945, Hilmi Kitabevi.
- SEVENGİL, Refik Ahmet: “Hüseyin Rahmi Bey - Hayatı ve Eserleri”, *Dârülbîedâyi Mecmuası*: 1932, no.: 35.
- SEVENGİL, Refik Ahmet: “Hüseyin Rahmi Bey ve Kahramanları”, *Yedigün*: 23 Mayıs 1934, no.: 63.
- SEVENGİL, Refik Ahmet: *Hüseyin Rahmi Gürpınar, Hayatı, Hatıraları, Eserleri, Münakaşaları, Mektupları*: 1944, Hilmi Kitabevi.
- SEVİNÇLİ, Efdal: *Hüseyin Rahmi Gürpınar, Yaşamı, Sanatçı Kişiliği*: 1990, Arba Yayınları.
- [SEVÜK], İsmail Habip: *Edebî Yeniliğimiz II*: 1932, Maarif Vekâleti Devlet Matbaası.
- [SEVÜK], İsmail Habip: *Tanzîmattan Beri I, Edebiyat Tarihi*: 1944, Remzi Kitabevi, s. 226-232.
- SEYDA, Mehmet: “Doğumunun 11. Yıldönümünde Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Forum*: Ankara 1964, S 15, s. 16-17.
- SINAR, Alev: “Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Eserlerinde Âdet ve Gelenekler”, *Türkiye Günlüğü*: 2000, S 63, s. 88-100.
- [SOLOK] Kudret, Cevdet: *Hüseyin Rahmi Gürpınar*: Ankara 1974, 3. baskı, Varlık Yayınları.

- [SOLOK] Kudret, Cevdet: *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman 1859-1959 II (Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Kadar (1911-1922))*: Ankara 1978, Varlık Yayınları.
- [SOLOK] Kudret, Cevdet: *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman I (Tanzimat'tan Meşrutiyet'e Kadar 1859-1910)*: 1977, Varlık Yayınevi.
- SU, Hüseyin: *Öykümüzün Hikâyesi*: Ankara 2000, Hece Yayınları.
- SUPHİ RIZA: "Hüseyin Rahmi", *Bilgi Âlemi*: 1 Kânun-ı Evvel 1931.
- SÜHA, Hakkı: "Hüseyin Rahmi'ye Jübile", *Kurun*: 13 Mayıs 1937.
- SÜHA, Hakkı: "Hüseyin Rahmi", *Yeni Mecmua*: 7 Temmuz 1939, no.: 10.
- SÜNER, Necip: "Hüseyin Rahmi İçin", *Yeni Adam*: 4 Mayıs 1944, no.: 488.
- ŞEN, Semra: *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanlarındaki Folklor Unsurları*: Erzurum 1995, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü doktora tezi.
- ŞEN, Semra: *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Şık, Tesadüf, Şıpsavdi, Metres Adlı Eserlerinde Halk Edebiyatı Unsurları*: Erzurum 1987, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans tezi.
- TALU, Ercüment Ekrem: "Hüseyin Rahmi Gürpınar", *Yeni Sabah*: 10 Mart 1944.
- TANER, Haldun: "Ölümünün 7. Yıldönümünde Hüseyin Rahmi Gürpınar", *Yeni İstanbul*: 11 Mart 1951.
- TANJU, Sadun: "Hüseyin Rahmi Bey ve Biz", *Ulus*: 17 Ağustos 1964.
- TANJU, Sadun: "Kızgınlığı Müthişti", *Ulus*: 20 Ağustos 1964.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi: "Romana ve Romancıya Dâir Notlar", *Ulus*: 1 Nisan 1944, no.: 8140.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi: "Türk Edebiyatında Cereyanlar", *Yeni Türkiye*: 1959, Nebioğlu Basımevi, s. 343-374.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi: *Edebiyat Üzerine Makaleler*: 1995, haz.: Zeynep KERMAN, 7. baskı, Dergâh Yayınları.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi: *On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*: 1942, Bûrhaneddin Matbaası.
- TANRIKULU, Abdullah: *Hüseyin Rahmi Gürpınar*: 1974, Toker Yayınları.

- TANSEL, Fevziye Abdullah: “Gürpınar, Hüseyin Rahmi”, *Türk Ansiklopedisi*, Ankara 1970, C 18, s. 223-228.
- TANSEL, Fevziye Abdullah: “Hüseyin Rahmi’nin Halkçılığı”, *Kubbealtı Akademi Mecmuası*: 1 Ekim 1972, C 1, S 4, s. 36-46.
- TANSEL, Fevziye Abdullah: *Gürpınar, Hüseyin Rahmi*: Ankara 1970, Edebiyat Yayınevi.
- TANSEL, Feyziye Abdullah: “Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *İslâm Ansiklopedisi*: 1997, Millî Eğitim Bakanlığı, C 5/1, s. 655-663.
- TANYOL, Cahit: “Hüseyin Rahmi’nin Kahramanları”, *Değirmen*: Nisan 1944, S 12, s. 153-154.
- TATARLI, İbrahim; Rıza MOLLOF: *Hüseyin Rahmi’den Fakir Baykurt’a Marksist Açıdan Türk Romanı*: 1969, Habora Kitabevi.
- [TEPEDELENLİOĞLU], Nizameddin Nazif: “Hüseyin Rahmi”, *Son Telgraf*: 11 Mart 1944.
- THEODOR, Menzel: “Hüseyin Rahmi”, *The Encyclopaedia of Islam*: 1927, C 2, S 367.
- TİLKİ, Bahriye: *Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Romanlarında Çocuk*: İstanbul 1990, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans tezi.
- TİMUR, Taner: *Osmanlı-Türk Romanında Tarih, Toplum ve Kimlik*: 1991, Afa Yayınları, s. 46-49.
- TOKER, Şevket: “Şipsevdi Romanı”, *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*: İzmir 1983, S 2, s. 148-172.
- TOKER, Şevket: *Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Romanlarında Alafranga Tipler*: İzmir 1990, Ege Üniversitesi Basımevi.
- TOPLU İĞNE [Hamdullah Suphi TANRIÖVER]: “Vur Abalıya”, *Davul*: 1 Nisan 1325 (1909), no.: 20.
- Türk Dili - Roman Özel Sayısı*: Ankara 1964, S 154, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türk Dili - Türk Öykücülüğü Özel Sayısı*: Ankara 1975, S 286, Türk Dil Kurumu Yayınları; 2. baskı: 2008.

- ULUNAY, Ref'i Cevad: "Hüseyin Rahmi Gürpınar", *Tan*: 21 Mayıs 1943.
- ULUNAY, Ref'i Cevad: "Kalemin Matemi", *Tan*: 10 Mart 1944.
- ULUNAY, Ref'i Cevad: "Kaybettiğimiz Büyük Romancı Hüseyin Rahmi'nin Şahsiyeti ve Eserleri", *Tan*: 12 Mart 1944.
- VÂ-NÛ: "Hüseyin Rahmi", *Akşam*: 10 Mart 1944.
- YALÇIN, Alemdar: *Siyasal ve Sosyal Değişmeler Açısından Cumhuriyet Devri Türk Romanı*: Ankara 2002, Akçağ Yayınları.
- YARDIMCI, İlhami: "Hüseyin Rahmi'nin Hususiyetleri: Hemşiresinin Kızı Safder Hanım Anlatıyor", *Çınaraltı*: 18 Mart 1944, no.: 130.
- YARDIMCI, İlhami: "Rahmetli Büyük Üstad Hüseyin Rahmi Gürpınar", *Çınaraltı*: Eylül 1944, no.: 130.
- YAVUZ, Hilmi: *Roman Kavramı ve Türk Romanı*: 1977, Bilgi Yayınevi.
- YAZAR, Mehmet Behçet: "Hüseyin Rahmi Gürpınar", *Yedigün*: 4 Ağustos 1941, no.: 439.
- YAZGIÇ, Dr. Kâmil: "Hüseyin Rahmi", *Vakit*: 13 Mart 1944.
- YESARİ, Mamut: "Büyük Kaybımız", *İleri*: 18 Mart 1944.
- YEŞİLYURT, Evrim: *Hüseyin Rahmi Gürpınar Hayatı ve Eserleri*: Ankara 2002, Yeryüzü Yayınevi.
- YILMAZ, Durali: "Cadı", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*: 1977, Dergâh Yayınları, C 2, s. 2-3.
- YILMAZ, Durali: *Roman Kavramı ve Türk Romanının Doğuşu*: Ankara 1997, Akçağ Yayınları.
- YILMAZ, Durali: *Romanımız ve İnsanımız*: 1976, Nakışlar Yayınevi.
- YÜCEBAŞ, Hilmi: *Bütün Cepheleriyle Hüseyin Rahmi Gürpınar*: 1964, İnkılap ve Aka Kitabevleri.
- YÜCEL, Hasan Âli: *Edebiyat Tarihimizden I*: Ankara 1957, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- YÜZÜNCÜ, Esat Feyzi: "Hüseyin Rahmi", *Son Telgraf*: 11 Mart 1944.

ZEKÂ, Semih: *Hüseyin Rahmi Gürpınar 'ın Roman ve Hikâyelerinde Mizah:* 2004, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans tezi.

ZÜMRÜTKAL, Şerif Şenol: *Hüseyin Rahmi Gürpınar 'ın Hikâyeleri Üzerine Bir İnceleme:* İstanbul 2012, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans tezi.

Prof. Dr. Emine Gürsoy Naskali

Giriş

Hüseyin Rahmi Gürpınar, *Kesik Baş* romanını Heybeliada'da kaleme almış ve 31 Mayıs 1337'de (1921) tamamlamıştır. Roman, *İkdam* gazetesinde tefrika edilmiştir. 1942 yılında ise Hilmi Kitabevi tarafından (Ankara Caddesi No.: 62, İstanbul) tek parça olarak yayımlanmıştır. Hilmi Kitabevinin sahibi İbrahim Hilmi Çığıracan, Hüseyin Rahmi'nin yakın dostu ve yayıncısıdır. Daha sonraki yıllarda roman sadeleştirilerek Pınar Yayınevi tarafından 1963'te, Mükkerrem Kâmil Su'nun sadeleştirmesiyle Atlas Kitabevi tarafından 1972'de, Everest Yayınları tarafından 2015'te, Özgür Yayınları tarafından 2015'te yayımlanmıştır.

Kesik Baş romanı, ilk polisiye romanlarımızdandır.

Elinizdeki yayın, romanın 1942'de yapılan ilk baskısına uygun şekilde hazırlanmıştır.

Prof. Dr. Emine Gürsoy Naskali

KESİK BAŞ

I

Herkes satmakla, kırdırmakla, Ali'nin külahını Veli'ye, Veli'ninkini Ali'ye giydirmekle meşgul. Lakin artık satacak şey, kırdıracak kâğıt, kolaylıkla külah giyecek insan da kalmadı. Çok adam elleri böğründe bir memuriyet arıyor. Memuriyettekiler aylıksızlıktan müebbet oruca idman etmekle beraber başka işler bulmak için dolaşıyorlar. Herkes bir lokma ekmeğin peşinde. Evvelden para arslanın ağzında idi. Şimdi nerede olduğu malum değil. Galiba akıllı arslanlar vaktiyle onu yuttular. Vücutlarının en derinlerine indirdiler. Su-i hazme¹ uğrayacaklar sandık ama boş lakırdı, bir şey olmu-yorlar. İş tamam para yutma tasımında, arslan olabilmekte.

Birçok şeyler var ki manalarındaki eski şiddeti, kuvveti kaybettiler. Mesela yağlı fesle, yamalı potinle, pejmürde kıyafetle gezmek hiç ayıp değil. Ödünç para alıp tediye etmemek², borç yığılınca bakkalı, kasabı değiştirmek, maişet icabı şöyle böyle yalan söylemek hatta masumane ufak tefek hırsızlıklar yapmak afv-ı umumîye³ mazhar teklifsizliklerden sayılıyor. Çünkü başka türlü yaşamak kabil değil. Kim kimi aldataabilirse. Altta kalanın canı çıksın.

Bazı hükemanın kavlince ahlak, maişete daha açık tabiriyle yiyeceğe, içeceğe tabi imiş. İnsaf ediniz, bu kadar karışık, bozuk yiyecek ve içecekler içinde halis tabiatlı kalmak mümkün mü? İnsan bir

¹ su-i hazm: sindirim bozukluğu

² tediye etmek: ödemek

³ afv-ı umumî: genel af

defa kazıklanır. İki defa aldanır fakat üçüncüsünde, dördüncüsünde kendi de başkalarını dolaba getirmezse öyle bir muhitin ahengi daha doğrusu ahenksizliği içinde bunalır, yaşayamaz. Ahlaksızlık da mide fesadı gibidir. Bir kere bozuldu mu artık düzelmez.

§

Nafiz Efendi, zavallı adam zamanın zarureti içinde cayır cayır kavruktan biridir. Evvelden masrafını iradına uydurmuş beyler gibi geçiniyordu. Şimdi her şeyden sarfınazar akşamları en mübrem⁴ ihtiyaçtan sayılan üç okka ekmek parası belini kütte dek kırıyordu. Şairin dediği gibi “Viran olası hanede evlâd u ıyâl⁵ var”dı. Her akşam bulup buluşturup götürmeli.

Zaruret ağır ağır sıkışan bir cendere gibi her gün bir parça daha işkencesini arttırıyor, kendilerinden daha ziyade tahammül, meta-net istiyordu.

Nafiz Efendi bütün bu sıkıntılara yalnız bir şey ile mukavemet edebiliyordu. İşretle. Her akşam Langa’nın havuzlusunda ihtiyaç elemlerini birkaç kadehin, para bulabildiği zamanlar birkaç şişenin içinde boğuyor, evine o duvar senin, bu duvar benim şarkı söyleyerek geliyordu.

Bu hoppaca bedmestlik⁶ onun sinniyle⁷ hiç mütenasip değildi. Yaş kırk beşi geçmiş, saça, sakala kır serpmiş, hayatın kayınpederlik, büyükbabalık, mevsimine gelmişti. Bu işret⁸ iptilasından dolayı son zamanlarda kayınvalidesi Refia Hanım’la geçimsizlikleri pek arttı. Kadın rast geldiği eşine dostuna derdini yanıyordu:

— Hanım hanım bizim zirzop damat evlere şenlik yaşlandıkça azıyor, hoppalaşıyor. Artık ondan bize hayır kalmadı. Kırkıdan sonra azanı teneşir paklar, mukaddemesiyle söze girişiyor anlatıyor ağlıyor, ağlıyor anlatıyordu.

⁴ mübrem: vazgeçilmez

⁵ evlâd u ıyâl: geçimi sağlamak zorunda olan kişiler: eş, çoluk çocuk

⁶ bedmestlik: fena sarhoşluk

⁷ sin: yaş

⁸ işret: eğlence

Evet damadının adını zirzop koymuştu. O şimdi mahallede Nafiz isiminden ziyade kaynanasının kendine hediye ettiği bu müstehzi mahlasıyla anılıyordu.

Nafiz Efendi birkaç gün keyif çatacak para bulamadı. İki üç akşam meyhaneciyi astı. Artık bu ispiro ticaretgâhları arasından geçemiyordu. Krediyi düzelterek kafayı tütsüleyebilmek için birkaç kuruşa ihtiyaç vardı. Bu parayı bulmak müşkülün de fevkinde idi. Düşündü, taşındı, kayınvalidesinin üç dört yüz kuruşluk Eytâm ü erâmil⁹ aylık koçanını aşırmaı kurdu. O, evde yokken dolabına anahtar uydurdu. Meramına erdi. Fakat kadın hakikati duyunca bir kızılca kıyamettir kopacak, yalnız ev değil, belki bütün mahalle yerinden kalkıp oturacaktı.

Nafiz Efendi bu cihan kaygısını zihninde öldürecek iksiri çeksin de isterse kürre-i arz mahrekini şaşırın, umurunda değildi. Koçanı bir sarrafa kırdırdı. O akşam havuzlunun bir köşesine kuruldu. Önüne mezeleri dizdirdi. Kadehleri birbiri arkasına yuvarladıkça bu felaket, bu zaruret âleminin, beynini kemiren endişeleri hafifliyor, dünyanın her bakışta yürek yakan manzaraları değişiyor, şimdiye kadar seçemediği gayr-i memûl¹⁰ cihetlerden ümit tebessümleri bile beliriyordu.

Bu ateş gibi mayii içtikçe dimağını saran şey neşe miydi? Ne idi? Güya birkaç gündür kendinde değilmiş de şimdi kadehleri midesine döktükçe ağır ağır kendini buluyor gibiydi. O kendini böyle bulmaya uğraşırken etraftan gelen seslerin perdeleri yükseliyor, bahisler tuhaflaşıyor, kahkahalar artıyor, güya hep ötekiler kendilerini kaybediyorlardı.

Bir aralık yanı başında cereyan eden bahse kulak verdi. Birkaç genç şöyle konuşuyorlardı:

— Bu aralık bütün zamane ukalası, ruhlarla meşgul. Dirileri düşünen yok.

— Onun sebebi var.

⁹ eytâm ü erâmil: eskiden memurların yetim çocuklarına ve dul kalan hanımlarına bağlanan maaş

¹⁰ gayr-i memûl: akla gelmeyen, umulmayan

— Nedir?

— Amerikalı meşhur muhteri¹¹ Edison ruhlarla muhabere imkânını verecek bir alet icadıyla uğraşıyor da onun için.

— Laf.

— Laf maf. Edison gibi şöhreti yüksek bir muhteri ortaya böyle bir söz fırlatırsa bu, hakikate ne kadar aykırı duran bir keyfiyet olsa yine kayıtsızca karşılanamaz. Herkese bir türlü lakırdı söyler. İşte ruhlarla zaten muhaberede bulunduklarını iddia eden birçok şarlatanların yüzlerini güldürecek bir haber.

— Evet. Ona tatbik edilecek bir aletin ihtiramdan evvel ruhun ne olduğunu katıyen tayin etmek lazım gelir. Dinsizler için ruh yoktur. Büsbütün manasız bir kelimedir. Dindarlar için ise ruh, Allah'ın en büyük esrarıyla muhat¹² ve bazı mutasavvıflarca Zatullah ile alakadar gayr-i cismânî latif bir şeydir. Binaenaleyh Edison gibi âlimlerin, ruhu makine başına çağırıp söyletebilmeleri için onun bu iki telkinin haricinde üçüncü mahiyetini ispat eylemeleri icap eder. Ruh dünyevi dilini cesedinde bırakıp gidiyor. Onun manevi lisanını ise hiçbir makine söyletemez. Çünkü sonra dünyanın altı üstüne gelir. İşit de böyle şeylere inanma, sırrullah olan ruh dünya âlimlerinin laboratuvarlarında, fizik havanlarına, şişelere, kimya enbubelerine¹³, imbiklerine giremez. Girdi derlerse, inan ki bu şeytandır.

Sarhoşlar hep bir ağızdan gülüştüler. Sonra içlerinden biri dedi ki:

— Canım, Edison'un ihtira¹⁴ ile uğraştığını ilan ettiği bu son ruhlarla muhabere makinesinin içinde ne cin var ne şeytan, ne mübalağa ne de yalan. İşin aslını bilmiyorlar, hakikatin kimse farkında değil.

— Sen farkında mısın?

— Hay hay.

¹¹ muhteri: mucit

¹² muhat: sarılmış, çevrilmiş

¹³ enbube: boru

¹⁴ ihtira: türetme

— Nasıl farkında oldun?

— Adam bunu anlamak için biraz zekâ, biraz mülâhaza¹⁵ kifa-yet eder.

— Yeni dünyadan eskilerine yayılan, bu mesele her tarafta çal-kandı. Âlim, cahil binlerce kafalar bununla meşgul oldular. Bunu kimse, bir sağlam kaba aktaramadı. Bu kadar mütefekkirlerin için-de senin kadar bir zekisi, mülâhazalısı bulunamamış olduğuna ta-accüp olunur. Keşfettiğin hakikati söyle de şu meyhane köşesinde dehânı el çırparak alkışlayalım.

— Efendim bilmem bilir misiniz? Edison sağırdır. Sesi büyüten aletle konuşuyor. Dinler ile olan bu mükâleme usulünü ölümlere de tatbik etmek istedi. Mesele bundan ibaret. Şimdi işi çaktınız mı?

Bir kahkaha tufanı daha koptu. Bu akşamcılar mangası içinde miskin mistik suratlı birisi bu kahkahalara iştirakten muhteriz gö-rünerek dedi ki:

— Gülmeyiniz! Ruhlar ile eğlenilmez. Hem bu, böyle meyhane âleminde münakaşa edilecek bir bahis değildir. Başka şey konuşa-lım. Eğlenceli laf mı yok?

Birkaçı birden:

— O oo... Demek ruhlardan senin ağzın yanık, onlardan bahse korkuyorsun.

— Evet. Ne zannettiniz? En imansızları düşündürecek garabet-te birkaç vaka bilirim.

— Bu garip vakalardan birisini anlat da biz de irşat olunalım.

— Küçükken tebdilihava için ailece Kurtköyü'ne gitmiştik. Orada bir cinayet oldu. Katil bir türlü keşfedilemiyordu. Nihayet maktul bir gece zevcesinin rüyasına girerek caniyi ismiyle, resmi-yle olduğu gibi haber verdi. Kadının ihbarı üzerine zabıta herifi ya-kaladı.

Bir sağanaklı gülüşme daha koptu:

¹⁵ mülâhaza: düşünce

— O... O... Oo... Doğrusu dumanı üstünde pek taze bir vaka. Necib'in çocukluk zamanında yani bundan en az yirmi beş sene evvel olmuş bir cinayet. Haydi oradan işine be! Zabıta rüya üzerine insan tevkif etmez, itirazları boşandı.

Nafiz Efendi mütehassirane¹⁶ çektiği kadehlerin verdiği tatlı bir baş dönmesi arasında bu ruh bahsini dinliyordu. Onun dünyaya, ahirete, ruha, cesede dair pek derin malumatı yoktu. Vaktiyle mahalle mektebinde tecvit¹⁷, *Mızraklı İlmihâl*¹⁸ ve sonra da rüştiyede *Emsile*¹⁹, *Binâ*²⁰ filan okumuştı. Fen, felsefe namıyla bazı beşerî malumat olduğunu işitirdi ama bunların itikat bozan, binaenaleyh ahiret için pek muzur şeyler olduklarını vaizlerden çok defa dinlemiştir. Dinî avamire²¹ inanmayı ve öte tarafını karıştırmamayı kendi için, en büyük bir vazife bilirdi. Onun zannınca ruh, insanın ten kafesinde kuş gibi tüneyen ve vefatında uçan bir şeydi. Yanı bağındaki mangadan dinlediği ruh bahsinde yalnız Kurtköyü vakası sarhoş dimağında derin bir tesir yaptı. Demek bazı cinayetlerde ruh dünyaya inip katili ihbar edebiliyordu.

II

— Akşamcıların çoğu kafaları tuttular. Kapanma zamanı gelen meyhane ağır ağır boşalıyordu. Lambalar kısıldı. Bir iki ufak tefek hırıltı oldu. Şimdiki mundar rakıların sarhoşluğu da berbat oluyor. İçenleri kudurtuyor. Eski zamanda meyhanelerden olgun çıkanlar kol kola girerler, birkaç adımda bir yol ortasında oturarak mestane telaffuzlarla, birbirlerine şiddetli muhabbet ve samimiyet beyan ederler, her köşe başında sarmaşırlar, öpüşürlerdi. Zamane içkileri-

¹⁶ mütehassirane: özlemle

¹⁷ tecvit: seslerin uzunluğu ve kısalığına göre okuma

¹⁸ Mızraklı İlmihâl: İslam dininin kurallarını öğretmek için yazılmış, Osmanlı ilmihal geleneğinin ilk örnekleri arasında yer alan anonim eser

¹⁹ Emsile: Arapça kelimelerin çekim kılavuzu olarak hazırlanan anonim sarf kitabı

²⁰ Binâ: Arapça fiil kalıplarına dair anonim eser

²¹ avamir: emirler

nin bedmestleri²² ise sille tokatla görüşüyorlar, kama, revolver çekiyorlar, birbirinin ceplerini tarıyorlar, cüzdanlarını aşırıyorlar.

Nafiz Efendi bu mütehassiriyle²³ dudak dudağa çok öpüştü. Bulut gibi oldu. Fakat onun vuslatına bir türlü doyamıyordu. Bu usuradan keskin rakı ile keyfini bile, bile. Bu meyhane köşesini, terk etmek istemeyerek neşesini kendi tasavvurunun²⁴ son kertesine kadar sağlamak için geceyi orada geçirmek arzusuna düştü. Lakin meyhane nizamnamesinin son bendi mucibince her koltuğunda bir garsonun tantanalı teşyiyle kapı dışarıya azat edildi. Ayakta duracak hâli yoktu. Sarhoş, omuzu ile havayı yarmak ister gibi yengeçvari yanpırı kendini sokağa verdi. Hemen hemen yere kapanacak gibi sağanaklı bir yalpa ile karşığı piyade kaldırımını tuttu. Hava sakindi ama onun kafasından en muzır, zehirler ile mağşuş bir içkinin fırtınası kopuyordu. Langa'dan, semti olan Tavşantaşı'na kadar o duvar senin bu duvar benim böyle yalpa vurarak gidecekti.

Üçüncü yalpada belini bir duvara verdi. Düşündü. Muhterem kaynanası dolaptan aylık koçanının sır olduğunu anlayınca hırslı tayinde hiç güçlük çekmeyecekti. Zirzop damat bu latifeyi ona birkaç defa daha yapmıştı. Kaynanası, karısı, baldızı üçü ittifak ederlerse²⁵ zirzopu eşek sudan gelinceye kadar döverlerdi. Bu küçük ve yumuşak ellerin paparasını o, dört beş defa doya doya yemişti. Tadı damağında idi. Üç kadın arasında dayak için ittifak hasıl olmazsa kaynanası bir iki defa ayılır bayılır, bununla mesele geçirtilmiş olurdu. Bu üçlü ittifakı²⁶ bozabilmek için bir menfaat göstererek müttefiklerden²⁷ hiç olmazsa birisini ayırmak lazımdı. Çünkü damat ne kadar sarhoş olsa iki kadınla başa çıkabilirdi. Bu ince siyasetle bazen dayaktan kurtulurdu.

Sokakta sıra ile dizilmiş meyveciler, sebzeciler gördü. Büyük bir küfenin içine kule gibi istif edilmiş iri iri lahanalar dikkat naza-

²² bedmest: sarhoş

²³ mütehassir: hasrette kaldığı

²⁴ tasavvur: düşünce

²⁵ ittifak etmek: uyusmak, anlaşmak

²⁶ ittifak: anlaşma

²⁷ müttefik: anlaşmış taraflar

rını çekti. Çünkü kayınvalidesi zeytinyağlı lahanaya dolmasını çok sevdi. Bir yalancı dolma ile kocakarıya koçanın acısını unutturmak kabil²⁸ olabileceğini düşündü. Okkası on ikişerden dört buçuk okkalık koskoca bir baş lahanaya aldı. Tam elli dört kuruş verdi. Birkaç onlukla bir yüzlüğü de farkında olmayarak yere düşürdü. Şimdi bu lahanayı, kocakarının öfkesindeki şiddeti almak için yanaşan vapurla iskele arasına konulan bir balon gibi kullanacaktı fakat meret ne kucağa sığıyordu ne koltuğa. Kendini zor götüren zirzop bu iri lahanaya kellesini nasıl taşıyacaktı?

Orsa boca²⁹, düşe kalka, lahanaya söve saya yine kendini yola verdi. Kestirme gitmek için yangın yerlerine vurdu. Buralarda sokak gibi iki taraf duvarları olmadığından sarhoşun yalpa sahası açıldıkça açıldı. Havasını bulunca pupasına gidiyor. Bazen toprak kümeleleri, taş yığınları arasında kayboluyor. Yerlere kapanıyor. Bir müddet istirahatten sonra yine kalkıyor. Bazen arızalı zeminlerde elinden lahanayı kaçırıyor. Salibiye fasilesinden³⁰ kürre-i arz şeklinde nema bulmuş bu yuvarlak sebze, bir maniaya³¹ tesadüf edinceye³² kadar yokuş aşağı lastik top gibi koşuyor. Biçare zirzop, elinden mahpusunu kaçırmış bir jandarma telaşıyla firarinin arkasından saldırıyor. O da yere düşüp birkaç taklak atarak yuvar yuvar yuvarlanmadıkça bu yaramaz lahanaya yetişemiyor. Fakat küfürlerin binini bir paraya salıveriyor. Tediben³³ firariye yumruklar indire indire şöyle bağıyor:

— Vay anasını, avradını, silsilesini bellediğimin, kaynanamın lahanası. Yumurcak oğlu yumurcak, seni yetiştiren bostanın toprağına. Bahçıvanın eline ayağına, beş de parmağına.

Zirzop o civarın maruf³⁴ sarhoşlarındandı. Ağzından böyle ispirto edebiyatı saçılmaya başlayınca arkasına bir iki derken bir

²⁸ kabil: mümkün

²⁹ orsa boca: bata çıka

³⁰ salibiye fasilesi: turpgiller familyası

³¹ mania: engel

³² tesadüf etmek: rastlamak

³³ tediben: ders vermek amacıyla

³⁴ maruf: meşhur

düzine kadar çocuk takıldı. Refia Hanım'ın damadı neşeyi taşırdığı zamanlarda ekseriya evine kadar böyle alayla giderdi.

Çocuklar:

— Ulan bak, ulan bak zirzop lahanayı dövüyor.

— O, geçen günü ayağını vurmuş olduğu için potinle kavga ediyordu.

— Sen onun İstanbul Ağa Çeşmesi'ne sövdüğünü işitmedin mi? Atıyor kantarlıyı.

— Ne diyor be?

— “Behey utanmaz çeşme. Senelerden beri akmadığın hâlde ne yüzle gelenden geçenden baninin³⁵ namına Fatiha, dua dilenirsin?” Sonra ne ana bırakıyor ne avrat.

— O ne tuhaf adamdır be, haydi kızdıralım.

Çocuklar hep bir ağızdan:

— Matiz³⁶ olmuş zirzop, matiz olmuş zirzop.

Sarhoş onlara çarpık ağızıyla haykırıyordu:

— Sizi gidi yedi silsilesini, ceddini, ceddelerini, köpeğini, kedisini, beygirini, kısırağını, ineğini, davarını suladığının veletleri. Ulan sizin gibi iki velet de benim var. Büyükanalarına yani min gayr-i haddin bendenizin kaynanama (elindeki lahanayı göstererek) işte bunun sâhibe-i muhteremesine³⁷ cici anne derler. Tabiatsızlar. Bazen sorarım ulan eşşek oğlu eşşekler: “Bu kocakarının neresi cici?” Boyalı saçları mı? Çökük avurtları mı? Koca burnu mu? Bu kakanın kakası be! Allah belanızı versin. Sizin de öyle cici anneniz var mı? Çok söyleniyor mu? Huysuz mu? Onu ya kocaya vermeli. Ya ona bir düziye lahana yedirmeli. Yalancı dolmasını, kapuskasını, çorbasını, turşusunu. Vira yedirmeli. Çünkü lahana insanın yelini alır. Kocakarıların meraklarını dağıtır.

³⁵ bani: yapan, yaptırın

³⁶ matiz: çok sarhoş

³⁷ sâhibe-i muhtereme: muhterem sahip

III

Akşamın alaca karanlığı basıyordu. Çocuklar onu, o çocukları kızdıra kızdıra, terbiyeden dışarı alaylar, yuhalar, haykırışmalar içinde Nafiz Efendi dalgalı bir denize benzeyen viranelerin tepelikleri arasından bata çıka gidiyordu. Birdenbire sarhoşun sesi kesiliverdi. Eğlencelerini kaybeden çocuklar şaşırdılar. Sağa sola öne baktılar. Zirzop meydanda yoktu. Koltuğunda bir baş lahanasıyla koskoca adam bir anda nasıl yok olabilir? Refia Hanım'ın damadı kırklara karışacak³⁸ kadar herhâlde huddam ehlinen³⁹ olamazdı.

Çocuklar büyük bir merakla taş yığınlarının etrafını, tepelerin arasını aramaya başladılar. Tuhaf şey, zirzoptan eser göremiyorlardı. Bu mahirane saklambaç oyunuyla acaba onları hayrete mi düşürmek istiyordu? Haşarılar viranenin bütün deliklerini, kovuklarını karıştırarak bağırlıyorlardı:

— Zirzop, nerede isen ses ver!

Bu suale derinden derine bir cevap geldi:

— Köpeğini, kedisini suladığının piçleri, buradayım.

Çocuğun biri:

— Ulan... ulan... Burada bir kuyu var. Geçen günü kucağında çocuğuyla beraber bir kadın düştüydü.

Yaramazlar kuyunun başına üşüştiler. Soruyorlardı:

— Zirzop orada mısın?

Derinden derine:

— Buradayım dedim a... Beygirini, kısırağını suladığım hanım evlatları.

— Ta dipte misin?

— Hayır, orta katta muallakta duruyorum. Ne beyinsiz yumurcaklar bunlar! İnsan kuyuya düşünce neresinde durur ulan?

— Nasıl düştün oraya be?

³⁸ kırklara karışmak: ortalarda görünmez olmak

³⁹ huddam ehli: cinleri hizmetkâr yapan

— Birdenbire kendini aşağıya salıver de bak nasıl düştüğünü anlarsın.

— Rahat mı orası?

— Vay babanın şarap çanağına. Ulan kuyu dibi rahat olur mu? Of... Aman kazıklamasına bir oturmuş oturdum ki sormayınız hâlimi. Bereket versin ki kaynanacığımın lahanası minder gibi altıma tesadüf etti de. Maahaza. Ve binaenaleyh omurgam, bodoslamalarım hurduhaş oldu. Iskarmozlarımdan⁴⁰ hayır kalmadı. Babafingom⁴¹ çarpıldı.

Sarhoş yerin dibinde derinden derine böyle saçma sapan söylenirken çocuklar kuyuya adam düştüğünü etrafa ilana başladılar.

Nafiz Efendi birkaç kulaçlık üstüvane⁴² çukurdan mestane⁴³ atıp tutmasında devamla:

— Bunlar kuyu değil. Şehremanetinin⁴⁴ ebnâ-yı sebîl⁴⁵ için kurulmuş kapanları. Haydi ben sarhoşum, bastığım yeri bilmedim düştüm. Ya benden evvel buralara kaç ayık adam yuvarlandı? Vay ineğini, davarını suladıklarım. Sıhhiye⁴⁶ idaresi hummadan⁴⁷, veremden daha bilmem nelerden ölenleri bir bir yazıyor da kuyularda telef olanları neden vefayat⁴⁸ cetveline ithal etmiyor? Yoksa bunu ölümden saymıyorlar mı? Kuyulara hangi idare karışıyor? İstanbul'un bağıri milyonlarca kuyularla delik deşik fakat yine her taraf Kerbela gibi susuzluktan yanıyor. İşte benim düştüğüm bu kuyu da kuru. Sulu olaydı boğuldum gittiydi. Cenabıhak kaynanamın lahanasını can kurtaran simidine tahvil ederse⁴⁹ o başka. Bazıları cılık çıkmakla beraber yumurtalara can veren Tanrı'm nelere kadir

⁴⁰ iskarmoz: argo kemik

⁴¹ babafingo: yelkenli direğinin en tepesi

⁴² üstüvane: silindir

⁴³ mestane: sarhoşça

⁴⁴ şehremaneti: Osmanlı döneminde şehrin temizliği ile ilgilenen belediye dairesi

⁴⁵ ebnâ-yı sebîl: yolcular

⁴⁶ sıhhiye: sağlık işleri

⁴⁷ humma: ateşli hastalık

⁴⁸ vefayat: ölümler

⁴⁹ tahvil etmek: dönüştürmek

değildir. Maahaza bugün şehremanetine para vermek, yumurtaları canlandırmaktan ziyade halikane bir kudrete tevakkuf eder. Ulan... O ne be? Burada bir lahana daha var. Kaynanamın taliine bakınız. Ne kadar açıktır. Beni bu kuyunun dibine onun kısmeti çekti. Şimdi bu lahanalardan birinin dolmasını yaparsak ötekinin de turşusunu kurarız. Sirke, kırmızı biber, sarımsak. Ohhh... Mezesi hoş kaçır. Fakat bu ikinci lahana taş gibi sıkı. Benden evvel buraya bir sebzevatçı beygiri mi düştü acaba? Lakin tuhaf şey: Kuyuda bulduğum lahanayı beze sarmışlar. Muntazam bir çıkın yapmışlar. Bak bunun tutacak düğüm yeri var. Ya tevekkeli değil bunun düğümünden tutarsak bir yere kaçamaz. Benim lahana haşarı çıktı. Tutamağı da yok. Kaç defa ferre firaren babını çekti. Kaynanama benziyor. Cadı ihtiyardır ama cıva gibidir. Bir yerde rahat duramaz. Pencereden kapıya, kapıdan cumbaya, cumbadan bahçeye koşar durur. Komşularda ne olup bitiyor, mutlaka hepsini anlamalı. İki bunağı mahalleye fahri vekayı kâtibesi nasbetmişler⁵⁰. Komşulardan hangisinin erkek kedisi hangisinin dışısını ayartmış, buraya kadar mahalle vukuat-ı mazbutudur⁵¹.

Zirzopun düştüğü kuyu, su kısmı yukarıdan yuvarlanan taşlar ve dökülen süprüntüler ile dolmuş ve hemen iki kulaçtan ibaret derinliği kalmış kuru bir çukurdu. Buraya düşerken sarhoşları sıyanet eden⁵² bir maneviyetin vücuduna insanı inandıracak bir hüsnü tesadüfle Nafiz Efendi'ye, başının ve ellerinin birkaç yeri hafifçe berelenip kanamaktan başka bir şey olmamıştı.

Çocukların kuyuya adam düştüğünü ilanen bağrıışmaları üzerine birkaç kişi toplandı. Bu gibi vukuatta yardımcıdan ziyade seyirciler birikir. İşsiz güçsüz kimseler için bu duhuliyesiz⁵³ bedava temaşalar ne kadar tatlıdır. Böyle seyirlere yalnız avareler değil, pek çok ciddi kimseler de dalarak işlerinden olurlar, türlü zararlara uğrarlar.

⁵⁰ nasbetmek: atamak

⁵¹ vukuat-ı mazbut: kayda geçirilmiş olaylar

⁵² sıyanet etmek: korumak

⁵³ duhuliyesiz: giriş ücreti olmadan

Şimdi kuyu başındakiler yukarıdan sesleniyorlar, sarhoş aşağıdan boğuk boğuk, tuhaf tuhaf cevaplar veriyor, bir kahkahadır gidiyor. Binaenaleyh birikenlerin adedi gittikçe artıyordu. Bir ip buldurarak kuyuya uzattılar. Bunu sıkıca beline bağlamasını sarhoşa teklif ettiler. Fakat aşağıdan cevabı ret geldi. Zirzop karanlık makberinden⁵⁴:

— Hoş geldi bana bu kuyunun âb u havâsı, mısraını gazel gibi okuyarak yukarı çıkmak için türlü türlü mestane istîgnalar⁵⁵ gösteriyordu. Nihayet iş karakola aksetti. İki polis geldi. Bunlardan biri kuyunun ağzından aşağı haykırarak:

— Ey hişt, bana bak. Yukarı niçin çıkmıyorsun?

Kuyudan derinden derine cevap:

— Nakliye vasıtası yok da onun için.

Seyircilerde kahkahalar.

— Sana ip atıyorlar. Beline niçin bağlamıyorsun?

— Allah Allah, ben sarhoşum sarhoş. Su kovası değilim. İpi bağlayacak sağlam kulpum yok.

— Ya nasıl çıkacaksın?

— Beni buraya düşüren şeytan elbette çıkarır.

Etraftan kahkahalar, kahkahalar.

Yukarıdan — Bu kadar kişi seni burada saatlerle bekleyemez. Haydi, çabuk ol.

Kuyudan — O kadar kişiyi oraya kim davet etti anacığım? Kuyuya bir sarhoş düşmüş. Bunu görmek için oraya yığılacak ne var? Keyif benim değil mi? Kuyuya düşerim, havuza düşerim, lağıma düşerim, âleme ne oluyor? Buranın havası bana her suretle iyi geldi. Serin, mahfuz⁵⁶, emniyetli, buraya kolay kolay hırsız gelemmez. Tramvay işlemiyor, otomobil geçmiyor. Konferans veren

⁵⁴ makber: kabir

⁵⁵ istîğna: nazlanma

⁵⁶ mahfuz: korunaklı

yok, iane⁵⁷ toplayan yok. Buradan âlâ yeri nerede bulacağım? Eve gideyim de kaynanamdan dayak mı yiyeyim?

Kuyu başını ihata eden halkın kakhaha sağanakları gittikçe büyüyor ve bu gülünç muhavere devam ediyordu.

Yukarıdan — Haydi sarhoşluğun lüzumu yok.

Aşağıdan — Behey adamlar, sarhoşluk lüzum ve iktiza ile değildir. İçtiğim ispiroto birkaç saat hükmünü icra edecek. Sarhoşluğumu piç etmeyiniz. Rakılar ateş pahasına çıktı. Vallah sizden zarar ziyan dava ederim. Bu kuyunun içi yarım ahiret demektir. Kimse karışamaz. Sarhoş lafı dinlemek istemeyen çekilsin oradan. Ben onların arkasından gitmiyorum. Onlar beni dinlemeye geliyorlar, hem de bedava, kakhahalarla gülüyorlar. Öyle ya tiyatrolar pahaya çıkalı halk böyle beleşten sokak komedyalarını dört gözle arıyor.

— Çok söylenme haydi, haydi ipi bağla beline.

— Ayol ben sarhoşum, siz ayıksınız. Evvela o uzattığınız şey kim bilir hangi çıkırlıklı kuyunun çürük ipidir? Saniyen benim gibi sağını solunu kaybetmiş bir sarhoşun bağlayacağı düğüme emniyet edilir mi hiç? Kuyunun yarısına gelince çözölsün, bir daha düşeyim aşağı. Vallahi bu sefer vücudum tek dürbünler gibi birbirinin içine geçer de insan şeklinden çıkarım.

Kakhahaların içinde külhaninin biri arkadaşına:

— Diyojen gibi bir adam. Doğru söylüyor be.

— Diyojen kim ulan?

— Bilir miyim ben? Bizim Makridis'in eniştesi.

— Bilmediğin naneyi neye avurduna alıyorsun? Diyojen eczahanelerde satılır bir sudur.

— Neye iyidir o?

— İskalamentoniye.

— Açbaşı be... Enayi...

— Ağabeyim soğukluğa uğradı da, iki şişe Diyojen içti. Belini öyle ısıtabildi.

⁵⁷ iane: yardım

Muhatabı söyleyenin ensesine bir tokat aşk ederek:

— Güm...

Öbürü silleyi iade ile:

— Pat...

Kuyunun başında böyle türlü, bahisler, latifeler, el şakaları edilirken içeriden zirzop tuhaf ve arkası gelmez uzun nutkunda coşarak gittikçe viraneyi dolduran dinleyicilerini gülmeden kırıp geçiriyordu.

IV

Sarhoşa yukarıdan meram anlatmanın imkânsızlığı anlaşılnca aşağıya bir adam indirmeye karar verildi. Çünkü gün kararıyordu. Sarhoş, ayık her ne olursa olsun, iki üç kulaç yerin altındaki bir kazazede, gecenin türlü tehlikelerine terk edilemezdi. Bir fener buldular. Güçlü kuvvetli birisi aşağıya inmeye razı oldu, Kuyuya evvela yanan feneri sallandırdılar. Sarhoş aşağıdan:

— Ben fener istemem. Aydınlik istemem. Çünkü ben kör kan dilim. Lahanalarımı çalmaya geliyorlar, şikâyetleriyle haykırıyordu.

Fakat o adam, mahir bir kuyucu gibi kuyunun örme taşlarına tutuna tutuna indi. İpin ucundan çözdüğü feneri bir kenara koydu. Kuyunun dibinde bir hayli yığın teşkil eden moloz tabakası zirzopun kemiklerini kırılmak tehlikesinden kurtarmıştı. Onun bağırıp çağırımlarına bakmayarak ipi koltuk altlarından geçirdi, sıkıca birbiri üzerine birkaç düğüm yaptı. Yukarıdan çekmeye başladılar. Sarhoş vince takılmış bir yük gibi döne döne yukarı çıkarken bütün kuvvetiyle yaygarayı basıyordu:

— Lahanalarım... Aman ümmeti Muhammed, lahanalarım... Yarın ahrette on parmağım yakanızda olsun... Lahanalarım...

Onu kuyudan aldılar fakat oyunağını tutturana huysuz bir çocuk gibi kopardığı lahanalarım feryadını kesmek kabil olmuyordu. İpi tekrar kuyuya uzatarak aşağıdaki adama lahanaları bunun ucuna bağlaması için seslendiler. Biraz sonra lahanalar da yukarı çekildi. Lakin çıka çıka ipin ucunda ezilmiş, üçte bir kısmı dağılmış bir

lahana ile mavi ve kırmızı satrançlı bir dokuma parçasına bağlanmış yuvarlak bir çıkın çıktı. Çıkının şekli polislerin dikkatini çekti. Derhâl sordular:

— Bu bezin içinde ne var?

Sarhoş — Lahana.

— Nereden aldın?

— Almadım. Onu kuyunun içinde böyle bağlı buldum. (Asıl lahanayı göstererek) bunu şuradan küfeciden aldım. (Dokuma çıkını işaretleyerek) bunu da höylece kaynanamın kısmetine kuyuda buldum. Biri dolmalık. Biri turşuluk.

Polisler derhâl çıkının düğümünü çözdüler. Feneri yaklaştırdılar. İçinden Ermenice bir gazeteye sarılı lahana gibi yuvarlak bir şey çıktı. Kâğıdın birkaç yerinde koyu kırmızı lekeler görünüyordu, gazeteyi açtılar. Kenarı kroşe örmesi, baklava dantelalı kurumuş kanla mülemma bir patiska parçasının içinde yine aynı yuvarlak şekil tecessüm ediyordu. Yuvarlağa birkaç defa dolanmış olan bu patiskayı da açtılar. Kirpiklerinin arasından kesik koyun kelleleri gibi karaları kaymış süzgün bakan bir insan kafası çıktı. Bu kesik baş kulaklarına kadar bir ressam paleti gibi türlü renge boyanarak çehri teşhis edilemez bir hâle getirilmişti. Lakin onun bütün hüviyeti gözlerine toplanmıştı. O esrarengiz, o muammalı, o korkunç bakışıyla, ölümün sakit, donuk, derin süzüşüyle sanki “İşte beni kestiler. Bu kuyuya atıldılar. Katillerimi bulunuz. Adalet isterim. İnsan kardeşlerim.” demek istiyordu. Turşuluk lahanasının böyle feci ve müvahhiş⁵⁸ bir şekle tahavvülünü⁵⁹ gören sarhoş herkesten evvel büyük bir ürküntü ile:

— Aman ya Rabbi, palyaçoğu kesmişler. Kafasını çıkına sarmışlar. Kuyuya atmışlar, feryatlarıyla vakayı ilana başladı.

Kesik baş, kan karışmış türlü boyalarıyla hakikaten bir facia sahnesinde kurban edilen bir palyaço simasını almıştı. Fakat bu, bakanları güldürmüyor, pek fena ürkütüyordu.

⁵⁸ muvahhiş: korkutan

⁵⁹ tahavvül: değişme

Derhâl merkeze telefon edildi. Zabıta, tahkikatına başladı. Orada abuk sabuk sözleriyle başına kalabalık toplamaktan başka vakanın tenvirine bir faydası görülmeyen sarhoşun evine gitmesine müsaade olundu. Nafiz Efendi yürümek için ayağa kalkınca düşmekten hasıl olan vücut ağrılarını işte o zaman hissetti. Her adım atışında:

— Aman belim... Aman diz kapaklarım... Topuklarım... şikâyetleriyle bağırıyordu.

Çocuklar, her meyhane dönüşünde türlü maskaralıklarıyla kendilerini eğlendiren bu parasız komiklerinin koltuklarına girdiler. Onu ağır ağır yürütüyorlardı. Bir takımı vakayı haber vermek için oraya pek uzak olmayan Tavşantaşı'na eve koştular. Kapının zilini koparacak gibi bir telaşla çekince kaynana Refia Hanım içeriden hemen bağırmaya başladı:

— Kapının çingırağını mı koparacaksınız? Kimdir o terbiyesizler?

Dışarıdan çocuklar:

— Biziz... Hanım teyze biziz... Damat kuyuya düştü.

Bu müjde karşısında kaynana hanımın öfkesi derhâl sevince dönerek:

— Hay müjdeleyen ağzınızı öpeyim. Ohhh... İşte benim ahlaram tutuyor. Şükür Rabb'im in inayetine.

— Fakat çıkardılar... çıkardılar...

— Hay çıkaran eller kırılsın. Niçin çıkarıyorlar musibeti? Boğulmamış mı? Sağ mı çıktı?

— Sağ çıktı, sağ. Biraz yanı, beli ağrıyor işte o kadar.

— Acı patlıcanı kırağı çalmaz. O geçenlerde rakı diye yanlışlıkla (asit sidik) asit fenik içti de bir şeycik olmadı. Bu kaçınıcı düşüşü. Bu civarlarda onun düşmediği kuyu, lağım kalmadı. Ahlsız, edepsiz herif. Rakı parası bulamayınca benim koçanımı çalar. Başka malım yok. Kala kala merhum kocamdan elimde bir koçan kaldı. Çok para değil, dört yüz elli kuruş a dostlar. Efendi'ye selamün-

kavlen⁶⁰ geldi. Üç sene payapay⁶¹ lazımlığa oturttum. Bazen inatçı çocuklar gibi çişini söylemez, oturduğu yere salıverirdi. Kaldırıp koparamazdım. Vücudu bir külçe toprak kesildi. Arasam tırnakları-mın arasında hâlâ kirleri durur. Süngüsü depreşmesin⁶². Helalühöş olsun. Bir şey dediğim yok.

Kaynana coştı. Bu kadar lakırdıyı görünürde hiçbir muhatabı yokken henüz açılmamış kapı arkasından söylüyordu. Nihayet her koltuğunda birkaç çocuk kahkaha velveleleri içinde alayla zirzop geldi. İçeride kaynana, zevce ve baldız hanımlar hırsıza bilamuhakeme mükemmel bir sopa çekmek için söz birliği ediyorlardı. Kadınlar evvela çalınan koçan parasının meyhaneden artabilen kısmını bulmak için damadın bütün ceplerini, üstünü aramayı tensip ettiler.

Zirzop, uğrayacağı bu taharri muamelesini bildiği için meyhaneden artan parayı pek gizli bir yerine saklamak ihtiyatına riayetten geri durmazdı. Fakat bugün nasılsa rakıyı fazla kaçırması üzerine kuyu felaketi de eklendiğinden bu ihtiyatını icraya vakit bulamamıştı. Kadınlar ilk saldırışta cebinden yetmiş dört kuruş para çıkar-dılar.

Kaynanası kemik kesilmiş nasırlı ağır eliyle damadının yüzünü nezaketsizce okşayarak:

— Söyle bakayım, paranın üst tarafını ne yaptın?

Sarhoş, kabahatini affettirmeye uğraşan arsız bir çocuk sırnaşıklığıyla:

— Paranın üst tarafını sarrafla meyhaneci aldı.

— Kaynana bir tokat daha inerek:

— Bakınız utanmaza. Kabahatini nasıl sıkılmadan söylüyor?

— A... a! Senden mi sıkılacağım? Ben daima doğruyu söyle-rim. Asmaya götürseler yalan irtikap etmem. Fakat kaynanacığım, bugünlerde ne kadar zayıflamışsın. Elin sade kemik kalmış. Yenir

⁶⁰ selamünkavlen: felç, inme

⁶¹ payapay: adım adım yürüterek

⁶² “Süngüsü depreşmesin”: Bir ölüden bahsederken “Öldü gitti, ruhu incinmesin” anlamında söylenir.

yutulur şey değil. Yüz elli dirhem rakı ile bayat ciğer kebabı, fasulye piyazı mezeleri üzerine bu sinirli eşek pastırmasına dönmüş kadit elin dayağı yenir mi? İnsaf et. Aylığım çıktığı vakit paranı tastamam getireceğim.

— Senin aylığın çıkıncaya kadar çoluk çocuk evde bizim canımız çıkacak. (Kafasına bir yumruk indirerek) ha! Söyle bakayım hırsız herif...

— Kaynanacığım, bu benimki hırsızlık sayılmaz, buna şu zamanda sahibine haber vermeden ödünç almak derler. Biraz kanun, biraz muaşeret usulü öğren.

Kaynana eliyle bir türlü öfkesini alamayarak tekmeye girişir. Sarhoşun beli ortasına elinden daha kemik kesilmiş kaskatı tabanını birbirini arkasına indire indire:

— Al sana kanun... Al sana keman...

Sarhoş güle güle:

— Dayağa benzemiyor ki... Kart kancık çiftesi...

Kocakarı tepine tepine haykırarak:

— Hayy... nefesim tutuluyor, tıkanıyorum.

Sarhoş — Oohhh tıkan, benden evvel kendi geberecek, bana hiçbir şey olmaz. Alışığım babam, beni kaç kere eşek tepti. Vücudum idmanlıdır.

Kocakarı — Hafakanım tuttu. Gidiyorum.

Sarhoş — Uğurlar olsun hâlâ buradasın yezit cadı.

Kocakarı — Ölürsem kanımı bu heriften dava ediniz. Diyetimi alınız çocuklar.

Sarhoş — Bu kadit, bu tirit karıda ancak yüz dirhem kan vardı. Onu da bu sene tahta kuruları emdi bitirdi. Hangi kanı dava edecekler? Kendini adamdan sayıp da bir de diyet istiyor. Ulan bugün bir tulum işkembenin fiyatı senden yüksektir. Dayak atmak genç harcıdır. Yetmişinden sonra dayak atanlar öfke ile iki defa kollarını kaldırıp indirince kalıbı dinlendirirler. Dayağı yiyene bir şeycik olmaz.

Üç dört vuruştan sonra yarı baygın düşen kocakarının imdadına kızları yetişti. Zirzopun rakı beynine vurdu. Ev yerinden kalkıp otururken acı acı sokak kapısının zili çaldı.

— Kimdir o? sualiyle aşağıya koşan şu cevabı aldı:

— Zabıta geldi. Kuyu içi cinayetinden dolayı Nafiz Efendi'yi isticvap edeceğiz⁶³. Söyleyiniz aşağı gelsin.

Bu “kuyu içi cinayeti” terkibi müthiş bir süratle bir anda bütün evin içindeki ağızları dolaştı. Kulaklarda ürpertili bir seda ile çınlandı. Kavga ve dayak patırtılarıyla işretin ilk hızından uyanmaya başlayan sarhoşa bir ürkeklik geldi. Kuyu içi cinayetine dair kendinden ne soracaklardı? Ne biliyordu ki söylesin?

Nafiz Efendi, hafif bir ürperişle aşağıya indi. Kapı önünde iki memur duruyor, biri soruyor biri yazıyordu.

Sual — Sen saat kaçta kuyuya düştün?

Cevap — Ben saati satalı bir sene oluyor. Yanımda saatim bulunsaydı bile sukutum⁶⁴ kazaendir. Oruç bozar gibi saate bakıp da düşmedim ki!

Sual — Zaman hakkında ale't-takrip⁶⁵ bir şey söyleyemez misin?

Cevap — Akşam ezanından sonra idi diyebilirim.

Sual — Kesik başlı çıkını dipte kuyunun hangi cihetinde buldun?

Cevap — Bunu pek iyi tayin edemem. Düşünce kuyunun dibine kış üstü oturdum. Elimi karşıma uzattım, çıkına tesadüf etti.

Sual — Seni kuyunun başına götürürsek ne taraftan yürüyüp geldiğini, yüzün hangi cihete müteveccih olarak aşağı düştüğünü bize söyleyebilir misin?

Cevap — Söylerim.

Sual — Ziyade sarhoştun değil mi?

⁶³ isticvap etmek: sorgu sual etmek

⁶⁴ sukut: düşme

⁶⁵ ale't-takrip: takriben, yaklaşık olarak

Cevap — Evet.

Sual — Ne yaptığını seçemez bir hâlde?

Cevap — Hayır, hayır! Kendimi kaybetmemiştim, ziyadece keyiflim hatta şimdi bile biraz öyleyim.

Sual — O çıkını kuyuda bulduğuna katiyen emin misin?

Cevap — Eminim. Başka türlü nasıl olur?

Sual — Onu kuyuya sen kendin götürmüş olabilirsin.

Nafiz Efendi bu garip şüphe karşısında sırtının ortasından doğru bir titreme geçirerek:

— Affedersiniz efendim. Ben katil değilim. Yanımda bir çakı bile yok.

Bu isticvabı merdiven başından dinleyen kayınvalidesi söze karışarak:

— Polis efendiler, o başı damadım kesmiştir. Allah için ben şahadet ederim. Çoktan beridir ahlakını pek bozdu. Artık ben bu adamdan her fenalığı umuyorum. Alınız, götürünüz. Cezasını çeksin. Asınız da elinden kurtulayım.

Memur hafif bir tebessümle:

— Hanım size sual sorulmadan lakırdıya karışıp isticvabımızı ihlal etmeyiniz. (Nafiz Efendiye hitapla) Senin koltuğunda bir lahana varmış yere düşürüp düşürüp yine alıyormuşsun.

Cevap — Evet.

Sual — O çıkını da lahana zannıyla yerden almış olabilirsin.

Cevap — Hayır efendim hayır. Ben lahanayı zor götürüyordum. İkisini birden taşıyamazdım. O kesik baş çıkınının ben düşmezden evvel kuyuya atılmış olduğuna katiyen emin olunuz efendim.

Sual — Hangi meyhanede içtin?

Cevap — Küçük havuzluda.

Sual — Arkadaşların var mıydı?

Cevap — Hayır.

V

Kesik baş cinayetinin tahkikine bu gibi esrarengiz vakaları tetkik ve taharrideki tecrübe, ihtisas ve muvaffakiyetler ile maruf Remzi ve Seyit Efendiler memur idiler.

Remzi Efendi, Fransızcaya ve oldukça Rumcaya vâkıf ve biraz Ermenice anlar, polis mektebinin yetiştirdiği ezkiya⁶⁶ içinde temeyyüz etmiş⁶⁷, mesleğinin iftihar edeceği, yorulmak, üşenmek bilmez hemen yekta müstesna bir zabıta memurudur. Bu mühim vazife için müktesebat kadar ve belki de ondan ziyade lazım olan mevhum, fitri hassaları da camidir. Bir vakanın künhünü⁶⁸ derinden derine lüzumu derecesinde tetkik etmedikçe zavahire⁶⁹ aldanmaz, ilk ip uçlarında telaş göstermez. Teenni⁷⁰ ve temkinini hiç bozmaz. Bazen hakikat kisvesine bürünmüş aldatıcı hatalar olduğunu bilir. Beyhude gurur ve gösterişlerden hoşlanmaz. Bir canı yüzü onun için defaatla okunmuş bir sahife, esas hadleri çizilmiş bir muammadır. Muhtelif kimselerde zuhur eden⁷¹ aynı hastalık, seyrinden, arazından nasıl tanılırsa, bütün canilerdeki müşterek hatları, alametleri, nakısalı⁷², fenalıkları öyle bilmukayese⁷³ görür, anlar. Lazım gelen hükümleri çıkarır.

Seyit Efendi, nazari müktesebatça⁷⁴ Remzi Efendi'ye yaklaşamaz. Fakat o da bu birinci memurun sevk, idare ve ikazıyla daha amelî⁷⁵ bir tarzda yetişiyordu. Bazen istidlallerine güvenerek, vehimlere kapıldığı, serabları hakikat sandığı olurdu.

Vaka kendilerine haber verilir verilmez bu iki gayur⁷⁶ memur araştırmalara kuyudan başladılar. Remzi Efendi evvelce inmiş

⁶⁶ ezkiya: zeki, kavrayışlı kişiler

⁶⁷ temeyyüz etmek: öne çıkmak, sıvrılmak

⁶⁸ künh: içyüz

⁶⁹ zevahir: dış görünüş

⁷⁰ teenni: ağır davranma

⁷¹ zuhur etmek: ortaya çıkmak, meydana gelmek

⁷² nakısa: eksiklik, kusur

⁷³ bilmukayese: mukayese ederek

⁷⁴ müktesebatça: edinilen bilgiler doğrultusunda

⁷⁵ amelî: pratik

⁷⁶ gayur: gayretli

olanlarla beraber bizzat kuyuya indi. Nafiz Efendi'nin ve onu çıkarmak için inen zatın hatıralarına müracaatla bu susuz kuyu dibinde çıkının bulunduğu noktayı tayine uğraştı. Kuvvetli bir fener ile orasını karış karış aradı. Evvela hiç şayan-ı dikkat ve ehemmiyet görülmeyen bir şeyden bazen insanı esasa götürecek bir ipucu yakalanacağını bilirdi. Ne kadar mahirane ika edilirse edilsin hiç iz bırakmadan bir cinayet işlenebileceğine ihtimal vermezdi.

Birçok taş toprak, kırıntı döküntü, sebze meyve kabukları arasında ucu dışarıda kalmak üzere yan cebe takılır çengelli bir kurşun kalemi buldu. Nafiz Efendi ile diğer zata göstererek bu kalemin kendilerine ait olup olmadığını sordu. Her ikisi de kalemin sahibi olmadıklarını söylediler. Birinci vesikayı teşkil etmesi muhtemel olan bu şeyi Remzi Efendi cebine attı. Bu kalemin de, çıkının bulunduğu söyledikleri aynı noktada zuhur etmesi dikkate değerdi. Çünkü çıkını kuyuya atanın cebinden düşmüşse benziyordu, kuyuya doğru fazlaca eğilince yan cebin kenarından kalem kayabilirdi. Gerek çıkının, gerek kalemin bulunduğu nokta kuyunun garp cihetine tesadüf ediyordu.

Kuyudan çıktıktan sonra Remzi Efendi büyükçe dört beş taş işaret koyarak kuyu ağzının muhtelif cihetlerinden aşağıya attı. Tekrar inip bu işaretli taşların ne taraflara düşmüş olduklarını tetkik etti. Bundan maksadı çıkını atanın kuyu başına hangi yol ve hangi taraftan gelmiş olduğunu tayine uğraşmaktı. Kuyunun dibi hemen bir buçuk metre kutrunda⁷⁷ vardı. Fakat inişli çıkışlı pek gayrimuntazam olduğundan atılan taşlar yukarıdan bırakılan istikamet bazen zıddı noktalara düşüyor, binaenaleyh meselenin halli güçleşiyordu. Lakin edilen mükerrer⁷⁸ tecrübeler neticesinde çıkını atanın şark yani Kumkapı cihetinden geldiği hemen yüzde altmış, yetmiş derecesinde bir sıhhatle tebeyyün eder⁷⁹ gibi oluyordu.

Seyit Efendi üstadının bu kadar hurda teferruatla uğraşarak bazen beyhude vakit kaybetmesine biraz muterizdi. Fakat bir şey

⁷⁷ kutur: çap

⁷⁸ mükerrer: tekrarlanmış

⁷⁹ tebeyyün etmek: belli olmak

söyleyemezdi. O, hemen bariz, yanılmaz, şaşmaz alametler yakalayıp maksada erivermek isterdi.

Kesik baş merkeze götürüldü. Tıbbi muayenesinde cinayetin ancak dört beş günlük olduğu tebeyyün ediyordu. Hâl-i aslîsiyle⁸⁰ kellenin muhtelif vaziyette fotoğrafları alındıktan sonra yüz çizgileri daha iyi seçilerek teşhisi kolaylaştırmak için ispirto ile boyalar temizlendi. Bu, kırk sekizlik, ellilik bir vücudun başıydı. Bila gibi tepesi açılmış beyaz karışık kumral saçları ve bıyıkları mahir bir berberin makasıyla son moda ve gayet muntazam kırpılmıştı. Kadavralarda ölümden bir müddet sonraya kadar kılların sürmesi müsbet bir hâdisedir. Binaenaleyh maktulün yüzünde pek hafifçe sakal belirmiş olması cinayet günü yeni tıraşlı bulunduğu delalet ediyordu. Gözlerinin içine kadar yer yer geniş ihtikanlar⁸¹ ve sağ şakağında iri bir bere görülüyordu. Doktorlar keşif raporuna başın kesilmezden evvel boğulmuş olduğunu kaydediyorlardı. Bu kat'⁸² ameliyesi ustura gibi gayet keskin bir aletle yapılmıştı.

Üst ön dişlerinden, dört kâtı⁸³ ile iki enyap (köpek dişi) yani altısı kavuçok bir damak üzerinde iğretiydi. Asıl dişlere iki yandan altın tel ile tutturulmuş bu takma kısmı ağızdan çıkardılar. Eğer dişçilerin yaptıkları takımlara imza koymaları âdet olsaydı bu altın dişli damak parçası maktulün hüviyetini tayine medar olabilirdi. Maaha-za İstanbul'daki yüzlerce dişçilerin içinden hangisinin eser-i imâli olduğuna dair üzerinde hiçbir alamet görülemeyen bu dişlerden bir ipucu yakalamak için herhâlde yine büyük bir istifade memuldu⁸⁴.

Kesik başın fotoğrafı gazeteler ile neşr ve aslı Divanyolu'nda üç dört gün ahaliye teşhir edildi. Baş tanıdıklarını iddia edenler oldu. Fakat tahkikat derinleştirilince birbirini tutmaz neticelerle hep bu iddialar boşa çıkıyordu. Başın kuyudan zuhuru, Teşrinisani'nin on birinci pazartesi günü akşamı vuku bulmuş olmasına göre o hafta zarfında insanca kaybı bulunanların merkeze müracaatları

⁸⁰ hâl-i aslî: asıl hâl

⁸¹ ihtikan: kan toplanması

⁸² kat': kesim

⁸³ kâtı: kesici (diş)

⁸⁴ memul: umulan, beklenen

ilan olundu. Yine bir iki kişi geldi. Lakin başı gördükleri zaman aradıkları(nın) bu olmadığını söyleyerek gidiyorlardı.

Maktul acaba İstanbul'a yeni gelmiş, burada kimsesi bulunmayan bir taşralı veya bir ecnebi miydi? Bu kadar işarlara, ilanlara rağmen nasıl oluyor da bir akrabası veya tanıdığı zuhur etmiyordu? Tefessüh⁸⁵ men için kesik kafa bir şişe kavanoz içinde eczaya konuldu.

Remzi ve Seyit Efendiler bedeninden ayrılmış bu başa hayatının son faciasını söyletmek için meçhule karşı inatla şişenin başından ayrılmayarak düşünüyorlardı. Lakin bütün bu ihramlar boşa gidiyor, zavallının süzgün gözlerinden mazlumane adalet talebinden başka bir meal anlaşılamıyor, sorulan suallere o aralık ağız hiçbir cevap vermiyordu. Tahkikat ne tarafa sevk olunduysa hep akamete⁸⁶ münce oldu. Vakanın üzerinden on sekiz, yirmi gün geçti, aldatıcı bir iki ihbar ve dedikodudan başka hakiki bir ipucu yakalanamadı. Aman ya Rabbi bu maktul adam bir hacar-i semâvî⁸⁷ gibi İstanbul'a gökten düşmedi ya... Bir yabancı bile olsa elbette burada birkaç gün, birkaç saat yaşadı. Bazı kimselerle görüştü. Bazı mahallerde oturdu, kalktı, gezindi. Hiçbir tarafta vücudundan bir eser, bir iz bırakmamış olması kabil değildi. Bahusus bu bir başı, herhâlde bunun bir bedeni olacaktı. Bir başı imha edemeyen katiller acaba koca vücudu nereye gizleyebildiler? Bu ceset de parça parça edilecek o civarda, yahut muhalif semtlerde başka kuyulara mı atılmıştı? Çukurlara mı gömülmüştü?

Maktulün cesedi, katilin başına bela kalan öyle müthiş bir musallattır ki derin kuyulara terk edilse kendini gösterir. Toprağa gömülse vakit ve saatini bekleyen bir tesadüfün yardımıyla silkinecek çıkar, denize atılsa dalgalar sahile getirir. Bu öyle izalesi kabil olmayan bir şeydir ki yıllar yıllar geçse katili her an tehditte hâlî kalmaz. Öldürülenin maneviyeti, öldürenin dimağını⁸⁸ kaplayan da-

⁸⁵ tefessüh: bozulma, çürüme

⁸⁶ akamet: sonuçsuzluk

⁸⁷ hacar-i semâvî: göktaş

⁸⁸ dimağ: beyin

imî siyah bir kabustur. Samit⁸⁹ maddiyeti ise parçalanmış bile olsa ekseriya katilini yakasından tutarak zabıtaya teslim edinceye kadar uğraşır. Ayrı ayrı yerlere atılan, gömülen, yakılan bu kısımlar görenleri, işitenleri hayretlere düşürecek bir mucizekârlıkla⁹⁰ günün birinde bir araya toplanarak nâ-kâbil-i red⁹¹ bir cinayet vesikası şeklinde korkunç, belîğ⁹², katilin önüne çıkarlar.

Maatteessüf ilelebet gayr-i mekşûf⁹³ ve mensi⁹⁴ kalarak failleri namuslu adamlar arasında cezasız dolaşan, belki de heyet-i ictimaiyye⁹⁵ içinde hürmet ve itibarla yaşayan vakalar da inkâr olunamaz. İşte bütün katiller pek büyük bir maharetle işlediklerine kani oldukları cinayetlerinin menhus⁹⁶ cesaretini buradan yani ebediyen gizli kalacağı zannından alırlar. Fakat bazen de bir hiç, yerler altında gömülü sanılan cinayetlerini, topraklara, denizlere kusturarak onları maktele kadar sürüklemeye kifayet eder.

VI

Maktulün diğer uzuvlarına tesadüf etmek ümidiyle kesik başın zuhur ettiği viraneye civar ne kadar kuyu, çukur ve kuytu köşe bu-cak varsa kazarak, eşerek elek elek aradılar. Cinayeti tenvire yarar bir şeycik bulamadılar.

Ellerinde vesika hükmünü haiz olabilecek şeyler kırmızı ve mavi satrançlı dokuma, kenarı kroşe örgüsü baklava dantelalı patiska parçası, Ermenice *Aşharh* gazetesi, bir de kauçuk damaklı dişler. Bu takma dişleri İstanbul'daki en maruf dişçilere gösterdiler. Hiçbiri üzerine mal etmedikten başka filan alametifarikasından dolayı falan dişçinin eser-i imâli⁹⁷ olsa gerektir kabilinden umumi, hususi

⁸⁹ samit: cansız, sessiz

⁹⁰ mucizekârlık: mucize bir biçim

⁹¹ nakabil-i red: reddi mümkün olmayan

⁹² belîğ: açık, tam

⁹³ gayri mekşûf: açık olmayan

⁹⁴ mensi: unutulmuş

⁹⁵ heyet-i ictimaiyye: toplum

⁹⁶ menhus: uğursuz

⁹⁷ eser-i imâl: yaptığı ürün

bir mütalaa beyan edeni de bulunmadı. Yalnız bu taharrinin bir cinayete taalluku münasebetiyle edildiğini anlayan bir tanesi şöyle dedi:

— Bu elinizdeki dişler pek mühim ve yanılmaz bir vesikadır. Çünkü bu damak parçası evvelce üst çenenin alçı ile bir kalıbı çıkarılmadan imal edilemez. Ve dünyada birinin kalıbı ötekine uyacak surette birbirine benzeyen iki çene bulunmanın ihtimali yoktur. Binaenaleyh hiçbir insanın eğreti damağı başka bir ağıza uygun gelmez. Bu dişlerin kalıbını bulup da kesik başın ağzına tatbik edince onun olup olmadığı anlaşılır. Lakin ölüm çenenin, damağın şeklini değiştirirse orasını bilemem.

Pekâlâ ama evvela bunu yapan benim diyen dişçiye bulmalı ki sonra kalıp tatbikine imkân hasıl olsun. Birçok evlerde birer benzerlerine daha tesadüf olunacağına şüphe edilemeyen diğer bez ve kâğıt parçalarından ibaret vesikalara gelince: bunlar da, tetkik nazarını cinayetin membama kadar ulaştırabilecek kuvvetli ifadeler bulması pek müşküldü. Bunlar cinayet lisanının öyle hiyeroglifleri idi ki tesadüfen bazen yedisi sekizi bir araya toplanmakla katiyete yakın manalar ihsas edebilirlerdi. Maahaza bunları söyletmek büyük bir maharete muhtaçtı.

Remzi Efendi tetkike gazeteden başladı. Bu bir *Aşharh* nüshasıydı. Tarihine baktı, 4 Teşrinisani Pazartesi. Bu tarih, kesik başın kuyuda bulunmasından tam bir hafta evvele tesadüf ediyordu. Bunu pek manidar buldu. Çünkü tabip raporu da müddet hakkındaki fenni izaha nazaran gazetenin tarihiyle cinayetin vukuu günü hemen birbirine karışıyordu. Müddetler o kadar birbirine yakın veya birbirinin içinde idi. Gazetenin her tarafını inceden inceye gözden geçirirken kenarında kurşun kalemiyle Fransızca yazılmış şu ibareler gözüne çarptı:

Oh, ma bien aimée, je souffre beaucoup, donne moi un peu de force.

(Ah sevgilim, pek mustaribim, bana bir parça kuvvet ver.)

Biraz daha aşağıda:

Nous marcherons ensemble au but.

(Maksada beraber yürüyeceğiz.)

Biraz daha ötede:

C'est ton amour qui me pousse au crime; mais n'importe comment.

(Beni cinayete sevk eden senin aşkıdır. Fakat her ne suretle olursa olsun.)

Son kelimeden ötesi kanla mülemma⁹⁸ olduğundan okunamıyordu. “Beni bu cinayete sevk eden senin aşkıdır.” sözüyle katil hem cinayetini ve hem de saikini itiraf etmekle beraber kendi el yazısını da meydana koyuyordu. Kuyuda buldukları, dışarıdan yan cebe takılır çengelli kurşun kaleminin muayenesine başladılar. Bu her kâğıtçı dükkânında satılabilen bir ucu kırmızı, tepesi takma başlıklı alelade bir kalemdi. Üzerindeki Staedtler ve Tintenstift kelimelerini, iki yıldız arasındaki J.S. harflerini, 1373 rakamlarını ve saireyi en ufak çizgilere varıncaya kadar inceden inceye pertavsızla muayeneye uğraşan Remzi Efendi’nin yorgunluğuna bakan Seyit Efendi:

— Birader, beyhude yoruluyorsunuz. Bu markalar, rakamlar her kaleimde, bazen hemen aynı aynına tesadüf edilen şeylerdir.

Remzi Efendi cevap vermedi. Pertavsızla tetkikini bitirdikten sonra kalemi bir müddet elinde evirip çevirerek onun kokusundan, tadından da bir ifade almak ister gibi burnuna götürdü. Uzun uzun kokladı ve sevinçten biraz benzi uçarak kalemi Seyit Efendi’nin burnuna uzattı:

— İyice kokla, dedi.

Seyit Efendi burnunun muktedir olabildiği bir nefesle kokladı. Remzi Efendi sordu:

— Eyy! Ne kokusu aldın?

— Hafif bir lavanta kokusu.

— Hafif değil, düşünmeli ki kim bilir kaç gün kuyuda durduğu hâlde kalem bu rayihayı⁹⁹ bütün bütün kaybetmemiş. Binaenaleyh

⁹⁸ mülemma: bulanmış, sıvanmış

⁹⁹ rayiha: koku, güzel koku

bu koku esasen pek sert olmak lazım gelir. Bu lavantanın nev’ini¹⁰⁰ tayin edebilir misin?

— Hayır.

— Evet, nev’ini tayin güçtür. Çünkü ticarete çıkarılan bu süslü şişelerin üzerlerindeki isimleriyle, resimleriyle bazı çiçeklere nispetleri görülüyorsa da hakikatte alelekser bunlar bilkimya istihsal olunmuş kokulardır. Kokunun bu sertlik ve muannitliği işte buradan geliyor, yalnız bunda Frenklerin “benjoin” dedikleri aselbent kokusuna dikkat ettin mi?

— Evet, hafif onu andırır bir koku var.

— Aselbent esasen nebati ise de bu koku kimyevidir.

— Sahte lavantaların ekseriya işte bu hususiyetleri var. Biraz aselbende çalıyorlar.

— Peki ama bundan ne çıkar?

— Ne çıkacağını şimdi anlatırım.

— Bu kokuyu çok kimseler sürünebilir.

— Kaleminden aldığımız bu hafif rayihanın sertine tesadüf edersek onun da bu nevden olduğunu tayin edebilecek kadar burnunda hafıza var mıdır?

— Zannederim.

— Bu kâfi! Şimdi acele etme. Daha tetkik edeceğimiz bir şey kaldı. Bütün tetkiklerimizin neticelerini bir araya toplar isek bunların dördünden, beşinden kuvvetli hükümler çıkar.

Remzi Efendi elindeki çengelli kurşun kalemiyle bir kâğıdın üzerine Fransızca birkaç kelime yazdıktan sonra kanlı gazetenin kenarındaki ibareler ile bunları yan yana getirerek refikinden¹⁰¹ sordu:

— Şimdi her iki yazıya da dikkat et. Bunları yazan kalemin aynı kalem yani şu elimde tuttuğum kalem olduğuna hükmedebilir misin?

¹⁰⁰ nev’: çeşit

¹⁰¹ refik: arkadaş

Seyit Efendi, yazıları sade gözle tatbik ve muayeneden sonra pertavsızla da tetkik ederek:

— Evet çizgilerin kalınlıkları tamamıyla birbirinin aynı olduktan başka hafif mavi renkleri de tevafuk ediyor. Her iki yazının da aynı kalemin ucuyla yazıldığına hükmolunabilir.

— Binaenaleyh beni dinle. Şimdi bir iz bizi bir eve kadar götürse orada bu mavili kırmızılı dokumadan bir yastık, bir minder ve kenarı elimizdeki numuneye muvafık baklava dantelalı bir örtü görsek, mücrimiyetinden şüphe edilen şahsın üzerinden de bu kokuyu alsak ve ona bu kalemle iki satır yazdırarak bu yazılan vukuf ehline, kanlı gazetenin kenarındaki ibareler ile tatbik ettirsek, her şey noktası noktasına uygun gelse sonra artık maktulün hüviyetini tayine kadar yol açılmış olmaz mı? İşte görüyorsun ki bu küçük ve ehemmiyetsiz zannolunan deliller, evvela manasız görülen ufak tefek şeyler bir araya toplandıkça bunların kuvvetleri artıyor. Giderek her biri reddi kabil olmayan birer vesika şeklini alıyor. Şimdi biz aklımızın erdiği, gücümüzün yettiği kadar araştırmalarımızda devam etmekle beraber bizi hakikate götürecek tesadüfü bekleyeceğiz.

— Bu tesadüfün zuhuru çok uzarsa?

— Uzayabilir.

— Her gizli cinayetin mutlak bir tesadüfle patlak vermesine kani misiniz?

— Ne kadar ihtiyatla işlense her cinayet mutlak bir veya birkaç iz bırakır. Ve bazı tesadüfler de bu izlerin hislerimize çarpmasına yardım ederler. Fakat bu tezahürler¹⁰² bazen o kadar ehemmiyetsiz ve dikkati celbetmeyecek şeylere karışarak vuku bulur ki sanki bütün duyularımız onlara karşı mefluç kalır. Onların üzerlerinde dikkatlerimiz işlemez. Tedariklerine girişmek akıllarımıza gelmez. En mühim izleri ekseriya dikkatsizlik yüzünden kaçırırız. İhtimal ki şimdi şu ele geçirdiğimiz birkaç parça şeyde bizi membaa¹⁰³ eriştirebilecek kuvvetli izler vardır da biz göremiyoruz.

¹⁰² tezahür: belirti

¹⁰³ memba: kaynak

İki zabıta memuru önlerindeki eşyayı daha vuzuhla söyletmek için güya onları dinlemek ister gibi bir müddet derin bir sükûtle düşündüler. Nihayet Seyit Efendi dedi ki:

— Pek uzun sürmesi muhtemel bir tesadüfe intizar¹⁰⁴ bana pek zor geliyor. İçim o kadar tez ki.

— Bu iş bazı cihetlerce hiç tezlik ve acele götürmez. Tavuğun altına koyduğun yumurtaları müddet beklemeden karıştırır kırarsan cılk edersin. Şimdi caninin veyahut canilerin bütün dikkatleriyle gözleri bizim üzerimizdedir. Fakat biz onların nerede olduklarını bilmiyoruz.

— Ermenice gazetenin delaletine bakılırsa bu işin içinde Ermeni var, değil mi?

— İhtimal.

— İhtimal mi? Gazetenin milliyetine büyük bir ehemmiyet atfetmiyor musunuz?

— Benim evimde de Rumca, Ermenice, Fransızca, Almanca, İngilizce gazeteler vardır. Bunlar içlerine bir şey sarılarak veya diğer sebeplerle içeri girmişlerdir. Ermenice bir gazetenin vücudundan işin içinde mutlaka bir Ermeni bulunduğu hükmünü çıkarmak doğru bir kıyas değildir.

— Cinayetin vukuu günüyle gazete tarihinin birbirine teması?

— Evet bu kuvvetli bir hükmü haizdir. Fakat hiçbir zaman katiyeti değil. Tesadüf bazen insana böyle büyük şaşırtmalar da yapabilir. Adımlarımızın altında sağlam toprak bulmadıkça yürümemeliyiz.

— Ya gazetenin kenarındaki yazılarda bir katiyet görmüyor musunuz?

— Bunun kati olan kısmı var, olmayanı var.

— Ne gibi?

— Bu cinayet faciasında saik şeklinde görünen bir aşk var. Buna katiyetle hükmedebiliriz. Fakat sevdiği kadına hitaben o Fransızca

¹⁰⁴ intizar: bekleme, gözleme

cümleleri yazan kimsenin Rum, Ermeni, Türk veya Fransız olduğuna katıyen hükmedemeyiz. Çünkü, Fransızca umumi bir lisan hükümdedir. Her milletten bunu söyleyip yazanlar çoktur.

— Kesik başı niçin sonradan ithamlarına medar olacak böyle ibareler yazılı bir gazeteye sarıyorlar?

— Caniler usta değil. Bu ilk cinayetleri olmalı. Pek aceleye gelmişe benziyorlar.

— Ağızla konuşmayıp da böyle yazı ile meramlarını ifadede ne mana var?

— Bunu icap ettirtecek çok sebepler olabilir.

— Cinayet vuku bulan evde yağlı boya resimle meşgul biri var.

— Öyle gözükyor ama katıyen böyledir demek ezbere bir hüküm olur.

VII

Bu iki zabıta memuru yakalamak için cinayetin bir ucunu, kulunu ararlarken lodoslu bir günde Ahırkapı sahillerini döven dalgalar oraya bir insan bacağı atar. Dizden kesilmiş ve mütefessih¹⁰⁵ bir sol ayak. Acaba bu bacak kesik başa ait vücuttan mı koparılmış? Edilen muayenede ikisinin de kesilme tarihleri birbirine uygun gelir. Fakat bunda da sahibinin hüviyetini söyleyen hiçbir alamet yok. Bunu da muzâdd-ı taaffün ecza¹⁰⁶ ile temizleyerek ispiroto dolu bir kap derununda¹⁰⁷ kesik başın yanında muhafaza ederler.

Acaba tesadüf, uzuvlarını oradan buradan toplayarak maktulün iskeletini terkibe yardım edecek mi? Birkaç gün sonra bu ümidi kuvvetlendirecek bir vaka daha zuhur eder. Muhterik¹⁰⁸ Kızlar Ağası Hamamı'yla Kilise Camii arasındaki bir viranenin atik, geniş ve mermer direkli mahzeninde paçavra toplayanlardan biri feneriyle mal aradığı esnada karanlık bir köşeyi karıştırıp eşelerken oraya sathice gömülmüş bir kol, sağ kol bulur.

¹⁰⁵ mütefessih: kokmuş, kokuşmuş, çürümüş

¹⁰⁶ muzâdd-ı taaffün ecza: kokuşmayı önleyen, mikrop kıran antiseptik madde

¹⁰⁷ derun: iç

¹⁰⁸ muhterik: yanan

Evvla ürker, kaçır. Bir türlü hazmedemediği bu mühim sırrı nihayet iki gün sonra bir arkadaşına açar. O da diğerine söyler. Hasılı iş zabıtaya kadar akseder. Kol mahzenden çıkarılır. Muayene edilince bunun da kesildiği tarih diğer iki uzvunkilerle mutabık gibi görülür. Fakat bunda zabitanın yüzünü güldürecek bir nişane zuhur eder. Ecza ile temizlenirken elin adsız parmağında¹⁰⁹ çürük etlere gömülmüş bir altın alyans yani izdivaç halkası bulunur. Yüzük temizlenip iç tarafı muayene edilince fi 15 Rebiyülevvel 1331 ve 8 Şubat 1328 Perşembe tarihleri okunur. Tarihin hicri ve yazının Türkçe olması kolun bir Müslüman'a aidiyetinden şüphe bırakmaz. Lakin meçhul cebir işaretlerine benzeyen bu tarih rakamlarından ne keşfolunabilir? Bu bir izdivaç tarihi, peki ama o kadınla erkeğin hüviyetlerini keşif kuvvetini bu rakamların neresinden bulup çıkarmalı? Bu kesik başla, kol ve bacak aynı şahsa mı ait? Yoksa bunların her biri başka başka cinayetlerin döküntüleri mi? Bu cihet de bütün fennî vuzuhuyla malum değil.

Bu üç uzvun aynı maktule aidiyeti farz edilirse cinayetin Kumkapı ile Samatya arasındaki bir sahada cereyanına hükmolunabilir. Lakin bu cinayetin veya cinayetlerin keşiflerini tamamlayacak vesikalar kim bilir hangi toprağın altında veya mahzen ve kuyunun dibinde yatıyorlar? Bu meçhullere vusul biraz da kudsi kuvvete tevakkuf eder¹¹⁰ gibi görünüyor. Ne yapmalı? Yine tesadüfün lütfuna avuç açarak uzun uzun beklemeli mi?

Kolun mahzende bulunduğu tarihin üzerinden bir aydan ziyade bir müddet geçer. Fakat hiçbir şey zuhur etmez. Geçen günler bu cinayete ait artık başka vesikalar, uzuvlar kusmuyorlardı.

Zabıta; 15 Rebiyülevvel 1 ve 8 Şubat 8 tarihlerine müsadif perşembe günü akit ve izdivaçları vuku bulup da o yıl Teşrinisani'sinin üçüne, dördüne, beşine, altısına doğru kocaları birdenbire meydana kaybolmuş aileler varsa hemen müdüriyete müracaatları lüzumunu gazetelerle ilan ettirir, bir hafta geçer, bu ilanlara hiç cevap veren olmaz.

¹⁰⁹ adsız parmak: yüzük parmağı

¹¹⁰ tevakkuf etmek: bağlı olmak

Remzi Efendi ihtiyatkâr, sabırlı fakat bütün ruhuyla uyanık, bu cinayetın esrarından mühim bir katmer kaldıracak hadise veya tesadüfe intizar ediyor. Lakin Seyit Efendi merak ve acelesinden bir türlü kabına sığamayarak ve hemen ümitsizlenerek diyordu ki:

— Ben müdüriyetin bu ilanından büyük bir fayda memul etmiyorum. Çünkü İstanbul’da o tarihte hakikaten zevci kaybolmuş bir zevce varsa bu kesik baş vakası ortalıkta çalkanırken böyle bir ilan vukuunu beklemeden meraka düşerek bu kadının zabıtaya müracaatı lazım gelirdi.

Remzi Efendi cevap veriyordu:

— Kim bilir bu kadın nerede? Ne hâlde? Sıhhaten, manen, maddeten ne vaziyettedir? Şehirlerde, gazetelerde bir sene müddetle devam eden ilanlardan bazı fevkalade ahval dolayısıyla haberdar olabilmek imkânsızlığı içinde kalan kimseler vardır. Canilerin elleri, her türlü teşebbüsten men için bu kadına kadar uzanmadığı ne malum. Bakalım kadın hayatta mı? Yahut ki aklıma müthiş bir ihtimal geliyor.

— Nedir?

— Zevce de canilerle beraber olmasın?

— O hâlde parmağındaki nişan veya izdivaç yüzüğünü maktulün parmağında nasıl bırakıyorlar?

— Bazen en mahir canilerin bile böyle mühim nisyanlarda bulunacak kadar basiretleri bağlanır. Evvelce de söyledim ya! Cesedi ortadan kaldırmak için pek aceleye gelmiş olmalılar.

— Bizi canıye kadar götürecek ipucunu ne vakit ve nereden yakalayacağız?

— Bekle, bekle ümit kesme.

Seyit Efendi, tebdil-i kıyâfetle bir akşam, kesik başın çıkarıldığı kuyu ile kolun bulunduğu mahzen arasındaki sahada dolaşırken tuhaf bir hâlde tesadüf eder.

Yine akşamın alaca karanlığında meyhane dönüşü başlamış, olgun matizlerin¹¹¹ şuradan buradan pek keyifli naraları duyuluyordu. Kuyu civarından geçerken taharri¹¹² memurunun kulağına acayip bir ses geldi. O tarafa yürüdü. Kuyu başında bir karaltı gördü. Neşesi taşmış yayık bir ağızdan çıkan bu seda garip bir hitabe tarzında şöyle devam ediyordu:

— Ey! Kesik başın ruhu neredesin? Vücudunu parça parça edip her uzvunu bir tarafa attılar. Ruh, senin için parçalara ayrılamaz diyorlar. Bunu sarhoş aklım almıyor çünkü her varlık bir kemiyettir¹¹³. Bir varlık, iki varlık gibi vahit olan bir şey mutlaka kesir kabul eder. Sen de cesedin gibi parçalandın mı? Yoksa toplu hâlde mi duruyorsun? İnsanlar seni yakalayamıyorlar. Bütün hınçlarını bedenden alıyorlar. Hâlbuki bütün şeytanlıkları eden sensin. Cezayı o çekiyor. Ne duruyorsun, git zevcemin rüyasına gir. Katili haber ver. Akşamları Havuzlu'ya gelsene, Edison'un şerefine beraber birkaç kadeh çakalım. Amerikalı âlim sizinle muhabereye girişmek için bir alet icadına uğraşıyormuş. Sakın ha avlanmayınız, diriler ile aranızda bir münasebet teessüs ederse sonra bir nevi siyaset başlar. Çünkü dünyanın ahretle görülecek çok davası vardır. İki taraftan sefirler tayini icap eder. Bu suretle bir kere devletler manzumesine dâhil oldunuz mu artık bu dünya gibi ahretten de hayır kalmaz. O imrendiğiniz ebedî sükûtunuz Galata borsası yaygarasına döner. Birbirinizi yersiniz.

Hatip sözün burasından Karagöz oynatır gibi eliyle ve ağzıyla def taklidi yaparak:

— Çif çaf çaf... çif çaf çaf... İş ne imiş, işimiz Mevla'ya kaldı... Yâr bana bir eğlence medet! Ha ha ha yakaladım... (kuyu başında tepinerek) Ulan etme Karagöz cebimi karıştırıyorsun. Parmakların burnuma girdi edepsiz.

Seyit Efendi, bu Karagöz sahnesini sonuna kadar dinledi. Kukla, Zuhuri, meddah tuhafıtlarındaki repertuarını bitirdikten sonra

¹¹¹ matiz: sarhoş

¹¹² taharri: araştırma

¹¹³ kemiyet: nicelik

elindeki nevale çıkını sallaya sallaya yola düzelen sarhoşun yavaşça omuzuna dokunarak:

— Arkadaş, benimle beraber bir parça Merkeze geleceksin.

Sarhoş komik bir ürkeklikle irkilerek:

— Hangi merkeze? Merkez Efendi'ye mi?

— Hayır. Polis Merkezine.

— O... O... Oo... meyhaneden çıkıp da o neşe ile Merkeze gitmek hoş kaçmaz. Çoluğum çocuğum, muhterem kaynanam beni şimdi sofraya başında bekliyorlar. Eğer bir kabahatim varsa cezasını ona havale ediniz, o herkesten iyi hakkımdan gelir. Namına Refia Banu derler. Karagöz'deki meşhur Kanlı Nigâr bunun yanında toy çocuk gibi kalır. O kadar eline, diline kuvvetlidir. Onun dayağı altında vücud-ı ahkârânem Şam pestiline döndü.

Bu sözlerin sahibi kuyudan lahana ile beraber kesik başı bulup çıkaran Nafiz Efendi'den başka biri değildi. Seyit Efendi onu tanı-mıştı. Bu adam o kuyu başında ne dolaşüyor ve saçma sapan birçok sarhoş lakırdıları arasında kesik başın ruhuna hitaben savurduğu:

— Ne duruyorsun? “Git, zevcenin rüyasına gir, katili haber ver.” sözlerinden ne mana anlaşılır?

Bu kelimeler, ispiрто dumanıyla dimağı bulanmış bir kafanın hezeyanları mıdır? Yoksa kesik başın zevcesini bu sarhoş hakikaten tanıyor mu?

Merkezde edilen isticvabında sekir hâliyle verdiği karmakarışık cevaplardan doğru bir meal çıkarmak kabil olmaz. Ayık iken sorulan suallere de şu cevapları veriyordu:

S — Sen kesik başın zevcesini tanıyor musun?

C — Hayır.

S — Onun bir zevcesi mevcut olduğunu neden biliyorsun?

C — Onu da bilmiyorum.

S — Bilmiyorsun da kesik başın ruhuna “Git, zevcenin rüyasına gir.” teşvikiyle nasıl hitap ediyorsun?

C — Efendim benimki bir faraziyedir.

S — Her faraziyenin bir esası olur.

C — Benimki esassız faraziye.

S — Saklama, ne biliyorsan söyle.

C — Vallahi bir şey bilmiyorum.

S — Kesik başın bir zevcesi bulunduğu fikri sana nereden geliyor?

C — Gazetelerde okudum.

S — Gazeteler öyle bir şey mi yazdılar?

C — Şurada Kızlar Ağası Hamamı civarındaki bir mahzende bir kol zuhur ettiğini ve bunun parmağında falan filan tarihlerle müverrah bir izdivaç yüzüğü bulunduğunu yazmadılar mı?

S — O kolun kesik başa ait olduğu kanaati sana nereden geliyor?

C — Kanaat değil, bu bir zan.

S — Bu zannın sence husulüne sebep nedir?

C — Mantıki bir sevk.

S — Nasıl?

C — Kol ile bacağın hep kesik başın bulunduğu kuyu civarında zuhur etmesi insanda bu zannı doğurmaz mı?

S — Kesik başın ruhuna “Git, zevcene katili haber ver.” suretinde hitap etmek fikri sana nereden geliyor? Bunu mutlak izah etmelisin.

C — Merakınız bundan ibaretse bu güç bir şey değil. Peki, izah edeyim.

S — Haydi bakalım dinliyoruz.

C — Lahana zannıyla kuyudan kesik başı çıkardığım akşam kafam iyice tütsülü idi. Bermutat Havuzlu’da içmiştim. Yanımdaki masada tanımadığım birtakım adamlar oturuyorlar, hem çıkıyorlar hem de Edison’un ölüler ile muhabere için icada uğraştığı aletten bahsediyorlardı. Böyle ruha, ahrete dair edilen söz arasında mecliste hazır bulunanlardan bir zat bilmem nerede maktulün biri zevcesinin rüyasına girerek katili ismiyle, resmiyle haber vermiş olduğu

mealinde bir fıkra anlattı. Sarhoş iken kuyu başında ettiğim hezeyanı işte bu fıkranın hatırası sevkiyle yapmış olmalıyım.

Bu cevap makulce görünmekle beraber kuyudan bir kesik baş çıkarıldığı akşam civar meyhanelerin birinde bazen maktulün ruhu, katili adalete ihbar edebileceği mealinde cinai bir bahis açılmış olması Seyit Efendi'yi pek ziyade kuşkulandırdı ve hemen sordu:

S — O adamlar Havuzlu'nun daimî müşterileri midir?

C — Hayır. O akşamdan sonra bunların hiçbirini orada bir daha görmedim.

S — Bunları başka bir yerde görmüş olsan tanıyabilir misin?

C — Sonradan böyle bir teşhis lüzumu zuhur edeceğini bilmediğim için çehrelerine pek dikkat etmedimse de yine biraz tanıyabilirim sanıyorum.

S — Nereden geldiler? Ne tarafa gittiler?

C — Hiç farkında değilim.

Seyit Efendi bu eşhası kesik baş cinayetiyle alakadar sayarak hemen taharrilerine başlanılması reyinde bulundu. Remzi Efendi pek bu fikirde değildi. Çünkü o, “Meyhane âleminde her şeyden bahis olunabilir. Cinayetten bahsedilmesi, konuşanların mutlak canı olmalarını iktiza etmez.” diyordu.

Vaki cinayete dair o aralık zuhur eden gayet mühim bir ifşa, zabıta memurlarının bütün merak ve dikkatlerini o tarafa çekti.

VIII

Polis müdüriyetine arkasında bir hizmetçi ile otuz bir, otuz iki yaşlarında tahmin olunabilen şıkça bir hanım müracaat etti. Ne istediği soruldu. Şu cevabı verdi:

— Gazeteler ile bir izdivaç tarihi neşrettiniz. Bu tarih bendinizin izdivacım ile tamamı tamamına tefavuk ediyor. 15 Rebiyülevvel 1331 ve 8 Şubat 1328'de gelin oldum efendim.

Hanım parmağından bir altın halka çıkararak uzattı. Muayene ettiler, yüzüğün iç dairesinde aynı tarihin mahkûk¹¹⁴ olduğunu gördüler. Ve bu halkayı kesik elden çıkanla tatbik edince ikisinin aynı biçim ve şekilde olduğu anlaşıldı. Ve hemen hanımdan sordular:

— Mademki böyledir niçin şimdiye kadar müracaat etmeyip de vakit geçirdiniz? Biz keyfiyeti ilan edeli hayli zaman oldu.

— İçime bir şüphe gelmedi de onun için müracaat etmedim.

— Ne gibi?

— Efendim! Bu yüzüğün bir eşini parmağında taşıyan zevcim elhamdülillah berhayattır.

Zabıta memurları önlerine muğlak bir muamma sahası daha açıldığını görerek birbirine istiğrabla¹¹⁵ bakiştılar. Ve sorgularında devamla:

— Zevciniz İstanbul’da mıdır?

— Hayır.

— Hayatta olduğunu neden biliyorsunuz?

— Mektup alıyorum.

— Nerededir efendim?

— Paris’te.

— Oraya niçin gitti?

— Ticaretle ve hem de gözlerini tedavi ettirmek için.

— İstanbul’dan hareket tarihini söyler misiniz?

— Teşrinisani’nin birinci cuma günü.

— Bu tarih *Aşharh* nüshasının üzerindeki ay rakamıyla kesik başın kuyudan çıkarıldığı akşamın dokuz on gün evvelisine tevafuk ediyordu. Vakıa, tabip raporunda cinayetin vukuu müddeti biraz daha kısa gösterilmişse de birkaç günlük fennî bir hataya düşülmüş olması muhtemeldi. Zabıta memurları aradıkları ipucunu yakalamak üzere bulunduklarını anlatan mütehayyirane bir sevinçle bir

¹¹⁴ mahkûk: kazılmış, hakedilmiş

¹¹⁵ istiğrap: garip karşılama, garipseme, şaşırma

daha bakıştılar. Kadını şaşırtıp da ifade intizamını bozmaktan sakınarak gayet yumuşak bir sesle:

— Hanımefendi, affedersiniz biraz sinirlerinizi oynatacağız. Fakat ne yapalım, buna zaruret vardır. Başka türlü harekete imkân yoktur. Bizimle beraber şurada diğer bir odaya kadar teşrifinizi rica ederiz.

Kadın ne olacağını anlamadan kalktı. Hizmetçisiyle beraber memurların arkalarından gitti. Loş bir koridordan geçtiler. Birkaç oda aşırı yürüdükten sonra memurlardan biri önünde durduğu bir kapıyı cebinden çıkardığı anahtarla açtı. İçeri girdiler. Burası bir yazıhane, bir dolap, birkaç iskemleden ibaret eşya ile hemen çıplak bir oda idi. Bu odanın bir dilim boydan boya kaplayan haki renkli perdeyi halkaları üzerinde yürüterek çektiler. Meydana çıkan haki-kı dekor her zaman her yerde görülür şeylerden değildi. Duvara bitişik uzun bir masa, üzerinde hacimlerine göre şişe kavanozlara konulmuş, bir kol, bir baş, bir bacak sıra ile duruyordu. Polis memura:

— Hanımefendi! Lütfen yaklaşp dikkatli bakınız.

Kadın yaklaşmak değil, bilakis hafif bir raşe¹¹⁶ ile bir adım geri çekilerek:

— Baktım efendim, baktım.

— Tanıyabildiniz mi?

— Hayır, hayır.

Kavanozların içindeki uzuvlar bazı eczanelerin camekânlarında görülen ceninler gibi solgun balmumu rengi almışlardı. Hele kafa bir insan vücudundan koparılmış olmaktan ziyade bazı emrazı temsilen müzelerde teşhir olunan yapma başlara benziyordu. O solgunluk arasında yer yer ihtikanlar¹¹⁷ görülmekle beraber kesik başın bütün mazlumane ifadesi gözlerine toplanmıştı. Gittikçe değişerek ölümlere mahsus bir umumiyet almıştı. Hayati hüviyeti şimdi gözlerinde bir ifade membaı arıyor gibiydi. Ağzıyla beraber gözlerinin hemen aynı derecede aralık bulunması, kendine bakanlara bir

¹¹⁶ raşe: titreme

¹¹⁷ ihtikan: kan toplanması

söyleyeceği varmış gibi insana bu bedensiz kafada bir hassasiyet bulunduğu vehmini veriyordu. Ölümün samit derinliğı ve hallolu-namayan esrarı içinden süzölerek bakan bu gözlerin maverai bela-gati önünde kadın bir müddet ürkek, korkak durdu. Ve sonra biraz tereddüde düşer gibi oldu. Ölü, kavanozun içinden kendini tanıtmaya çalışan inatçı bir bakışla iki gözünü kadından ayırmıyordu. Hanım birdenbire elektriklenmiş zannolunacak bir çırpınma ile:

— Ah, işte şimdi tanıdım zevcim Rasih Bey! feryadını kopara-rak hizmetçinin kolları arasına düştü.

Müdüriyetin doktoru yetiştı. Zavallıyı kendine getirdiler. Şim-di dereler gibi ağlayarak kendine hiçbir sual sorulmadan o birçok karışık şeyler söylüyordu. Ömründe hiç görmediğı böyle bedez-ninden ayrılmış kafa, kol, bacak karşısında üzerine gelen bir sinir hâliyle hanımın yanılması ihtimali vardı. Bu mühim cihet kendine ihtar olununca şu cevabı verdi:

— Hayır yanılmıyorum. Bu başa ilk baktığım vakit ölüm bana pek soğuk göründüğü için birdenbire dikkatim uyuştı. Bir şey fark edemedim. Fakat şimdi baktıkça kocamın başı karşısında bulunduğumu ayan beyan anlıyorum. Alnının şekli, açık tepesini yanlardan ihata eden saçların renk ve biçimi, kaşları, gözleri, burnu, dudakları kulakları hep o. Evet yüz uzuvları ayrı ayrı alınır sa hep o. Fakat umumi heyetindeki eski müşabehet ve ahengi ölüm bozmuş. Bir-denbire bakılınca tanınmayacak bir hâle getirmiş.

Hanım'a eğreti dişleri göstererek sordular:

— Bunları tanıyor musunuz?

— Hayır.

— Fakat bu dişler bu kesik başın ağzından çıktı.

— Bu kadar senelik zevcesiyim, Beyin ağzında takma diş bu-lunduğunu hiç bilmiyorum.

— Nasıl olur?

— Doğrusu bu efendim.

— Belki size ihtiyar görünmemek için eğreti dişleri bulunduğu-nu hissettirmemeye uğraşmıştır.

— İhtimal. Hakikatin sübutu için şu saatte her şeyi açık söylemek ihtiyacını duyuyorum. Tabirimi affedersiniz gayetle kadın canlısı bir erkekti. Kendine ihtiyar dedirtmemek için tuhaf tuhaf şeyler yapardı.

Hanım, karı kocalıklarının hususiyetine müteallik bazı esrar açmak ister gibi bir iki lakırdı kekeledi. Her nasılsa sonra kelimeleri yuttu. Bir şey söylemedi.

Kadın söz söylerken zevcinin hüviyetini ispata dair daha bariz nişaneler keşfetmek için gözlerini kesik baştan ayırmıyordu. Birdenbire ufak bir şüphe ile dikkatini arttırarak:

— Fakat efendim, deminden nasılsa farkında olamamışım. Şimdi bir şey taaccübümü çekiyor. Zevcim saçlarını bıyıklarını kumrala boyardı. Hatta İstanbul'dan Avrupa'ya hareket ettiği günü boya ve mutena bir tuvaletle çok gözleri aldatacak bir delikanlı şekline girmişti. Bu kesik başın saç ve bıyıklarında yarı yarıya ak var. Buna ne mana vermeli?

Bu cihet şube memurlarını da düşündürmeye başladı. Kadın devam etti.

— Bana gösterdiğiniz yüzük... (parmağını uzatarak) İşte bu halkanın eşi. O yüzüğün zevcimin parmağındaki alyans olduğuna zerre kadar şüphem yok. İstanbul'dan çıktığı günü bu halka yine parmağında idi. Kesik başta gördüğüm yüz çizgileri zevcimin simasının aynı. Memur efendiler, ne düşüneceğimi bilemiyorum. Bu muammamın anahtarını ancak siz bulabilirsiniz. Evvel Allah, sonra siz... (ağlayarak) Heyecandan boğulacağım. Kocacığımı hangi caniler böyle parça parça ettiler? Hak bir kibriya namına adalet isterim.

Seyit Efendi — Bu kesik başın zevcinizin başı olduğunu tanıyor sunuz?

Hanım — Evet.

— Yüzüğün parmağınızdaki halkanın eşi olduğuna hükmediyorsunuz.

— Katiyen.

— O hâlde katiyetine hükmettiğiniz bu iki hakikatin yanında saçların ak veya boyalı olması meselesi ehemmiyetçe ikinci üçüncü derecede kalır. Buna bir izah sureti bulmak da o kadar müşkül değildir. Mesela diyebiliriz ki caniler bir şaşırtma vermek için kesik başın saçlarını ecza ile yıkayarak boyalarını çıkartmışlardır.

Memur efendi — Şimdi bir de mektup meselesi var. Zevcinizden sıkça mektup alır mısınız?

Hanım — İki üç haftada bir.

— Son mektubu ne vakit aldınız?

— Bir hafta evvel.

— Bu gelen mektupların zevcinizin yazısıyla muharrer¹¹⁸ olduklarına emin misiniz?

— Katiyen.

— Yanınızda bu mektuplardan bir tane var mı?

— Hayır.

— Beyninizin resmi veya muâmelât-ı tüccâriyyeye¹¹⁹ ait yazılarıyla tatbik ettirmek üzere vukuf ehline göstermek için bu mektuplardan birkaçını görmek isteriz. Fotografisi varsa onu da getiriniz.

— Başüstüne, takdim edeyim.

Şimdi hanımın ifadesi fezleke şeklinde zapt olunuyordu:

S — İsminiz ve zevcinizin isim ve şöhreti?

C — İsmim Feride, zevcimin isim ve şöhreti Türebizade Rasih Bey.

S — Sanatı ve hazıran ikamet ettiğiniz semtiniz?

C — Hariciye Nezaretinden mütekaitti. Şimdi ticaretle meşgul oluyordu. Semtimiz Vefa, Yeşildirek numara 19.

S — Ticarethanesi nerededir?

C — Galata'da Demirhane Sokağı'nda, Loraki Hanı'nda 7 numaralı oda. Telefon 101.

¹¹⁸ muharrer: yazılmış

¹¹⁹ muâmelât-ı tüccâriyye: ticari işlem

S — Ticaret refikleri, şerikleri var mıdır?

C — Evet.

S — İsimleri?

C — Kâzım, Vahit, Mümin Beyler.

S — Ticaretlerinin nevi nedir?

C — Komisyonculuk ediyorlar.

S — Şeriklerinin içinde bir Hristiyan, bir Ermeni var mıdır? Veyahut var mıydı?

C — Hayır yoktu.

S — İyi biliyor musunuz?

C — İyi biliyorum.

— Sualimi affedersiniz hanımefendi, deminden “Rasih Bey pek kadın canlısı bir erkekti.” diyordunuz. Taşkınca hovardalıkları var mıydı? Bazı uygunsuz yerlere devam eder miydi?

— Olabilir efendim fakat bu nevi hareketlerini benden pek gizlerdi.

— O yolda bir iki vakasını haber verebilir misiniz?

Hanım yüzünü kaplayan hafif bir pembelikle biraz düşünerek:

— Haber verebilirim. Fakat bildiklerim ehemmiyetsiz şeyler.

— Ne gibi mesela?

— Kapı arkasında hizmetçi kızı sıkıştırmak. Bahçıvanın kızı Eleni’ye beş altı liralık bir pendentif¹²⁰ hediye etmek kabilinden şeyler.

Bu sözleri akabinde hanım eski kıskançlıklarından kalma bir hınç bakiyesiyle şişe kavanoza doğru baktı. Ve derhâl infiali derin bir teessüre dönerek mendiliyle gözlerini sile sile:

— Ah, dedi, ah. Zavallı zevcim herkes gibi ölümünden sonra bir mezarın mahfuziyetine¹²¹ çekilemedi. Kim bilir daha ne kadar müddet böyle şişeler içinde zabıta tahkikatına maruz kalacak. Ve

¹²⁰ pendentif: ince bir zincirin ucuna takılarak boyna asılan kıymetli taş

¹²¹ mahfuziyet: korunmuşluk

daha ne kadar zaman mütecessis gözler bu cinayetin izlerini keşfetmek için onun susmuş simasına dikilecekler ve onu söyletmeye uğraşacaklar.

Kesik başı sarmış oldukları mavi kırmızı satrançlı dokuma ile kenarı dantelalı patiska parçasını ve Ermenice gazeteyi masanın üzerine birer birer yayararak hanımdan sordular:

— Efendim bu bez parçalarıyla hiç göz aşinalığınız var mı? Bunlardan birini hiçbir yerde görmüş olduğunuzu hatırlayabiliyor musunuz?

Hanım bu kanlı vesikalara yine teessür raşeleriyle sarsılarak baktı. Baktı, düşündü. Nihayet:

— Hayır bunları hiçbir yerde görmedim. (ağlayarak) Keşke burada da görmeyeydim.

— Zevciniz Fransızca bilir miydi?

— Hariciye memurluğundan mütekait olduğunu söylemiştim. Evet bilirdi.

— Siz de bilir misiniz hanımefendi?

— Biraz.

Aşharh gazetesinin kenarındaki kurşun kalemiyle yazılmış Fransızca cümleler gösterilerek:

— Bu yazıyı tanıyabilir misiniz?

Hanım derin bir dikkatle bakarak:

— Hayır.

O günlük o kadar sual cevap kâfi görüldü. Ve hemen hanesine avdetle maktulün fotoğrafı ile Avrupa'ya azimetinden sonra göndermiş olduğu mektuplarını alıp getirmesi ve isticvabın şekli ve gördüğü şeyler hakkında kimseye ve hatta evdeki en emin kimsele-re bile en ufak bir söz kaçırmaması sıkı sıkıya hanıma tembih edildi.

IX

Arası bir saat geçmeden Feride Rasih Hanım istenilen şeyleri bizzat getirdi. Müdüriyete bıraktı, gitti. Şimdi takibat ve tahkikatta

müddeiumumilikle¹²² müdürîyyet-i umûmiyye¹²³ memurları bütün kudret-i keşfiyyeleriyle beraber çalışıyorlardı. Evvelen hanımın bıraktığı fotografiyle kesik baş arasındaki müşabeheti tetkik ettiler. Ölümün yüz çizgilerine getirdiği bazı değişikliklerden sarfinazar olunursa kalıp ve teşekkül itibarıyla şişe içindeki kafa, mukavva üzerindeki resme o kadar benziyordu ki fotografi cesâmet-i tabiiyyede¹²⁴ büyüdükten sonra hususi aletle kavanozdaki başa tatbik edilse birçok kavis, çıkıntı ve hatların ayniyet ve müsavatı görülecek zannolunuyordu.

Memurların bir kısmı bu tatbikatla meşgul iken Galata'da Demirhane Sokağı'nda, Loraki Hanı'nda 7 numaralı odada da tahkikat başladı. Maktulün ticaret şerikleri Kâzım, Vahid, Mümin Beyler celbolunarak ayrı ayrı isticvap edildiler. Üçünün de, ortakları Rasih Bey hakkında verdikleri malumat birbirine uygundu. Bu üç isticvabın hemen aynı mealdeki sual ve cevapları şöyle hulasa edilebilirdi:

S — Rasih Bey'le ne zamandan beri iş birliği yapmakta idiniz?

C — Harbin ilk senelerinden beri.

S — Şirketiniz hâlâ berdevam mıdır?

C — Evet.

S — Rasih Bey şimdi nerede bulunuyor?

C — Avrupa'da.

S — Oraya niçin gitti?

C — Muamelede bulunduğumuz birkaç ticaret evinin patronlarıyla görüşmek ve hem de iki üç senedir rahatsız olduğu gözlerini tedavi ettirmek için.

S — Buradan hangi tarihte hareket etti?

C — Teşrinisani'nin birinci cuma günü.

S — Ne tarikle gitti?

¹²² müddeiumumilik: savcılık

¹²³ müdürîyyet-i umûmiyye: genel müdürlük (Emniyet Genel Müdürlüğü)

¹²⁴ cesâmet-i tabiiyye: gerçek büyüklük

C — Trenle. Ailesinden bir iki kişi ve biz kendisini Sirkeci Garı'na kadar teşyi ettik. Kompartımana beraber girdik. Yol çantalarını yerleştirdik. Trenin hareketinde orada idik. O, vagonun penceresinden, biz rampa üzerinden selamlaşa selamlaşa ayrıldık.

S — Yanında çok para var mıydı?

C — Altı yedi bin lira kadar.

S — Paranın nev'i?

C — Çek ve kaime.

S — Rasih Bey'in şimdi Avrupa'da bulunduğundan emin misiniz?

C — Paris'te bulunduğundan katiyen eminiz. Bizce adresi malum ve her hafta muhaberemiz var.

O hafta almış oldukları son mektubu gösterdiler. Ticarethanelerine ait birçok şeyden bahsettikten sonra gözlerinin tedavisi hitam¹²⁵ bulur bulmaz İstanbul'a avdet edeceğini ve göz hekiminin tahminine nazaran bunun da bir aydan ziyade sürmeyeceğini yazıyordu.

Rasih Bey'in bu üç ticaret ortağı, her biri maktulün birer uzvunu havi olan¹²⁶ üç kavanozun karşısına çıkarıldıkları vakit teesürlerinin şiddetinden sapsarı kesildiler. İlk bakışta, kavanozdaki kafanın, ölümünden şüphe edilen Rasih Bey'le benzerliğine dair pek bariz nişaneler geçilemiyor fakat baktıkça ve bhusus mefruz¹²⁷ maktulün simasını hatırlayarak baktıkça onun yüz çizgilerini bu ispirodaki çehrede birer birer bulmamak da kabil olmuyordu.

Bu ne müthiş cinai bir muamma idi? Bir Teşrinisani tarihinde gözlerinin önünde trene binen, daha tanıdıkları bazı zatlar refakatinde Paris'e giden ve her hafta aralarında, ticaretlerinin hariçten kimsenin vâkıf olamayacağı hususiyetlerine dair mektuplar teati¹²⁸

¹²⁵ hitam: son

¹²⁶ havi olmak: barındırmak

¹²⁷ mefruz: farz olunan, varsayılan

¹²⁸ teati: karşılıklı alıp verme

olunan bir adamın nasıl olur da kendisi orada sağ ve başı burada şişede bulunabilir?

Teessürleriyle beraber dakikadan dakikaya artan dikkatlerde şişelerdeki uzuvları muayene etmekte iken Vahit Bey birdenbire tutulduğu bir taaccüple dedi ki:

— Fakat efendim Rasih Bey’in saçlarında beyaz yoktu? Bu kafaninkiler yarı yarıya ağarmış. Buna bir mana veremiyorum.

Adliye memuru — Rasih Bey saçlarını boyar mıydı?

Vahit Bey — Zannederim. Çünkü bazen orada burada peyda olan aklar hemen ertesi günü kaybolurdu.

— Ağzında takma dişleri var mıydı?

— Bize hiç öyle bir şey hissettirmedi. Farkında değiliz.

— Ticaret refiklerinizin arasında bir Hristiyan, bilhassa bir Ermeni var mıydı?

— Hayır.

Ak saçlardan, takma dişlerden sarfınazar edildiği surette kavanozdaki kafanın teşekkülce Rasih Bey’e müşabehetinin tayininden başka bu isticvaptan kati bir netice anlaşılamadı. Gerek zevcesine ve gerek şeriklerine göndermiş olduğu mektuplar, mefruz maktulün ticaret defterlerindeki el yazılarıyla tatbik edildi. Vukuf ehlinin tetkikine hacet kalmadan hatlar birbirinin aynı olduğu anlaşıyordu. Ve daha birçok sual cevaptan sonra memur neticeten dedi ki:

— Paris’teki Rasih Bey’e bu cinayet hakkında hiçbir şey yazmayınız. O sizden tafsilat isterse bu garip maddeye dair ciddi ve kati bir şey bilmediğinizi yazınız. İsticvap edildiğinizden bahsetmeyiniz. Halkın merakını körüklemek için bu esrarı eşelemeye gelen gazete muharrirlerine karşı ağızlarınızı kilitli bir demir kapı gibi kapalı bulundurmaya dikkat ediniz. Çünkü vaka şeklen iki ihtimalden hariç olamaz. Ya Rasih Bey hakikaten Paris’te berhayattır¹²⁹ veyahut ki bu cinayet şeriklerinden¹³⁰ biri orada büyük bir maharetle maktulün el yazısını takliden buraya mektup gönderiyor. Bundan

¹²⁹ berhayat: hayatta, canlı, diri

¹³⁰ şerik: ortak

maksadı adliye takibatını şaşırtarak, oyalamak mıdır? Yoksa diğer türlü müdür? Bilinemez. Rasih Bey'in hüviyetine girerek o veyahut onlar, nasıl bizi iğfale uğraşıyorlarsa biz de bu iğfale kapılmış gibi görünerek onları oyalamalıyız. Bu isticvabımıza dair harice hiçbir şey sızdırmamayı Rasih Bey'e karşı olan uhuvvetiniz¹³¹ namına büyük bir vazife bilmelisiniz. Zira caniler takibatta hangi izlerin uç gösterdiğini, doğru veya yanlış olarak tahkikatın ne dereceye geldiğini günü gününe öğrenirlerse keşfolunmamak için ona göre planlar tertibiyle tedbir alırlar. Şunun bunun merakını adaletin sübutuna feda etmek lazım gelir. Şimdi efendim, Rasih Bey namına mektuplar teati ettiğiniz adresi isteriz.

Bu adres derhâl verildi. Şu idi:

Rasih Bey,

Clichy 21 - Paris.

X

Tahkikat bu merkezde durdu. İlerlemiyor, şişelerdeki kesik uzuvlar Rasih Bey'e müşabehetlerinden başka artık bir şey söylemiyorlar fakat Remzi ve Seyit Efendiler hiç durmayıp cinayetin etrafında dönüyorlardı. Meselenin görünürdeki en mühim düğümü Paris'te idi. Clichy'de 21 numaraya mektup yazılınca hiç gecikmeden, Rasih Bey'in yazısı ve imzasıyla muntazaman cevap geliyordu.

Şişedeki kafa hakikaten Rasih Bey'e ait olup da Paris'ten onun namına oynanan bu oyun caniyane bir komedyadan başka bir şey değilse, mektupların mürettibi bu katil aktörlerin maslahatı idarededeki maharetleri, pek büyük hayretlere seza melanetlerdendi. Tamamdır Paris'te o adreste tahkikata başlandığı sırada Rasih Bey'den İstanbul'a müteveccihen hareket etmek üzere olduğu hakkında bir mektup geldi. Acaba bu bir hakikat mıydı? Yoksa melaneti tedvir hususunda vakit kazanmak için takibatı işkal maksadıyla mı yapılıyordu? Bu nazik keyfiyet, zabıta memurları arasında münakaşa edilmekte iken Rasih Bey'den Loraki Hanı'ndaki şeriklerine Paris'ten hareket gününü bildiren bir telgrafname geldi. Bu akılları

¹³¹ uhuvvet: kardeşlik

durduracak cürette bir şeytanet de olsa herhâlde vadeli bir hile demekti. Çünkü telgrafname tarihine göre Paris'ten buraya olan sefer müddetinin mürurundan sonra Rasih Bey gözükmediği takdirde hakikat anlaşılabilecek, bu mühim sır en son sekiz on gün içinde tavazzuh edecekti¹³².

Filhakika keyfiyet öyle cereyan etti. Adliye ve zabıta memurları bu müddeti büyük bir merakla geçirmekte iken nihayet beklenilen şark katarı geldi. Vagonlardan çıkanları helecenli ve hemen heyecanlı denecek bir dikkatle muayene ediyorlardı. Valizlerini hamallara yükleterek katarın basamaklarından rampaya atlayan yolcuların arasında gözleri siyah bir gözlüğün iri camlarıyla örtülü bir adam indi. Gözükmeyen gözlerinden gayri olan yüz çizgileri, kıyafeti, etvarı Rasih Bey'e pek benziyordu. Şerikleri küçük bir tereddütle yaklaşarak bunun Rasih olduğunu anladılar. Hemen boyuna, sarılıp hararetle istikbale atıldılar. Adliye memurları uzaktan bu sarmaş dolaşı büyük bir dikkat ve tefahhusla seyrediyorlardı. Ve hatta bu kadar samimiyetle karşılanan bu yolcunun siyah gözlük camları altında Rasih'in sekli şemailine girmiş usta bir canı bulunması şüphesiyle alınları buruştuğu seçiliyordu.

Bu pek meraklı şüpheler arasında memurların gözleri Rasih Bey'in parmaklarına dikildi. Sağ elin yüzük parmağında bir izdivaç halkası görölüyordu. Yolcunun alnı kulakları, yanakları, burnu meraktan insanı tıkayacak derecede şişedeki kafaya benziyordu. Saçlarda, bıyıklarda beyaz yoktu. Fakat yüz derisinin pörsüklüğü bu akların boya ile kapatıldığını tecrübekâr gözlere karşı pek saklayamıyordu.

Ufak bir istizah için polis müdüriyetine kadar gelmesi kulağına fısıldandığı vakit biraz benzi atarak Rasih şaşaladı. Vakadan hiç haberi yok muydu? Yahut öyle görünmek mi istiyordu?

Hariçten gelen yolcular hakkında icrası mutat resmî muamelat yapıldıktan sonra Rasih Bey Müdüriyet-i Umûmiyyeye götürüldü. İsticvabı başladı.

¹³² tavazzuh etmek: aydınlanmak, açıklık kazanmak

Sorulan şeylere bilatereddüt vazih¹³³ cevaplar veriyordu. Mesele teşrih edilip de gaybubeti¹³⁴ esnasında İstanbul'da vukua gelmiş esrarengiz bir cinayette kendinin maktuliyetine dair bir zehap¹³⁵ hasıl olmuş bulunduğuna çok şaşıtı. Ve pek müteessir oldu. Hayretler içinde düşündü, düşündü. Bu muammadan herkesle beraber kendinin de bir şey anlayamadığını itiraf etti.

Rasih Bey'in Avrupa'dan avdetiyle katiyen tavazzuhu memul edilen bu cinai mesele şimdi daha ziyade muğlak ve hemen akıl almaz bir şekle girmiş gibiydi. Müstantik¹³⁶ birdenbire Rasih Bey'den parmağındaki izdivaç halkasını istedi. O da hemen çıkarıp uzattı. Yüzüğün iç dairesindeki mahkûk¹³⁷ tarih muayene edilince bunun fi 21 Sefer 1320 ve 16 Mayıs 1318 Perşembe olduğu görüldü. Adliye ve zabıta memurları istiğrabkâr¹³⁸ nazarlarla birbirine bakiştılar. Müstantik, Rasih Bey'i derin bir dikkatle süzerek:

— Bu halkadaki mahkûk tarih sizin izdivaç tarihiniz değildir.

Rasih Bey fevkalâde afallayarak:

— Bu halka bendenizin nişan yüzüğüm, binaenaleyh içindeki mahkûk tarih de izdivaç tarihimdir.

— Hayır, doğru söylemiyorsunuz.

— Doğru söylüyorum efendim, izdivaç tarihimi inkâr veya değiştirmekten benim için ne menfaat mutasavverdir?

— Siz 21 Sefer 1320 ve 16 Mayıs 1318'de değil, 15 Rebiyülevvel 1331 ve 8 Şubat 1328 tarihinde evlendiniz. Zevceniz Feride Hanım'ın parmağındaki nişan yüzüğü üzerinde ettiğimiz tetkikten anlaşılan hakikat budur. Zevcenizin itiraf ve tasdiki de aynen böyledir.

¹³³ vazih: açık

¹³⁴ gaybubet: yokluk

¹³⁵ zehap: zannetme

¹³⁶ müstantik: sorgu hâkimi

¹³⁷ mahkûk: kazılmış, hakedilmiş

¹³⁸ istiğrabkâr: şaşkın

— Evet, bendeniz izdivaç tarihimin 15 Rebiyülevvel 1331 ve 8 Şubat 1328 olduğunu inkâr etmiyorum. Evlendiğim gün ve ay işte tastamam budur.

Rasih Bey'in parmağından çıkan halkayı müstantik yine kendine uzatarak:

— Alınız, bunda mahkûk olan yazılara bakınız. Oradaki tarih, ifadeniz ile tevakkuf ediyor mu?

Rasih Bey yüzüğü aldı. İç tarafında mahkûk tarihe bakınca hayretinden gözleri büyüdü. Titreyen dudaklarının arasından bir şeyler kekeledi. Söylediğini ne kendisi biliyor ne işiten anlıyordu. Elini başına götürdü. Beynini sıkı sıkı hatırasını zorlayarak gözlemini sabit bir noktaya dikti. Düşündü, düşündü. Nihayet:

— Aman efendim. Bu yüzük benim değil, dedi.

— Yüzük sizin olduğunu inkâr edemezsiniz. Çünkü şimdi burada beş altı kişinin gözü önünde parmağınızdan çıkardınız.

— Aman efendim merhamet ediniz. İnanınız, bu yüzük benim değildir.

Rasih Bey, siyah camlı gözlüğünü çıkardı. Muktedir olabildiği bütün dikkatiyle yüzüğü evirdi çevirdi ve durmadan:

— Bu yüzük benim değildir ve mümkün değil benim olamaz, sözlerini tekrar ediyordu.

Demevi simasına bir horoz ibiği kadar kan toplandı. Bakışında ifadesinin doğruluğunu tasdik eden büyük bir samimiyet ve saffet vardı. Ve sonra bu teessür ve telaşlarını bir tebessümle tadile uğrarak:

— Parmağımdan çıkan yüzükte izdivacıma ait olmayan bir tarih zuhur etmesi ittihamımı mucip bir hadise sayılamaz ya. Nasıl olmuş ise olmuş parmağımdaki asıl yüzüğümü başka bir adamın kiyle değişmişim.

Kesik koldan çıkan yüzüğü Rasih Bey'e uzatarak sordular:

— Bu halkayı tanıyor musunuz?

Zavallı adam yüzüğe bakar bakmaz haykırdı:

— Tanımamak kabil mi? İşte bu benim yüzüğüm.

— Bunun kendi yüzüğünüz olduğunu ileride ifadenizi değiştir-meyecek bir katiyetle tanıyor musunuz?

Rasih Bey iki halkayı birbiriyle tatbik ederek:

— Bu yüzüklerin kuturları ve şekilleri hemen birbirinin aynı fakat bu verdiğinizin iç muhitindeki mahkûk aylar, seneler, günü gününe benim izdivaç tarihimdir. (halkayı parmağına geçirerek) İşte bakınız tıpkı tıpkısına parmağımın halkası.

— Demek bunu katiyen tasdik ediyorsunuz?

— Katiyen, katiyen.

— Fakat efendim, bu yüzük denizden zuhur eden kesik bir kolun parmağından çıkarılmıştır.

Rasih Bey, birdenbire sinirlerine sızma kesaleti gelen bir sarhoş gibi iskemlesi üzerinde iki yanına sallanarak yere kapanacak gibi oldu. Sonra muvazenesini buldu. Lakin hayretinden ağzı açıldı. Gözlerinde ürkek bir koyunun eblehane bakışı vardı. Ta göklerin derinliğinden hiç tanımadığı bir âleme düşmüş gibi etrafındakilerin yüzlerine bel bel bakınıyor, duyduğu son cümleden hiçbir mana anlayamamış gibi görünüyordu.

Onun caliyetle tabiiliği vehleten pek fark olunamayan bu belahat edasına karşı müstantik dedi ki:

— Beyefendi, vakadan haberiniz yok mu?

— Hangi vakadan?

— Kesik baş cinayetinden.

— Bir şeyden haberim varsa bütün şiddetiyle Allah'ın gazabını üzerime celbetmiş olayım.

— Ne kadar inkâr etseniz bu cinayetle olan münasebetinizi bütünü ret kabil değildir.

— Adl ü insâfınıza¹³⁹ sığırırım efendim. Niçin kabil olmasın?

— Çünkü zatınıza aidiyetini katiyetle tasdik ettiğiniz yüzük maktulün parmağında bulundu. Ve şimdi parmağınızdan çıkarmış

¹³⁹ adl ü insâf: adalet ve merhamet

olduğunuz halkanın üzerinde de diğer bir izdivaç tarihi mahkûk bulunuyor. İhtimal ki bu yüzük de maktule aittir. Bunu ne vakit, nerede ve ne münasebetle değiştirdiniz efendim? Hafızanızı icbar ile iyi düşününüz. Adaletin bu sualine cevap vermeye mecbursunuz.

— Şan-ı ulûhiyyete kasem ederim ki bu halkanın nerede, ne vakit ve suretle değiştiği sizin kadar bence de meçhul kalmış bir muammadır.

— Parmağınızdaki yüzüğün sizin olmadığını bilmiyor muydunuz?

— Bu saate kadar vallahi bilmiyordum.

— Hiç parmağınızdan çıkarıp da mahkûk tarihe bakmadınız mı?

— Nesine bakayım efendim, parmağımdaki yüzüğün tarihi değişeceği akla gelir bir keyfiyet midir?

— Halkanın biçimindeki cüzi bir başkalıktan, darlığından, bolluğundan, hiç şüpheye düşmediniz mi?

— İşte efendim, iki yüzüğü de yan yana muayene ediniz. Eğer şeklen ve kutren bir farklarını bulabilirsiniz. söyleyiniz.

— Demek ki parmağınızın kalınlığı maktulününkinin aynı imiş.

— Öyle olmak iktiza ediyor.

— Bunun daha garibi var. Maktul, vechen de tamamı tamamına size benziyor.

Gittikçe dolaşıklığı artan bu karışık meselenin kördüğümelerini gevşetebilmek iktidarından zihnini pek uzak bulan Rasih Bey ağlamalı olarak:

— Adaletinize sığınırım. Simaca maktul bir şahsa benzeyenlerin mücrimiyetlerinden şüphe etmek hangi fende, hangi kanunda vardır?

— Bu benzerlik o derecede ki maktulün siz olduğunuzdan şüpheye düştük.

— Allah Allah, ben kendi kendini öldürdükten sonra tekrar yaşayarak hem katil hem maktul olamam ya! Sözlerinizin ciddiye-

tine inanamıyorum. Yoksa ben çıldırdım da işittiklerimi büsbütün ters mi anlıyorum. Cani olmak şöyle dursun, cinayetten katiyen haberim yok. Avrupa'dan geliyorum. Trenden çıktım. Buraya getirildim. Giderken keza şeriklerim, ahbablarım tarafından vagona kadar teşyi olundum. İstanbul'dan çıkmazdan evvel de işiyle gücü ile meşgul bir adam olduğumu âlem tasdik eder. Şehir hayatımda evimden başka bir yerde bir gece geçirmiş adam değilim. Hiç il-mim, haberim yokken ve belki de ben burada değilken vuku bulmuş bir cinayetten ben nasıl mesul olabilirim? Mücrimiyetinden¹⁴⁰ şüp-he ederseniz çok aldanırsınız. Adaleti beyhude yere savsaklayarak hakiki mücrimi takipte geciktirmiş olursunuz.

— Biz sizin mücrimiyetinizi iddia etmiyoruz. Bazı kere insan bilmeden cinai bir vakaya karıştırılmış bulunur. Tekrar tekrar söylüyoruz. Sizin parmağınızdan kendinize ait olmayan bir yüzük zuhuru ve asıl izdivaç halkanızın kesilmiş bir elin parmağında bulunması ve meçhul bir maktul ile simaca tıpkı tıpkısına benzerliğiniz görülmesi, hep bunlar bir sıraya kuru tesadüflerin tevhit ettiği garaibden madut şeyler olamaz. Bunların asılları astarları olsa gerektir. İşte onları arıyoruz. Belki birdenbire zihniniz karıştı, hafızanız bulan-dı. Teessürünüzün şiddetinden dimağınız bütün vuzuhunu kaybetti. Ne düşüneceğinizi şaşırdınız. Telaş etmeyiniz. Hatıranızı toplama-ya uğraşarak, şaşırmayarak ağır ağır düşününüz. Korkacak bir şey yoktur. Adalet sellemehüsselam bir masumun mücrimiyetine hük-metmez. Akrahanızdan size benzeyen bir kimse yok mu?

— Bana pek benzeyen bir biraderim vardır.

— Kendisi nerededir şimdi?

— İsviçre'de.

— Oraya ne zaman gitti?

— Ben buradan Avrupa'ya hareket etmezden evvel bir hafta evvel.

— Mektup alıyor musunuz?

— Hayır.

¹⁴⁰ mücrimiyet: suçluluk

— Rasih Bey birdenbire iskemlesinden fırladı. Kaçacak zamanıyla yolunu kestiler. Gözlerini baktığını görmez bir dalgınlıkla karşısındaki çehrelerin üzerinde birer birer dolaştırdıktan sonra o anda hafızasından geçen mühim bir şeyi kavramak ister gibi elini şarkadak alnına vurarak:

— Sualiniz zihnimi uyandırdı. Teşekkür ederim. Parmağımdan çıkardığım yüzüğün içindeki mahkûk tarih biraderimin evlenme yılıdır. Fakat bu halkaları onunla ne vakit değişmişiz? Bundan ne onun haberi olmuş ne de benim. Evet, ne vakit değişmişiz? Şimdi bunu bulmalıyım.

Rasih Bey gözlerini küçülte küçülte alnını ova ova hafızasını zorlayarak düşünürken etrafındakiler onun bu zihnî faaliyetini ihlal etmemek için ağız açmak değil, nefeslerini bile hissettirmiyorlardı.

Zavallı adam, parmaklarıyla birtakım zaman, gün hesapları yaparak daldı, düşündü. Nihayet:

— Bir malumun aydınlatması yardımıyla meselenin karanlık cihetleri vuzuhlaşarak diğer meçhullerin hâllerine de imkân hasıl oluyor. Bir düğüm çözüldükten sonra ötekiler de gevşiyor. Elde edilmiş bir çivi ile öbürleri de sökülüyor. Şimdi bütün suallerinize cevap verebileceğim sanıyorum. Çünkü biraderimden bahsederek beni bir iz üzerine koydunuz. Binaenaleyh benden çabuk ve doğru malumat almak isterseniz meselenin her ciheti hakkında beni tenvir ediniz. Çünkü olan bitenden haberim yok. Masumiyetimden, saffetimden, sözlerimin doğruluğundan şüphe etmeyiniz.

Rasih Bey'i kavanozların bulunduğu odaya götürdüler. Şaşkın, şaşkın, etrafına bakınırken perdeyi açiverdiler. Koca şişelerin içinde insan uzuvlarından kurulma o hüznü turşuları görünce kesik başın önünde durdu. Biri ahiretten, öbürü dünyadan iki kardeş birbirine bir müddet kasvet ve esrar dolu melul birer süzüklükle bakıştılar. Sanki aralarında diğerlerinin anlayamayacağı bazı ifhamat vuku buluyor, bazı hisler teati olunuyordu. Ölü söylüyor, diri dinliyor gibiydi. Rasih, bu mezarsız kalmış ölünün samit sözlerini dinledikçe o da dünyasını değiştiriyor sanılacak bir sarılık alıyor, balmumulaşarak eriyordu. Nihayet ayakta durmaya ve karşısındaki

hakikatin fecaatini daha fazla görmeye takati kalmadığını gösterir bir hüngürtü arasında:

— Ah, kardeşim Raif, seni bu hâle kim koydu? Elim istifhamıyla¹⁴¹ şişelerin durduğu masa üzerine yüzüstü kapandı.

XI

Teessürünün şiddeti biraz geçince Rasih Bey'e takma dişleri, satrançlı dokumayı, dantelalı patiska parçasını gösterdiler. Dişlerin maktule ait olduğunu fakat diğer eşyayı tanımadığını söyledi ve müstantikle aralarında şöyle sual cevap başladı:

S — Bu kesik başı tanıdınız.

C — Evet, şüphesiz biraderimin başıdır.

S — Biraderiniz ile ticaret ortaklığınız var mıydı?

C — Hayır, o büsbütün ve her suretle bizden ayrı yaşardı.

S — Ne ile geçinirdi?

C — Pederden miras kalan emlakı vardı. Harp esnasında bulgurculuk etti. Çok para kazandı.

S — Biraderinizin ticaret refikleri veya tanıdığı, teklifsiz konuştuğu kimseler içinde bir Ermeni ve yahut o millete mensup bir aile var mıydı?

C — Hayır, bilmiyorum.

Kanlı *Aşharh* gazetesi gösterilerek:

S — Gazetenin kenarındaki şu Fransızca kelimelerin kimin el yazısı olduğunu tanıyabilir misiniz?

Maktulün biraderi cümlelere büyük bir dikkatle bakarak:

C — Tanımıyorum.

S — Bu sözlere ne mana veriyorsunuz?

C — Cinayetin saiki aşk olduğu görülüyor. Bu esrarengiz yazı kırıntılarının pek ateşli gençlerin parmaklarından saçıldığı hissolunuyor.

¹⁴¹ istifham: soru

S — Biraderinizin ak saçlarıyla bu gençlerin arasında ne işi var?

C — Ah! İşte bendenizi en ziyade dağdar eden cihet burasıdır.

S — İzah eder misiniz?

Rasih Bey, gözlerini kavanozların içindeki kesik uzuvların üzerinde dolaştırıp hatırasını toplamaya uğraşırken müstantik önündeki dosyayı karıştırarak:

— Affedersiniz, zihninizin insicamını bozacağım fakat buna lüzum vardır. Zevceniz Feride Hanım buraya müracaat etti. Bu şişedeki başı görünce size benzetti. Yalnız benzetmek değil, mak-tuliyetinize katiyen hükmetti. Kayınbiraderinden hiç bahsetmemiş olmasını şimdi biraz garip buluyorum. Ne dersiniz?

C — Müsaade buyurunuz. Vereceğim izahatla mesele kendi kendine tavazzuh eder.

Rasih Bey, anlatacağı küçük hikâyenin aile esrarına ait cihetle-rini mümkün mertebe kapalıca geçmek için küçük bir mülahazadan sonra başladı:

— Feride Hanım’la izdivacımız bir hayli sene oldu. Fakat zev-cem henüz kayınbiraderiyle yüz yüze gelip görüşmedi.

S — Sebebi?

C — Sebebi pek elimdir efendim. Maktul Raif Bey’le bizim pederlerimiz bir fakat validelerimiz ayrıdır. Ölülerini hayır ile yâd etmek lazımdır ama adaletin sualleri karşısında maktul kardeşimin mütereddi hayatına ait bazı acı safhaları eşelemek ızdırarında kalmış olduğumdan dolayı Allah’tan merhamet ve kullardan af dile-rim. Kardeşimi su-i hâl ve şöhreti hasebiyle validem eve sokmazdı. Hatta aile arasında ismi bile anılmaz olmuştu. Sözü geçse bile ağız-dan kulağa “Evlere şenlik ihtiyar çapkın.” suretinde kapalı geçerdi. Arından ölen büyük yengem Nafia Hanım’ın irtihalinden sonra bir-kaç aşufta aldı, bıraktı. Yaşça büyüğümdü. Lakin öyle bir iki kadınla kanaat edemezdi. Müteaddit metreslerle yaşadı. Hele uzun müddet Eleni isminde bir kadınla Ağa Hamamı civarında bir apartmanda hayat geçirdi. Zannederim ki son zamanlarda bıkarak onu da terk

etti. En ateşli, en azgın delikanlılara rahmet okutturacak taşkınlıklar, inanılmayacak maceralar içinde ömür sürerdi. Bazen aylar hatta seneler geçer de nerede bulunduğundan haberimiz olmazdı. Nereye giderdi? Kırklara mı karıştırdı, ne yapardı? Bilmezdik. Hâl ve hareketinden sual edenlere kızardı. Hususi hayatının birçok kısımları bizce de katiyen meçhuldür. Bizi arayıp sormazdı. Kendini arayanlara da öfkelenirdi. Bu kadar senedir ki ticaretle meşgul oluyorum, bir kere idarehanemize uğramamıştır. Şeriklerim onun hiç yüzünü görmemişlerdir. Ne şekilde bir adam olduğunu bilmezler. Asıl zihnimi karıştıran cihet, kendinin İstanbul'da bulunmaması idi. İşte yine tekrarlıyorum. Benim buradan hareketimden bir hafta evvel o İsviçre'ye gitmişti.

S — Son defa kendisiyle nerede konuştunuz?

C — Şayian mutasarrıf olduğumuz bir arsanın satılma meselesinden dolayı kendini aradım. Beyoğlu'nda dolaşmadığım köşe bucak kalmadı. Nihayet Kulekapısı'nda bir apartmanda buldum. Pek asabi ve kederliydi. Bana, dünyadan bıktığını ve kadınlara karşı derin bir infial ve istikraha düştüğünü, bundan sonra kadınsız ve kimsesiz tek başına yaşayacağını ve yanına bir dişi kedi bile yanaştırmayacağını, bir haftaya kadar İsviçre'ye, oradan Paris'e, Paris'ten Londra'ya ve sonra Amerika'ya gideceği, bu uzun seyahate çıkmak için işlerini tasfiye, hesaplarını kesmek ve yol çantalarını hazırlamakla meşgul olduğunu söyledi. İçi içine sığmıyordu. Yüreğinde büyük bir derdi olduğu, bir sırada göğsünden boşanan ahlardan, oflardan anlaşılıyordu. Bir aralık geldi. Şaşkın müteheyyiç ta karşımda durdu. Gözlerini kırpmadan istimdatkâr süzgünlüklerle bana dikti. İhtiyar ruhunda kaynayan ıztıraplarını bana göstermek istedi. Hah, dedim, hah şimdi açılacak, karanlık, viran kalbindeki esrarı hep ortaya dökecek. Fakat birdenbire gözlerini tepemden aşırarak tavanın bir köşesine sapladı. Sanki oradan görünmez bir nasihatçi ona ihtiyat ve ketumluk tavsiye etti. Yutkunarak derin bir sükûtle karşımdan çekildi. Gözlerini bulandıran gam bulutlarını dağıtmak için güneş aradı. Pencerenin önüne gitti. Çamlıca ufku-na doğru daldı kaldı. Dünyadan bizarlığına ve gönlünün bütün bu izmihlaline sebep kadın olduğunu, İstanbul'dan firarı da yine latif

cins yüzünden düştüğü bir felaket ve şeamet hissinden başka bir şey olmadığını anladım. Sevda yıldırımının kocamaya yüz tutmuş yaşlı bir kütüğü vurması, genç bir ağaca çarpmasından pek hazin ve mühlik¹⁴² oluyor. Çünkü açılan derin yara teselli ve iltiyam¹⁴³ kabul etmiyor. Aynı maslahat için üç gün sonra yine kendisini görmek icap etti. Gittim, odasında buldum. Kollarını dirseklerine kadar sıvamış pasta hamuru yoğuruyordu. Aman ya Rabbi, bir iki gün zarfında uğradığı değişiklik beni hayrette bıraktı. İlk gördüğüm günkü yeise, hüzne bedel şimdi yüzünde taşkın bir neşe, bir inbisat, kalbine sığmayan bir sevinç vardı. Hamurunu “Seversin sevdiğim hem sevdirisin” şarkısıyla yoğuruyordu.

— Birader, bu ne hâl? dedim.

— Sorma Rasih sorma. Ne olacak, bekârlık.

— Daha dün kadından şikâyet ediyordunuz.

— Herhangi bir çocuk sana “Artık şekerden bıktım. Bir daha yemeyeceğim.” derse inanma. İnsan bazen canından da usanç getirir. Kadından bezginlik işte o kabildendir. Kadın, erkeğin mütemmimidir¹⁴⁴. Onsuz hilkat, tenasül hiçbir şey olamaz. Kadından boş kalınca gönlüm mezara dönüyor. Bazen çok hafiflikler eder fakat kadın daima masumdur. Onun nazını sefa edinmeyi bilmeyen erkek, bu dünyadaki rolünü, hayatın zevkini anlamamış demektir.

Artık, kadının senasında ardı gelmez bir ıttıradır¹⁴⁵ tutturdu. Böyle kadın iptilasıyla kağşamış¹⁴⁶ dimağların leh ve aleyhde söylecekleri sözlerde büyük bir isabet olamaz. Fakat ben, onun gönlünü hoş etmek için dünkü şiddetli poyrazın üzerine bugün kuvvetli ve sıcak lodosa dönen bu köhne kalbin feveranlarını dinliyordum. O gittikçe coşarak aşk ile, şevk ile anlatıyor ve hararetlendikçe hızını hamurdan alarak önündeki kabı delecek gibi yumrukluyordu.

¹⁴² mühlik: öldürücü

¹⁴³ iltiyam: iyileşme, yaraların kapanması

¹⁴⁴ mütemmim: tamamlayıcı

¹⁴⁵ ıttirat: düzenli bir şekilde devam etme

¹⁴⁶ kağşamak: yaşlanmak

Nihayet yoruldu. Elini kaptan çekti, ince, süzgün bir tebessümle bir müddet dinlendikten sonra bana dedi ki:

— Birader yoruldum. Bana biraz yardım etsene. Bu pasta gayet güzel oluyor. Fakat çok yoğurmak lazım, kesildim. Ah bu dermansızlığımın sebebini bilsen kaç gündür geçirdiğim heyecanlar.

İhtiyatsızca ağzından kaçırılmış olduğu bu birkaç kelimeden sonra kendini toplamaya uğraşarak sustu. Ve derhâl lakırdıyı çevirerek yine başladı:

— Beş on gün evvel bu dünyadan bana nefret geldi, Her şeye kızar, sinirlenir olmuştum. İşte hayattan bu bezginliğim arasında kadın ve erkek hizmetçilerimi savdım. Her işimi kendim görmeye karar verdim.

— Niçin ikisini birden savdınız. Birini alıkoymalıydınız.

— Dinle, sana hizmetçiler hakkındaki tecrübe ve nazariyeleri mi söyleyeyim. Geçirdiğim bekârlık hayatında başıma her şey geldi. Eğer bir evde bir başına yaşar bir adam iseniz sizin için bir hizmetçi, bir felaket, âdetâ büyük bir beladır. Sizi kısıkvrak kavrar, avucunun içine alır. Her bir esrarınıza hulul eder. Her hareketinize hâkim olur. Sizinle izdivaç kuruntularına kalkar. Sizi âlemden kıskanır. Yalnız evde yaşayan geçkin bekârların hemen daima hizmetçileriyle evlenmekte olduklarına belki dikkat etmişsindir. Binaenaleyh bu felaketi biraz hafifletmek için hizmetçinin iki olması lazım gelir. Fakat iki kadın birbiriyle geçinemezler. Biri erkek biri kadın olsa birbiriyle fazla geçinirler. Yani gayrimeşru bağdaşırlar. O zaman sizin kendi hanenizdeki mevkiiniz pek ziyade garabet ve nezaket kesbeder. Sizin evdeki efendiliğiniz bir gölgeden ibaret kalır. Asıl efendilik uşağa intikal eder. Yemeğin âlâsını uşak yer. Şiltenin yumuşağında o yatar. Her şeyin kaymağından o tadar. İkisi her şeyde müttefik yaşarlar. Sizi soyarlar, soğana çevirirler. Maazallah evde, sandığınızda, dolabınızda yahut bankada paranız olduğunu sezinlerler ise ciddi tehlikeler içinde kalırsınız. İşte sizi hep bu belalardan kurtaracak candan, samimi bir kadındır. İşte bu meleği arayıp bulmalı. Hakiki saadet işte budur, dedi, yine sustu. Göğsünden kabaran esrarı yine bir bir yutuyor, her nedense bilmem bana bir türlü açılmıyordu.

Hamurun başından çekildi. Öyle kollar sıvalı, bir koltuğa oturdu. Fazla söylediğine nedamet etmiş gibi düşünüyor ve yüzünde, kalbindeki gizli sevincin tebessümleri saklanamaz bir tekerrürle uçuşuyordu.

Bir müddet birbirimize bakiştık. Nazarımın tecessüsünden kurtulmak için dedi ki:

— Rasih, işte görüyorsun kesildim, kaldım. Bu hamuru böyle bırakırsak kesilecek. Bana yardım et. Haydi göreyim seni, sıvan. Benden birkaç yaş gençsin. Şunu bana yuğuruver. Yirmi dakikalık, nihayet yarım saatlik bir iş. Evvela ellerini şurada muslukta yıka, hemen işe başla.

İhtiyarladıkça kendine bir temizlik titizliği de gelmişti. Her elin yaptığını, yuğurduğunu yemiyordu. Teklifini reddedemedim. Sıvandım, yıkandım. Elimi hamura sokacağım esnada dedi ki:

— Parmağından yüzüğünü çıkar. Şuradaki etajerin üst rafına, benimkinin yanına koy. Parmağında kalırsa halkanın bütün kirleri hamura çıkar.

Yüzüğü çıkardım. Etajerin üst rafına onunkinin yanına koydum. Pasta hamurunu yuğurmaya başladım. Beş on dakika sonra hakikaten bunun çabuk yorgunluk veren bir iş olduğunu anladım. Fakat hiç şikâyet etmeyerek sonuna kadar devam ettim. Geldi, hamura baktı:

— Teşekkür ederim Rasih. Kıvama gelmiş. Eline sağlık kardeşim, dedi.

Gittim. Tekrar ellerimi yıkadım. Yüzüğü etajerin üzerinden alarak yine parmağıma geçirdim. Halkalar birbirine pek benzediği için farkına varmaksızın onun yüzüğünü takarak kendiminkini de ona bırakmışım. Şimdi hakikat gözlerimin önünde tamamıyla tavazzuh ediyor. İşte yüzüklerimizin değişme sebebi bu. Ondandır birbirimizi görmedik. Bu kadar müddet geçti. Bu saate gelinceye değin onun halkası bende benimki onda kalmış olduğunun farkına varamadım. Belki onda da aynı hâl vaki olmuştur.

S — Birbirinizden nasıl ayrıldınız?

C — Sarmaşarak vedalaştık. Sebebini teşrih edemeyeceğimiz derin bir teessürle ağlaştık.

S — Biraderinizdeki üç gün evvelki seyahat fikri yine baki miydi?

C — Evet. İki güne kadar yola çıkacağını ve hatta o pastayı yol için yaptığını da söylüyordu. Efendim hizmetçilerini savarak apartmanda bir can yalnız oturması, üç gün evvel hüznler, yeisler içinde bir seyahate hazırlanırken sonradan kadınlar hakkındaki bedbinane fikirlerini değiştirerek birdenbire neşelenmesi, usanç getirdiği dünyadan yine zevk duymaya başlaması, hep bu garip hâller onun gibi bir adamın hayat sonunda mühim sebeplere taalluk eder şeylerdir. Zavallı biraderim için böyle bir feci akıbet gizlendiğini bileydim o günü her ciheti iyiden iyiye tahkik etmeden hiç yanından ayrılır mıydım?

S — Kendisiyle son defa görüştüğünüz Kulekapısı'ndaki apartman malum?

C — Malum efendim.

S — Uzun müddet beraber yaşadığı metresi Eleni'yi bulmak?

C — O da pek müşkül bir keyfiyet değil.

S — Biraderinizin servetini ne kadar tahmin edersiniz?

C — En azı yirmi, yirmi beş bin lirası vardı sanırım.

S — Kadınlarla müsrifane¹⁴⁷ yaşadığı hâlde?

C — Hayır pek müsrifane yaşamazdı. İdaresini bilir sevdalı bir ihtiyardı. Gençliğinde bir müddet har vurup harman savurdu ama sonra idare cihetiyle aklını başına topladı. Son zamanlarda kendine âdeta hisset-i pîrî gelmişti.

S — Paraları nerede dururdu? Bankalarda mı? Yoksa kısmen kendi nezdinde mi? Son zamanlarda bu nukudunu ne suretle istimal ederdi?

C — Bilmiyorum. Bu hususta kimseye bir şey sezdirmezdi.

¹⁴⁷ müsrifane: savurganca

XII

Katillere doğru uzanmak ümidini verecek, meydana pek mühim izler çıkmıştı. Tahkikata Kulekapısı Apartmanı'ndan başlanıldı. Hanenin apartmanlarını işleten Musevi bir kadın, Madam Moiz, kırk beş yaşının yüzüne çizdiği kayıtlara rağmen safran saçlarını fazla kabartmış, nazarlara akciğer gibi bir pembelik ve yumuşaklık arz eden şişman vücudunu dirseklerden ve yakadan fazla açmış, gerdanında yalancı inciler, kollarında bilezikler, her parmağında çiftler yüzük, hanenin alt katında kırıtarak geziniyor ve meydanda su dolu kovalar, brok denilen Frenk güğümleri, saplı süpürgeler, göğsü önlüklü delikanlı bir hizmetçiye medhalin sabah tuvaletini yaptırtıyordu. Remzi ve Seyit Efendiler açık kapıdan içeri girdiler. Polis memurları tebdîl-i kıyâfet oldukları için kadın onlardan evvela hiçbir şey şüphelenmedi. Konuşmaya pek hevesli olduğunu gösterir bir gevezelikle söze kendi başlanarak:

— Kimi arıyorsunuz efendim? Apartman istiyorsanız boş yoktur. Gecelik oda vermeyiz. Bir hafta, on gün kadar beklerseniz boşalacak güzel iki apartmanım var.

Remzi Efendi — Apartman aramıyoruz. Biz sıhhiye memuru-yuz. Salgın tifüs, çiçek var. Hastalığı saklıyorlar. Apartmanlarınızı gezeceğiz. Bütün kiracılarınızı muayene edeceğiz. Haydi önümüze düşünüz.

Madam Moiz birdenbire telaşa düşerek:

— Hastalık, sağlık insanlar içindir. Fakat efendim benim evimde hastalık yoktur. Olsa saklamayı asla kabul etmem. Evet, yirmi beş gün evvel beşinci katta dokuz numeroda boğmaca öksürükten bir çocuk öldü. Belediyeden doktorlar geldiler. Muayene ettiler. Rapor verdiler. Cenaze kalktı. Ev içinde bütün dezenfeksiyon yaptılar. Vukuat bundan ibarettir. Ve üzerinden yirmi beş gün geçti. Allah'a şükür başka hasta zuhur etmedi.

Remzi Efendi — Bütün apartmanlarınızı gezeceğiz. Aldığımız resmî emir böyledir. Bu sıhhat-i umûmiyyeye taalluk eder pek mühim bir meseledir. Bunda sizin ve bizim için de ağır mesuliyet var-

dır. Eğer tebliğimize muvafakat etmezseniz polis celbine mecbur olacağız madam.

Madam Moiz’in pembe rengi küçük bir helecanla solarak:

— Hayır efendim, benim evimde polise lüzum yok. Ben istemem böyle şey. Şimdi gideceğim. Bütün apartmanlarda haber vereceğim. Bakacaksınız. Yalan söylemediğimi anlayacaksınız. Çünkü burada hasta yoktur.

Otelci kadın bütün kiracılarına resmî emri haber verdi. Ufak bir sızıltı içinde hepsinin muvafakatini istihsalden¹⁴⁸ sonra sıhhiye memurlarının önüne düştü. Dairelerini dolaştırmaya başladı. Onlar ince birer dikkatle şöylece oda kapılarından muhtasaran¹⁴⁹ bakıp çekiliyorlardı. İntizamlı intizamsız odalar, salonlar, ailelerin hususiyetlerine ait açık saçık şeyler, karyolalarda yatan çiftler, kapı arkalarına sokulan yarı çıplak, saçları alan taran tuvaletsiz kadınlar, lazımlıklarda oturan çocuklar gördüler. Lakin o hanede bir cinayet vuku bulduğu şüphesini uyandıracak hiçbir şeye tesadüf etmediler. Taharri memurlarının asıl maksatları kiracılardan çoğunun mümkün olduğu kadar simalarını tanımak ve hanede Ermeni aile bulunup bulunmadığını anlamaktı. Hemen bütün daireleri gözden geçirdiler. Yalnız üçüncü katta dört numaralı apartmanın kapısını sımsıkı kapalı buldular.

Seyit Efendi sordu:

- Burası niçin kapalı?
- Anahtarı bizde yoktur.
- Kimdedir?
- Kiracısında.
- Kiracısı nerededir?
- Avrupa’ya gitti.
- Milliyeti?
- Türk.

¹⁴⁸ istihsal: elde etme

¹⁴⁹ muhtasaran: kısaca

— İsmi?

— Raif Bey.

— Kendi Avrupa'ya gidiyor da apartmanı niçin kapatıyor?

— İçeride eşyası vardır. Bir senelik kirayı birden verdi, kapattı. Zengin adamdır.

Bu küçük isticvap esnasında Madam Moiz'in hâlinde hiçbir te-reddüt, tevahhuş, korku eseri görülmedi. Kadın güler yüzle kayıtsız ve pek serbest cevaplar veriyordu.

Remzi Efendi refiki Seyit Efendi'nin kulağına bir şeyler fısılda-yarak onu bir yere gönderdi. Kendisi Madam'dan bir sandalye istedi. Kilitli apartmanın kapısı önüne oturdu. Sıhhiye memurunun boş bir daire önündeki bu bekçiliği otelci kadına biraz garip gö-rünmekle beraber hakikatten şüphelendiğini hissettirecek tavırlar almadı. Remzi Efendi kadını yanından ayırmamak için birtakım afaki¹⁵⁰ sözlerle oyalamaya uğraşıyordu.

Çok geçmedi. Sokakta, hane kapısının önünde bir otomobil durdu. Adliye ve zabıta memurları yetişti. O zamana kadar kayıtsızlığını muhafaza eden Madam Moiz'i büyük bir telaş aldı:

— Ne var? Ne olmuş? Hırsızlık mı? Burası namuslu bir hane-dir. Kimsenin bir kaybı yoktur. Çağırınız kiracıları sorunuz. Böyle memurlar, polisler gelecek kadar bu evde ne oldu efendim? Evimin adı çıkacak. Kiracılarım dağılacak, mahvolacağım.

Kendisi için helecanı mucip¹⁵¹ bir tehlike olmadığı ihtar edil-mekle beraber otelci kadının hanedeki kimselerden biriyle gizli bir ihtilatta bulunmamasına dikkat olunuyordu. Bu esnada celbedilen çilingir vasıtasıyla apartmanın kapısı açtırıldı. Ve Madam Moiz ile beraber hepsi içeri girdiler.

Apartman, bir medhal üzerinde üç oda idi. Salon, yatak, ye-mek odaları, bir küçük mutfak. İçerisi loştu. Kapalı pancurların bir-kaçını açtılar. Al zemin üzerine hurma yaprağı şeklinde sarı dallı Hereke kumaşı kaplı kanepe takımının üstü örtülü idi. Halı kaldı-

¹⁵⁰ afaki: dereden tepeden

¹⁵¹ mucip: gerektiren

rılmış, sandalyeler bir tarafa toplanmış. Her şey boş duracak bir eve mahsus itina ve intizamla derli toplu birer tarafa istif edilmişti. Yatak odasında gül rengi ipek cibinlikli sarı pirinç geniş bir karyola, ihtiyar bir adamın döşeğine değil, gençliğin çiçekler açan güzel kokulu rüyalarına dalan bir genç kızın sevda sığınağına benziyordu. Ve karşıda duran oymalı bir mahon dolabın yüksek aynası, çözükle saçları bellerinden aşağı salıverilmiş çıplak, latif endamlara makes olduğunu samit bir ifade ile anlatır gibi duruyordu. Yemek odasında keza her şey bir intizâm-ı mahsûsla yerleştirilmiş, büfede tabaklar ve her takım yerli yerine dizilmişti.

Apartmanın hiçbir tarafında ne devrilmiş bir kap ne kırılmış bir bardak, ne büzülmüş, yırtılmış bir bez parçası, ne yerinden oynamış bir sandalye ne bir damla kan lekesi ne bir ayak izi ne şüpheyi çeken bir toz, bir kir, bir çamur, hiçbir şey, orada bir adam boğulduğuna delalet edecek hiçbir eser, en ufak bir nişanecik görülemiyordu. Kanepe, karyola, masa, sandalye altlarına, perde katlarına varıncaya kadar her tarafta karış karış tetkikat yapılır iken Seyit Efendi, Remzi Efendi'yi bir köşeye çekerek:

— Burada hiçbir cinayet vuku bulmadığına yemin etsem başım ağrımaz.

— Öyle görünüyor fakat meçhul üzerine kati hüküm caiz değildir.

— Birader... Burası neresi, Langa'da Alacamescit viraneleri neresi? Katil burada parçaladığı bir vücudun başını, kollarını, bacaklarını niçin İstanbul'un ta öbür ucuna götürüp de kuyulara, mahzenlere, denizlere atsın? Bunu akıl kabul eder mi?

— Katiller, sade fikirli kimseleri şaşırtmak için işte bazen böyle cinayetlerini aklın kabul etmeyeceği şekillerde tertip ederler.

İki taharri refiki her türlü ihtimal üzerine zihin sevkine uğraşır iken ötede Madam Moiz'in isticvabına başladılar.

XIII

— Madam biz buraya gayet mühim bir keyfiyetin tahkiki için geldik. Soracağımız suallere doğru cevaplar vermeye gayret ediniz.

Sonra size büyük yorgunluk ve üzüntü olur. Bu işin mesuliyeti büyüktür.

Ben kaşkariko¹⁵² bilmem. Yalan kabul etmem. Elbette doğru söyleyeceğim.

S — Bu apartmanda kim oturuyordu?

C — Söyledim efendim, Raif Bey.

S — Raif Bey kimdir?

C — Raif Bey ihtiyar, zengin, nazik, terbiyeli bir adamdır.

S — Bu apartmanı kiralayalı ne kadar zaman oldu?

C — İki sene var.

E — İki senedir hep burada mı otururdu?

C — Hayır, başka evi vardı. Arada bir gelir, burada kalırdı.

S — Başka evi varken niçin arada bir burada kalıyordu?

O — Ne bilirim efendim? O kendi keyfine ait bir şeydir.

S — Yalnız mı gelirdi?

Madam Moiz, vereceği cevabı bulmak için bileğindeki halkaları aşağı yukarı birkaç defa oynattı. Ve ezgin bir baş kırırtmasıyla birkaç defa yutkunduktan sonra:

C — Yalnız gelirdi. Bazen de bir kimse ile beraber.

S — Nasıl kimse? Kadın mı? Erkek mi?

C — Çok defa kadın. Arada bir erkek ahabap da gelebilirdi.

S — Bu misafirler gece kalırlar mıydı?

C — Niçin yalan söyleyeceğim? Evet. Çok çok bir kadın gelirdi. Ama çok temiz, namuslu bir kadın. Sonra ben Raif Bey’e söyledim: “Beyefendi burası komilfo familyalar için namuslu bir evdir. Her kadın burada gelemmez.” O bana diyordu ki: “Madam Moiz hiç merak etme, bu kadın benim nikâhlımdır. Başka eski bir karım daha var. O buna kıskanıyor. Onun için bunu buraya gizli getiriyorum.” Böyle diyordu, ben de inanıyordum. Çünkü (yüreğini göstererek) içerde fenalık yok.

¹⁵² kaşkariko: yalan dolan

Ş — Bu kadını görsen tanır mısın?

C — Elbette tanıyacağım.

S — Nerede olduğunu biliyor musun?

C — Hayır. Fakat sonra o kadın gelmedi. Başka bir kadın geliyordu, yine sordum “Beyefendi buna tanımadım. Bu kadın kimdir?” O bana dedi: “Madam Moiz hiç merak etme. O kadını boşadım. Şimdi bunu aldım.” Ve sonra sonra ayda bir kadınlar değişiyordu. Soruyordum. Hep bana diyordu ki “Merak etme, onu boşadım, bunu aldım. Bizim religionda âdet böyledir. İnsan ne kadar isterse kadın alır ve boşayabilir.” Başkalarına da soruyordum ki bu doğru mudur? Evet diyorlardı, Müslümanlıkta böyledir.

S — Hanenin apartmanlarındaki başka kiracıları ile görüşür müydü?

C — Hayır, kimse ile görüşmezdi. Ne kendi işini kimseye anlatırdı ne de kimsenin işini anlamak isterdi. Türk’tü. Ama komşularıyla kavga çıkarmazdı. Sessiz adamdı. Çok defa evinde var mıdır, yok mudur bilinmezdi. İşine pek sağlamdı. Vadesi gelmezden bir gün evvel tırınk kirayı verirdi. Böyle kiracı her zaman bulunmaz.

S — Gelen kadınlar ekseriyetle Rum muydu? Ermeni miydi?

C — Zannedirim her çeşitten vardı. Güzel kadın olduktan sonra o millet ayırmazdı.

S — Son zamanlarda nasıl yaşıyordu? Hayatında bir değişiklik oldu mu?

C — Bravo iyi söylediniz. Son zamanlarda biraz havasını değiştirdi. Onun sessiz yaşayışında bir bora koptu. Fakat ne oldu? Bunu eyi anlayamadım.

S — Ne gibi?

C — Son vakitlerde onun apartmanına bir genç erkekle bir kadın dadandı. Bu ikisi daima gece geliyorlardı. Bu delikanlı başına enli kenarlı bir şapka koyuyordu. Yüzünü pek göstermek istemezdi. Kadın da kalın bir peçe ile geliyordu. Ben merak ettim. Bu nasıl şey. Madam Moiz isterse bir şey anlamaya onun yolunu bulur. Bir gün bu kadın geçerken dedim ki: Madam affedersiniz. Geçenki ge-

lişinizde merdivenden çıkarken üzerinizden bir kart düşmüş. Çocuk görmüş. Almış sepete koymuş. Sepette birçok başka kartlar da vardır. Sizinki hangisi idi? Lütfen ayırır mısınız? Bu sözüm üzerine şaşaladı. Kartını bulup almak için gişenin önüne geldi. Peçesini biraz sıyrarak okurken yüzünü gördüm. O ho ho ho... piliçlerden piliç. Parası olan her erkek bu kaymaktan tatmak ister. İhtiyar mihtiyar bu kıza kimse dayanamaz.

S — Bu genç erkekle kadın Raif Bey'in nezdine devama başladıktan sonra onun hayatında ne gibi bora koptu?

C — Bu adam evvelden apartmanında sessiz oturuyordu. Evvelden, gelen kadınlar ile hiç kavga yapmazdı. Fakat bu son gelenler ile patırtı başladı. Bir akşam bu genç kız yalnız geldi. İhtiyar ile beraber bir saat oturdular oturmadılar. Arkadan delikanlı yetişti. Çok öfkeliydi. Merdivenlerden yukarı pat pat koşuyordu. Apartmanın zilini çaldı. Zannedersiniz koparacak. Ben kuşkulandım. Merdivenden çıktım. Gizli gizli beklemeye başladım. Beş dakika geçti. Belkim daha ziyade fakat ihtiyar açmak istemeyordu. Bu büsbütün kızıyordu. En sonram kapu açıldı. Delikanlı içeri girdi. Apartmanda üçü beraber kavga yaptılar. Alt üst kiracılar bu gürültüyü duydular. Fakat ne diyorlardı pek eyi anlaşılmıyordu. Çok geçmedi bu delikanlı kızın kolundan tuttu, götürdü.

S — Bu delikanlı ile genç kız nerede oturuyorlar?

C — Buna dair hiç malumatım yoktur.

S — Hiç merak edip de anlamaya uğraşmadınız mı?

C — Merak koydum. Fakat bunların peşinden gitmeye vaktim yoktu. İşim çoktur. Hem bu kızın başı altından böyle şeyler çıkacağını ne bileyim. Raif Bey ne vakit bu kız ile konuştu, hizmetçilerini savdı, başka türlü adam oldu.

S — Raif Bey seyahate gitmek üzere hangi tarihte bu evden çıktı?

Madam Moiz aşağıdan otelin yevmiye defterini getirтип sayfa-larını karıştırarak kaydı bulduktan sonra:

C — İşte bakınız Raif Bey hesabını gördü. Buradan 6 Teşrinievvel Çarşamba günü gitti.

S — Artık bir daha gelmedi mi?

C — Evet gelmedi.

S — Buradan saat kaçta çıktı?

C — Akşamüstü beş vardı.

S — Yalnız mıydı?

C — Evet.

S — O gün kendisini ziyarete gelen oldu mu?

C — Pek iyi farkında değilim. Lakin sanırım kimse gelmedi.

S — Beraber hiç eşya götürmedi mi?

C — Büyükçe bir valizi vardı. Otel hizmetçisi Jozef, Kuledibi'ne kadar götürdü. Orada bir arabaya koydular. Kendi de bindi, gitti.

S — Arabayı nereye gitmek için tutmuşlar?

C — Sanırım Sirkeci Garı'na.

S — Şark Sürat Katarı daha geç hareket eder, birkaç saat evvel Raif Bey'in Sirkeci'de ne işi vardı?

C — Bilmiyorum.

Jozef isticvap edildi. Raif Bey'in gara erken inmekten maksadı ne olduğu hakkında ondan da vazih bir cevap alınamadı. Arabanın numarası soruldu. Dikkat etmediğini söyledi.

XIV

Tahkikat bu dereceye kadar geldi. Hayli ilerlemiş demektir. Lakin bu noktada yine durdu. O delikanlı ile güzel kadın veya kızın milliyetleri, hüviyetleri, şahısları, semtleri anlaşılamıyordu. Raif Bey'in Teşrinisani'nin altıncı günü katara bindiğini değil, Sirkeci'ye indiğini bir görene de tesadüf olunmuyor, Kuledibi'nden arabaya binerek Jozef'ten ayrıldığı dakikadan sonra artık izi bulunmuyordu.

İstanbul cihetine geçtiği ihtimali kuvvetli görünüyordu ama hangi semte? Kimin nezdine gittiğini keşfetmek falcılığa muhtaçtı. Biraderi Rasih Bey'den maktulün İstanbul'da hangi semtlerde tanıdıkları, dostları bulunduğunu, kimlerin nezdine gidebileceğini tahkike uğraştılar. Sadra şifa verecek bir şey öğrenemediler. Beyoğlu'nda Eleni'yi dost tuttuğu uzun müddet zarfında İstanbul'a pek geçmediği, artık orada görüşecek ahababı kalmadığı anlaşıyor ve binaenaleyh biçare adamın meçhul bir tarafta kapana düşürüldüğü zannı kuvvet buluyordu.

Eleni, kısa bir taharri neticesinde Tatavla'da akrabasından bir kocakarının ufacak evinde bulundu. Raif Bey tarafından terk edildikten sonra sefil bir hayata düşmüştü. Fuhuş, turfanda ve nefis meyvelere arız olan¹⁵³ kurtlara benzer. Vücutlarına düştüğü güzel kadınları çürütünceye kadar kemirir. En latiflerini az vakitte yıprandırır. Bu kurdun tahribiyle solanlar birkaç senede kendilerini boya ile, tuvaletle findıkçılık sanialarıyla gönül avcılıklarıyla satarlar. En kaşarlanmışlarının bu son ömürleri çok sürmez. Buruşmuş bir fahişe çehresine badananın verdiği kasvet insanı ne kadar sıkar. Bu ıstampalı harap hüsnü gören erkekler, hep bu külfetlerin kendilerinden bir bakış sadakası dilenmek için yapıldığını bilirler. Fakat elim bir istiskal ile başlarını çevirirler.

Dün bütün varlarını yollarına fedadan çekinmedikleri, bazen onlar için intihara kalkıştıkları bu zavallı çehrelerden bugün kaçarlara, taravetlerini emmek için terütaze, yeni, masum simalar ararlar.

Pazarlarda bayat, çürük meyvelerin alıcıları olduğu gibi bu müsteskallerin de müşterileri bulunur. Fuhşun bâlâsı olmaz ama esfel-i sâfilini¹⁵⁴ vardır. Beylerin, paşaların aguşlarından hantalların kucaklarına kadar sukut, beşerî haysiyetten müebbeden mahrumiyet... İşte fuhşun evveli ve sonu.

Yüzlerine dikilen tapınıcı gözlerin ateşleri sönmeye başladığını hissederek bu akıbeti gören filozof fahişeler vardır. İşte Eleni onlardan biri idi. Gençliğinde akranı içinde güzelliğiyle meşhurdu. Par-

¹⁵³ arız olmak: sonradan ortaya çıkmak

¹⁵⁴ esfel-i sâfilin: sefillerin en sefili

laklığı sönmeye yüz tutan ikinci devresinde Raif Bey'e çattı. Kadın turfandallığını yarıdan ziyade kaybetmiş olmakla beraber, yine ihtiyar zenperestin küçük kızı yerinde idi. Fuhuş günahkârlarının en son düştükleri dünya cehenneminden kurtulmak için bu geçkin fakat paralı sevdakârına dört el ile sarıldı, bütün samimiyetiyle ona sadık kaldı. Sefahat âleminin cıvık eğlencelerinden müteneffir ve yangındı. Asude ve hatta kabil olabilse namuskârane bir hayat arıyordu.

Raif Bey, münasebetlerinin iptidasında Eleni'ye çok düşkünlük gösterdi. Fakat binbir çiçekten bal almaya alışmış, onun yıllanmış hercai gönlü kadının bu sıtk-ı vefâsına karşı bir aksülamel ile gidererek ateşini kaybetti. Uzun bir vefaya karşı kalbimizin mukabelesi hemen daima nankörlük ve acı bir vefasızlıktır. Dünyanın gülünç hâllerine had var mıdır? Genç sadık kaldı. İhtiyar azdı. O yaşta, mevsimsiz, sevda tosunluğu edenler için hazırlanmış kanlı uçurumlardan en müthişine düştü.

Eleni, ihtiyar âşıkının gönlü ateş, elleri para saçtığı zamanlarda, edinebilmiş olduğu birkaç kırıntıyla o sığındığı bucakta yarı sefil fakat hamal camalla geçmiş hüsnünün pörsük busesini bir lokma ekmek mukabilinde satmaya mecbur kalmaksızın geçinebiliyordu.

Müstantiklik¹⁵⁵ huzuruna celbolunup da eski dostu zavallı Raif Bey'in uğramış olduğu feci akıbeti öğrenince samimiyetinden şüphe edilmeyecek bir hararetle ağladı.

Hüngürtüler içinde diyordu ki:

— Yedi sekiz sene beraber yaşadık. Tıpkı karı koca gibi idik. Yalnız nikâhımız eksikti. Babam yerinde idi. Fakat nazik, kibar adamdı. Genç ve azgın hovardalardan canım çok yangın olduğu için bununla yaşamakta zevk değil, rahat duydum. Sonra o bana en kalpsiz gençlerin yapmayacakları hıyanetlerde bulundu. Allah biliyor hiç kıskanmıyordum. Çünkü ben onu kendim için, bir aman değil, bir baba biliyordum. Onu, benim hissim, benim merhametimle hiçbir kadın sevmez. Bu, onu anlamadı. Sandı ki bu yaştan sonra her kadın onun için ateşlenecektir. Genç kadınlar ancak parası için

¹⁵⁵ müstantiklik: sorgu hâkimliği

onun yüzüne bakmaya katlanabilirler. Kadınlar için çirkin bir genç, güzel ihtiyardan daima makbuldür. Bu onu bilmiyordu. İhtiyarladıkça daha egoist oluyordu. Pek şaşıyordum. Kendi ihtiyarladıkça bu adamda genç ama pek genç kızlar sevmek merakı artıyordu. Gide gide on beş on altı yaşında çocuklar ile sevda yapmaya çalışıyordu. Şakaya bozarak bana kocakarı demeye başladı. Ben kızmıyordum, gülüyordum. Çünkü bu adam aklını kaybediyordu.

Eleni dertleri deşilen lakırdıcı kadınlara mahsus bir teessür coşkunluğuyla yedi sekiz senelik nameşru hayatının haşivlerle dolu bir tarihçesini yaptı. Müstantik, bu taşkınlık arasından ipe sapa gelir bir söz ucu yakalayabilmek ümidiyle bu lakırdı kalabalığını dinledi. Lakin arkası gelmeyince nihayet her isticvabın iptidasında iradı âdet olan suallerden sonra sordu:

S — Raif Bey’le ne zaman bozuştunuz?

C — Bir seneden ziyade var.

S — O vakitten beri hiç kendisini görmedin mi?

C — Hayır.

S — Vaktiyle onu baban gibi sevdiğini, ona çok acıdığını söylüyorsun, onun için ağlıyorsun da bir seneden ziyade bir müddettir bu adamın nerede olduğunu, ne yaptığını, hastalığını, sağlığını hiç sorup anlamamak olur mu?

C — O beni aramadıktan sonra ben onu niçin arayacağım? Bununla beraber hiç de aramadım değil. Birkaç defa nerede olduğunu, ne yaptığını anlamak istedim. Fakat baktım ki benden kaçıyor, gizleniyor. Sanıyor ki onu başka kadınlardan kıskanıyorum, ondan para istemeye geliyorum. Ben tahtaya, çamaşıra, hizmetçiliğe giderim de onun cin tutmuş parasını istemem. O elindekini avucundakini torununun torunu yerindeki kızlara yedirsin. Sonra işte onu böyle parçalasınlar.

S — Bu adamın ne kadar parası vardı? Nerede dururdu?

Eleni, safderunane bir tavır ile haç çıkararak:

— Nah işte matofeo ne kadar parası vardır? Ve nerededir? Bilmem. Bana ne verdiyse onu yedim, onu giydim. Başka şey sordum. Fakat görünüyordu ki zengin adamdır.

S — Raif Bey’le uzun müddet beraber yaşamışsın. Bütün âdetlerini, zaafılarını, kimlerle konuştuğunu, gizli, aşikâre dostlarını tanırsın. Onun uğradığı bu fena akıbet için ne dersin? Ne düşünürsün? Katili tanıtmaya, yakalatmaya medar olacak bize hiçbir söz söyleyemez misin?

C — Aklımın erdiğini söyleyeyim efendim. Ve söylemek borcumdur. Cinayetin aslını keşfetmek istiyor iseniz bu işin içinde genç kızlar, on altı, on yedi yaşında güzel kızlar arayınız. Eleni söylediydi dersiniz.

S — Son zamanlarda onunla görüşen genç kızlar tanıyor isen bize haber ver.

C — Tanımıyorum. Yalan söylersem günah olur. Bu adam kendine çok yazık etti. Böyle olacağı belli idi.

S — Neden belli idi?

C — Bu yaşta bir adamın ki parası vardır veyahut var diye adı çıkmıştır mutlaka candan bir familya içinde yaşamalı, yanında ya karısı ya kızı ya kız kardeşi bulunmalıdır. Neler gördük, neler işittik. Zengin kocakarıları sevişmeye kalkıştıkları delikanlılar boğarlar. Böyle kimsesiz yaşayan ihtiyar erkekleri de düşkün oldukları genç kadınlar boğarlar veya boğdurturlar.

S — Maktulün eskiden beri iyi görüştüğü bir Ermeni ailesi tanıyor musun?

C — Eleni, küçük bir kaş çatmasıyla düşündükten sonra:

— Bir tane tanıyorum. Madam Parsih. Samatya’da oturur.

S — Bu nasıl bir kadındır?

C — Yaşlı ve gayet iyi, terbiyeli, namuslu bir kadındır. Bir de genç oğlu vardır, Leon. O da çok okumuş, akıllı, uslu, artist, filozof bir çocuktur.

S — Raif Bey’le ne zamandan beri ve ne münasebetle tanışıyorlardı?

C — Çok eskiden beri. Mösyö Parsih sağ iken gençliklerinde ikisi bir yerde memuriyette bulunmuşlar. Sorduğunuz için bunu malumat kabilinden söylüyorum. Lakin cinayet hususunda bu aileden şüpheyeye düşmek ihtimali yoktur. Bunların evlerinde genç kız değil, taze bir hizmetçi bile görülmez.

İfadesinin her sözünde saffet ve samimiyeti görülen Eleni icabında tekrar celbedilmek üzere salıverildi.

Cinayete dair yeni tafsilat almak için her lahza müddeiumumilik ve polis müdüriyetine başvuran gazete muhbirlerinden tahkikat gizleniyor, maktulün taayyün eden¹⁵⁶ hüviyetine dair hiç malumat verilmiyordu. Meraktan pek üzülen halkı bu cinayet hakkında büsbütün havadissiz bırakmamak için gazeteler iki gün evvel yazdıkları satırların altını üstüne çevirip indi bir iki kelime ilavesiyle kararilerini oyalamaya uğraşıyorlardı. Ve sonra sırf matbaaların dâhilî mamulatından olan bu haberleri tekziben birbirlerine karşı “seninki yanlış benimki doğru” iddia garabetiyle epeyce dokunaklı ve müstehzi cümleler fırlatıyorlardı. Halk herhangi bir vakaya merak sarıdırırsa onu telleyen pullayan havadis tellalları, aracı borsası simsarları vardır. Ortaya uydurmasyondan öyle şaheserler çıkarırlar ki bu avam aldatıcı yalanlara karşı akıl ve muhakemece en mücehhez olan ihtiyatkârlar bile senede birkaç defa bu oltaların yemlerine tutulmaktan kurtulamazlar.

XV

Cinayeti saran kesif karanlığı aydınlatmak için aranılan pencerenin otelci Madam Moiz’in ifadesinden açılacağı anlaşılıyor gibiydi. Son zamanlarda maktulün nezdine esrarengiz ihtiyatlarla gelip giden dişi ve erkek iki gencin bu cinayette birer amil oldukları şüphenin fevkinde bir belirti derecesinde görünüyordu. Fakat her isticvapta otelci kadın yeni bir şey ilave edemeksizin eski ifadesini tekrarlayıp duruyordu. Bu iki genç ne hüviyette mahluklardı? İstanbul’da mıydılar? Yoksa bir tarafa savuşmuşlar mıydı? Vakit geçtik-

¹⁵⁶ taayyün etmek: belirlemek

çe cinayetın merkezinden oraya buraya uzanan zayıf izler birbirine karışarak siliniyor, görünmez oluyordu.

Oradan hareket etmek için tahkikata bir mebde, bir esas noktası tayini lazımdı. Remzi Efendi bu esası Kul Edibi Sokağı'ndan Raif Bey'i alarak götürən arabacıyı taharride buluyordu. Maktulün bavulunu arabaya kadar taşıyan, otel hizmetçisi Jozef'in zihni o anı hatırlamaya ne kadar icbar edilse herif bir türlü arabacının şahsı ve arabanın numarası hakkında vazıh hiçbir şey söyleyemiyordu.

Rasih Bey, müdîriyyet-i umûmiyyeye müracaatla biraderini katleden ve edenlerin hüviyetlerini keşif yoluna bütün servetini feda hazır olduğunu bildirdi.

Belki yine bir tesadüf kim bilir hangi gün ve hangi saatte aranılan bu hakikati meydana çıkaracaktı. Bu müddeti tayin mümkün değildi. Bunun pek uzun sürmesi de muhtemeldi. Rasih Bey beklemeye tahammül edemiyordu. Binaenaleyh son tedbir olmak üzere gazetelere şöyle bir ilan dercettirdi¹⁵⁷.

“Sene-i hâliye Teşrinisani'sinin altıncı çarşamba günü öğleden sonra, saat beş raddelerinde Kuledibi Sokağı'ndan orta boylu, şişman, kır düşmüş kumral saç ve bıyıkları kırpık, elli dört, elli beş yaşlarında, tahmin olunabilen bavullu bir müşteri alan arabacı her kim ise Polis Müdîriyyet-i Umûmiyyesine müracaatla bu zatı bıraktığı mevkii tayin ve ispat edebildiği takdirde kendisine beş yüz lira nakdî mükâfat verilecektir.”

Vadolunan nakdî mükâfatın dolgunluğu karşı taraf arabacıları arasında âdeta rekabetkâr bir tama uyandırdı. İlanda münderiç gün ve saatte aynı mahalden ve aynı eşkâlde müşteri almış oldukları iddiasıyla tamam sekiz arabacı zuhur etti. Besbelli bunlardan hiçbirinin beş yüz lirayı kazanmak için talih tecrübesine kalkışmaktan başka vaka ile bir münasebetleri yoktu. Bu sekiz yalancı arabacı içinde acaba bir doğru söyleyeni var mıydı? Evet, doğruluk ihtimali ancak sekizde birdi, mümkün değil iki olamazdı. Hakikaten Raif Bey'i taşıyan arabacı bunların içinde ise bunu öteki yalancılardan nasıl ayırmalı? Hepsisi de yemin billah ile doğruluk iddia ediyorlardı.

¹⁵⁷ dercettirmek: ekletmek

Bazılarının ifadeleri garip, birtakımlarının gülünç, bir ikisinin de hakikat ihtimaline yakın eşkâlde fakat hepsi de birbirini tutmaz ihtilaflarla dolu idi. Biri diyordu ki:

— Teşrinisani'nin altıncı çarşamba günü Kuledibi'nden şişmanca kır ve kırpık bıyıklı bir müşteri aldım. Beraberinde kocaman bir yol çantası da vardı. Şişhane Karakolunun önüne geldik. “Nereye gideceğiz paşam?”, “Balıkpazarı'na doğra çek.” dedi. Oraya geldik. Nereye gideceğimizi tekrar sordum. Kulağıma uzanarak “Maryam'ın umumhanesini tanır mısın?” dedi. “Vay paşam, Beyoğlu'nda arabacı oluruz da hiç kireç ocağını tanımaz mıyız? Yalnız müşteri götürmek değil, orada kaç defa kendim de haddim olmaya-
rak yatmışımdır. Maryam'a ben teyze derim. O da beni yeğen diye çağırır, teklifsiziz.”

S — Orada ne yaptınız?

H — Haşa huzurunuzdan dışarı üç sermaye aldık. Merhum babalık, pilicin gevreğini tanıyor. Bir hafta evvelden sipariş vermiş. Maryam da dostlara layık üç tane hazır etmiş. Hiçbir şey yapmayarak suratlarına bakan keyif duyar.

S — Sonra?

H — Sonra efendim, merhum malların ikisini arabada iki tarafına aldı, birini de kucağına oturttu. Bana çek dedi. Çektim fakat içimi de beraber. Gönlümden dedim ki “Bu ihtiyar adam ne kadar idmanlı olsa, dumanı üstünde bu üç taze kızla uğraşamaz. Bu ziyafetten mutlak bana da bir pay çıkacak.” Fakat pek yanılmışım, hiç umduğum gibi olmadı. Şişli'ye doğru çektik. Karakolu biraz geçince bir de baktım ki orada büyük bir otomobil bekliyor. İçinde fesli iki delikanlı var: yemek sepetleri, çalgı kutuları... kıyamet... Benim arabadan indiler, otomobile bindiler, üç kız, üç de erkek sayıca tastamam birbirine mutabık geldiler. Ben harice kısmet kaldım. Paramı aldım, beygirlerin kuyruklarına bakarak döndüm.

S — Bu dediklerini umumhaneci Maryam'la, sermaye kızlarla, otomobildeki delikanlılarla, şoförle veyahut bunlardan biri ikisiyle ispat edebilir misin?

C — İşte efendim güçlük buradadır. Maryam beni yeğen çağırırken bu iş için gittim, şimdi hiç tanımıyor. Kızlar arabama bindiklerini cebbar inkâr ediyorlar. Şoförü tanımam. Onu hiç buralarda gördüğümü hatırlayamıyorum. O iki delikanlı ise hiç gözümün ısırdığı suratlar değildirler. Otomobilin numarasına gelince, aklım fikrim kızlarda kaldı. Arabanın rakamlarına kim bakar ve hem ne bileyim ki bu işin ucundan böyle belalı bir vaka çıkacaktır?

S — Otomobil ne tarafa gitti?

C — Kâğıthane yolunu tutturdu. Cendere Boğazı'na doğru sürdüler sanırım.

Avrupa'ya seyahat için yol çantasını beraber almış bir adamın birdenbire tebdîl-i fikr ile karılar, çalgılar, yiyeceklerle dolu bir otomobile binerek Cendere'ye cümbüşe gitmesi garip olduğu kadar tuhaf bir şeydi. Maahaza sabırlı olup ikinci arabacıyı dinleyelim. Kıyafetinin kopukluğunu mavi çuhadan parlak düğmeli bir arabacı redingotu ile setreden ve sivri burnu, ufak çukur gözleriyle yüzünden bir tilki kurnazlığı akan bir delikanlı da şu martavalı okuyordu:

— Teşrinisani'nin altıncı çarşamba günü saat beşe doğru şişman ve ihtiyarca bir adam Kuleönü Sokağı'nda bir yol çantasıyla beraber arabama bindi. “Nereye gideceğiz beybaba?” dedim. Dalgın mıydı, neydi? Ben suratında öyle bir acayıplık gördüm. Bu sualime karşılık hiçbir laf demedi. Yalnız eliyle sokağın ilerisini işaret etti. Ben de arabayı sürdüm. Tramvay Caddesi'ne çıktık. Yine nereye gideceğimizi sual ettim. Yine bir laf söylemeden Beyoğlu tarafını işaret etti.

S — Seni kim tutmuştu?

C — Sokağın başından geçerken beni bir otel garsonu çevirmişti.

S — Nereye gidileceğini söyleyerek seninle pazarlık etmemişler miydi?

C — Hayır. Tarife var. Şimdi pazarlık yoktur. Otel garsonu bana bir yolcu götüreceksin demişti. Ben de nereye gidileceğini sormamıştım.

S — Peki sonra ne oldu?

C — Altıncı daire, Petit-Champs, Galatasaray, Parmakkapı, ben hep sürüyordum. O hiç ses çıkarmıyordu. Taksime geldik. Yollar çatallaştı. Ne tarafa gideceğiz? Bir daha sordum. Bana Gümüşsuyu yolunu işaret etti. Almanya Sefarethanesinin önüne doğru gittik, büyük mezarlığın önünde eteğimden çekerek “Dur!” dedi. Durdum. Anahtar ile bavulunu açtı ve içinden büyük bir kitap çıkardıktan sonra yine kilitledi. Kitabı elinde tutarak bana “Sen burada beni bekle, şimdi gelirim.” dedikten sonra koca siyah selvillerin arasından mezarlığın içine daldı. Beş dakika, bir çeyrek, yarım saat bekledim. Baktım ki gelen giden yok. Bir divaneye mi, yoksa bir dolandırıcıya mı çattım? Böyle zamanda her şey akla gelebilir. Vakıa bavulu arabada bıraktı ama içi boş mudur, dolu mudur, kıymeti araba kirasını tutar bir şey midir, onu da bildiğim yok. Beni bir meraktır aldı. Öyle ya, cinayet olur, bir şey olur, sonra benden, kırk bin suale cevap isterler. İşini bırak da mahkemelere git gel artık. Ben meraktan büyük üzüntü çekerken bereket versin ki o aralık caddeden iyi tanıdığım bir arabacı geçiyordu. Müşterisi yoktu. Ona dedim ki “Arkadaş, sen şu benim arabayı bekle, içinde bavul vardır. İyi dikkat et. Ben şimdi gelirim. Tuhaf bir derde çattım. Ne var bir anlayayım.” Yürüdüm. Koca mezarlık. Ortalık kararıyordu. Gittim, gittim. Sağıma baktım, soluma baktım. Bir ben, bir mezarlar, bir de içlerindeki ölüler. Başka kimse yok. İhtiyar sarhoş muydu? Afyonlu muydu? Kitabı başının altına koyup da bir tarafta sızdı mı acaba dedim? Biraz daha yürüdüm. Bir mırıltı duydum. Sese gittim. Bizim müşteri bir mezarın önünde diz çökmüş, kitabı rahle gibi yüksek bir taşın üzerine koymuş, ezgili bir makam tutturmış, okuyor. Efendi, dedim, arabayı gündüz için kiraladınız, şimdi gece oluyor, ücret başkadır. Şehadet parmağını dudaklarının üzerine götürerek bana sükût işareti verdi. Okuma arasında laf etmek günah olduğunu anlattı. Ben de sustum. Hem okuyor hem de küçük küçük hınçkırarak ağlıyordu. Mezarda yatan anası mıydı? Karısı mı? Kızı mı? Sevdalısı mı? Nihayet okumasını bitirdi. İki avucunu kaldırdı yüzüne sürdü. Benim abdestim yoktu ama ona uygun olmak için ben de ellerimle yüzümü örterek “ya Rabbi şükür” dedim. Sonra

kalktı, beraber yürüdük. Bana eliyle mezarları göstererek: “Az yaşa, çok yaşa, akıbet gelir başa. Nihayet hepimiz böyle olacağız.” dedi. Anladım ki bazı ihtiyarlar gibi bu da ölümden korkmaya başlamış. Yola geldik. Arabaya bindi. Yine kitabı bavula kilitledi. Ben fenerleri yaktım. Nereye gideceğimizi sordum. Dolmabahçe’ye doğru çek, dedi. Beş altı dakika gittik, gittik. Yoldan bir sarıklı efendi geçiyordu. Onu görünce tanıyarak Kâmil Efendi, Kâmil Efendi, seni gökte ararken yerde buldum sevinciyle seslendi. Ve arabayı durdurup indi. Ne istedimse ücreti tamamıyla verdi. Bavulunu da aldı. O Hoca Kâmil Efendi’yle beraber yürüdüler. Sağ taraf sokaklardan birine saptılar. Ben de arabayı çevirdim. Taksim’e doğru yola girdim.

Bu ikinci arabacının da Kule Sokağı müşterisine dair gördükleri veyahah ki uydurdukları burada da hitam buldu.

Maryam’ın fıkır fıkır tazecik sermayelerini iki yanına ve kucağına oturarak delikanlı refikler ile Cendere’ye hındıma¹⁵⁸ giden Raif Bey’le bu ikinci arabacın mezarlıkta Kur’an okuyan müşterisi arasında ne büyük fark var, değil mi? Birinci arabacının icat ettiği vakadaki şahısların zat ve hüviyetlerini tayin nasıl kabil değilse ikinci arabacının Hoca Kâmil Efendisi de ismi olup da cismi bulunmayan bir anka idi.

Her ikisi de cehaletlerinden umulmaz birer ustalıkla yaptıkları Cendere Boğazı ve mezarlık tezlerinden dolayı hayal kuvvetleri itibarıyla *bon puvan*’a¹⁵⁹ müstahak görülebilirlerdi. Fakat beş yüz liralık mükâfatı kazanmak hakkından uzak kaldılar. Bu kadar güzel uydurulmuş masal sanilerinin mükâfata nail olamamaları diğer arabacıların uydurma cüretlerini kıramadı. Altı Teşrinisani’de Kule Sokağı’ndan tarif edilen eşkâle muvafık bir müşteri olduklarını iddia eden arabacıların arkası kesilmiyordu. Bunlardan kimi müşteriyi rıhtıma indiriyor, çatal sakallı bir şapkalı ile görüştürüyor, kimi vapura kimi barkaya bindirtiyor, kimi Sirkeci’ye gara götürüyordu. Hasılı tasnii kabil¹⁶⁰ rivayetlerin hiçbirisi eksik değildi. Fakat araba-

¹⁵⁸ hındım: çalgılı eğlence, cümbüş

¹⁵⁹ bon puvan: iyi puan, iyi not

¹⁶⁰ tasnii kabil: uydurulması mümkün

cının biri ortaya bu yolda bir şaheser koydu. Zabıtayı hayli oyaladı. Bunun bir tasni mi, bir hakikat mı veyahut keşik baş vakasıyla hiç münasebeti olmayan, diğer bir cinayetin teferruatından mı bulunduğu iyice anlaşılamadı gitti.

XVI

Bir gün müdürîyyet-i umûmiyyeye çöpur¹⁶¹, kıranta¹⁶² ve biraz da kıyafet düşkünü, tıknaz kısa boylu bir arabacı müracaat etti. Teşrinisani'nin altıncı çarşamba günü Kuledibi Sokağı'ndan arabaya binerek meydana sıranın başında müşteri hakkında pek mühim ifşaatta bulunacağını söyledi. Fakat tevali eden¹⁶³ masallara bir bap daha ilave etmeye gelen bu herifin sözleri müdürîyyet-i umûmiyyeye geniş bir esneme ile karşılanmakla beraber kendisine müdüriyetin mühim bir makam-ı resmî olduğu ve binaenaleyh oraya ifade namına abur cubur dinletmeye gelenlerin yalancılıkları derecesinde artık mücazat görecekleri¹⁶⁴ anlatıldı. Fakat çöpur arabacı bu iltardan yılmayarak:

— Eğer efendim, bir kelime yalanım varsa hükûmete karşı boyunum kıldan incedir. Vurunuz.

S — Söyleyeceğin sözleri eşhası ile, şahitlerle, rivayetine sokacağın mevkiiler ile müdellelen¹⁶⁵ isbat etmelisin. Kuru laflar ile, kendi mücerret kavlinde kalacak ifadelerle hiçbir şey kazanamazsın.

C — Göstereceğim bazı yerler vardır. Şahıslara gelince, onların şekillerini de mümkün olduğu kadar tarif edeceğim. Bunları bulup söyletmek hükûmetin vazifesidir.

S — Söyle bakalım.

C — Teşrinisani'nin altıncı çarşamba günü Kule Sokağı önünden geçiyordum. Beni bir otel hizmetçisi çevirdi. “Sirkeci Garı'na bir müşteri götüreceksin.” dedi. “Peki.” dedim. Yol çantasıyla be-

¹⁶¹ çöpur: yüzü çiçek bozuğu

¹⁶² kıranta: saç ağarmış

¹⁶³ tevali etmek: sürüp gitmek

¹⁶⁴ mücazat görmek: ceza almak

¹⁶⁵ müdellelen: kanıtlarla

raber ihtiyarca bir efendiyi arabama aldım. Caddeye çıktık. Fakat müşterinin üzerinde bir acayıplık vardı. Bir düziye sağa bakıyor, sola bakıyor, başını çevirip arkaya bakıyor, birini mi arıyor? Yoksa bazı kimselerden korkup çekinerek görünmek istemiyor muydu? Anlayamadım. Arabayı sürdüm. Yokuş aşağı indik. Banka önünden geçtik. Karaköy Köprüsü'nü yarılادık. Arkamızdan bir ses geldi. Yaşlıca bir Hristiyan kadın “Beyefendi, beyefendi...” diye bize haykırıyordu. Müşterim bu sesi duyunca arabayı durdurdu. Beti benzi attı. Eli ayağı titremeye başladı. O hâle geldi ki hemen hemen bayılacak sandım. Kadını arabaya aldı, bana çek dedi. Ben yola devam ettim. Onlar arabada birinin dudakları ötekinin kulağında fısıfısıf bir şey konuşuyorlar fakat pek ehemmiyetli, pek gizli bir maddeden bahsettikleri telaşlarından, tavırlarından anlaşılıyordu.

S — Lakırdılarından hiçbir kelime fark edemedin mi?

C — Köprü üstü çok gürültülü idi. Onlar da gayet yavaş görüşüyorlardı. Bir laf seçebilmek hemen mümkün değildi. O şamata arasında yalnız kulağıma bir iki söz çalındı. Karı “Sizi mutlak görmek istiyor.” dedi. İsteyen kimdir? Tabii bilmiyorum. Müşterim bu teklife bir cevap verdi. Fakat ne dediğini anlayamadım.

S — Bu Hristiyan kadın ne millettendi?

C — Ermeni'ydi. Dili öyle çalıyordu. Eminönü'ne geldik. Kadın arabadan indi. El ele uzun uzun toka ettiler. Yine ağızdan kulağına fısıfısıf. Ermeni madam kalabalığın içine daldı, kayboldu. Müşterimin rengi yerine gelmedi. Onu anlayamadığım bir büyük telaş aldı. Ben Sirkeci'ye doğru hayvanları sürerken arabayı durdurarak “Sirkeci'ye gitmeyeceğim, Balıkpazarı'na çek.” dedi. Eh, araba benimdir ama keyif müşterinindir. Nereyi isterse elbette o tarafa çekeceğim. Balıkpazarı'na vurduk. Bir mağazaya uğradık. Bir şişe rakı, havyar, kutu kutu başka mezeler, meyveler, francalalar aldı. Sonra gittik, gittik. Unkapanı'nı bulduk. Müşteri dalgın, kendinden haberi yok. Yine sordum: Burası Unkapanı, daha gidecek miyiz? Başıyla “çek” işareti verdi. Çektim. Cibali, Fener, Ayakapı gidiyoruz. Bir hayli yol daha aldıktan sonra yine sordum. “Eyüp'e kadar gideceksin.” dedi. İçimden “eh” dedim. Bu gayetle acayip bir

müşteri Sirkeci'ye, gara giderken birdenbire fikir değiştirip Eyüp Sultan'a dönmek. Böyle işret tertibatıyla Hazret-i Halid'in semtine gidilir mi? Acaba divane midir? Yoksa pek sefiş bir ahlaksız mıdır? Anlamak için yüzüne dik dik baktım. Benim şüphelendiğimi çakmış olmalı ki bu tuhaf hareketine karşı bir özür uydurmak için "Eyüp Sultan'a bir kurban adamıştım. O borcumu edaya gidiyorum." dedi. Rakı ile, mezelerle türbeye adak vermeye gitmek... Ortalık kararmıştı. Gece vakti kurban kestirmek... Hep bunlar bana tuhafın tuhafı ve pek günah şeyler gibi göründü. Eyüp'e kadar çektik. Arabadan indi. İstedğim ücreti pazarlıksız verdi. Yol çantasını aldı. Şişeyi, kutuları ceplerine yerleştirdi, yürüdü. Fakat benim içime kurt düştü. Düşünmeye başladım. Bu adam şüphesiz Sirkeci'ye gara gidecekti. O Ermeni karısı ne dediyse dedi, zihnini çeldi, yolu Eyüp'e çevirdi. Şehir uşağıyız. Bize de lololo olur mu? Bu işin içinde bir karı dalaverası olduğunu anladım, ihtiyara bu akşam bir açmaz oynayacaklar ama bakalım nerede? Ne şekilde? Bu gece kurbanı hangi dergâhta kesilecek? Arabamı emin bir yere teslim ettim. Kendimi sezdirmeksizin bu garip adamcığın arkasına düştüm. Eyüp semti dünyadan ziyade ahrete benzer. Orada beş bin sekene varsa beş yüz bin de ölü vardır. Oraya namaz kılmaya, okumaya, duaya giderler. Böyle nevale düzüp zamparalığa gidilmez. Bu itikatsız ihtiyarın bu gece çarpılacağını anladım. O gider, ben giderim. Dere içlerine bir yerlere daldık. Evler, mezarlar birbirine karışmış. O semtin dünyası da harap, ahreti de. Evlerin kaplamaları dökülmüş, pencereleri çarpılmış, bahçe duvarları oraya buraya küme küme yıkılmış, doğru duran bir mezar taşı yok. Hepsi karanlıkta gecenin üzerine saldıracak gibi yola başını uzatmış. O selvilerin korkunçluğu... Simsiyah bir gulyabani ordusunun arasından geçiyorsun gibi yüreğin titrer. Ben ihtiyarın peşinden gidenken baktım ki benim arkamdan da birtakım karaltılar peyda oldu. Ulan bunlar ne? Cin mi? Hayalet mi? Hortlak mı? Hırsız mı? Öyle mezarlık arası, ıssız yerde her şey akla gelebilir. Ben önümde gideni gözetliyorum. Sanırsınız ki onlar da beni. Ben şimdi ihtiyarı takipten vazgeçtim. Canımı kurtarmak lazım. Ne yapayım? Sağa mı kaçayım? Sola mı? Öne mi? Arkaya mı? Aman Allah'ım sen bana kurnazlık öğret. Böyle kerteler-

de acele de iyi değildir. Ben bir kişiyim, onlar üç dört. Düşündüm. Bunlar benim için mi geliyorlar? İhtiyar için mi? Bir kere bu ciheti iyice kestirmek lazım. İhtiyar, esrara karışmış bir adam; benim ise Eyüp'te kimse ile bir alışverişim yok. Bunlar adi sokak hırsızları ise benim arkamdan da gelebilirler, ötekinin arkasından da. Böyle zamanda arabacılık da nazik, tehlikeli bir sanat oldu. Ben de ihtiyatsız değilim. Pantolonumun arka cebinde dolu bir altıpatlarım¹⁶⁶ var. Hemen arkama el attım. Tabancamı tetiğe aldım.

Bir tarafım mezarlık, öbür yanım uzun bir tahta perde çekili büyük bir bostan. Tahta perdenin önünden ince bir su akıyor. Mezarlık tarafında harap, kocaman, yalnız, tek başına bir ev var. Önümden giden ihtiyar bu periler, ölümler sarayına benzeyen evin önünde durdu. Ve iki kanatlı geniş kapısına parmağının ucuyla hafifçe bir iki defa vurdu. Kapı açıldı. Hemen içeri daldı. Kanat yine kapandı. Ben hiç tavrımı bozmayarak oradan geçen bir yolcu imişim gibi yoluma devam ettim. Fakat meraktan çatlıyorum. Böyle mezarlığın ortasında gece o yolda bir misafır kabul edecek bir hane bulunabilir mi? Arkamdan gelen heriflerde fiskos başladı. Derhâl anladım ki onların dertleri benimle değil, içeri giren ihtiyar ile. Ve bahusus mevki ile hiç münasebet almaz günahlı bir ticaret yapan o viranhane ile. Kendime pek dikkat edilmediğini hissedince hiçbir şeyin farkında değilmişim gibi bir hayli yürüdüm. Tahta perdenin kopuk bir yerine geldim. Bu aralıktan geçebileceğimi tahminleyerek suyu atlayıp hemen bostana daldım. Geri döndüm. Yani tahta perdeye sine sine yine geldiğim tarafa yürüdüm. Harap evin tamam hizasını bulunca durdum. Herifler de evin önünde durmuşlar, pencerelere bakarak fısıl fısıl kumpas kuruyorlardı. Ben tahta perdenin arkasında onlara hiç görünmeden sözlerinden bazılarını arada bir seçebiliyordum. Biri “Bastıralım mı?” diyor, öbürü “Bekleyelim, fitil iyice ispirto emsin.” cevabını veriyordu. Sonra on bin liradan bahsettiler. Fakat bunun esasını pek iyi anlayamadım. İnsana merak verecek böyle canı ağzı birçok şeyler konuşuyorlardı. Evin geniş sofasında hafif bir ışık gezindi. Pantomima haydutları gibi bu heriflerin her biri bir tarafa sinerek tahta perdeden uzaklaştılar. İhtiyarın bu tehli-

¹⁶⁶ altıpatlar: revolver

keden haberi var mıydı? O zavallı adamı oraya celbeden kadın, bu cani tavırlı kimseler ile birlik miydi?

Ben orada hep bu şeyleri görüyordum, işitiyordum. Şimdi bana nasıl bir vazife düşüyordu? Orada durmalı mıydım? Savuşmalı mıydım? Zabıtaya haber mi vermeliydim? Fakat o aralık bostandan bir köpek havladı. Hayvan beni orada hissetti. Bulunduğum noktaya koşarak üzerime atlamaya başladı. Pek iri yarı bir şey değildi. Kendimi taşla maşla müdafaa ediyordum ama orada bir insan bulunduğunu öteki heriflere çaktırdı. Oradan çekilmişlerken kendilerini gözetleyen kim olduğunu anlamak için yine tahta perdenin yanına geldiler. Dalaveralarını öğrenmeye geldiğimi anlayınca benim işimi bitiriverceklerine şüphe yoktu. Ben bütün kuvvetimi bacaklarıma verdim. Dikili zerzevatları çiğneyerek bostanın öbür cihe-tine koştum. İki bahçıvan sopalar ile çıktılar. Ben öbür tarafın çürük tahta perdesinden bir delik bularak dışarı atıldım. Hemen arabaya koşarak kamçıladım. Canımı kurtardım.

XVII

Bu herifin sözleri de az çok masala andırmakla beraber diğer arabacıların hiç sapı kulpu olmayan ifadelerine nazaran bunda muayyen bir mevki, sabit bir mesken gösteriliyordu. Tahkikat için bir mebde¹⁶⁷ vardı. Ümit ihtimali yüzde bir raddesinde de olsa boşlamamak lazım gelirdi. Mezarlıklar arasındaki viran ev hakkında mahallinden yapılacak tahkikattan bazı mühim malumata ermek muhtemeldi. Binaenaleyh Remzi ve Seyit Efendiler herifin ifade verdiği günü sivil kıyafette hemen arabasına bindiler. Eyüp'e çektiler. Araba filhakika dericilerde mezarlıklar arasında tarife tamamıyla muvafık, harap, münferit¹⁶⁸ bir evin önünde durdu. Alt katı dolma, sathı kırmızı aşı boyalı sıva, küçük pencere-li, enli saçaklı, çıkmaları mertek¹⁶⁹ firışli¹⁷⁰ bir hane. Sultan Mahmud devri binalarından yadigâr bir antika gibi orada bir asırlık sebatının neticesi ola-

¹⁶⁷ mebde: başlangıç

¹⁶⁸ münferit: tek başına duran

¹⁶⁹ mertek: yapıda kullanılan dört köşe veya yuvarlak, kalınca ağaç

¹⁷⁰ firış: binalarda dışarıya doğru olan çıkıntı, balkon

rak beli bükülmüş duruyordu. Etrafını ihata eden¹⁷¹ eski mezarlar gibi her yanında delikler, kovuklar açılmış, kırık tepe camlarından içine baykuşlar, yarasalar dolmuş, saçaklarının altına kırlangıçlar yuvar kurmuş, kumrular sokulmuş, kovuklarına sansarlar, yılanlar sığınmış, hasılı bedenine açılan yaraların her biri bir nevi mahluka mekân olmuş... Bu köhne vücuda bir taraftan da birer üreme yeri bulmak için nebatatın¹⁷² envayı¹⁷³ da hücumda... Kiremitlerini dam korukları sayvanlamış, temel taşlarının arasından incir ağaçları sürmüş, ocağının tepesinden çitlembikler fışkırmış. İnsanların çekildiği bu eve canlı, cansız tabiat dolmuştu. Fakat içeride insan bulunup bulunmadığını anlamak için taharri memurları ne zili ne tokmağı kalmış olan bu iki kanadı birbiri üzerine düşmüş kapıyı yumrukladılar. İçeriden ses gelmedi. Tak tak taşla vurmaya başladılar. Yine hiç cevap yok. O aralık oradan geçen rençber kıyafetli birisi:

— Efendi ne vuruyorsunuz? İçeride kimse yoktur.

Remzi Efendi dikkatle herifi süzerek:

— Sen buralı mısın?

— Evet. Şurada inekçiylim.

— Burada ne zamandan beri kimse yok?

— Çoktan. Belki bir seneden ziyade.

Arabacı söze atılarak:

— Birkaç akşam evvel içeride aydınlık görünüyordu.

İnekçi — Bazen aydınlık görünür. Mahalleden bunu cinlere, perilere istinat edenler var. Lakin cin kısmı aydınlıktan hoşlanmaz. Buraya ara sıra misafir olan periler ne cinstendir ben bilirim. Dişili erkekli gelirler. İçeride yerler içerler, eğlenirler giderler.

Remzi Efendi — Bu evin sahibi yok mu?

İnekçi — Bu ev çok hisselidir. İçinde oturulmaz. Kiraya versen kimse tutmaz. Satsan bu aralık alan olmaz. Yıkmaq için de hissedarlar arasında bir türlü uyuşamıyorlar. İşte böyle kalıyor.

¹⁷¹ ihata etmek: çevirmek, çevrelemek

¹⁷² nebatat: bitkiler

¹⁷³ enva: türler, çeşitler

Remzi Efendi — Biz belediye memuruyuz. Bu ev bir gün sokaktan geçenlerin başlarına yıkılacak. Bir kaza olacak. Bugün muayene edip de tehlikeyi defetmek için yıkılması hususunda rapor vereceğiz.

İnekçi — Allah sizden razı olsun, pek iyi edersiniz. Çünkü bu evin içinde olmadık rezalet kalmıyor. Belki bir gün kan da olur, cinayet de olur. İçeriye girmek istiyorsanız kapıyı zorlamaya hacet yok. Arkadan dolaşınız. Her tarafı açık. Nereden isterseniz oradan giriniz.

İnekçi, bu malumatı verdikten sonra işine gitti. Kimse ile zevzeklik etmemesi ve arabasını biraz öteye sürmesi tembihiyle arabacıyı sokakta bırakarak taharri memurları arkadan kapı hâlini almış yıkık bir pencereden içeri girdiler. Devrilmeye hazırlanmış, örümcekli, boş duvar aralarından geçtikten sonra büyük avluya geldiler. Burası, pencereleri insan boyundan yüksekte, dolma duvarlı, muhammes¹⁷⁴ şekilde kırmızı tuğla döşeli, geniş bir ev altı idi. Etraf sıvalardan çoğu inmiş, duvarların içi cüzzamdan dökülen bir cilt gibi sırtıyor, zemin çarpılmış, tuğla döşemelerin yarıdan ziyadesi kırılmış veya büsbütün kaybolarak yerleri boş kalmıştı.

Seyit Efendi ani bir inhidamdan¹⁷⁵ korkarak bir kenarda durdu. Remzi Efendi üst katı tutan iri kuturda¹⁷⁶ yağhane direklerine bakarak:

— Korkma birader korkma. Galata Kulesi düşer, bu eve bir şey olmaz. Dedelerimiz yaptıkları şeyleri sağlam yaparlarmış, dedi.

İki memur, arabacının anlattığı gece vakasına medhal olan bu avlunun tavanından zeminine dikkatle göz dolaştırmaktalar iken, Seyit Efendi birdenbire parmağının ucuyla, yerde, kırmızı tuğlaların üzerinde daha kırmızı iri bir leke göstererek gözlerini oraya dikip öyle durdu. Çünkü bu bir geniş kan lekesiydi. Ne kadar eski-

¹⁷⁴ muhammes: beşgen

¹⁷⁵ inhidam: çökme, yıkılma

¹⁷⁶ kutur: çap

miş, kurumuş, rengi değişmiş olsa ihtisasları hasebiyle bir vücuttan akıtılmış bu hayat mayiini¹⁷⁷ manzarasından derhâl tanırırlardı.

Her ikisi de hemen zemine eğildiler. Tetkike giriştiler. Bu leke bir kısımdan ibaret değildi. Kanlar fasla fasla, damla damla ileri geri devam edip gidiyordu. Merdivene doğru uzanan izi takip ettiler. Basamaklarda kan serpintileri iri ve ufak damlalar hâlinde ve diğer gayrimuntazam şekillerde hanenin yukarı katına çıkıyordu. Sofaya vardıkları zaman lekeler büyüdü. Ve gittikçe çoğalıyordu. Takip edeni kanın saçıldığı membaa kadar götüreceği anlaşılan bu kırmızı saman uğrusunun delaletiyle bahçe üzerinde büyük bir odaya girdiler. Bir köşede kan göllenerek kurumuştı.

Seyit Efendi aradığı membaı bulan bir kaşif emniyet ve ciddi-yetiyle:

— Eyüp'te keseceği kurbanın yerine zavallı adamın kanını bu-
raya akıtmışlar, dedi.

Remzi Efendi arkadaşının bu itminankârane¹⁷⁸ ve acul¹⁷⁹ hük-müne iştirak etmediğini gösterir bir teenni ile sustu. Cevap ver-miyor, düşünüyordu. İki arkadaş kan lekelerini takiben cinayetin vuku bulduğu noktayı bulmaya giderlerken oradan buradan sansar mı, fare mi, ne cins hayvan oldukları pek seçilemeyen ayaklarına çabuk bazı mahluklar kaçışıyor, kırık pencerelerden dışarı kuşlar uçuşuyordu. Her taraf toz ve örümcek içinde idi. Hâlbuki sıkça sık-ça gece cümbüşlerine sahne olan bir eve bu kadar ürkek hayvanlar dolmayacak, tavanlardan, kapı sökelerinden aşağı böyle salkım sal-kım örümcek ağları sarkmayacaktı.

Remzi Efendi bu düşüncesinden refikine bir şey açmaksızın dedi ki:

— Takip ettiğimiz kan izlerinin bir ucu burada bitiyor. Şimdi
öbür ucunu bulalım.

Seyit Efendi cidden mühim bir iz üzerinde bulunduklarına ge-tirmiş olduğu derin bir kanaatin neşesiyle cevap verdi:

¹⁷⁷ mayi: su, sıvı

¹⁷⁸ itminankârane: emin, kararlı

¹⁷⁹ acul: aceleci

— Evet cinayet bu odada vuku bulmuş, sonra cesedi sürükleyerek bakalım nereye kadar götürmüşler?

Tekrar ev altına indiler. Kırmızı tuğlalar üzerinde ilk kan lekelerini görmüş oldukları mahale geldiler. Bu noktadan öteye doğru lekeler, yine devam edip gidiyordu. Bu kırmızı izleri takiben yürüdüler. Yürüdüler. Avludan sonra loş bir aralığa girdiler. Sağa sola birkaç kapısı bulunan bu uzun yolun nihayetinde önlerine bir taş merdiven çıktı. Aşağısı gündüzden birdenbire geceye girilen koyu bir karanlığa gömülü idi. Ceplerinden hiç ayırmadıkları elektrik fenerlerini çıkardılar. Düğmelere basınca gittikçe açılan mahrut¹⁸⁰ iki ziya sütunu karanlığı deldi. Geniş bir mahzenin rutubetler damlayan ıslak duvarlarını aydınlattı. Fenerlerden fişkıran beyaz huzmeleri basamaklara verdiler. Kan lekelerinin kademe kademe merdivenden aşağı indiğini gördüler. Ve takiben yürüdüler. Atik inşaattan kalın tonozların altından giderek ellerindeki ziyaları mahzenin zemin ve cidarlarında oynatırlar iken köşede beyaz bir yığıntı gördüler. Fenerlerin ziya fiskeyelerini oraya dökmeye başlayınca bunların oralara serpilmiş birçok kafa, kaburga, kol, bacak, kalça, döş, köprücük kemikleri olduğu anlaşıldı.

Onlar bir cinayet ararlar iken karşlarına böyle müteaddit¹⁸¹ cinayetlerin muvahhaş yığıntısı çıkınca bir müddet mebhut kaldılar. Nihayet Seyit Efendi büyük bir teessürle söze başlayarak:

— Burası ev değil, meğerse müthiş bir cinayet kuyusu imiş. Bakınız bu harap damın altında ne kadar esrar saklı kalmış. Nasıl olmuş da şimdiye kadar zabıta burasını keşfedememiş?

Remzi Efendi hiç cevap vermiyor fenerin ziyası altında tuttuğu bu ölü kemiklerini bütün dikkatiyle muayeneye uğraşıyordu. Seyit Efendi yine sükûtu ihlâl ile dedi ki:

— Birader, en son izler işte bizi buraya kadar getirdi. Zannedirim ki artık cinayetin merkezindeyiz. Raif Bey'i burada katlettiklerine şüphe kalmıyor. Her sır bundan sonra birer birer meydana çıkacak.

¹⁸⁰ mahrutî: konik

¹⁸¹ müteaddit: birçok

— Buna cidden kani misin?

— Evet. Raif Bey’i burada katlettiklerine kanaat getirdim.

— Sende pek alalecele hasıl olan bu kanaate ben maatteesüf iştirak edemem.

— Niçin?

— Çünkü mesele zannettiğin kadar vazıh ve sade değildir.

— Neden?

— Neden olacak, Raif Bey’i burada katlettikten sonra niçin kafasını bezlere sararak ta Alacamescid’e kadar götürüp de bir kuyuya atsınlar? Bacağını denizlere fırlatsınlar? Kolunu bilmem nereye gömsünler. Onun cesedini de bu kemiklerin yanına terk etmekte ne mahzur görmüşler acaba? Bu garabetleri makul gösteren sebepleri keşfedebilir misin?

Bu muhrik¹⁸² itirazlar karşısında Seyit Efendi bıyığını kaşıyarak düşünmeye başladı. Arkadaşının bu mağlubane sükûtu üzerine Remzi Efendi devam ederek:

— Şurada yığınla gördüğümüz ölü kemikleri defaten yani bir defada işlenmiş bir cinayetin asarı değildir. Bunlar olsa olsa muhtelif tarihlerde ika edilmiş cinayetlerden bakiye olabilirler.

— Tabii bunlar muhtelif tarihlerde işlenmiş cinayetler olacak.

— O hâlde hesap şaşıyor.

— Ne gibi?

— Ne gibi olacak, bu kemikler muayene edilse bunların arasından on beş, yirmi ve belki daha ziyade senelikleri bulunacağından eminim. Manzaralarına baksana, hiçbirinin üzerinde mevâdd-ı uzviyyeden¹⁸³ eser yok. Hepsi tertemiz, bembeyaz tekellüs etmiş pek eski mezar kovuklarında görülenlere benziyorlar.

— Böyle olmaları birer cinayet mahsulü bulunmalarına mâni teşkil eder mi?

— Hay hay.

¹⁸² muhrik: yakıcı

¹⁸³ mevâdd-ı uzviyye: organ parçaları

— Nasıl?

— Bu viranhanenin ancak bir iki seneden bari gayr-i meskûn kaldığı söyleniyor. Hâlbuki şu kemiklerin içinde dediğim gibi on beş, yirmi senelikleri var. Nasıl olur da bu evde oturanlar burada böyle yığınla insan kemiği bulunduğunun farkına varmazlar? Bu mahzene hiç inip bakmamış olduklarına ihtimal verilebilir mi? Hem dikkat ediyor musun burada hiç kadavra kokusu yok. Şu mahzende yeni bir cinayet vukuunu ben pek meşkûk buluyorum.

— O takdirce şu insan kemiklerinin buradaki mevcudiyetlerini ne ile izah edeceğiz?

— Bütün etraf mezarlık. Kovuklardan kucak kucak kemik toplanıp buraya nakledilebilir.

— Ya bu gördüğümüz kan lekeleri?

— Yukarıki odada bir hayvan, mesela bir koyun boğazlayarak kanlarını akıta akıta buraya kadar indirmek güç bir şey mi?

— Fakat efendim bu oyunu bize kim yapacak? Ve niçin yapacak?

— Bu kadar sade bir şeyi anlayamadan mı?

— İtiraf ederim ki hayır.

Remzi Efendi gülerek:

— Ben dışarıdaki çapkın arabacıdan her şeyi memul ederim.

Seyit Efendi de gülmeye başlayarak:

— Ha şimdi anladım. Beş yüz liralık mükâfât-ı nakdiyyeyi¹⁸⁴ kazanmak için bu herifin bize yani zabıtaya karşı böyle bir cinai¹⁸⁵ komedyaya tertip etmiş olmasına ihtimal veriyorsunuz.

— Bu sözüm ihtimal değil, kuvvetli bir hükümdür. Şimdi yanına gidince arabacının alacağı tavırlara, kullanacağı ağızlara dikkat et.

Taharri memurları bu tahtaları kanlı, mahzeni ölü kemiği dolu viran evden dışarı çıktılar. Şimdi oynadığı komedyayı takımıyla

¹⁸⁴ mükâfât-ı nakdiyye: nakit ödül

¹⁸⁵ cinai: konusu cinayet olan

yutturup yutturamamış olduğunu anlamak için arabacı garip tetkik ile memurların yüzlerine bakarak her tavırlarından birer mana çıkarmaya uğraşüyor, onlar da oltaya tutulmuş gibi görünerek herifin hilesini yüzünden vazıhan okumaya çalışıyorlardı. Arabacı içi içine sığmaz bir sabırsızlıkla gözlerini fıldır fıldır bir memurun yüzünden ötekine dolaştırarak:

— Efendiler içeride ne gördünüz?

Remzi Efendi calı bir kanaat göstererek:

— Gördüklerimizi sorma artık. İçeride bir cinayet değil, hesap-sız vakalar olmuş.

Arabacı ruhundan kabaran muvaffakiyet nesnesinin tebessümünü saklamaz bir hâlde:

— Ya! Ya! Ya! savurdu.

— Raif Bey'in bu batakhane de öldürüldüğüne hiç şüphe kalmıyor.

— Ben size söyledim. O gece onun oradan sağ çıkmayacağı belliydi. Şimdi o katil herifler nereden bulunacak?

— Adalet aradığını kaçırmaz. Bazen geç olur, güç olur ama ezeli intikam nihayet yerini bulur.

Arabacı istizahkâr nazarla bir müddet muhataplarının derin derin yüzlerine bakarak onlardan bir söz, bir tebşir bekledi. Fakat bu intizarının boşa çıktığını görünce sükûta tahammül edemeyerek:

— Hükûmet bu ihbarımın ücretini bana elbette verir, değil mi?

— Nasıl ücret?

— Vadolunan beş yüz lira mükâfatı hak etmedim mi?

— Ha, evet fakat daha isbatı lazım gelen şeyler var.

— Nedir onlar?

— Şimdi buradan müstantikliğe gideriz. Orada anlarsın.

Arabacı müstantikliğe götürüldü. Bir hayli müddet devam eden inkâr ve ısrarına rağmen nihayet hilesini itirafa mecbur oldu.

XVIII

Bu esnalarda Kulekapısı'ndaki otel müsteciri Madam Moiz'e, yaşıyla mütenasip bir gusto ve tuvaletle temiz giyinmiş kırk beş, elli yaşlarında ağırbaşlı ve terbiyeli bir madam müracaat ederek kayıp Raif Bey'den bir haber sorar. Otelci kadın, ziyaretçinin ifadesindeki safiyeti ihlalden çekilerek:

— Raif Bey'i ne yapacaksınız madam?

— Raif Bey, Suisse'e gitti. Bize adres bırakacaktı. Buradan pek acele hareket etmeye mecbur kalmış olmalı ki bize bir şey demeden gitti. Eğer sizde adresi varsa bana vermenizi çok rica ederim. Çünkü pek lazımdır.

— Affedersiniz madam, niçin lazımdır?

— Benim de orada bir yeğenim vardır. Aleksan. Freiburg'da idi, Luzern'e gitti. Onda hastalanmış diyorlar. Ne oldu bilemiyorum. Raif Bey onu görüp de bana bir haber edecekti. Ne ondan ne ondan hiçbir ses çıkmadı. Pek çok meraka kaldım.

Madam Moiz, ziyaretçinin Raif Bey vakasına dair gösterdiği tecahüle¹⁸⁶ aynı tecahül ile mukabele ederek:

— Şimdiye kadar biz de kendisinden bir haber alamadık. Avrupa'daki adresini de bilmiyoruz. Fakat zannederim ki akşama sabaha bir haber gelir. Bize adresinizi bırakırsanız Raif Bey'den haber alır almaz bir kartpostal ile size malumat veririz.

— Teşekkür ederim. Adresim şudur: Samatya'da Taş Sokak'ta 3 numara, Madam Parsih.

Madam Moiz büyük bir dikkatle bu adresi yevmiye defterinin bir tarafına kaydeder. Madam Parsih çekilir çekilmez otelci kadın hemen mantosunu sırtına, şapkasını başına geçirerek soluğu Polis Müdüriyyet-i Umûmiyyesinde alır. Ermeni kadınının bu garip müracaatını olduğu gibi hikâye eder ve adresini verir.

Zabıta memurları bu Samatyalı Madam Parsih namının maktulün eski metresi Eleni'nin ifadesinde de geçmiş olduğunu hatırlarlar. Bunda mutlak bir bit yeniği var lakin mesele şeklen muğlakça

¹⁸⁶ tecahül: bilmezlikten gelme

görünüyor. Remzi ve Seyit Efendilerin arasında münakaşa bağlar. Seyit Efendi yine itminanlı bir sevinçle:

— Oh işte, bu defa sağlam ipucunu yakaladık.

— Sağlamlığını neden anlıyorsun?

— İş kendini gösteriyor. Bu cinayette aradığımız Ermeni'yi bulduk.

— Hani ya nerede? Kimdir o Ermeni?

— İsviçre'de Freiburg'da iken Luzern'e gidiyorum diyerek ortadan namını kaybeden Madam Parsih'ın yeğeni Aleksan.

— Şimdi bu Madam Parsih cinayette methaldar mıdır?

— Tamamıyla.

— O hâlde nasıl oluyor da, zabitanın onun Samatya'daki mevcudiyetinden hemen hiç haberi yok iken Madam Parsih, ayağıyla Kulekapısı Oteline gelip de kendi adresini ve Freiburg'dan Luzern'e giden yeğenin ilmini haber veriyor?

Seyit Efendi cevap vermek için biraz şaşalayıp yutkunarak:

— Kurnazlığından.

— En tehlikeli bir zamanda gelip de kendi kendini zabıtaya ihbar etmek. Böyle kurnazlık olur mu?

— *Aşharh* gazetesinin kenarına o Fransızca ibareleri yazan eğer bu Aleksan değilse ben de hiçbir şey bilmiyorum.

— Öyle kızarma, terleme, telaş etme. Ben Madam Parsih'ın henüz yüzünü görmedim. Fakat akliselim bana bu kadının masum olduğunu söylüyor.

— Aynı akliselimin delaletiyle Aleksan'ın masumiyetine de hükmediyor musun?

— Onun için şimdilik bir şey diyemem.

— Hah birader, şöyle bir parça yola gel! Maktul Raif Bey'in hayat tarzına ve kayboluşundaki esrara dair malumat almak için müstantiklik elbette Madam Parsih'ın isticvabını ihmal etmeyecektir.

— Evet öyle lazım gelir.

— Binaenaleyh kadının sorgusu başlamazdan evvel biz hemen Samatya’da Taş Sokak’taki 9 numaralı haneyi ziyarete koşmalıyız. Çünkü Madam Parsih’in bu cinayet hakkında gösterdiği derin teca-hüle masumiyet manası vermek hatadır.

İki taharri memuru sivil kıyafetle koltuklarının altlarına birer iri cüzdan sıkıştırarak Samatya’da Taş Sokak’ta 9 numaralı hanenin önünde durdular. Burası koyu malta rengine boyalı, beş altı odalı, kapısının pirinçleri pırıl pırıl ovulmuş, temiz bir evdi.

Zili çaldılar. Yaşlı hizmetçi kadın kanadı aralık ederek:

— Kimi araorsınız efendim? Mösyö Leon bunda yoktur.

Remzi Efendi — Mösyö Leon yoksa madamı görmek isteriz.

— Valideleri bundadır.

Yukarıdan merdivenin küpeştesine dayanmış bir kadın:

— Araksi kimdir onlar? Ne istiyorlar?

— İki Osmanlı efendi. Size soruyorlar. Bilmem ki ne iş için gelmişlerdir?

Yukarıdan:

— Sor. Ne ki isteyorlarsa desinler.

Remzi Efendi kapının aralığından başını içeri uzatarak:

— Affedersiniz madam, biz belediye memuruyuz. Hanelerin vergilerine zam icra olunacak. Yeniden evleri gezip ölçerek kıymet takdir ediyoruz.

Madam, sinirli bir şikâyet sedasıyla:

— Ah efendim vergisi, sigortası filanı fistekisi kiralık hanenin masrafını geçeor. Güya ki evimiz vardır. Ben dul bir kadını, genç oğlumla şunda otururum. Her sene bu kadar parayı nerede bulup da vereceğiz?

Remzi Efendi — Eh, ne yapalım. Biz de emir kuluyuz. Vazife-mizi ifa ediyoruz. Nizam böyle.

— Efendim, bu işe dibinden sağlam bir nizam koymalı. Böyle her sene vergilerin üzerine zam yapılır hiç? Ve bu işin sonu nereye varacak?

Remzi Efendi — Merak etme madam, genç oğlunuz inşallah çok para kazanır da size hiçbir düşünce bırakmaz.

Madam — Leon’umdan bir şikâyetim yoktur. Elmas parçası gibi temiz bir evlattır. Fakat para kazanmaya gelince orayı geçiniz. Şimdiki gençlere varsa ver yesinler. Benimki artist doğmuş bir çocuktur. Akşama kadar muşambaları boyar. O boyalar, fırçalar ve o şişelerin içinde bilmem ki ne çeşit yağlar, espirler hep bugün ateş pahasıdır. Gençliktir bu. Muzır bir şeye fikrini kaçırmadansa resimle meşgul olmasını hayırlı bulurum. Bu sebepten bir şey tınmıyorum. Bu sene yaptığı dere içinde peri kızı tablosu sergiye kabul olunacakmış deyorlar.

Madam Parsih’in bu lakırdıcılığı, saffeti zabıta memurlarının pek hoşlarına gitti. Onun hissiyatını ve bilhassa oğlu Leon hakkındaki gururunu okşayarak ağzından çok lakırdı alınabilirdi. Binaenaleyh Remzi Efendi en tatlı sesiyle

— Ermenilerin *bozar*¹⁸⁷ istidatları ziyadedir. Bu milletten meşhur ressamlar, musikişinaslar, sahne artistleri gelmiştir. Mahdumunuz Mösyö Leon’un istikbalde bunlardan biri olmayacağını ne biliyorsunuz?

Madam — Ah efendi, ağzını pus edeyim. Bu tatlı dilin yüreği-me bir okka bal koydu.

Remzi Efendi — Türkiye’de sanâyî-i nefiseyi uyandıran Ermenilerdir. Ressam Civanyanlar, Dikran Çuhacıyanlar, Manakyanlar, Mari Nuvartlar... Hâlâ birçok evlerimizin duvarlarını bu sanatkârların tabloları süsler. Hâlâ Türk salonlarında çalınan piyanolarda millî opera namına Çuhacıyan’ın besteleri ruhlarımızı gıdalandırır.

Madam — Ah doğru özlü, şeker sözlü adam sen evime hoş geldin sefa geldin. Eğer ki her Türk böyle senin gibi Ermenilerin kıymetini bileydi hiç biz sizilen ayırd olmaya çabalanır idik? Benim büyük validem ferace, yaşmak koyar idi. Biz o kerteyecek Türkleşmiştik.

¹⁸⁷ bozar: güzel sanatlar

Remzi Efendi, Madam Parsih'in tabirince ağzının şekerlerini evden içeri saçarak merdivenden çıkmaya başladı. Mösyö Leon'un bir ressam taslağı olduğunu anlayınca gözlerinin önünde beliren muvaffakiyet ışığı sevinciyle Seyit Efendi'nin dizlerinin bağına bir çözüklük geldi. Genç Leon en büyük maharetini sergiye göndereceği su perisinde değil, kesik başın mazlum yüzünü boyamakta göstermişti.

Merdivenler muşambalı, yol keçeli, duvarlar ıstampalı, parmaklıklar, kapılar açık maun boyalı, eşya alelade olmakla beraber temiz ve bir intizam-ı mahsusla yerleştirilmişti.

Evvela orta katta hanenin en müzeyyen kabul mahalli olan salona girdiler. Ortada solgun renkli, ince dokunmuş bir Şark halısı, köşede bir piyano, onun arkasında yapma bir hurma ağacı, duvarlarda yağlı boya, kara kalem fotoğrafı tablolar. Salon lüzumundan fazla ve ekseriya birbiriyle hiçbir ahenk teşkil etmeyen kıymetsiz ciciili bicili eşya ile doldurulmuştu Duvarın en göze çarpan mutena bir mevkiinde eski Pakradonik sülalesinden zırhlar içinde bir Ermeni hükümdarı, yaldızlı bir çerçevenin ortasına kurulmuş oturuyor, onun mukabilindeki tablodan pos bıyıklı, gür kaşlı babayani bir Ermeni bakıyordu. Bu ikincinin aile babası müteveffa Parsih olduğunu Remzi Efendi anladı. Sözü bu rahmetliye intikal ettirmek Madam Parsih'in gevezeliğine küşayış verecek tatlı bir mevzu olacağını hissetti. Belediye memurları ceplerinden mesaha şeridi, defter kalem çıkardılar. Remzi Efendi bir taraftan odaların enlerini, boylarını ölçüp birbirine darp etmekle meşgul görünmekle beraber latifelere karıştırarak ailenin tercüme-i hâline, hanenin maişet-i hâzırasına dair ince sualler soruyor ve madamdan safdilane cevaplar alıyordu. Zavallı kadın maişeten darda olduklarını, binaenaleyh hanenin vergisine yüksek bir şey zammetmemeleri ricasını her söz başında tekrarlıyordu. Tatlı tatlı konuşa konuşa odaları ölçerek üst kata Mösyö Leon'un atölyesine çıktılar. Duvarlar yağlı boya resimden görünmüyordu. Fakat bunların bir kısmı ressamın pek acemilik ve çocukluk zamanında boyamış olduğu sert ve havasız resim karalamalar idi. Küçük, büyük sehparın üzerinde yeni başlanmış,

tabiatten istinsah¹⁸⁸ olunma mübtedice¹⁸⁹ empresyonist eserler vardı. Duvarın bir kısmını işgal eden uzun bir etajer, çoğu fersude¹⁹⁰ Ermenice, Fransızca kitaplarla dolu idi. Bir masanın üzerine Fransızca, İngilizce, Almanca sanatkârane musavver gazeteler, mecmualar istif edilmişti. Bir ufak yazıhanenin bir köşesinde katlanmış, birkaç nüsha *Aşharh* gazetesi görünüyordu. Taharri memurlarının gözleri âdeta helecanla bu nüshalara dikildi. Yine orada içi dolgun büyük bir karton duruyordu. Remzi Efendi, refikine göz ucuyla kartonu işaret ederek Madam Parsıh'ı lafa tuttu. Ve konuşa konuşa bir bahane ile kadını odadan çıkardı. Ve dışarıda gördüğü bir tablo hakkında ondan tafsilat soruyor, madam da bütün saffetiyle bildiklerini tatlı tatlı anlatıyordu. Onlar dışarı çıkınca Seyit Efendi hemen koştu, kartonun bağlarını çözdü. İçinde *Aşharh* gazetesinin o seneye mahsus ve o günkü tarihe kadar bir koleksiyonu toplanmış olduğunu gördü. Remzi Efendi'nin bu kartonu kendine işaret etmesindeki sebebi düşündü. Ve hemen intikal etti. Derhâl gazeteleri karıştırarak içlerinde 4 Teşrinisani tarihli nüshayı aradı. Fakat bu nüsha yoktu. Sıra 3 Teşrinisani'den 5'e atlıyordu. Sevinçten Seyit Efendi'nin gözleri önünde pır pır bir şeyler uçuşuyor, elektriklenmiş gibi dudakları seyiriyordu. İşte hakikat bedaheten gözüksü. Kesik başı sarmış oldukları 4 Teşrinisani Pazartesi nüshası bu koleksiyondan alınmıştı. Yahut ki koleksiyona girmesi lazım gelirken o kanlı istimalden dolayı girmemişti. Binaenaleyh bu genç Leon cinayette ya katil veya muin-i katildi. Yani herhâlde medhaldardı.

XIX

Seyit Efendi odada kendi muhakemesinde tahakkuk eden cinai bedahet önünde helecanlar geçirmekte iken Remzi Efendi dışarıda Leon'un validesinden soruyordu:

— Madam, oğlunuz *Aşharh* gazetesi mi okur?

Madam Parsıh istiğrabla:

¹⁸⁸ istinsah: kopya

¹⁸⁹ mübtedice: acemice

¹⁹⁰ fersude: yıpranmış

— Siz Ermenice bilirsiniz?

— Hayır bilmem, bir parça harfleri tanır, ibare okurum. Yerde bu gazeteyi gördüm de onun için soruyorum.

— Evet *Aşharh* okur. Çünkü bu gazete en ziyade literer ve artistiktir. Oğlum resim yapar, piyano çalar, poezi yazar. Bunda olaydı size bir melodi çaldırır idim. Öyle ezgin, öyle üzgün, öyle kıyak çalar ki dinler iken insanın yüreği cennete gider gelir.

Madam Parsih tekrar atölyeye girdi. O esnada Seyit Efendi tetkikini bitirip kartonu kapamış, bir kenarda düşünüyordu. Madam masanın üzerinden bir defter alarak:

— Oğlum Alfred de Musset'in *poezi*'lerini¹⁹¹ Ermeniceye tercüme ediyor. Âşıklık üzerinden, melankoli üzerinden insanın içine iğne gibi batır, tatlı tesirli şeyler vardır. İşte Fransızcasını dinleyiniz:

Mes chers amis quand je mourrai

Plantez un saule au cimetière

J'aime son feuillage exploré

La pâleur m'en est douce et chère

Et son ombre sera légère

A la terre où je dormirai.

Madam bu şiirin Ermenice tercümesini okuduktan sonra, edâyı mahsûsla Türkçesine başladı: “Sevgili dostlarım, ben mefat olduğumda mezarlığa bir söğüt ekiniz ki onun bingır bingır ağlayan yapraklarını severim. Onun soluk rengi bana hoş ve sevgili gelir. Ve onun gölgesi hafif düşecektir. Uyuyacağım torpağın üzerine.”

Remzi Efendi bu tercümeyi caliyeti fark olunmaz bir meftuniyetle alkışladı. Madam bu takdirlerin ruhu okşayan gururu içinde iken zabıta memuru sordu:

— Oğlunuz Mösyö Leon'dan başka hiç akrabanız yok mudur madam?

¹⁹¹ poezi: şiir

— Akrabamız hemen kalmamış gibidir. Bir biladerim vardı, iki sene evvel mefat oldu. Şimdi bir yeğenim vardır. Aleksan. Sağlıksız bir çocuktur. Yarı ticaret yarı tebdîl-i havâ için Suisse'e gitti. Çok zaman vardır, ondan da bir haber alamıyorum. Meraktayım.

— İsviçre'ye gideli ne kadar oldu?

— Bir seneye yaklaşıyor.

— Arada sırada İstanbul'a gelir gider mi?

— Hiç gelmez. Fakat tuhaftır ki göya onu bundan iki ay evvel körpü üzerinde görmüşler. Hiç şüphe yok ki benzetmişlerdir. Aleksan İstanbul'a gelir de bana, halasına uğramadan gider hiç? Şüphe yoktur ki benzetmişlerdir.

O, odada daha tetkik ve taharrisi icap eden şeyler olduğundan madamı kuşkulandırmamak için Remzi Efendi bu Aleksan bahsini derinleştirmede. Başka söze atladı. Ne hela ne aralık, ne yük ne dolap, ne tavan arası ölçmedikleri hiçbir yer bırakmıyorlardı. Böyle ölçe konuşa alt kata indiler. Taşlığın, mutfığın, aralığın mesahaları bitti. Şimdi nöbet hizmetçi Araksi'nin odasına geldi. Küçük pencereci dar fakat temiz bir oda, bir köşede hizmetçi kadının ufak bir karyolası, pencerenin önünde mini mini bir kerevet yatağın karşısında bir masacık, üzerinde Mahmut Paşa'dan alınma kahve tepsisi kadar bir ayna. Diş tozu, fırçası, tarak ve saireden ibaret fakirane tuvalet edevatı.

Kerevetin üzerindeki örtüyü görünce taharri memurlarının gözleri büyüdü. Sanki odanın içinde bir şimşek çakarak arasından şeytanı görmüşler gibi birer hâle geldiler. Çünkü bu mavi ve kırmızı satrançlı örtü kesik başı sarmış oldukları dokumanın bir aynı idi. Heyecandan Seyit Efendi'ye bacakları vücudunun ağırlığına tahammül edemeyecek kadar incelmış gibi geliyordu. O, öyle nagehani¹⁹² bir sihirle gözleri dokumaya mihlanmış dururken Remzi Efendi yatağa yaklaşarak yastık örtüsünün kenar dantelasını muayene ile:

— Ne zarif dantela, dedi.

¹⁹² nagehani: ani

Şimdi Seyit Efendi'nin gözleri dokumadan dantelaya kaydı. Bu, baklava örnekli bir kroşe örgüsü idi.

Kesik başın sarıldığı patiska parçasının kenarındaki dantelanın tıpkısı.

Remzi Efendi'nin dantelayı beğenmiş görünmesine mukabil Madam Parsih bifütür:

— He evet, örneği zarif bir danteladır. Bundan bir yatak takımı vardı, eskidi, parçalandı. Şunda bunda kullanıyorduk. Bizim Araksi ondan bir parça almış kendisine yastık örtüsü yapmış.

Demek şöyle böyle istimler arasında bu patiskanın bir parçası da kesik başı kefenlemekte kullanılmış. Fakat madamın ifadesindeki büyük saffet bundan hiç haberi olmadığını anlatıyordu.

Remzi Efendi kadının bu safderunluğundan daha ziyade istifade edebilmek için:

— Bakıyorum bu evin içinde sizinle Araksi'den başka bir kadın göremiyorum. Bu dantelaları kim örüyor? Salondaki yastıkları kim işliyor? Hep bunlar genç kız işi.

Madam Parsih, ekseri yaşlı kadınların genç kızlara karşı duydukları sulh kabul etmez bir adavetle:

— Rabb'ime bin şükürler, teşekkürler, olsun ki evimizde genç kız yoktur.

— Genç kızlardan hoşlanmıyorsunuz demek?

— Onlardan ben hoşlanmışım hoşlanmamışım ehemmiyeti yoktur. Delikanlılar hoşlansın.

— Niçin madam? Genç kızlardan ne fenalık gördünüz?

— Şimdikilerden fenalık görmeyen var mı? Bizim gençliğimizde sokakta yüzünü, gerdanını, bileğini meydana koymak ayıp idi. Şimdi bacaklarını açmak moda oldu. Ben onları soğanın cücüğü gibi cırlı çıplah gördükcez ayıbımdan ter dökorum. Onlar hiç utanmak duymayorlar.

— Mösyö Leon'u evlendirmeyecek misiniz?

— Daha vakti vardır. Evvela para, sonra karı yavrum. Nerede arasan karı vardır. Fakat şimdilik parayı arayan hiçbir yerde bulamıyor.

Kesik baş cinayetine bu evden bir el karıştığı hakkında kuvvetlice deliller teşkil eden bu gördüklerine dair konuşmak için taharri memurları Madam Parsih’a güler yüzle veda ederek sokağa çıktılar. Seyit Efendi pür telaş:

— Ben sana demedim mi birader? Sen masumiyeti hakkında deliller arayarak Madam Parsih’ı müdafaa ediyordun.

— Yine de ederim. Medhaldar olmak şöyle dursun bu kadının cinayetten haberi bile yok.

— Dokuma parçasıyla dantelalı patiskaya ne buyuracaksın?

— Bu iki bez parçasının o evdeki mevcudiyeti bence o kadının mücrimiyetine değil, masumiyetine delalet eder.

— Bu fikrini anlayamıyorum. Ne suretle masumiyetine delalet eder?

— Eğer bu kadının cürümden haberi olaydı cinayette kullanılan eşyadan evde hiçbir örnek bırakmazdı. Caniler gerek acemi olsunlar gerek kaşarlanmış, cinayetin vukuu anında bilahare kendi aleyhlerinde ithama medar olabilecek bazı tedbirsizliklerde bulunabilirler. Fakat acele hareketi icap ettiren bu ilk tehlikeli anları geçirdikten sonra vakit mürur ettikçe onların bütün meşgaleleri cinayetlerine ait vesikaları, delilleri kâmilten ortadan yok etmeye münhasır kalır.

— Cinayetin bu evde vukuunu da ret mi edeceksin?

— O hususta düşünürüm.

— Bunun için demek katı bir şey söyleyemiyorsun. Cinayetin bu evde vukuu farz edildiği surette Madam Parsih’ın bundan haberdar olmaması kabil midir?

— Kabildir. Cinayet kadının evde bulunmadığı bir zamanda işlenmiş olabilir.

— Mösyö Leon hakkında ne düşünüyorsun?

— Şimdilik bir şey diyemem.

- İsviçre'deki Aleksan hakkında?
— Keza.
— Hah şöyle biraz dediğime gel.
— Fakat maktulün eski metresi Eleni'nin söylediği genç kızdan bu evde eser göremedik.
— Akşama sabaha o da meydana çıkar.

XX

Birkaç gün girip çıkanlar anlaşılmak üzere ev sıkı bir tarassut¹⁹³ altında bulundurulduktan sonra müstantiklikçe Madam Parsih ailesinin isticvabına başlanıldı. İstintakları esnasında derece derece bu cinai vakanın tafsilatına vukuf peyda ettikçe ana oğulun teessürleri, nefretleri artıyordu. Maktul Raif Bey'i çok sevdiklerini ağlayarak temin ve binaenaleyh bu hususta kendi aleyhlerinde hasıl olan şüpheden katiyen berî¹⁹⁴ olduklarını bütün ruhlarının galeyanıyla ispata uğraşıyorlardı.

Samatya'da mahalleden edilen tahkikatta Madam Parsih ailesinin hüsnühâline¹⁹⁵ şahadet etmedik bir fert görülmüyordu. Herkes böyle bir cinayetin o haneden gölgesi geçmesine ihtimal, tasavvur olunamayacağını söylüyordu.

Hele genç Leon'unun kimse ile kavga ettiği, ömründe bir defacık olsun sarhoş görüldüğü, münasebetsiz adamlarla görüştüğü vaki değildi.

O resim ile, şiir ile, musiki ile uğraşmaktan lezzet almış, âdetâ mealiyata dalmış temiz kalpli, yüksek hisli bir çocuktü. Onların hakkındaki tahkikattan bilaistisna alınan cevaplar hep bu mealde idi.

Koleksiyon kartonu içinden *Aşharh* gazetesinin 4 Teşrinisani nüshası nereye kaybolduğu sorulunca Mösyö Leon o nüshanın or-

¹⁹³ tarassut: gözetim

¹⁹⁴ berî: arınmış; uzak

¹⁹⁵ hüsnühâl: davranış güzelliği

tadan ne suretle yok olduğunu kendi de bir türlü akıl erdiremediğini söylüyordu.

Leon, Madam Moiz ile muvacehe edildi. Yanında genç bir kadınla esrarengiz bir surette Raif Bey'i ziyarete gelen enli şapkalı gencin bu olup olmadığı soruldu. Otelci kadın bunun ona benzer hiçbir yeri bulunmadığını söyledi. Madam Parsih'ın yeğeni Aleksan İsviçre'den celbedildi. Bu delikanlı hiç müşkülât göstermeden İstanbul'a geldi. Kendisinin bir iki ay evvel Karaköy Köprüsü'nde görülmüş olduğu hakkında çıkarılmış olan şayiye rağmen gaybetinden beri payitahta hiç ayak basmamış yani İsviçre'den harice çıkmamış olduğunu resmen ve delillerle isbat etti.

Her şey oldukça vuzuhla tahakkuk ediyor, Madam Parsih ailesinin masumiyeti anlaşılıyor, yalnız meselenin bir ucu hizmetçi Araksi'de kalıyordu. Bu zavallı kadın, aklıselim pek derli toplu olmayan ve üç dört gün evveli yaptığı şeyleri kolaylıkla hatırlayamayan aptalca bir mahluktu. Kırmızı mavi satrançlı dokuma ile karyola takımından kalma kenarı dantelalı eski patiska parçalarını yırtıp yırtıp da nerelerde kullandığı hakkında kendinden sorulan suallere yoluyla cevaplar veremiyordu. Çünkü bu iki nev bez parçalarını birkaç aydan beri pek çok şeylerde kullanmıştı. Bunların birer birer tahatturu o zayıf dimağ için kabil değildi.

Araksi'nin uyuşmuş beyrinde adaleti tenvir için bir gün sanki Allah'tan ani bir yakaza peyda oldu. Ağır hatırasında bir şulecik¹⁹⁶ parladı. Hemen madama koşarak:

— Madam, Madam aklıma bir şey geldi. Şimdilik size söylememiş olsam sabahacak yine unuturum.

— Ne geldi Araksi?

— Söyleyeyim fakat bir kabahatim vardır onu da affedeceksiniz?

— Kabahatin çeşidini bilmeden affedebilirim hiç?

— Edersiniz madam... edersiniz... Çünkü ben onu fenalık değil, eyilik olsun için yaptım.

¹⁹⁶ şule: alev

— Eh haydi de bakalım, uzatma.

— Bir ay var? İki var? Unutmuşum. Bir gün buraya Mösyö Alber ile kız kardeşi Matmazel Flora gelmişlerdi. Hani o günü yukarıda salonda piyano, keman çaldılar da Flora da aralarında kıyak türkü bağırmıştı. Siz de bravo deyi iki avucunuzu birbirine vurmuş-tunuz.

— He, aklıma gelor. Minyon operasından bir parça bağırmıştı.

— Kimyondur? Tarçındır? Ben onu ağnamadım ya. O gün buradan evlerine dönerler iken Mösyö Alber benden bir parça ödünç kömür istedi. Yine getirip veririm. Bundan dolayı madama hiçbir şey tınmayasın, dedi.

— Eyi ettin Araksi. Ben de bilorum ki kaç zamandır o çocuklar-ın, o iki kardaşın geçinmeleri pek zorluğa dönmüştür.

— Kömürlüğe gittim. O dokumanın içine iki kürek kömür koydum. Sıkıca bağladım verdim. Bilirsiniz madam, Mösyö Alber pek şık bir delikanlıdır. Yaptığım çıkına beğenmedi. Arkası dedi “Ben bunu böyle elimde götüremem. Bir beyaz bezin yoktur ki bunun üstüne sarasın?” O zaman ben de tuttum o dokuma çıkınıni tekrar dantelalı beyaz patiste sardım. O günü biz taze pasta ile uskumru dolması yapmıştık. Evet, birini hatırlayınca ötekiler de fikrime gelor. O akşam Alber yemeğe bunda kalmadı. Evine gitmek istedi. Siz de Alber’e pasta ve balık dolması verilmesini söylediniz. Ben de pastaları ve dolmaları arıy arıy kâğıtlara sardıktan sonram Mösyö Leon’un odasından bir gazete alarak tekrar her ikisini o gazeteye koydum. Eyice tortop ederek kömür çıkınının içine bir güzelce yerleştirdim. Aldılar gittiler.

Madam Parsih, Araksi’nin bu ifadesinde şâyân-ı nazar hiçbir cihet görememekle beraber bunu duyduğu gibi zabıta memurlarına aynen nakletti. Bu sözleri dinlerken memurların gösterdikleri helecanlı büyük bir ehemmiyete şaşıtı kaldı: “Yok.” diyordu. “Yok. Ben kendi zamirimden belki bir şüphe duyarım lakin Mösyö Alber’den asla. Biraz havâî fişengî ahlaklı bir çocuktur. Fakat büyük artist duyguludur. Bilirsiniz kıyak artistler biraz afacan olurlar.”

Mösyö Alber'in tahkik hüviyeti hakkında sorulan suallere Madam Parsih şu cevapları veriyordu:

S — Mösyö Alber'in hüviyeti? Milliyeti?

C — Ağnamadım efendim.

S — Mösyö Alber kimdir? Ne millettendir?

C — Doğrusunu isterseniz ne millettendir ben de bilmem. Babası Urum'dur, anası İtalyan'dır nedir? İşte böyle karışık bir şeydir.

S — Siz Mösyö Alber'i ne münasebetle tanıyorsunuz?

C — Oğlum Leon ile beraber bir mektepte okumuşlardır.

S — Bu delikanlı ne iş yapar? Ne ile geçinir?

C — Bu ciheti de pek iyi bilmem. Resim yapar. Hocalığa gider. Musiki söyler. Çok marifetlidir. Her şey yapar.

S — Semti neresidir? Nerede oturur?

C — Evvelden Beyoğlu'nda otururlardı. Kiralar pahalı geldi. Kumkapı'da bir evin üst katında bir oda tuttular. Orada oturuyorlardı. Fakat oradan da başka bir yere taşınmışlar. Nereye gitmişler öğrenemedik. Daha bize de bir haber etmediler.

S — Mösyö Alber'in ailesi kaç kişidir?

C — Bunlar iki kişidirler. Bir kendi, bir de kız kardeşi Matma-
zel Flora. Başka kimseleri yoktur.

S — Pederleri, valideleri vefat mı etmişler?

C — Ne olmuşlardır pek iyi bilmem.

S — Siz bu Mösyö Alber'i çok eksik tanıyorsunuz.

C — Evet itiraf ederim efendim. Analarını babalarını tanımam. Çünkü hiç görmemişim. Bu işin içinde bir esrar vardır. Belkim onlar nikâhlı değildiler de metres ve aman idiler. Fakat efendim bundan çocukların ne kabahatleri vardır? Alber'i mektebe enterne olarak koymuşlardı. Hafta başlarında çocuk bir yere gitmezdi. Bazen direktör müsaade ederdi. Leon'la beraber bize gelirdi. Öksüzdür deyip ben de yedirir, içirirdim. Mektepten çıktı. Şöyle böyle işler tatmaya uğraştı. Sonram bir ara buradan kayboldu. Bir sene sonram bir güzel ama pek güzel bir kız ile beraber geldi. Kız kardaşımdır deyip

bize prezante etti. İşte Alber’i bildiğim kadar size de tanıttım. Bundan başka bildiğim bir şey yoktur.

S — Alber, Raif Bey’i tanır mıydı?

C — Tanırdı.

S — Nerede tanışmışlardı?

C — Bizde.

Keyfiyetin bu derece tahakkukundan sonra Remzi Efendi arkadaşına dedi ki:

— Seyit, işte gördün mü sağlam izi. Birçok noktada yivi yivine hakikat nasıl kendini gösteriyor...

Bu defa da Seyit Efendi bir tebessümle cevap verdi:

— Acele etme birader. İşin daha çok su götürür yeri var. Mös-yö Alber’i yakaladıktan sonra o da bu meşum satrançlı dokuma ile dantelalı patiska parçasını başka birine ciro etmiş olduğunu isbatta muvaffak olursa bizim için yine uzun bir arama yolu açılır. O uğursuz bezlerin bir başkasına ciro edildiğini ispat kolay bir keyfiyet değildir. Çünkü cinayetin ta göbeğinden bir iki katmer açıldı. Aradığımız genç kızı namıyla bulduk. Cinayetin en son oturdukları Kumkapı’daki hanede vukuu ağleb-i ihtimâldir¹⁹⁷. Çünkü kuyuda ettiğimiz taş sukutu tecrübelerinde, kesik başı oraya atanın şark cihetinden yani Kumkapı tarafından geldiği yüzde altmış sabit oluyordu. Alber de yağlı boya resim yapıyormuş. Bu da kopuk sanatkârlardan birisi. Zengin, fakir bütün âlemin taayyüş kaydına düştüğü böyle bir zamanda imzaları meçhul ressamların tablolarını kim alıp kim satar? Alber’in musikişinaslığı, hocalığı, ressamlığı filan sözden, daha doğrusu zatlari hakkında reklamdan ibaret. Onun asıl ne sattığını ben anladım.

— Ne satıyor?

— Hemşiresi Flora’nın gençliğini, güzelliğini. Son defa olarak ihtiyar Raif Bey’e hayatı pahasına sattıkları anlaşılıyor.

¹⁹⁷ apleb-i ihtimâl: büyük ihtimal

— Fakat birader *Aşharh* gazetesinin kenarındaki Fransızca ibarelerde bu cinayetin saiki şiddetli bir aşk olduğunu gördük. Hâlbuki güzel Flora, Alber'in hemşiresi olduğu takdirde meseleye yine bir çaprazlık arız oluyor.

— Hemşiresi olduğu ne malum? Madam Parsih'in safdilane ifadesinden başka ortada bu hemşireliği müeyyit bir şey var mı? Anadan babadan mehcuren yaşayan bir oğlun bir müddet İstanbul'dan kaybolduktan sonra buraya bir hemşire ile avdeti zihne biraz solak gelen şüpheli bir keyfiyettir.

XXI

Mösyö Alber ile hemşiresi Flora'nın son ikametgâhları Kumkapı'da Saka Sokağı'nda 19 numaralı hane olduğunu Madam Parsih'tan öğrendiler. Vangel isminde bir Rum'un tasarrufunda bulunan bu ev, oda oda kiraya veriliyordu.

Remzi Efendi başına bir kazmir kapela uydurdu. Farksız Rumca söylerdi. Seyit Efendi'yle birlikte Kumkapı'ya yürüdüler. Saka Sokağı'nda 19 numaranın zilini çektiler. Zayıf, esmer, sinirli bir kadın açtı. Taharri memuru bu nevi tahkikatında erkekten ziyade kadına tesadüf etmekten memnun olurdu. Çünkü kırkıktan sonra kadınların çoğu en büyük telezzüzü¹⁹⁸ çenelerinin hareketinde bulurlar. Bu lakırdı makinelerinin manivelasını bir kere oynattıktan sonra artık siz susunuz. Siz dinlemekten yorulursunuz, onlar söylemekten bıkmazlar. Sizin sormak aklınıza gelmeyen şeyleri de kendiliklerinden söylerler. İşte Madam Vangel konuşmak için odundan adam arayan lakırdıcı kadınlardandı. Remzi Efendi:

— *Kalimera kirya.*¹⁹⁹

İftitahıyla²⁰⁰ Rumca söze girişerek:

— Bu evde Mösyö Alber namında bir kiracınız varmış.

— Ne yapacaksınız?

¹⁹⁸ telezzüz: zevklenme

¹⁹⁹ Kalimera kirya: Merhaba hanımefendi.

²⁰⁰ iftitah: açılış

— Alacağım var. Beyoğlu’nda otururlarken benden alışveriş ederlerdi. Çok borçları birikti, vermeden savuştular. Nereye gitsem bulamıyorum. Şimdi benden kaçıyorlar, saklanıyorlar. Burada işeler söyleyiniz rica ederim.

— Burada değiller. Sizden başka onları aramaya daha çok alacaklılar geldi. Anlaşılan Beyoğlu’nda oturdukları müddetçe hep borç ile geçinmişler. Akşama kadar iki genç evde türkü söylerler. O kız hiç durmaz, kanarya gibi öter. Çalışmayınca ekmek insanın ağzına gökten yağmur gibi yağmaz. İşte böyle birtakım insanlar vardır ki çalışmazlar. Sen ben çalışırız, onları besleriz. Her hâlde biliniz ki biz ahmakız. Onlar akıllıdırlar. Çünkü biz çalışır iken biraz da malımız, paramız var iken geçinemiyoruz. Onlar hiç çalışmadan bir parasız, senin benim hesabıma pek güzel yaşıyorlar. Bu da bir sanattır. Bir insanın cüreti çok, utanması az olduktan sonra her yerde gül gibi geçinir.

— Bunlar hiçbir iş görmezler miydi?

— Görürlerdi. (pek müstehziyane bir tebessümle) İki kardeş yukarda pek ince işler görürlerdi. Allah beni affetsin, ben onların kardeş olduklarına da inanmadım. Çünkü efendim siz erkeksiniz, ben kadını. Bu gözlerim çok şeyler gördü. Bundan ötesini anlata-mam. İrfanınız kadar siz anlayabilirsiniz. Görünüşte resim yaparlar, hocalığa giderlerdi. Fakat kimseye bir tablo sattıklarını görmedim. O işi de kendilerine eğlence etmişlerdi. En üst katta bir oda kiralamışlardı. Hâllerine acıdım, ucuz verdim. Çünkü yüze gülmeyi, adam aldatmayı pek iyi bilirdi. Sizin onlara çok para kaptırmış olduğunuz anlaşıyor. O güzel kız bir kere boynunu bükerek karşınıza çıktı mı gökten bir melek inmiş de size yalvarıyor sanırsınız. Son zamanlarda yağlı boya resme bir de fotoğraf ilave ettiler. *Şambrnuvar*²⁰¹ yapmak için benden mahzenin anahtarını istediler. Yukarıki odanın icarını veremezler iken bir de üstelik mahzeni kirala-dılar. Bilmem nasıl oldu, dilim tutuldu, “vermem” diyemedim, verdim. Bir tek insanın para ile fotografini çektiklerini görmedim. Bir düziye birbirlerinin resimlerini çıkarırlardı. Sonra birkaç defa

²⁰¹ şambrnuvar: karanlık oda

anahtarını geri istedim, vermediler. İçeride ecza vardır. Fotoğrafi bilmeyen adam kapıyı açar kaparsa bu eczalar bozulur dediler. Bir taraftan bize kira, bir taraftan bakkala borç birikti. O şeytan kız benim saçlarımı taradı. Yüzüme mükemmel bir tuvalet yaptı. Süslü bluzamı giydirdi. Göğsüme bir demet taze çiçek taktı: “Madam Vangel, senin böyle yağlı boya, bir resmini yapayım.” dedi. Anladım ki resmimi yapıp kiraya sayacak. Bana para lazım. Resmi ne yapacağım? Suratımı görmek ister isem aynaya bakarım. Fakat sonra bilmem nereden ellerine para geçti. Birikmiş kiralari verdiler. Esnafın borçlarını da ödeyip öyle gittiler.

— Buradan ne zaman gittiler?

Gittikleri tarih iyice aklımdadır. Çünkü para verdikleri için deftere kaydetmiştim. Teşrinisaninin sekizinci cuma günü.

Remzi Efendi zihninden hesapladı. Maktul Raif Bey’in Kulekapısı Otelinden gaybubeti Teşrinisani’nin altıncı çarşamba günü vuku bulmuş olmasına nazaran cinayetin işte bu iki tarih arasındaki perşembe ve cuma günleri zarfında vuku bulduğu anlaşıyordu. Balık dolması ve pasta sarılı olarak kömür çıkınıyla giden *Aşharh* nüshasının tarihi 4 Teşrinisani olması itibarıyla da bütün vukuatın birbirine girift bir yakınlıkla cereyanı görölüyordu.

Remzi Efendi, Madam Vangel ile Rumca muhaveresinde devamla:

— Madam! Bu iki şüpheli kardeşin nereye gittiklerini bize sağlık veremez misiniz? Çünkü alacağım para epeyce mühim bir miktardadır. Ben esnaf bir adamım, bu kadar parayı kaptırmak benim için yıkımdır.

— Nereye gittiklerini bilmiyorum. Son zamanda onlar burada anlaşılmaz bir telaşa düştüler. Benim hizmetçi Angliko, Mösyö Alber’i gece kâğıtlara sarılı koltuğunun altında bir şeyler taşıırken gördüğünü söylüyor. Onlar buradan gittikten bir epeyce zaman sonra bizim komşularımızdan Madam Teodor bu iki kardeşi Şişli’de şık bir otomobilde görmüş veyahut ki onlara pek benzetmiş.

— Bunlara misafir gelir miydi madam?

— Bazen kendilerine benzer hafif gençler gelirdi. Mandolin çarlarlar ve söylerlerdi.

— Türklerden kimse gelmez miydi?

— İhtiyarca, şişmanca bir adam gelirdi. Yukarıda ziyafetler geçerek onu eğlendirirlerdi.

— Bu adamın ismini, semtini biliyor musunuz? Onu bulabilirsem ötekileri sorar anlarım.

— İsmi, semti, sanatını bilmiyorum.

— Onların bıraktıkları oda boş mudur?

— Tutuldu. Şimdi oda boş kalmıyor. Onlara sekiz liraya vermiştim. Bu yeni gelenler ona tuttular.

— Mahzeniniz boş mu?

— Boştur, niçin soruyorsunuz?

— Biz şimdi kömür ticareti de yapıyoruz. Rumeli'den vagonlarla Kumkapı'ya kömürümüz gelecek bir depo arıyoruz. Sizin mahzen bu işe elverişli ise değer fiyatıyla tutarız.

— Eski, geniş, mükemmel mahzendir. İşinize gelirse kirası için uyuşuruz.

— Öyle ise bir görelim.

— Başüstüne fakat ben beraber aşağı gelemem. Pek rutubetlidir, içinde beş dakika dursam romatizmama dokanıyor. Size anahtar ile beraber bir de lamba vereyim. Gidip bakınız. Kömür saklamak için çok elverişlidir. Çünkü kömürü daima nemli tutar. Okkada ağır bastırır.

Madam Vangel yakıp getirdiği bir kulplu lambayı Remzi Efendi'nin eline tutuşturarak:

— Arkamdan geliniz, size yolu göstereyim, dedi.

Yürüdüler. Madam duvarlarında tel yemek dolapları asılı bir aralığı birkaç adım yürüdükten sonra elindeki kocaman anahtarı üzeri iri iri çivili bir demir kapıya sokarak yüzü moraracak kadar bir kuvvet sarfıyla gacır gacır kilidin içinde iki defa çevirdi. Kapı açıldı.

— Haydi buyurunuz, teklifiyle kendisi çekildi.

Taharri memurları on altı basamak bir taş merdivenden indiler. Önlerine epey geniş müstatil bir mahzen çıktı. Rutubetten duvarlar güherçile tutmuştu. Filhakika ilk nefeste burunlara çarpan solfid dö sud, idrokinin, bromür dö potasyum ile karışık ecza kokuları orada fotoğraf banyoları yapılmış olduğunu girenlere ihsas ediyordu.

Remzi Efendi elindeki lambayı bu kapkaranlık yer altı binasının köşe bucağına doğru uzatarak her tarafı dikkatle muayeneye başladılar. Orada burada kırmızı, mavi, turuncu renkli, Lumiye, Killominö, Haof gibi muhtelif fabrikaların boşalmış hassas cam kutuları, plakların üzerlerinden atılmış ziya değdirmez siyah kâğıt parçaları, çekilmiş fotoğraf camı kırıkları görülüyordu. Taharri memurları bu cam kırıklarının irice parçalarını lambanın zıyasına tutarak işe yarayacak bir şekil aramaktalar iken Remzi Efendi'nin ağzından:

— İşte katili yakaladım, tebşiri fırladı.

Şimdi iki memur birden bütün dikkatleriyle gözlerini cama diktiler. Saçları beyaz, yüzü siyah, göğüsten aşağısı kırık menfi bir insan şekli görünüyordu. Poz müddeti biraz geçmişti. Fakat yine şekil vuzuhla seçiliyordu.

Remzi Efendi sevinçle:

— İşte Mösyö Alber menhusu bu herif olacak, dedi.

Camı itina ile bir gazete parçasına sardı. Cüzdanının arasına yerleştirerek yan cebine indirdi. Diğer camların arasında Flora'nın resmini çok aradılar, bulamadılar. Camların çoğu hiçbir şey seçilemeyecek kadar bozuktu.

Şimdi lambayı yere tutarak karış karış zemini muayene ediyorlardı. Bu tetkik esnasında Remzi Efendi:

— Mutlak buralarda kan bulaşığı olacak.

Seyit Efendi taaccüple:

— Neden hükmediyorsun?

— Tahminime göre katiller Raif Bey'i yukarıda boğdular. Sonra cesedi, bu mahzene indirerek parçaladılar. Gece muhtelif zaman-

larda sokağa çıktıkça her bir uzvu bir tarafa attılar. Mahzenin anahtarı kendilerinde durduğu için bundan kimse bir şey sezinleyemedi.

Bu tahminin makuliyetine Seyit Efendi bir şey diyemedi. Her yanı aradılar. Eyüp'te Dericiler'deki viran konakta gördükleri gibi öyle göllenmiş kan lekesine hiçbir tarafta tesadüf edemediler. Yalnız mahzenin sol taraf köşelerinden birini süpürülmüş, temizlenmiş buldular.

Remzi Efendi lambayı oraya tutarak:

— İşte bak, dedi, cesedi burada parçalamışlar. Sonra kanları birkaç kova su ile yıkamışlar. Burayı silmişler, süpürmüşler.

Lambayı köşenin iki cidarı üzerinde pek yakından gezdirerek sıçramış ufak bir iki kan lekesi buldu, tahminin doğruluğu anlaşıldı.

Seyit Efendi — Başka ispata, delile hacet yok. İşte her şey tavazzuh ediyor²⁰².

Bulduğumuz izler bizi buraya kadar getirdi. Lakin biz burada katilin kendini değil, fotoğraf camını bulduk. Melunun kendi nerede?

— Hüviyeti tahakkuk ettikten sonra kendini yakalamak imkânsız sayılamaz.

— Daha keşfi icap eden çok meçhuller var.

— Eğer bu iki kardeş İstanbul'da iseler şimdi gözleri bizim üzerimizdedir. Madam Parsih'in evini, burasını mümkün olduğu mertebe tarassutları altında bulundurlar, ona göre tedbirler alırlar.

— Artık buralarda dolaşmaya cesaret edebilirler mi dersin?

— Kim bilir? Herhâlde ihtiyatlı bulunmalı. Böyle cinayet takibatındaki muvaffakiyetlerin anahtarı ketumiyettir. Şimdi biz bu mahzenin anahtarını ev sahibi kadına iade etmeyeceğiz. Mahzeni tuttuğumuzu söyleyeceğiz. Cinayetin vuku bulunduğu yukarıki odanın muayenesi lazım gelirdi. Hâlbuki orası icara verilmiş, binaenaleyh silinmiş süpürülmüştür. Şimdi biz taharrimizin neticesini olduğu gibi emniyet-i umûmiyyeye haber verirek yarın buraya

²⁰² tavazzuh etmek: aydınlanmak

tahkikat için müddeiumumi muavini ve müstantik gelir. Vaka etrafa şayi olur. Dediğim gibi canileri kuşkulandırmış oluruz.

— Canım, canilerin burayı daima tarassut altında bulundurduklarına ne ile hükmediyorsun?

— Madam Vangel'in komşusu Madam Teodora bu iki kardeşi Şişli'de şık bir otomobilde gördüğünü söylememiş mi? Demek maktulden aldıkları paraları sarf ederek gezip tozuyorlar. Ciddi bir tehlike sezinlemedikçe İstanbul'dan firar külfetine kalkışmayacağına benziyorlar. Böyle tahmin ediyorum.

— Bizce bu cinayet şimdi Alber ve Flora namlarına vazıhan tahakkuk ediyor. Katl mahallini bulduk. Lakin bizi katillere kadar götürecek yeni izi bulmayı müşkül görüyorum.

— Şimdi merkeze gidince cebimdeki camı şasiye kor resmi kâğıda çekerim. İkimiz de bu suratı iyice ezberleriz. Sonra tebdilen gece gündüz Beyoğlu'nda dolaşırız. Onlar cinayet şansı arkasına gizleniyorlarsa biz de adalet yardımıyla onları yakalamaya uğraşırız.

XXII

Remzi Efendi, müdürîyyet-i umûmiyyeye avdet eder etmez camdaki resmi kâğıda çekti. Körpecik değil, güzel hiç değil, âdeta yirmi altılık, yirmi yedilik bir sima çıktı. Saçlar, vaktinden evvel açılmış tepenin seyrekliğini örtmek için yana yatırılarak muntazam taranmış, bıyıklar kırık, yakalık, kravat, yelek ve kordonda hiçbir hoppalık yok. Kibarane, temiz, zevkiselime²⁰³ muvafık bir kıyafet.

Taharri memuru dikkatle resme bakarak:

— Allah Allah, bizim tasavvur ettiğimiz çehre ile bunun arasında ne büyük fark var... Biz ne bekliyorduk, bakınız ne çıktı.

Seyit Efendi de kâğıt üzerindeki nasiyede²⁰⁴ bir muamma okumaya çalışarak:

— Siz ne bekliyordunuz?

²⁰³ zevkiselim: güzel zevk

²⁰⁴ nasiye: alın

— Pek genç yani körpecik bir sima, perde kanadı gibi kulak arkasına kaldırılarak yelevari enseye yayılmış uzun artist saçları, maren yakalık, yelpaze gibi göğüs üzerine açılmış gevşek düğmeli bir kravat.

— Evet, bu hiç öyle değil. On dokuz, yirmi yaşındaki Mösyö Leon'un mektep arkadaşı olabilmek için bu sima da karttır. Lakin bence mücerrep olan bir şey var. Fotoğraf makinesi her zaman tabiattan doğru istinsah etmiyor. Çok defa yalan söylüyor. Bazı kart simaları gençleştiriyor, bazı tazeleri de kartlaştırıyor. Onun bu yalancılığını rötuş ile tashihe uğraşıyorlar ama o zaman iş daha ziyade bozuluyor.

— Ekseriya marifet makinede değil, ziyanın çehreye sureti ak-sindedir.

— Her ne olursa olsun fotoğraf Mösyö Alber'in yüzünü biraz kartlaştırmış. Mesele bundan ibaret.

İki taharri memuru fotografiyi cebe koydular. Madam Vangel'in mahzenine kadar uzanan tahkikattan kimseye bir şey sezdir-meksizin ellerine tütün paketi ve kibrit kutusu dolu bir çanta uydurarak Beyoğlu'nun bahçelerine, barlarına, birahane ve gazinolarına, tiyatrolarına, sinemalarına girip çıkmaya başladılar.

İki üç hafta kadar Karşıyaka'nın gezmedikleri delik deşliğini bırakmadılar. Aradıklarını bulamıyorlardı. Fakat bu işte ümitsizlen-meye gelmez. Talih ne kadar size yardımını esirgerse siz de onu insafa getirmek için uğraşmakta o kadar musir olmalısınız. Remzi Efendi taharriden bıkmaz ve yılmazdı. Lakin canilerin cinayet aka-binde İstanbul'dan firar etmiş bulunmaları ihtimali biraz neşesini kaçırıyordu. Çünkü hep bu araştırmalar akim kalarak heba olacaktı.

Nihayet bir gün açık bir havada Kâğıthane sırtlarına tenezzü-he²⁰⁵ çıkan otomobillerden birinin içinde, ceplerindeki fotoğrafının sahibine yani Mösyö Alber'e endamıyla tesadüf ettiler. Yanında bir de şık ve genç kadın vardı. Şüphesiz Matmazel Flora olacak. Gü-nahları üstlerinde kalsın ya hemşiresi veyahut herhangi bir sebeple ise bu nam altında beraber yaşadığı metresi. Ve cinayet refikası.

²⁰⁵ tenezzüh: gezinti

Taharri memurlarının sevinçlerine payan²⁰⁶ yoktu. Sevgilisini kaybetmiş bir mütehassir âşık gibi her gün baka baka ceplerindeki fotografinin en ince teferruatına kadar tamamıyla, bellemişlerdi. Çukur gözlerin üzerindeki ince ve ziyade mukavves²⁰⁷ kaşlar, biraz semerli burun, kudret elinin fazla yırttığı büyük bir ağız, hürmetlice kulaklar hep mukavva üzerindeki çehreye aynı aynına benziyordu.

Avlamak istedikleri cinayet kuşları bunlardı. Fakat şimdi bu avları birdenbire bir dal üzerinde serbest gördüler. Yakalamak için ökseleri, kapancaları yoktu. Şimdi tozu dumana katarak otomobiliyle gözleri önünden kaybolabilirlerdi. Az bir müddet Remzi Efendi orada, tarassutta kaldı. Seyit Efendi gitti, hemen bir otomobil kiralayarak geldi. İki memur içine yerleştiler. Artık İstanbul'un öbür ucuna kadar avlarını takip edebilirlerdi.

Mösyö Alber'in yanındaki kadın da modayı civıtmadan gus-toluca giyinmişti. Uzaktan genç ve güzelce görünüyordu ama Flora'nın dilberliği hakkında işittikleri medihlere tevafuk edecek kadar taşkın bir letafette değildi.

Remzi Efendi cebinden küçük bir çifte dürbün çıkardı. Pence-renin kenarından sözüm ona bu iki kardeşin çehrelerini tetkik ederek:

— Kadın aleladdenin biraz fevkinde. Medhini dinlediğimiz gibi öyle ahım şahım bir şey değil. Yeminle söylerim ki gülüşleri, birbirine bakışları, hiç hemşire birader tavırlarına andırmıyor.

Dürbünü Seyit Efendi alarak:

— Bunların suratlarında ne Kerem ile Aslı'nın tutuşturucu aşkı var ne de Paul ile Virginie'nin masumane muhabbeti. Kadın haftalık apartman gibi gönlünü kiralayan bir sevda yosmasına benziyor. Fakat onların temizcesi.

Binaenaleyh sevdalarında cinayet çıkarmaya kadar fişkiracak bir şiddet eseri görülmüyor.

²⁰⁶ payan: nihayet

²⁰⁷ mukavvis: kavisli

Flora, bir diğer otomobil penceresi arkasından tarassut edildiklerinden habersiz, konuşuyor ifadesini ellerinin işaretleriyle kuvvetlendirirken parmaklarında elmaslar parladığı görülüyordu. Daha öte tarafta, açık bir faytonda, Beyoğlu umumhanelerinden birinin bir canlı sermayesi tuvalet ve giyinmek için sanki renk aramış, tabiatın bazı nev papağanları süslediği allı yeşilli kıyafeti pek beğenerek tıpkı o şekle girmişti. O sanata has edalar içinde kiralık vücudunu teşhir ediyor ve etrafa dolaştırdığı süzgülün davet nazarlarına evet diyecek gözler arıyordu. Flora, fahişeliğin bu, nazarları çeken renkli reklamına ne kadınlığının insafsız istihzasıyla gülüyor, ne olduğu işitilemeyen tuhaf tenkitler yürütüyordu.

Vakit gecikti. Arabalar dağılmaya başladı. Tepedeki birikinti gittikçe seyreliyordu. Mösyö Alber'in otomobili de iri iri birkaç hareket soluşu aldıktan sonra Şişli yoluna düzüldü. Öteki de mesafeli bir takiple yürüdü. Öndeki otomobil Şişli Caddesi'nin sağ taraf yan sokaklarından birinde Avusturyalı Madam Groser'in meşhur evi önünde durdu. Burası misafirhane, birahane ve hele hususi mülahakatlar için her şeydi.

Remzi Efendi, her türlü ihtimale karşı Seyit Efendi'yi arabada bırakarak kendisi iki üç dakikalık bir ara ile evin çingırağını çekti. Kapı açıldı, içeri daldı. Hane pek büyük değildi. Merdivenden çıkınca birinci kat sofasının, etrafındaki odaların birinde Alber ile Flora'nın masa başında oturduklarını gördü. Kapılarını örtmemişlerdi. Güle eğlene biralar, mezeler ısmarlıyorlardı. Taharri memuru bu çiftin sözlerini işitmeye en müsait bulunduğu odaya girdi. Belinden irili ufaklı bir demet anahtar sarkan açık mavi prostelalı kırk beşlik şişmanca bir kadın müşterilere karşı göstermeye idman peyda etmiş olduğu sahte bir tebessümle Remzi Efendi'nin önünde durarak:

— Evimizi unutmuşunuz. Kaliba yolunuzu şaşırdınız da bugün bugda geldiniz. Maşallah hoş geldiniz. Fakat niçin yagnız geldiniz, gecen saneki küçük güvegcin ne oldu?

Remzi Efendi buraya ne geçen sene gelmişti. Tabii ne güvercinden, kumrudan haberi vardı. Kadının bu atmasyonlarına latife

ile mukabele etmek için karşıdaki odalardan ikisinin kapalı kapılarını göstererek:

— Galiba bu akşam çiftelhanelerinizin çoğu dolu.

— Allah böyle buyugdu. Big egkekle begabeg daima big kadın olacak.

— Oraya kadınsız gelmek şüpheyi davet ettiği için Remzi Efendi derhâl makama münasip şu yalanı uydurdu:

— Benim güvercin şimdi gelecek. Aşağıda beni sorarsa buradadır deyiniz. Adımı biliyor musunuz?

— Sizin ad... biliyogdu... Nugi Bey.

— Nuri Bey değil, Şakir Bey.

— Bigavo, Şakig Bey, şimdi akında geldi. Güvegcın gelince söyleyeceğim. Senin Şakig Bey yukagda, müjde elacağım. Hem ondan hem senden. Şimdi o gelince kadag efendim bir şey içmiyogsunuz?

— Bir bira getir bakalım.

— Biga ile begaberg meze ne istiyog? Yag bütün tuğlu peyniğ, çeğvela salata, katı olmuş yumugta.

— Şimdi bir türlü bir şey getir. Güvercinim geldikten sonra her türlüünden getirirsin.

XXIII

Remzi Efendi bulunduğu odadan Alber ile Flora'nın lakırdılarını yarım yamalak seçiyor, bir parçacık eğilirse yüzlerini de az buçuk görebiliyordu. Bifütür yüksek sesle Fransızca görüşüyorlardı. Hususi oturulur bir ev intihap ettikleri hâlde odalarının kapısını niçin kapamadıklarına polis memuru şaşıyordu. Aralarında aşk ve cinayete dair pek hararetli bir bahis açılmıştı. Alber diyordu ki:

— Cinayet, insanlar arasında dört mecradan akar. Para, aşk, tahkir, intikam.

Flora mütevahhiş bir sesle:

— Hamakat ve cehaleti de unutmayınız. Bunlar da en işlek beşinci ve altıncı cinayet caddesi olabilirler.

— Fakat en asilane cinayet, aşk mecrasından akandır.

— Of, işte bunu hiç anlamam. Cinayette asalet olur mu? Ver bana para cüzdanını yoksa seni öldürürüm. Bunu anlarım. Fakat aç bana gönlünün kapısını, yoksa onu kurşunla, hançerle delerek içeri girerim. Bunda asalet değil, zerre kadar mantık bile yok. Silahınızla fethettiğiniz bir gönül, aşkınız için bir makar olamaz.

— Fakat Fani, ekseri kadınlar gibi sen de derin düşünmeden söylüyorsun.

Remzi Efendi, bu Fani hitabına dikkat etti. Demek Flora, Fani olmuştu. Demek bunlar şimdi kendilerinin olmayan isimlerin himayesi altında yaşıyorlardı. Bu iki sevdazedenin baş başa verip de aşkın türlü ruhu okşayan esrarından, lezzet ve neşvelerinden bahsedecekleri yerde cinayetten dem vurmaları garip görülecek hâllerdendi. Yoksa ettikleri cinayete hâlâ kanamamışlar, aldıkları paralara doyamamışlar mıydı?

Sonra Fani cevap verdi:

— Bernar sen de her söz arasında erkekliğin kadına akılca tefevvukunu²⁰⁸ ispat için hemen bir fırsat ararsın. Bu mesele erkeğine, kadınına göredir. Ahmak erkeklere tefevvuk edecek zeki kadınların vücutlarını büsbütün inkâr edebilir misin? Emin ol, kadının yüreğindeki rikkat ve şefkat erkeklerin bütün faziletlerine galebe eder.

Şimdi de herifin ismi Bernar olduğu anlaşıldı. Bu ne demkti? Müthiş bir cinayet işledikten sonra böyle sadece isim tebdiliyle zabıta takibatından kurtulmuş olacakları kanaatiyle mi yaşıyorlardı? Yoksa bunlar hakikaten Alber ve Flora değil miydiler? Yanlış bir iz üzerine mi gidiliyordu? Fakat bu Alber, namıdiğerle Bernar'ın çehresi Madam Vangel'in Kumkapı'daki mahzeninde bulunan resme bu kadar aynı aynına nasıl benzer?

Remzi Efendi'ye akli muhakematı haricinde o meslekte iktisah ettiği rüsuhtan doğan bir şevk-i tabî'î bu Fani ile Bernar'ın kesik

²⁰⁸ tefevvuk: üstünlük

baş cinayetiyle münasebettar bulunduklarını ihsas eder gibi oluyordu. Bu âşık ile maşuka hakikaten Alber ile Flora olmasalar bile herhâlde takiplerinde devam icap eden şüpheli eşshastan idiler.

Bernar iddiasında devamla:

— Anlatamadım. Kadınlara meram anlatmakta kullanılacak o has lisanı bulamadım. Ben, muslihane fethedilip de içlerinden silahlı, bomba ile çıkılan kadın kalplerinden bahsetmek istedim. Mesela onlar. İşte sana sığağı sığağına bir misal. Fakat burada erkeklerle kadının yerlerini değiştirmeliyiz. Bedbaht kadın, âşıkının günahı yüzünden iki defa, üç defa canı oldu.

— Aman Bernar bana yine onlardan bahsetme. Artık dinlemeye sinirlerimin tahammülü kalmadı. Sanıyorum ki her erkeğin göğsünde çarpan yürekte o menhusunkiyle bir akrabalık vardır.

Bu muammalı mükâleme tarzı ne idi? Serbest ve hızlı konuşuyorlardı ama sözler bir nevi şifre muğlaklığını aldı. Remzi Efendi bu esrarlı bahsin alt tarafını can kulağıyla dinlemekte iken prostelalı kadın gelip önüne dikilerek:

— Şakig Bey hâlâ yalnız otuğuyoğsun. Senin güvegcin gelmedi. İsteyoğ musun getigiyom sana başka biğ güvegcin, göğşe çeksin hem daha gozel. (zabıta memurunun kulağına eğilerek) Hem çok ucuz. Sen benim eski dost, bunun için.

Remzi Efendi büyük bir hakikate ermek muhtemel olduğu öyle bir anda bu kadının gelmesine kalbinden lanet etmekle beraber:

— Olmaz madam olmaz. Ben başka bir güvercin alamam. Çünkü benimki pek hiddetli, ateşli ve yamandır. Gelip de burada benim yanımda başka bir güvercin görürse bu evi takımıyla başımıza indirir. Sonra burada ne şişe bırakır ne bardak, ne meze ne tabak.

— Senin güvegcin geliğse bize soğacak ki: “Şakig Bey buğda mı?” Biz de diyeceğiz: “Hayığ, yokduğ.” Neğden bilecek ki buğdasın, elbette gidecek.

Şışman madam, güvercin takdiminde böyle ısrar etmekte iken karşiki kapının aralığından bu icbar ve istiğnayı dikkatle dinleyen

genç bir kadının boyalı yüzü arada bir görünüp kayboluyordu. Kümesinde bir eş bekleyen güvercin galiba bu nazenin olacaktı?

Remzi Efendi bu güvercin tellalını başından epeyce güçlük-
le savdı. Yine öteki odadaki çiftlere kulak verdi. Lakin maalesef
o muammaya benzeyen cinai bahis kapanmış, şimdi afaki şeyler
konuşuyorlardı.

Boş güvercinlikler bütün dolmakta, evin ticareti, buram buram
kıvamını bulmakta iken oraya girinceye kadar taharri memurları
için Alber ve Flora ismiyle tanılan ve şimdi Bernar ve Fani namları-
nı alan bu erkekle kadın hesaplarını görerek birahane unvanı altında
başka alışveriş yapan bu mahalden çıktılar. Otomobillerine bindiler.
Polis memurları da kendininkilerine atlayarak takibe koyuldular.

Seyit Efendi hemen sordu:

— Ne yaptın? Ben burada meraktan çatlıyorum.

— Ben de içeri girdiğimden on derece fazla bir merakla dışarı
çıktım.

— Acayip.

— Acayibin acayibi.

— Tuhaf.

— Bilakis feci.

— Hiçbir şey öğrenemedin mi?

— İsimlerinin Alber ile Flora değil, Bernar ile Fani olduğunu
öğrendim. Birbirini öyle çağırıyorlar.

— Daha başka?

— Daha başka gördüğüm, işittiğim şeyleri pek aklım almadı.

— Ne gibi?

— Madam Groser'in evine niçin geliriz?

— Hususi bir odada halvet olmak için.

— Bunlar bilakis odalarının kapısını açık tuttular. Ve bağıra
bağıra konuştular. Oraya gideceklerine büyük cadde üzerindeki
birahanelerden birinin penceresi önünde oturabilirlerdi. Bundan bir
şey anlayamadım.

— Öyle ise takip olunduklarının farkına varmışlar şaşırtma yapmak için kurnazlığa başlamışlar.

— Neye hükmedeceğimi şaşırdım. Gece gündüz bir arada yaşayan erkekle kadının o evin hususiyetinden istifade aramayacakları malum bir şey.

— Bu garip hareketleri, takip olunup olunmadıklarını anlamak için başvurulun kurnazlıktan başka bir şey değil.

— Nasıl?

— Kâğıthane sırtında bizim otomobil, penceresi arkasından dürbünle onlara baktığımızın farkına vardılarsa peşlerine düştüğümüzü görünce Madam Groser'e girmeleri bizim de oraya girip girmeyeceğimizi anlamak içindir. Sen de onların arkalarından eve girdin. Hâlbuki yanında bir kadın yoktu. Kadınsız Madam Groser'in birahanesine gidilmez. İş büsbütün çaktılar.

Öndeki otomobil vasat bir süratle gidiyordu. Taksime varınca topçu kıışlasının biraz ilerisinde durdu. On dakikalık bir tevakkuftan sonra yine geri döndü. İki otomobil biri diğerini kovalayarak Harbiye'yi geçtiler. Ödekilerin bu manevradan maksatları ne idi? Taharri memurları bunu düşünmekte iken birinci otomobil, Osmanbey Gazinosunun köşesinden sağa döndü. Sokağın içinde birkaç saniye ilerledikten sonra yine sağ cihet hanelerinden birinin önünde durdu. İçindekiler indiler. Otomobil ileri doğru sürdü, gitti. Mösyö Bernar'la refikası Fani önünde durdukları hanenin açık kapısından girdiler.

Taharri memurları da bir kenarda beklemesini şoföre tembihle arabalarını terk ettiler. Fakat şimdi ne yapacaklardı? Evin önünde dinelmeyi veya sokakta aşağı yukarı gezinmeyi muvafık bulmadılar. Hanenin tam karşısındaki pastacı dükkânına girdiler.

Seyit Efendi — Eğer Mösyö Bernar ile refikası hakikaten bu hanede ikamet ediyorlarsa bunların hayatında zabıttadan ve kimse-den gizleyecek bir şeyleri bulunmamak lazım gelir. Çünkü burası pek göz önünde bir yer.

Remzi Efendi gözlerini karşıki evi tarassuttan ayırmayarak:

— Şimdi bizim için en önce tahkiki icap eden bir şey var.

— Nedir?

— Şu eve giren kadınla erkeğin isimleri hakikaten Bernar ve Fani midir? Burada kiracı mıdırlar? Ne zamandan beri ikamet ediyorlar?

— Evet fakat ortada bir şaibe uyandırmadan bunları hemen şimdi nasıl tahkik edebiliriz?

— Sen bana şuradan aktardan bir mektupluk kâğıt ile bir zarf getir.

Seyit Efendi sipariş edilen şeyleri derhâl alıp geldi, Remzi Efendi cebinden bir mürekkepli kalem çıkararak bir Hristiyan fakir kadın ağzından iane talebini müsterham birkaç satırlık bir şey karaladı, zarfladı. Ve üzerini Mösyö Bernar’a yazdı. Bu tezkereyi götürdü, hanenin kapıcı kadınına vererek:

— Mösyö Bernar cenaplarına takdim olunacaktır, dedi.

Kapıcı kadın zarfın üzerini okuyarak:

— Yalnız Bernar değil, ona Mösyö Bernar Dorini derler.

— İsim eksik yazılmış ise affedersiniz, kime verileceğini anladınız ya, bu kâfidir.

— Anladım. Söyleyenden dinleyen arif gerek. Fakat bu da böyle dımdızlak Mösyö Bernar yazılmaz.

— İşte bir daha söylüyorum affedersiniz madam. Mektup benim olmadığı için kabahat da benim değildir. Komşum fakir ve hasta bir kadın vardır. Buradan geçeceğini bildiği için Mösyö Bernar cenaplarına takdim edilmek ricasıyla bunu bana verdi.

Kadın hiddetle:

— Demek bu dilenci mektubu. Alınız geriye efendi. Namlarına gelecek bu yolda mektupları kabul etmemekliğim için bütün kiracılarımız tarafından tembihliyin.

— Mösyö Bernar Dorini için çok zengin diyorlar. Fukaraya birkaç lira verirse nesi eksilir? Bahusus bu yakınlarda da yine büyük bir servete konmuş.

— Çok zengin olduğundan haberim yok. Bu yakınlarda servete konduğunu da sizden işitiyorum. Her hâlde fakir bir adam değil fakat onun parası metreslerine yetişmiyor.

Remzi Efendi öğreneceğini öğrendi. Demek peşinden dolaştığı bu delikanlı oralarda hakikaten Mösyö Bernar Dorini namı altında yaşıyordu. Fakat aslını faslını Allah bilir. Çünkü bu isim pek sağlam bir hüviyet tespit etmiyordu. Eline geçen para, metreslerine yetişmiyormuş. Bu Mösyö Bernar, aranılan katil Alber olmasa bile ondan pek temiz bir ayakkabı da değildi.

Taharri memuru kapıcı kadının kabul etmediği mektubu cebine koydu. Pastacı dükkânına döndü. Tahkikini arkadaşına anlattı. Mösyö Bernar Dorini'nin ihtimalî hüviyeti hakkında uzun uzadıya konuştular.

Seyit Efendi — Bu herif her kim olursa olsun arkasını bırakmamalıyız. Çünkü Madam Vangel'in mahzeninden fotoğraf camı çıkan bir adamın bu cinayetle bir bulaşığı bulunması ağlep bir ihtimaldir.

— Ben de bu fikirdeyim.

Birkaç pasta çiğneyerek o günün akşam yemeğini yemiş oldular. Biri pastacıda oturuyor, öteki dışarıda biraz nöbetleşe tarassut yapıyorlardı.

Nihayet tiyatro, sinema, bar gibi Beyoğlu'nun gece eğlencele-ri başlayacağı bir zamanda karşiki evden mahut erkekle kadın kol kola çıktılar. İki zabıta memuru da muhtelif mesafelerden ayrı ayrı avlarını takibe giriştiler.

Bernar ile refİKası caddede tevakkuf mahallinde tramvay beklemek için durdular. Bu intizar esnasında kadın arada bir asabi bir hareketle refikinın kolundan çekip kulağına bir şeyler fısılıyor ve sonra mütecessis, mütevahhiş etrafına bakınıyordu. Acaba ne diyordu? Bu telaşların, bu sinirlenmelerin sebebi ne idi? Takip olunduklarının farkına vararak heyecana mı düşüyordu?

XXIV

Römorklu bir tramvay geldi. Ön vagona avlar, arkadakine memurlar atladılar. Şimdi tramvaylar raylar üzerinde akarken arabadan arabaya her iki taraf da birbirini tarassut ediyordu.

Taharri memurları aralarında:

— Çaktılar.

— Evet.

— Şimdi bizi satmak için bir yol düşünürler.

— Belki fakat faydasız.

— Niçin?

— Çünkü ikâmetgâhlarını biliyoruz.

— Bu bilgimize çok güvenmemeli. İkametgâhlarına avdet etmeyiverirler.

Binaenaleyh memurlar avlarını bir lahzacık gözden ayırmıyorlardı. Tramvay Parmakkapı'da durdu. Öndekiler indiler.

Sinamaların önüne toplanmış halkın bir kısım tepelerinden yağın kuvvetli elektrik ziyaları altında ilanların tabii cesametten büyük allı yeşilli devlere benzeyen resimlerine bakıyor, birtakımı da programları okuyarak Lüksemburg, Odeon, Weinberg vesairleri arasında bervech-i tercih arıyorlardı.

Birinin önüne ahali ziyade birikmişti. Müthiş cinai bir filmin resimleri karşısında herkes kendi zihniyet ve muhakemesine göre tefsirlerde bulunuyordu. Haydut bakışlı iri yarı birkaç katil, ak sakallı bir ihtiyarın başına üşüşmüş, zavallıyı kocaman parmaklarının tazyiki altında boğuyorlardı. Mahlukun gözleri dışarı fırlamış, mosmor dili ağzından sarkmış, çehresi yürek dayanmaz, feci bir manzara almıştı.

Mösyö Bernar ile refikası Fani bu cinayet sahnesinin cazibesinden kurtulamayarak bilet almak için gişenin önüne gittiler. Yirmi dört numaralı locayı aldılar. Remzi Efendi de yirmi beşi aldı. Kaçanlar ile kovalayanlar gişenin aydınlığı içinde yüz yüze geldiler, birbirlerini yakından gördüler.

Şaşılacak şey, Fani hiç korku, ürküntü, helecan eseri göstermedi. Bilakis fütursuz, müstehzi, ince bir tebessümle iki taharri memurunu tepeden aşağı süzerek refikinın kulağına bir iki kelime fısıldı. Yürüdüler. Berikiler de arkalarından.

Seyit Efendi arkadaşının kulağına:

— Bu kadar da aleni takip olur mu?

— Niçin olmasın? Onlar bizden çekinmedikten sonra biz onlardan mı korkacağız?

— Bunların gösterdikleri bu fütursuzluğun altında mutlak bir dubara saklıdır. Bu akşam bize bir oyun edecekler.

— Oyun etmenin tava biraz geçti. Artık elimizden kolay kurtulamazlar.

Sinemaya girildi. Madamla Mösyö yirmi dört numaralı locaya, taharri memurları da onun bitişiğindeki yirmi beşe oturdular. Açık mesafelerden ihtirazla birbirlerini gözetleyen bu dört kişi şimdi yan yana localarda yekdiğeriyle ense enseye, yüz yüze ve hemen nefes nefese idiler.

Partere, localara, paradiye halk ağır ağır doluyor, sinema garsonları aşağıda müşterilerin ellerindeki biletlere bakarak onlara oturacakları mevkileri gösteriyorlardı.

Birdenbire ziya muslukları kapandı. Ortalık simsiyah kesildi. Makinenin hırıltısıyla beraber perdede şekiller oynamaya başladı. Birkaç metre murabba-ı amûdî²⁰⁹ bir satha engin denizler, tepeleri bulutlara karışmış en mehip dağ silsileleri, hudutlarına göz ulaşamayan nihayetsiz yeşil ormanlar, dünyanın en meşhur, en büyük şehirlerinin, en kalabalık, en geniş caddeleri sığdırılıyordu. Bu cihandan cesim²¹⁰ parçalar, kıtalar ihtiva eden aynı saha, bazen içine dört kişi sığamayacak kadar mukassî²¹¹ bir odacık oluveriyordu. Hep bunlar, fotoğrafya ile menazır²¹² fennin birleşmesinden cilvelenen mucizelerdi.

²⁰⁹ murabba-ı amûdî: dikdörtgen

²¹⁰ cesim: büyük

²¹¹ mukassî: bunaltıcı

²¹² menazır: perspektif

Piyano ile kemanların hemahenk söyledikleri bir valsın ağır, ezgili makamı arasından bir manzara gösterildi. Sonra komik bir numara. Bir otomobil çattığı yerleri devirerek gidiyordu. Dükkânların camekânları tuzla buz oluyor, beş altı katlı binalar peynir gibi sapır sapır sokaklara dökülerek bir yığın enkaz hâlini alıyor, bu Fransız, dümensiz, şoförsüz alabildiğine giden otomobilin altında kalan insanlar maazallah sokaklarımızda hakiki numunelerini gördüğümüz gibi kafa, kol, bacak parça parça kanlar içinde hareketsiz yatıp kalmıyorlar, bu sinema kazazedeleri kalkan balığı gibi yam-yassı kesilmiş bir hâlde ayağa kalkıp yürüyorlardı. Bu tuhaflığın önünde artık çocuk, büyük fark olunmuyor, bütün halk (hele bazıları gayriiradi bir ifraz vukuunu men için kasıklarını tutarak) gülmeden kırılıyorlardı.

Biz sanatça o kadar iptidaiyiz ki birçok cihetlerce büyüklerimizi çocuklarımızdan zihniyetçe ayırmak kabil olmaz. Vara güleriz, yoğa güleriz. İşte onun için bizde mizah gazetesi çıkarmak Yenica-mi mektubu yazmak kadar kolaydır. Çocuk avutur gibi “cee” deseniz karileri²¹³ kahkahadan bayılırsınız. Güldürmenin bizde sanatla, fenle hiçbir münasebeti olmadığı için en kaba, ümmi adamlara komiklik payesi veririz. En galiz sözleri tuhaflık sanırsınız. Saf adamların bir kere gülme damarları sarsıldı mı artık ağlanacak şeylere de gülerler.

Mösyö Bernar ile refikası Fani, avamın bu saffetine iştirak etmediler. Hiç gülmediler. Bilakis bu sanatsızlığa gülenlerin zavallılıklarına karşı biraz somurttular.

Nihayet hazin bir hava ile büyük dram başladı. Ufkunda uzak bir köy görünen bir orman kenarında güzel bir delikanlı peyda oldu. Kâh kulaklarını uzun mesafelere vererek kâh gözlerini ormanın yeşil derinliklerine dikerek bütün ruhuyla pürhelecan bir şey bekliyor, bir yerde oturamıyor, cıva gibi oradan oraya akıyordu. Sonra birdenbire ormanın loş bir tarafından bir letafet doğdu. Güneş saçlı, sema yüzlü bir kız. Evvela mütehassir, baygın delikanlı ile birbirine

²¹³ kari: okuyucu

bakıştılar. Sonra mukavemeti yakan bir mıknaatısiyetle²¹⁴ kucak kucağa düştüler. Bu sevişme gitgide helecanlı bir ihtilafa, bir münakaşaya münceş oldu. Oğlan tapındığı kızı mühim bir hususun tervici²¹⁵ için iknaa uğraşıyor fakat kız kabul etmiyordu. Sonra bağırırları dertli, gözleri yaşlı, hüznünler içinde birbirinden ayrıldılar. Diğer vakalar karışarak oğlanla kızın bu mülakatları tekrarlandı. Hep delikanlı niyazında kız, reddinde devam ediyorlardı. Nihayet erkek kadının pundunu buldu. Teklifini kabul ettirmeye muvaffak oldu.

Sonra ikinci kısımda, şehirde bir ev gözüktü. Kız yarı metres, yarı hizmetçi vaziyetinde bir ak sakallı ile beraber yaşıyordu. Bu ihtiyarın arada bir odasına kapanıp kasasını açarak tomar tomar liralılarını saydığı ve hizmetçinin anahtar deliğinden onu gözetlediği görülüyordu.

Bir gece karanlığında kız sokak kapısını açtı. İçeriye yüzleri boyalı birtakım haydutlar girdi. İhtiyarı döşeğinde bastırarak onu çırpındıra çırpındıra bir tavuk gibi boğarlar iken seyircilerin içinde bu faciaya ağlayanlar, inleyenler oldu. Umumun bu heyecanı esnasında Madam Fani büyük bir teessürle:

It me semble que j'assiste à l'étranglement de pauvre Raif Bey.

(Bana, zavallı Raif Bey'in boğulmasında hazır bulunuyorum gibi geliyor.) demekten kendini alamadı. Kadın, Raif Bey cinayetiyle kendilerinin münasebetini ilan eden bu müthiş cümleyi epey yüksek bir ses ve açık bir telaffuzla söyledi. Hemen hemen pek garip bir itirafa benzeyen bu cesaret karşısında Remzi Efendi ne düşüneceğini şaşırdı. İşittiğini refiki Seyit Efendi'ye usulca tercüme etti. Onun da hayretten ağzı açık kaldı. Bu istiğraptan kendini toplamaya uğraşarak:

— Bu erkekle bu dişi, yaman mahluklara benziyorlar. Bunların bize bir oyun edeceklerini sana söylememiş miydin? İşte başladılar. Aman ayaklarımızı denk alalım.

— Evet. Takip olunduklarını anladılar.

²¹⁴ mıknaatısiyet: mıknaatılık

²¹⁵ tervic: revaç kazanma

— Hiç şüphesiz.

— Ey, bu muterifane sözler ne oluyor?

— İşte ona sen de şaş, ben de şaşayım.

— Biz onları avlayalım derken onlar bizi kapana getirmeye çalışıyorlar.

— Aman aman boş bulunmayalım.

İki taharri memuru böyle fısıldaşırlarken kadının bütün dikkatiniyle kulak kabarttığı hiss olunuyordu.

Sinema bitti. Ufak bir uğultu ile halk merdivenlerden, koridorlardan dışarı akıyordu.

Sokağa çıkınca Alber ile Fani kiralık bir otomobilin önünde durdular. Fakat binmezden evvel kadın, kendilerini açıktan tarassut eden taharri memurlarını eliyle çağırarak bozukça bir Türkçe ile:

— Efendiler rica ediyorum. Bugda buyugıyorsunuz big pagca, dedi.

Memurları şimdi daha dehşetli bir hayret aldı. Bu davete icabetle yürüdüler. Dört kişi sokak fenerinin ziyası altında yüz yüze gelince Fani şimdi Fransızca ciddi fakat fütursuz bir tavır ile:

— Efendiler siz bizi takip ediyorsunuz galiba?

Remzi Efendi küstahane bulduğu bu cesaretin önünde biraz kendini kaybedip yine toplamaya uğraşarak vereceği cevabı düşündü. Zahiren bu kadar merdane ve cesurane bir suale karşı inkârın mana ve faydası yoktu. Çünkü karşısındakilerin aldanır boydan olmadıklarını görüyordu. Binaenaleyh o da açık bir tavır ile:

— Evet takip ediyoruz, cevabını verdi.

Kadın — Raif Bey vakasından dolayı?

Memur — Evet madam.

Kadın — Öyle ise her iki taraf için yani sizin ve bizim için en az yorgunluk olacak surette hareket etmeliyiz.

Memur — Şüphesiz madam.

Kadın — O hâlde efendim otomobile buyurunuz. Birlikte bizim eve gidelim. Orada sizi meraktan kurtaracak izahatı verelim.

Bu teklif önünde Remzi Efendi düşünerek irkildi. Önce hesap etmiş oldukları veçhile acaba bir kapana mı düşürülüyorlardı.

Zeki kadın, memurun endişesine derhâl intikal ile:

— Davetimi kabulde tereddüt gösteriyorsunuz. Ve bu hususta yerden göğe kadar hakkınız vardır. Çünkü bizim ne çeşit insan olduğumuzu bilmiyorsunuz. Hatıra her şey gelebilir. Fakat evvela herhâlde şuna emin olunuz ki biz Nat Pinkerton masallarındaki eş-hastan değiliz. Kim bilir zihninizde bu saate kadar nasıl büyütmüş olduğunuz bu cinayet vakasının ne derece sade bir şey olduğunu bize gelince anlayacaksınız. Bununla beraber sözlerime emniyet edemiyorsanız lüzum gördüğünüz kadar ihtiyata riayetden geri durmayınız. Merkeze telefonla haber veriniz. Kapımızın önüne yirmi jandarma dkiniz. Ne yaparsanız yapınız. Fakat bu saatte bizi karakola götürmeyiniz. Buna katiyen lüzum olmadığını göreceksiniz. Çünkü Beyoğlu gibi kalabalık ve her tarafı malum bir yerde Nat Pinkerton'un batakhaneleri, esrarlı mahzenleri, işkence mahalleri bulunmadığını siz bizden iyi bilirsiniz. İcap ettiği saatte usulü dairesinde ifade vermeye, emniyyet-i umûmiyyeye, adliyyeye gitmeye hazırız. Allah göstermesin, biz canı değiliz. Vaka ile hiçbir münasebetimiz yoktur. Yalnız şimdi size anlatacağımız bir sebeple cinayetin cereyan suretine vâkıf olduk. Bu vukufumuz da yenidir. Zabıta bunu bizden sormamış olsaydı bile yine biz gidip kendisine anlatacaktık. Bize inanmazsanız keyfiyeti İtalyan polisinden istediğiniz gibi tahkik edebilirsiniz. Bu açık sözlerime kani oldunuzsa otomobile buyurunuz gidelim.

Kadının yalandan, dubaradan uzak görünen bu sade ve pek tabii sözleri, polis memurlarının bir iki dakika evvelki dehşetli şüphelerini kızgın bir güneşe tesadüf eden buz kütleleri gibi eritti. Sanki onları biraz da efsunladı, büyüledi.

İkisi de otomobile atladılar.

XXV

Evin önünde indiler. Mösyö Bernar'ın üçüncü kattaki apartmanına çıktılar. Düğmelere basınca daire aydınlandı. Orta yaşlı bir

kadın hizmetçi, misafirleri salona aldı. Her taraf temiz, mefruş²¹⁶ ve süslü idi.

Mösyö Bernar yahut Bernardo aslen İtalyan ve burada Şark bankalarından birinde epeyce bir memurdu. Metresi Fani Avusturyalıydı. İkisi de uzun müddetten beri her millet evladının macera ve maişet aradıkları Şark'ta kozmopolitizm hayatı içinde yaşayarak milliyet ve mezheplerini kaybetmiş gibiydiler.

Dinler hafifleyip mezhepler genişleyerek çürüten ananeler sapır sapır döküldükçe zevciyet esasları kalmıyor. Devletlerin bünyasını gibi aile teşkilatı bozuluyor, zevcin zevceye, babanın evlada eski samimiyetleri değişiyor, dünyada bütün karabetler başka renklere giriyor, herkes birbirine yabancılaşıyor, âlemi egoizm boğuyor. İnsanlık arasında muhabbet, uhuvvet azalıyor.

Her gittiğiniz medeni memlekette bir oda ile beraber istediğiniz müddetle bir de kadın kiralayabiliyorsunuz. Uzak memlekette zevceniz varsa zararı yok, o da orada bekleyedursun yahut aynı nev hıyanetle sizden hınç alsın.

Bernardo ile Fani şimdiki zamanın nikâhsız karı kocalarından, papazların takdislerine bedel kendi gönüllerinin meyelanıyla birbirlerine bağlanmış ailelerden idiler. Münasebetlerini meşruiyete dökmek için hiçbir mâni yoktu. Fakat hakiki karı kocalık kadrosuna girince bu haramilikteki lezzetin kaçacağına kani diler. İzdivaçtan ziyade gayrimeşru münasebetlerden haz arayanlar çoktur. Elbette bunun bir sebebi vardır. En büyük haz ve saadetin ne tarafta olduğunu evlilerden sorar iseniz onlar sizi de kendilerine benzetmek için meselenin aksini iddia ederler. Fakat zavallı evliler hemen daima meşruları olmayan kadınların, erkeklerin arkalarından ah çekerler.

İşte Bernardo ile Fani bu fikirde idiler. Birbirlerine şeren bağlandıkları günü, düğümün tazyikini hissederek çözülmeye uğraşacaklarını biliyorlardı.

Polis memurlarına o gece nefis bir çay ziyafeti verdiler. Süt kokan latif bisküvilerin, leziz pastaların, bonbonların, meyvelerin yenmesi arasında kadın macerayı şöyle hikâyeye başladı:

²¹⁶ mefruş: döşeli

— Biz burada Alber ile Flora namları altında iki genç kardeş tanıdık. Oğlan çok haşarı, kız munis pek güzel ve sempatik idi. Burada yaşamak için gençlik ve güzelliklerinden başka hiçbir memba ve sermayeleri olmadığını görüyor ve elimizden gelebildiği kadar muavenetten geri durmuyorduk. Alber'i birkaç defa bankalarda hizmetlere koyduk, durmadı. Bir defasında küçük bir ihtilas yaptı, ödedik. Çalıkuşu gibi daldan dala uçan kararsız bir çocuktuk. Zavallı Flora'nın koyu mor kadife çiçeklerine benzeyen latif gözlerinden daima bir melal akardı. Bir gün geldi. Gözyaşlarıyla kıvranarak dizlerime yattı.

— Ah hemşireciğim, dedi, mutekit²¹⁷ değilim fakat günahlarımı bir papaza itiraf ihtiyacıyla yüreğim yanıyor.

Aramızda şöyle bir muhavere açıldı:

Ben — Nedir kızım? Vakıa dişi papaz olmaz ama sen beni öyle sayarak bütün dertlerini söyleyebilirsin.

O — Ah Fani ah, asıl dertler ne papaza ne hekime söylenemeyenlerdir. İşte bu nevden gizli bir yara kalbimi kemiriyor, kemiriyor.

— Söyle kızım bana söyle hafiflersin. Günahkârlara teselli vermek için mutlak papaz olmak lazım gelmez. Çünkü papaz da insan-
dır ve hiçbir insan günahsız olmaz.

— Fani, kulağını bana ver. Bu kulağına söylediğimi öbür kulağın duymasın.

— Peki söyle.

— Alber benim kardeşim değildir.

— Ya nendir?

— Amanımdır.

— Ya?!

— Evet.

— Öz kardeşin değil ya. Amanın, olmasında ne beis var?

²¹⁷ mutekit: dindar, inançlı

— Fakat biliyor musun Fani, bu dünyadaki *fausse position* (sahte vaziyet)lerin bu, en fenasıdır. Âleme karşı kardeş tanınmış olduğunuz bir erkeğin geceleri koynuna girmek.

— Bu ise kederin bir şey değil kızım. Hakiki kardeş olmadıktan sonra aman ve metres hâlinde yaşamakla dünya yüzünde kimsenin işlemediği bir günahı icat etmiş olmuyorsunuz.

— Ah Fani böyle deme. Bir sahte vaziyet daima insan ondan daha fena sahte vaziyetlere düşürüyor.

— Peki ama bu vaziyete girmeye seni kim icbar etti? İtalya'dan geldin. Burada seni hiç tanıyan yoktu. Kendini Alber'in hemşiresi ilan etmekten ne menfaat bekledin?

— Bu yalanın mürettibi ben değilim, Alber'dir.

— Buna neden lüzum görmüş?

— Alber bu memlekette büyüdü. Burada mektep ve terbiye gördü. Ana baba cihetinden anonim bir hayat geçirdi. Lakin Beyoğlu'nda muhabbetlerini celbetmiş olduğu namuslu birkaç aile vardı. Onların himayeleriyle yaşıyordu. Beni onlara metres olarak takdim etse, bütün kapıların suratlarımıza karşı kapanacağını biliyorduk. Ah Faniciğim, bu genç yaşında ihtiyar tecrübeleri geçirdim. Neler öğrendim, neler öğrendim. Ne kadar fena olursan ol fakat kendini âleme iyi göstermek, iyi belletmek fennini bil. Şimdiki hayatın sırrı hep bu noktadadır. Yüzüne riyadan bir maske geçirerek kalbinin iğrençliklerini ört, iyiler zümresine girmiş olursun. İşte şimdi biz böyle yaşıyoruz. Kanlılar, katiller, şakiler, hırsızlar, belediyelerin fuhuş defterlerinde kayıtlı, aleni ırz ticaretiyle geçinen kadınlar, işte hep bunlar, maskesiz fenalık eden şerirler, ahlaksızlardır. İnsanların öbür kısmı gizli, yani maskeli günahkârlardır.

Flora, bana gelerek sahte vaziyetinden daima böyle şikâyetler ederdi. Kızın bu derin yeisindeki acı noktayı evvela pek iyi anlayamayarak bir gün yine böyle sahte vaziyetinden sızlanırken dedim ki:

— Kızım bu hâline taaccüp ediyorum.

— Niçin?

— Çünkü bu sahte vaziyete kendi kendinizi zorla sokan yine sizsiniz. Kendinizi âleme hemşire birader olarak ilan etmeyip de karı koca bildirmiş olaydınız ne lazım gelirdi?

— Derdimi anlamadın Fani.

— Anlamadım.

— Ben galiba pek güzel bir kızım.

— Ooo, buna hiç şüphe yok.

— Güzellik de bir nevi kapitaldir, resûlmaldir²¹⁸ değil mi?

— Evet.

— Bu güzellik sermayesi nasıl işletilebilir?

— Türlü türlü.

— İşte bizimkisi senin düşünebileceğin türlülerin hiçbirine benzemiyor.

— Nasıl?

— Alber istiyor ki hem benim güzellik kapitalimi işletelim hem de ben yine afif ve ona ebediyen sadık kalayım.

— Ciddi mi söylüyorsun? Yoksa zekâvetimi tecrübe için halli muhal²¹⁹ bir bilmece mi uyduruyorsun?

— Hakikat söylüyorum.

— Hem güzellik sermayeni işletmek hem de amanına sadık kalmak. Bu nasıl olur?

— Nasıl olacak... İşte bundan da bir sahte vaziyet daha çıkıyor.

— Anlat, merak ettim.

— Biz harice karşı iki afif kardeşten başka bir şey değiliz. Alber beni kibar dostlarına evlendirilecek bir kız olmak üzere takdim ediyor. Binaenaleyh bazen izdivacıma zengin talipler çıkıyor. Beni onlara verecekmiş gibi görünerek Alber bir hayli zaman bu talihleri oyalıyor, işte bu iğfal müddetinde geçiniyoruz. Bu izdivaç namzedi ümidini kesinceye kadar bize yolunuyor. O çekildikten sonra başka

²¹⁸ resûl mal: sermaye

²¹⁹ muhal: imkânsız

bir namzet buluyoruz ve bu işi fuhşa düşmeden namuskârane geçinmek sayıyoruz.

Bu tuhaf namuskârlıkla bir hayli vakit geçindiler. Artık sonra sonra Flora'nın av celbetmek için tuzağın önüne konan iştihaaver²²⁰ bir yem hizmetini gördüğünü herkes bir parça anladı. Ustalıkla sandıkları bu geçinme yolunun da sonu çıkmadı. Maişetleri pek daraldı, artık ne Alber'in yaptığı resimler satılıyor ne de kimse bu şüpheli kardeşleri musiki, lisan vesaire derslerine çağırıyordu. Öyle bir vakit oldu ki bunların ne ile geçindikleri bir muamma şekline girdi. Bir gün Flora yine ziyaretlerinin birinde garip garip itirafata girişerek:

— Bu dünyada cinayetsiz hayat olmaz.

— Bu felsefeyi anlayamadım. Kim söylüyor böyle?

— Alber.

— Sen de bunu bir hikmet olarak kabul ediyor musun?

— Hayır fakat işte bunun için her gün Alber ile mücadele, kavgaya ediyoruz.

— Bu karanlık, kanlı, vahşi felsefesini ne ile ispat ediyor?

— “En büyük felsefe, kitap seklinde neşrolunamayan hakikatlerdir. En küçük hayvanlardan insanlara kadar cinayetsiz hayat olamayacağı gibi yalansız da hiçbir içtimai heyet teşekkül edemez. En masumane görünen fiil ve hareketlerimizde birtakım cinayetler gizlidir. Umum insanlarca bunlar meşru görünür. Çünkü bunları işlemeyen bir fert yaşayamaz. Meşru şekillere sokmak için bunların isimlerini değiştirmekle iktifa ederler. Görmüyor musun? Değil fertler, değil mahdud cemaatler, koca koca milletler bile cinayetsiz yaşayamıyorlar. Yalnız şu kadar var ki bu umumi kıtale²²¹ muharebe namını vermekle meselenin kirini pasını silmiş oluyorlar.”

— Eh, sen buna ne diyorsun kızım?

— Ne diyeceğim Fani? Alber'in bu kanlı felsefesi önünde çok sıkılıyorum. Bence muharebe başka, ferdi cinayet başkadır. Ve ci-

²²⁰ iştihaaver: iştah getiren

²²¹ kıtal: birbirini öldürme

nayet daima cinayettir. Alber ne kadar uğraşsa bu sakim felsefesini bir hakikat olarak bana kabul ettiremez.

O günden sonra Flora'yı artık görmedim. Raif Bey cinayetini gazetelerde okuyunca hemen bu iki sevdalı kardeşi aradım. Fakat bir yerde bulamadım. Bu gaybubet üzerine canilerin bunlar oldukları hakkında bana şüphe değil, âdeta kanaat geldi. Alber müthiş felsefesini nihayet bedbaht kıza kabul ettirmiş, binaenaleyh cinayetsiz hayat kabil olamayacağı nazariyesinin ilk tatbikini biçare Raif Bey'de göstermiş olacak.

Remzi Efendi — Madam, verdiğiniz bu samimane malumata teşekkür ederiz. Lakin bu lütfunuzun itmamı lazımdır.

Fani — Ne suretle?

Remzi Efendi — Bu saatte canilerin bulundukları yeri bize haber vermekle.

— Ah işte bu kabil değildir.

— Niçin?

Çünkü o bedbahtlar bu saatte hiçbir yerde değildirler. Artık yaşamıyorlar. Adalet-i ilâhiyye yerini buldu. Cehenneme bir taharri memuru izamı²²² kabil ise bir diyeceğim yok.

Fani, zabıta memurlarını işgal için mi böyle söylüyordu? Remzi Efendi'nin iki kaşı arasında peyda olan şüphe hatlarından zeki kadın hakikate intikal ile:

— Merak etmeyiniz. Sözümü resmî bir vesika ile ispat edeceğim, dedi.

Kadın salondan çıktı. Taharri memurlarıyla kalan Mösyö Bernar sordu:

— Affedersiniz, bizim bu caniler ile tanıştığımızı nasıl keşfettiniz?

Remzi Efendi — Onların son defa ikamet ettikleri Kumkapı'daki hanenin mahzeninde bir klişe bulduk. Bunu kâğıda çektik. Çıkan resmi Alber sandık. Binaenaleyh, bu resmin aslını bulmak

²²² izam: gönderme, yollama

için İstanbul'un her tarafını aramaya başladık. Girip çıkmadığımız yer kalmadı. Nihayet bugün Kâğıthane sırtında size tesadüf ettik. Otomobilde oturuyordunuz. Maceranın mabadı²²³ malumunuz.

Remzi Efendi cebinden fotografiyi çıkarıp Mösyö Bernar'a uzatarak:

— Bu sizsiniz değil mi?

Bernar resme bakarak:

— Evet, benim. Tastamam kendim. Alber birkaç defa fotografi fimi çekmişti. Nasılsa camlardan birini mahzende bırakmış. Böyle bir ihtiyatsızlıkta bulunduğu ne iyi etmiş. Bu sayede sizinle müşerref olduk. Muğlak görünen bu cinayette zabıta nazarında tavazuh etmiş oldu. Kim bilir sizi daha ne kadar müddet beyhude yere üzecek uzun bir yorgunluktan kurtulmuş oldunuz.

Madam elinde küçük, şık bir ceviz çekmece ile avdet etti. Mini mini bir anahtarla bunun kapağını açarak:

— Zavallı katil dostlarımın ebedî ve müellim²²⁴ hatıralarını işte bu küçük mezara gömdüm. Bu kabri her ziyaretimde teessürüm artırıyor. Flora'nın kendileri için yazdığı bu katl beratını okurken siz de bu caniler hakkında derin bir merhametle titremekten kendinizi alamayacaksınız sanırım. (kutudan dolgun bir zarf ile beyaz bir ipekli mendil çıkarıp bu hazin yadigârları burnuna götürerek) İşte bu kâğıtlar ile bu mendil Flora'nın matemli titrek ellerinden aldıkları asilbent kokulu lavantanın rayihasını bile henüz kaybetmemişler. Ve bunu kaybetmemeleri için bunları sıkı sıkıya bu çekmeceye saklıyorum. Bu kokuyu burnum aldıkça Flora'yı yanımda sanıyorum. Çünkü Alber ile o daima bu lavantadan bürünürlerdi.

Fani, zarfla mendili Remzi Efendi'ye uzattı. O da burnuna yaklaştıracak:

— Hah, işte kuyuda bulduğumuz çengelli kurşun kalemi de tıpkı böyle kokuyordu.

²²³ mabad: sonrası, devamı

²²⁴ müellim: acı ve elem veren

Bu ince, beyaz ipekli mendilin iki mukabil köşesine biri erkek, diğeri kadın iki fotoğrafı çekilmişti. Alber ile Flora'nın resimleri. Her ikisi de çok genç ve güzel idiler. Hele kız, pek müstesna, cazip lakin mahzun bir melahatle gözleri alıyordu. Alber, mütenasip siması, başından siyah bir duman gibi fişkırmış gür saçları, biraz yana kaymış boyun bağısı müphem bir derinlikte mefkûresini arayan gözleriyle ve telebbüsce²²⁵ gösterdiği derbederliğiyle bir artist tipi arz ediyordu.

Hakikat hâlin ne olduğunu henüz pek iyi anlayamayan taharri memurları bu iki genç ve güzel caniyi, kendi mesleklerine ait fevkalade iki numune tetkik eder gibi süzüyorlardı.

Fani, polis memurlarına iki zarf uzatarak:

— Bunun biri Flora'nın pek hazin bir rikkatle nakl-i mâcerâ edişidir. Daha doğrusu kendisiyle Alber hakkında yazdığı müessir bir katl ilamıdır. İkincisi, birincide hikâye edilen facianın sonu aynı aynına hakikate mutabık olduğunu teyiden İtalyan zabıtası tarafından verilen bir tasdikname suretidir. Bunları Türkçeye tercüme ettiriniz. Hakikat tamamıyla anlaşılır. Bize bir söyleyeceğiniz olur-sa buyurunuz. Bizi daima burada bulabilirsiniz.

XXVI

Flora'nın Fani'ye yazdığı itirafnamenin mütercem sureti:

“Sevgili Fani,

Sen bu mektubu aldığın zaman ben ebediyetin kucağında hissiz uyumuş bulunacağım. Oh ne iyi. Çünkü benim için hissetmenin, mustarip olmadan başka manası yoktur. Pek fena ve müellim hadiseler arasında top atan bir müflis gibiyim. Kaç gündür bu acı hayatla olan alaka ve hesaplarımı kesmeye uğraşıyorum. Bu genç yaşımda kendi kendimin idam ilamımı yazarak ölüvermek kolay bir şey değil.

Fani, yer zalim, gök zalim, bütün tabiat zalim. Bu felaket dünyasında insan etrafına bakınıyor. Kendine yine kendi cinsi insandan

²²⁵ telebbüsce: giyim kuşam yönüyle

vefa arıyor. Onu da bulamayınca bu felaketlerin sonuna, acıların söndüğü karanlık kuyuya atılmak istiyor. Bu dünyanın bütün sefaletlerine tahammül için Cenabıhak aşkı yaratmış. Bu âlemde aşktan ebediyen gülmüş bana kaç bahtiyar gösterebilirsin? Aşk, gönülümüzde yaşayan müthiş bir galeyandır. En mühlik hastalıklar gibi üç devresi vardır. İptida, vasat, intiha. Birincisinde vasıl arzusuyla yanarsınız, ikincisinde inkisâr-ı hayâle, üçüncüsünde istikraha uğrarsınız.

Aşk, iki kalbin karşı karşıya oynadıkları bir kumdur. Yenilen tarafın denizlerden, zehirlerden, iplerden, kamalardan şifa aradığı çok defa vakidir. Çünkü hilkiyet²²⁶ hilkiyete, mizaç mizaca, ahlak ahlaka, vicdan vicdana uymaz. Muhabbet sureta²²⁷ birleştiği gönülleri ekseriya hakikatte türlü imtizaçsızlık²²⁸, tenafür²²⁹ ve felaketler içinde kıvrandırır.

Aşk için ruhun mürebbisidir²³⁰, derler. Hayır yalandır. O, musapların²³¹ birtakım taşkınlıklara sevk ile bazen sersem bazen deli, bazen arsız bazen ahlaksız, neuzubillah bazen de katil eder. Her çocuk gibi ben de bu mektebe başladım. Şaşılacak bir süratle icazet aldım. Hayatın bütün emellerine karşı yalnız muhabbette teselli arayan tecrübesiz her genç gibi ben de aldandım. Uçurumdan aşağı yuvarlandım, düştüm, indim indim. İşte şimdi sana ebediyetin bu derin, siyah çukurundan sesleniyorum.

Fani, bu satırları sana vicdan denilen beşerî mahkeme huzurunda tebriye etmek için yazmıyorum. Çünkü o, ne sende var ne bende, ne de bizim vicdansızlığımıza acıyacaklarda.

Ben ebediyetin bu uçurumuna riyadan, yalandan, iğfalden kurtulmak için atıldım. Lanet bu zemimleri birlikte ahirete götürenlere. Her şeyi olduğu gibi dosdoğru söyleyeceğim. Ne ölülerden şefa-at isterim ne dirilerden dua. Ben artık hiçbir şeye muhtaç değilim.

²²⁶ hilkiyet: yaradılış

²²⁷ sureta: görünüşte

²²⁸ imtizaçsızlık: uyumsuzluk

²²⁹ tenafür: karşıt duygu; nefret

²³⁰ mürebbi: eğitmen, eğitici

²³¹ musap: belaya, hastalığa tutulmuş; başına bir kötülük gelmiş (olan)

Fânilerin benim hakkımda isteyecekleri mağfiret, edecekleri tezkîye insaniyeti yani kendi kendilerini tenzih ve teselli içindir. Çünkü her insan birbirine benzer. Her nefis günaha münhemikdir²³². Onlar, bende kendilerini görmekten korktukları için salahımla alakadar görünüyorlar. Yoksa kim kime azizem. Açlıktan ölenlerin bazen ancak son nefeslerinde imdatlarına koşulduğunu hiç görmedin mi?

Fani doğru söyleyeceğim fakat tıynet²³³ bana müşâbehetlerinden dolayı muğber olanlar şu ibretamiz satırları karalayan dimağın doğruluktaki cüretine lanet edeceklerdir. Lakin bundan bana ne gam. Ben hiçbir ta'n-ı beşerin erişemeyeceği bir menzileye, bir hiçliğe karışmış olacağım.

Hayat bir maceradır. İlk nefesimiz ile başlar, sonuncusuyla biter. Bu intihatsız âlem sahasında bir ummanın dalgaları gibi her hayat çırpına çırpına bir saadet sahili arar. Lakin kimse aradığı bu selamet limanını bulamaz. Saadet öyle bir seraptır ki eliniz ile temas ettiğiniz günü dağılır. Etrafınızda bir şey kalmaz. Fakat bu hakikati tecrübe edenler mütenebbih olmazlar. Yine arkasından koşmak için yeni seraplar ararlar. En sahir, en mucizeli serap aşktır. Zehiri sonradan duyulan bu kevserin lezzetini ben Alber'in kolları arasında tattım. Tecrübesizliğimin şevkiyle bu serabı hakikat sandım. Az bir müddet saadetin varlığına inandım. Onun vücuduna ikna için Alber beni hararetle kollarının üzerinde ne tatlı bir cennet ninnisiyle uyuttu. Bu rüyadan uyandığım vakit aşkın ruhefza neşesi gitmiş, yalnız mühlik humarı kalmıştı.

Ahlakiyun ne derlerse desinler. Horoz, tavuktan ta file kadar bütün hayvanlarda olduğu gibi insanlarda da erkeğin savleti önünde dışide hilkî bir mutavaat meyli var. Erkek, ruhunun ateşlerini gözlemlerinden saçarak baktığı vakit kadın, benliğinin içinden "Hilkat vazîfen budur, itaat et." mealinde ilahi bir ses duyuyor. İşte bana da böyle oldu. Ne kadar afîf, temiz, saf bir kız idim. Bu dâr-ı dünyâda yalnız bir büyükvalidem vardı. Yuvanın kenarından yavrularına kâinatı göstererek hayatı, uçmayı talim eden bir çalığı gibi ma-

²³² münhemik: düşkün, müptela

²³³ tıynet: yaradılış icabı

sumiyetler içinde bana yaşamayı öğretir iken birdenbire Allah onu öbür dünyasına çağırdı. Bu koruyucu melekten mahrum kalınca etrafımı şeytanlar sardı. Bu iblislerin bana en hoş geleni Alber oldu. Şahinler kuyulara düşmekten korkmaksızın nasıl göklerde süzülerek uçarlar ise ikimiz birlikte işte öyle dört kanatla uçurumların üzerinden havalandık.

Gönüllerimiz aşkla, ateşle, istikbale itimatla dolu fakat keselerimiz bomboştu. Bizi dünyaya getirenler sanki “Allah’ın mebzul havasını teneffüs bedavadır. İşte bununla yaşayınız.” nasihatiyle bizi bu hayat sahnesinin ortasına kapıp salıvermişlerdi. Allah’ın birtakım faziletler, mevhibeler²³⁴, marifetlerle mübeşşer²³⁵ kulları bulunduğu gibi biz de kendimizi hilki²³⁶ sanatkâr biliyorduk. Artistlerde idare, iktisat fikri, ferda endişesi, kazanç tasası olur mu? Sanatkâr; sanat için çalışır. Onun müteali²³⁷ zihnine hayatın adı meşgaleleri giremez. Kasabı, bakkalı, ekmekçiye düşünmek kaba insanların mahsusatındandır²³⁸. Sanat, şerefiyle telif kabil olamayan küfürlerdendir. İlhamkâr dimağların gıdası maneviyatta, bediiyatta, maaniyattadır. Biz sanıyorduk ki bütün dünya bizdeki büyük sanat istidadının meftunudur, nereye gitsek bizi alkışlar bekliyor.

Biz bu zan ile semasında, güneşinde, bulutlarında, şehirlerinin kubbe, minare ve takları, harabeleri arasında sanat perileri uçuşan Şark’ın dillerde destan şiiriyetinden mülhem²³⁹ olmak için İstanbul’a koştuk. Alber beni böyle kandırdı. Vapurdan Galata rıhtımına çıktığımız günü, sokaklarda karınca gibi kaynaşan halkın içine hüviyetsiz, şahsiyetsiz birer meçhul, garip fert olarak karıştık. Kimse, bizim sahir mevcudiyetimizi avuçlarından takdirkâr sedalar çıkararak karşılamadı.

Biz İstanbul’a gelmezden evvel kendimizi her şey biliyorduk. Fakat o diyara girince hiçbir şey olmadığımızı anladık. Bize der-

²³⁴ mevhibe: bağış

²³⁵ mübeşşer: müjdelenen

²³⁶ hilki: doğuştan

²³⁷ müteali: tecrübe sınırlarını aşan, deney üstü, aşkın

²³⁸ mahsusat: özellikler

²³⁹ mülhem: esinlenmiş

lerdi ki Şark'ta en cahil bir Avrupalı dehrî geçinir. Başta şapka bir alâmet-i dehâ ve hünerdir. Bu medeniyet serpuşu altında Garb'ın pek çok beyinsiz kafaları, sürü sürü şarlatanları, ilim ve sanatın her şubesinde birer harika kesilmişlerdir. Avrupa'nın çavuşu orada ferik yaşar; sülûkçüsü hazık etibbadan geçinir; yol amelesi birinci derecede mühendis olur. Türk, etrafındakilere bir takdîrkâr medeniyet olduğunu ispat etmek için hanesini şapkalı mimara inşa ettirir. Kabzını şapkaliya uzatır. Nakdini ecnebi bankalara yatırır. Alışverişini hep din ve milliyeti haricindeki ticarethaneler ile yapar. Türk asırlardan beri kanını, etrafını saran hasımlarına emdirdi. Gafletle sülûk tutundu. Nihayet bünyesi zayıf, vücudu hasta düşerek ölüm döşeğine uzandı. Onu tedaviye uğraşır görünenlerin âhir-i kâr birer cellat olduklarını anladığı günü reçeteleri yırtmaya, ilaçları dökmeye kalktı ama iş isten geçmişti. Bizim İstanbul'a seyahatimiz Türk'ün işte böyle şapkadan hile sezinlemeye, teneffüre başladığı bir zamana tesadüf etti.

Şehrin diğer kısım sekene²⁴⁰ olan Rumlara, Ermenilere, Yahudilere gelince bunlar o kadar para âşığı çetin insanlarla kendi milletlerinden olmayan sanatkârlara metelik vermiyorlar. Hüner talim edecekleri üstatları işe başlamazdan evvel o kadar inceden inceye imtihana çekiyorlar ki bu tetkik önünde onları hoca, kendinizi çırac sanırsınız.

Musiki, resim, lisan hocalıklarının bizim gibi hayalperestleri geçindirir birer sanat olmadıklarını pek acı tecrübeler neticesinde anladık.

Bir şey var ki işte yalnız o her memlekette para ediyor. Güzel kadın. Bu ticareti ne kadar ehl-i ırz²⁴¹ görünerek yapar isen o kadar makbul olursun. Biz bunun şimdiye kadar hemen hiçbir revaç pazarına çıkarılmamış bir nev'ini işletmeye başladık. Bu doğrudan doğruya fahişelik değil, bir nevi fındıklık, kahpelikti. Mademki maişet aramak için Şark'a geldik, mademki hava ile yaşanamıyor elbette istidadımıza göre uygun bir iş yapacaktık.

²⁴⁰ sekene: sakinler, oturanlar

²⁴¹ ehl-i ırz: namuslu

Alber beni zengin, terbiyeli, namuskâr delikanlıların muhitlerine götürüyor, ben de onlardan birinin gönlüne girmeye uğraşıyordum. Sonra izdivaç vaadiyle bu meftunumu yolmaya başlıyorduk. Nihayet, tuttuğumuz avın tüyü tüssü kalmıyor yahut ki saf delikanlı hakikati anlayarak bizden kaçıyordu.

Alber ile pek ateşli sevişiyor, birbirimizi ağyardan çıldırasıya kışkanıyorduk. Şu pek tuhaf tecellimize bakınız ki aramızdaki şiddetli muhabbet başkalarının sevdalarıyla beslenme suretiyle devam edebiliyordu. Bu ince hilemiz anlaşılır gibi oldu. İğfal kapancasına artık bir aşk serserisi düşmüyordu. Yiyecek, içecek, giyecek ve yatacak yer o kadar pahalılaştı, öyle müthiş zaruret anlarına maraz kalmaya başladık ki eğer insan soymayı becerebileceğimizden emin olsak artık kesada uğrayan fındıkçılığı bırakıp yan cebimize bir revolver, belimize bir kama sokarak geceleri sokaklarda yolcu çevirmeye çıkmakta hiç tereddüt etmeyecektik. Ölmek için öldürmek felsefesi, misk gibi burnumuzda tütmeye başladı. Çünkü bu siyah muhakeme gözlüğü altından bütün dünyaya bakarak ölmeyenlerin gizli, aşıkâre muhtelif vasıtalarla öldürerek yaşadıklarını açıkça seçiyorduk. Çünkü bazı insanların bembeyaz keten örtülü, çiçeklerle süslü sofralarda nefis etler, bazılarının toprakla karışık otlar yemeleri, bazılarının yaldızlı tavanların hazaver²⁴² ziynetlerine gömülerek sefalar içinde uyumaları, bazılarının kâh kalbur²⁴³ gibi akan kâh ateş gibi yakan tabii kubbe altında çukurlara kıvrılarak yatmaları ne demektir? Tabiat sahasındaki hayvanların inleri, kuşların yuvaları hep birbirine benzediği hâlde hayat tarzınca insanlar arasında görülen bu büyük ziynet ve sefalet farkı neden ileri geliyor? Asırlar arasında dereler gibi kanını döken beşer, aradığı tabii adaleti hâlâ bulamadı. Umumi olamayan hazlar, refahlar büsbütün yok olsun. Lanet, insanlar arasına yerden göğe kadar farklar, nifaklar koymaya uğraşanlara...

Bugün insaniyetin muteber ve yüksek kürsülerinde ilim ve medeniyet hutbesi okuyan, sırtı pek, karnı tok, müteazzım, ilim ve fazlına mağrur felsefe müderrislerinin zamane icabına göre tertip

²⁴² hazaver: zevk veren

²⁴³ kalbur: büyük elek

edilmiş temkinli, klasik sözlerinden ziyade, köşe başında haykıran sefil, cahil, fakat hikemiyatı²⁴⁴ amelî bir bilgiden saçılan aç, bedhah filozofun halkın kanına döktüğü zehirler dünyayı sarıyor, sarsıyor. Avrupa sefilleri zaruretlerinin, felaketlerinin sebeplerini tahlile uğraşıyorlar, meşguller arıyorlar. Şark'ta öyle değil. Mütevekkil, fatalist halk hayrı da, şerri de nasipten biliyor; boynunu büküp bekliyor.

Biz Garp'tan Şark'a böyle zehirlenmiş geldik. Zaruretimiz artıkça, sefil bucaklarda bazı geceler aç yattıkça, muhteşem hanelerin manzaraları, şık otomobillerin homurtuları, zengin mutfaklardan gelen yemek kokuları bizi kudurtmaya başladı. Bir Bolşevik taburuna rast gelsek biz de baltalara sarılarak dünyayı yıkacak yakacak, otel, saray, banka, lokanta hiçbir şey bırakmayacaktık.

Alber servet, medeniyet, insaniyet, merhamet aleyhindeki müt-hiş nutuklarıyla her gece beni zehirliyordu:

— Ah, Floracığım! diyordu. Ah, ben yalnız bulunsam zaruretimden bu kadar meyus olmam. Seni gençliğinin icap ettirdiği zevklerden, eğlencelerden, refahtan mahrum gördükçe bitiyorum. Sana olan müfrit aşkımda mesut olmazdan evvel galiba canı olacağım.

Ben bu müphem, karanlık sözler karşısında pek iyi seçemediğim bir uğursuzlukla titriyordum. Alber'in bu menhus cümlelerden maksadı ne idi? Biz nasıl canı olacaktık? Kimi öldürecektik? Zaruretin bazen tahammülümüzü yakan işkencesiyle kıvrandıkça ben de pürdehşet bir yakıcı kesiliyordum. Fakat biraz karnım doyduğu ve küçük bir eğlence ile sinirlerim yatıştığı zamanlar kadınlık rikkat²⁴⁵ ve şefkatim üstün geliyor; vurmak, öldürmek kelimelerini duyunca nefretle inliyordum.

Biz manen, maddeten bu hâlde, bu vaziyette, bu zihniyette iken Madam Parsih'in hanesinde Raif Bey'e rast geldik. Şişman, şen, şakacı, sevimli, zevkine, sefasına düşkün bir ihtiyar.

Beni görünce bu geçkin çapkının iştihâ ufkunda sanki bütün gönlünü ısıtan, hayalatını nurlandıran, ümitlerini uyandıran, arzularını gençleştiren feyyaz bir güneş doğdu.

²⁴⁴ hikemiyat: hikmet ve felsefeye ait söz ve düşünceler

²⁴⁵ rikkat: incelik, nezaket

İlk telakide zavallı adamın gönlü çıralıdan yapılmış bir tahta perde gibi bana tutuştu. Musahabe esnasında bir muhtazır süzgünlüğü ile gözleri bana kayıyor, kendini kaybederek yaptığına şaşırıyor, ölüyor, bitiyordu.

Aşk defterime kaydolunanlar arasında hiç bu kadar geçkini yoktu. Ben bu son turfanda sevdaya gençliğimin bütün istiğrap ve istihzasıyla²⁴⁶ gülüyordum. Bazen de yanılmış olmaklığım ihtimalini düşünerek kendi kendime “Bu adam beni sevse sevse ancak bir büyükbaba hissiyle sevebilir.” diyordum. Fakat, çok geçmedi, yanılmış olduğumu anladım. Meğer o beni en ateşli bir genç fevranıyla seviyormuş. Günde birkaç defa gelip beni bulmayı, görmeyi mühim, büyük bir vazife şekline koydu. İkimiz baş başa yalnız kaldığımız zamanlar pek acayip tavırlar alıyor, renkten renge giriyor, dudaklarından mukavemeti nakabil bir kalp taşkınlığının verdiği titreme ile anlaşılmaz, boğuk, kesik, mahcup kelimeler döküyordu. Nihayet bir gün bize Beyoğlu’nun en maruf lokantalarından birinin hususi bir odasında verdiği ziyafet esnasında Alber’in beş on dakikacık yanımdan ayrılmış olmasından bilistifade yine büyük bir itirafta bulunacağını anlatır garip tavırlar almaya başladı. Aradığı cesareti bulmak için benim kadehimle tokuşturarak dolu bir şampanya dikti, bir iki kekeleydi. Gulugululamaya hazırlanan bir babahindi gibi kızardı. Kadehini benimki ile beraber bir daha doldurdu, oh nihayet iki şampanya arasında yeni lakırdı paralamaya başlamış bir çocuk saffetiyle:

— Flora, Floracığım, dedi.

Heyecandan kesildi. Gözlerimiz birbirine dikili bu helecanlı anın mühim birkaç saniyesini, bu ihtiyar müteheyyicin kalp darabalarını dinleyerek sükûtle geçirdik. Nihayet. Evet nihayet pek mukavim, zorlu bir söz kumaşı yırtar gibi şu birkaç kelimeyi parçalayabildi:

— Flo Floracığım, sana mühim bir şey söyleyeceğim.

Ben de işiteceğim bu mühim itiraf sırrının büyük merakı altında biraz üzülüp ezilerek:

²⁴⁶ istihza: ince alay

— Buyurunuz, dedim.

O helecanının dalgaları içinde kesilen nefeslerini birbirine eklemeye uğraşarak devam etti:

— *Fakat söyleyeceğim şeye hiç ama hiç şaşmayacaksın, bu... bu... bunun ne kadar ta... ta... tabii bir şey olduğunu sonra sana isbat edeceğim.*

— *Mümkün olduğu kadar şaşmamaya çalışırım.*

Önümde, rolünü alkışlara seza, büyük bir maharetle oynayan bir aktör gibi dize gelerek:

— *Fu fu Floracığım...*

— *Efendim.*

— *Benim zevcim... of... yok... hayır... zevcem olmak ister misin?*

Bu teklifi işitince sahnenin tabii komikliği karşısında gülmekle ihtiyara acımak hususları arasında mütehayyir²⁴⁷, mütereddit kaldım. Bu acayibin fevkinde tuhaf teklifi katiyen ve kahkahalarla reddedivermekle ihtiyara amansız bir nüzul darbesi indirmiş olmaktan korktum. Çünkü biçarenin hâli o kadar acıklı, o kadar gülünç, o kadar şâyân-ı merhametti. Ben de böyle bir teklif karşısında her afif kızın alacağı bir sıkılganlık tavrıyla mahcubane önüme baktım. Biz böyle komedyanın idaresi en müşkül bir vaziyetinde iken Alber imdadımıza yetişti, bizi kurtardı.

§

O gece odamıza çekildiğimiz zaman günün macerasını gülerek anlattım. Alber benim bu gülüşlerime hiç iştirak etmedi. O bilakis ciddi bir düşünce ile somurttu.

Sordum:

— *Ne düşünüyorsun?*

²⁴⁷ mütehayyir: şaşırmış

— *Bu anlattığın macera hiffetle²⁴⁸ değil, pek ağır düşüncelerle karşılanmaya sezadır²⁴⁹.*

— *Ha anladım izdivaç vaadiyle birçok kimseye oynadığımız yoluntu komedyasını bu ihtiyara da oynamak istiyorsun.*

— *Öyle değil mi ya? Raif Bey için çok zengin diyorlar: Kendisi o kadar görünmek istemiyor ama ben tahkik ettim. Yetmiş, seksen bin liralık, belki de daha ziyade zengin bir adam imiş. Dışsız bir belkâr ihtiyar bu kadar parayı neresine yiyecek?*

— *Her birikmiş servette parasızların da hisseleri, hakları vardır. Zamanın felsefesi bu değil mi? İhtiyarın yüzüne gülelim, hissemizi çekelim.*

— *Yüksek bir zekâsın Flora, bu yaşama pahalılığı içinde açlığa, belki de ağır ağır gelecek bir ölüme mahkûm kalanların yüreklerinde sine sine tüten bu Bolşevizm kanunundan meşru bir kazanç yolu olur mu?*

İzdivaç vaadiyle ihtiyarı yoldmaya karar verdik.

Altı yedi ay sonra Raif Bey'le nikâhımız kıyılacaktı. Hâl ile bu birkaç aylık istikbal arasına izaleleri²⁵⁰ nakabil birtakım mâniler koyduk. Mutlak bu müddeti geçirmek lazımdı. Nispetsizliğinden dolayı Alber bu izdivaca güya muhalif görünüyor fakat sanki yine meseleyi benim reyime bırakıyordu, ben de ihtiyarın bana şiddetle ateşlenmesine karşı hissiz kalamayarak gençlere tercihen sevmek için onda birçok faziletler görüp meclup olmuş gibi bir rol oynuyordum.

Raif Bey, yaşına nazaran pek ateşli bir sevdaya düşmüş olmakla beraber yine geçginliği icabıyla tedbirli, durediş, muktesit bir aşıktı. Hissini menfaatleriyle ölçerek mümkün olabildiği kadar onlara uydurmaya çalışan tecrübeli kimselerdendi. Eskisine nispetle biz arada bir uzunca fasılalarla aç kalmak tehlikesinden kurtularak muntazamca yiyip içiyorduk. Müstakbel zevcimin aşk cömertliğinden edebildiğimiz istifade hemen bundan ibaret gibiydi. Sevdalım

²⁴⁸ hiffet: hafiflik

²⁴⁹ seza: layık, yaraşır, uygun

²⁵⁰ izale: yok etme, giderme

bizi iâşedeki bu lütfuna mukabil vuku bulacak izdivacımızın meşru-iyetine mahsuben Alber'in yanında arada bir bana sarılmaya kalkışıyor; ani saldırışlarla alnıma, enseme, kollarıma küçük buseler kondurmak tecavüzlerinden kendini alamıyordu. Alber beni gençliğinin bütün kaynar kanıyla sevdiğinden ihtiyarın bu sarkıntılıkları karşısında delikanlının gözleri ateş kesilmiş demir gibi parlıyor; sinirleri kopacak bir gerginlikle çekiliyor; vahşi bir hücum iştihasıyla dişleri meydana çıkıyordu. Bizim izdivaç vaadimiz kuru bir iğfal-den başka bir şey değildi. Alber bu yalancıkdan izdivacın o gülünç mahsuplarına bile tahammül edemeyerek herifi boğmaya atılmak feveranlarıyla sarsılıyordu.

Nişanlım haziren pek cömert davranmamakta olmasını tamir için, izdivacımızdan sonra beni İstanbul'un en ferahlı köşklerinde, yalılarında oturtacağını, otomobillerde gezdireceğini, prensesler gibi giydirip kuşatacağını, mutfağımızda kuş sütünden maadası bulunacağını, hasılı beni birinci sınıf hayatla yaşatacağını yağlandıra ballandıra anlatıyor; bu parlak vaatler ile zifafımızın taciline yol arıyordu. Onun bu sayıklamalarına Alber ile biz aramızda gülüşüyorduk.

İki tarafın vaatten ibaret olan bu komedyası bir müddet sürdü. İhtiyarı istediğimiz gibi yolamadığımız için Alber sinirleniyordu. Manialara tesadüf ettikçe taşan, köpüren, coşkun sular gibi Raif Bey'in aşkını kabartmak için Alber bu izdivacın husulüne mâni türlü engeller, pürüzler icadına kalkıştı. Bu suretle zavallıyı hıza getirerek evire çevire yolacaktık. Onu en amansız emeline böyle tehdit usulüyle iyice sızdırmaya başladık. Fakat bu aşk ineğini her hâlde umduğumuz kadar bir bereketle sağamıyorduk.

Bir gün üçümüz beraber otururken Alber birdenbire aniden hiddetlendi. Bir parlayıştır parladı. Bu muvazenesiz izdivacın icrası kabil olamayacağını, artık bu namzetliğe, bu mülakatlara, bu gülünç kurlara hitam²⁵¹ vermek lazım geldiğini söyledi.

İhtiyarın benzi uçuyor ve dudakları titriyor, gözleri derin bir ümitsizliğin ıstırapları içinde bayılıp sönüyor, mevcudiyeti eriyor

²⁵¹ hitam: son

gibiydi. O gün biçareyi hemen yarı ölü bir hâlde bıraktık. Alber'in bu şiddetli mümanaatı üzerine güya bende bu acı iştirakın tesiriyle Raif Bey için fitili aldım. Nihayet bir gün dayanamayarak biraderimin nezdinden gizlice âşıkıma kaçtım. Onu Kulekapısı'ndaki apartmanında pek elim bir bitkinlik içinde buldum. Hemen teselliye atıldım. Biz iki fırkatzede birbirimize derdimizi yanarken apartmanın zili yerinden koparılıyor gibi bir helecanla duvarları çınlattı, yüreklerimizi de beraber çırpındırdı. İhtiyarı ikna için oynadığım bu sadık, fedakâr maşuka rolünü o kadar masumiyet ve muvaffakiyetle temsil ediyordum ki yalnız onu iğfal değil, kendi kendime bile inanacağım geliyordu. Bu mütehevvir zairin Alber olduğunu anladık. Kapıyı açalım mı? Açmayalım mı? Süratle halli icap eden bu müşkül mesele önünde ikimiz de sararıp soluyor, ani bir karar veremiyorduk. Benim duvardan pencereye, pencereden kapıya atılıp dövünmelerimi görmeliydiniz. Bizim bu tereddütlerimiz esnasında kapının çingırağı çırpınıyor, çalkanıyor, paralanıyordu. Nihayet açmaya karar verdik.

Bedbaht ihtiyar aşk ve tehlikenin icap ettirdiği cesaretle birdenbire gençleşti, dinçleşti, yiğitleşti. Kapıyı açtı, yirmi yaşında bir tiyatro kahramanı atılışıyla Alber ile benim arama girerek:

— Evvela beni öldürmeden onun kılına dokunamazsın. Çünkü o masumdur. Her kabahat benimdir.

Güya biz her cihetçe denk iki sevdalı idik. Ölümü istihkar edecek²⁵² bir şiddetle birbirimizi seviyorduk. Ben her tehlikeyi göze aldırarak onun nezdine kaçıyordum. O her dehşete göğüs gererek beni müdafaa ediyordu. Alber ile ben gülmemek için koparacak gibi dudaklarımızı ısıırıyorduk. Pürdehşet bir haile²⁵³ sahnesi geçirdikten sonra, Alber, yeis ve gazap bürümüş gözlerinin bütün tehdidiyle ihtiyara şöyle bağırarak:

— Artık bizi unutunuz. Bu kız sizin için değildir. Yoksa müthiş bir intikama maruz kalırsınız.

²⁵² istihkar etmek: hor görmek, aşağılamak

²⁵³ haile: trajedi

Biraderim beni öne kattı, apartmandan çıkardı. Ayrılırken ihtiyar ile fırlattığımız son nazarlarda daima birbirimizin olduğumuzu, dünyamdaki en korkunç tehditlerin tesirsiz kalacağını gözden göze sakit²⁵⁴, belîğ anlıyorduk.

Bu tehdit, tedhiş, birkaç haftalık ayrılık, bozuşma, barışma vakaları, sahneleri tekerrür etti. Hâlimiz her an birbirinden ayrılmaya uğraşıp da muvaffak olamayan belalı sevdalıların sürüp giden maceraları gibi müzmin bir devreye girdi. Fakat ne yapsak ihtiyarı istediğimiz gibi yalamıyorduk. Bizim emelimiz ise onun bütün servetine vâris olmaktı. Gönlü tamamıyla bizimdi. Niçin parası da bütün bütün bizim olmasın?

Bu arzumuzu fiilen icra için Alber türlü türlü projeler kurdu. O ana kadar cinayet aklımızda yoktu. Yahut ki böyle fena bir niyeti olsa bile Alber bundan bana hiç bahsetmiyordu. Tatbike kalkıştığı son proje şu idi:

Bütün servetiyle beraber başka bir memlekete gitmemiz şartıyla benim Raif Bey'le izdivacıma razı olmuş görünmek. Hemen ertesi günü yola çıkmak üzere onu bir bavul içinde teknil nukudu ile bizim eve getirmek, o gece içirip bir iyice sarhoş ettikten sonra soyamak, mest-i lâ-ya'kıl²⁵⁵ bir hâlde evde bırakarak ikimiz firar etmek.

Ben bu projeyi ehven-i şer²⁵⁶ gördüm. Derhâl fiiliyata giriştim. Uzun itirazlara kalkışmaksızın Raif Bey teklifimizi kabul etti. Emlakinden satabildiklerini sattı. Bankalardaki tevdiatını kaldırdı. Arzumuz veçhile bunların hepsi, evvela bir bavula ve sonra Raif Bey'le beraber bizim Kumkapı'daki hanemize girdi. İhtiyar âşıkım o gece bizde kalacak, ertesi günü üçümüz birlikte Avrupa postasıyla İtalya'ya hareket edecektik.

§

Evde nefis mezeler, içkiler hazırladık. Bavuldaki servet bizi en parlak hayalatin yaldızlı tepelerine uçurarak hayatın o ana kadar bize ram olmayan refah, saadet, zevk ve eğlencelerini ayaklarımızın

²⁵⁴ sakit: susmuş

²⁵⁵ mest-i lâ-yakıl: aklı uçmuş, kendinden geçmiş sarhoş

²⁵⁶ ehven-i şer: kötülükler arasında en iyisi

altına seriyordu. Bu paranın miktarını ben kırk bin lira tahmin ediyordum, Alber elli bin.

İhtiyar âşıkım içkiden evvel bu büyük muvaffakiyetinin gurur ve neşesiyle sermest olarak kadeh kadeh üzerine yuvarlıyor, benim açık ense, gerdan ve kollarıma en sevdiği bir yemişe göz atan aç bir çocuğun yutkundurana iştihasıyla bakıyor, Alber de onun bu tecavüz niyetinin, fülüyatına meydan vermek için sıkça sıkça dışarıya çıkarak bizi yalnız bırakıyordu. Zavallı adamcağız, beşeremin dudaklarına verdiği hararetle tutuşuyor, cezbeleniyor, baygınlıklar geçiriyordu.

Raif Bey sandalyesi üzerinde şakuli²⁵⁷ oturuşunu kaybetti. Yıkılacak bir duvar gibi kâh sağa kâh sola, öne arkaya çarpılıyordu. Biz onu bir ayak evvel düşürmek için daima içki ile suluyorduk. Birdenbire ihtiyarın neşesi marazi bir hâle döndü. Sunduğumuz kadehleri artık eliyle reddetmeye başladı. Tam bir bihuşiye düşmesi için bekledik. Garip hâl. Hayır kendini bütün bütün kaybetmiyor, biz Alber ile konuşur iken arada bir söze karışarak muntazamca lakırdılar savuruyordu. Demek dimağı, etrafında olan biten şeyleri hissetmek faaliyetinden kalmamıştı. O anın en mühim kararını vermek için Alber ile görüşmeye ihtiyacımız vardı. Böyle tehlikeli bir şeyi her odasında başka bir kiracı bulunan öyle umumi bir hanenin koridorunda konuşamazdık.

Geniş bir işret masasının başında üçümüz bir sıraya oturuyorduk. Raif Bey, başı oturduğu sandalyenin arkılığına dayalı, gözler kapalı fakat bütün ruhuyla kulaklarını bizim edeceğimiz fısıltılara vermiş gibi duruyordu. İhtiyar zenperest muhtelif milletlerden kadınlar ile çokça ülfetinden, her lisandan birer parça anlardı. Onu kuşkulandırmamak için İtalyanca fışıldaşmaya bile korkuyorduk. Alber'in de en iyi bildiği lisan Fransızca idi. Cebinden bir kâğıt çıkardı. Masanın üzerinde lambanın ışığı altına girerek kurşun kalemiyle şu istifham cümlesini yazdı:

— Ne yapacağız?

Elinden kalemi alarak aynı kâğıdın üzerine şu cevabı yazdım:

²⁵⁷ şakuli: düşey

— Zavallı adamı istirahatine terk edelim.

Alber hiddetle kalemi elimden aldı. Aramızda şu tahrirî muhavere başladı:

O — Eğleniyor musun Flora? Biz onu sızdırıp da yüzüne bakmak için buraya getirmedik. Şu saatte mukadderatımızın dönüm yerindeyiz. Hayatımız bu dakikada göstereceğimiz cesaret, cüret, kiyaset²⁵⁸ ve yahut hamakata göre bir şekil alacaktır. Şurada, elimizin altında bavulun içinde elli bin lira yatıyor. Bu fırsat insanın müddet-i ömründe iki defa eline geçmez.

— Öyle ise ne duruyoruz. Bavulu alıp usulcacık kaçalım.

— Hay çocuk hay.

— Neden?

— *Bu sızmış gibi duran ihtiyar arkamızdan hemen zabıtaya koşarak telefonla birbirine merbut²⁵⁹ bütün merkezlere vakayı fısıltır fısıltmaz iğne deliğinde olsak iki üç saatin içinde bizi çalyaka ederler.*

— Eh ne yapalım?

Alber'in gözleri büyüdü. Hain, vahşi bir meal ile derin derin yüzüne baktı. Elinde kalem titreyerek kâğıdın üzerine şu caniyane kelimeleri çizdi.

— *Vücudunu dünyadan kaldıralım.*

— *Of... Dur... Bayılacağım.*

— *Kadınlık istemez Flora.*

— *Yok, yok olamaz. Bu kadar kahpece cinayete müsaade edemem.*

— *Onu öldürmeden bu servete konamayız. Çünkü bir paranın iki sahibi olamaz.*

— *Aman ne alçakça, ne müthiş tasavvur.*

— *Aldanıyorsun Flora. Her diri ölmek için yaşar. Bu altmışına yaklaşmış adamın ömrünü birkaç sene kısaltmak zannedildiği*

²⁵⁸ kiyaset: uyanıklık

²⁵⁹ merbut: bağlı

kadar büyük bir cinayet değildir. Bu servet ile aşk, bu ihtiyarın dudaklarında pörsüyüp kepaze olacağına bizim dimağımızda nurlanır. Kollarımızın arasında mesut olur. Çünkü bu servettir ki ona seninle izdivaç gibi gülünç bir arzu cesaretini veriyor. Şahsiyle beraber ihtiyarlığı da rezil ediyor.

— Zamane felsefesini bu yeni fikirler ile ne kadar süslesen bu cinayetin meşruiyetine beni inandıramazsın.

— Senin kanaat veya inkârınla hayatın tabii, hayvani düsturlarından hiçbirisi değişmez. Söylediklerimde ne taze bir felsefe vardır ne de yeni bir fikir. Bu milyonlarca yıllık kadim dünyanın gidişi hep o eski gidiştir. Malına, tahtına, saadetine vâris olmak için insan insanı öldüregelmıştır; öldüregider. Tarihin her sahifesi ve karınca-dan file kadar her mahluk arasında devam eden hayat cidali bunu sana isbat eder.

Mücadelemiz uzadı, önümüzdeki kâğıt yazı ile doldu. Madam Parsih'in evinden balık dolması ve pasta sararak getirmiş olduğumuz Ermenice bir gazete ayaklarımızın altında sürünüyordu. Alber bunu yerden aldı. Kenarına birkaç cümle sıkıştırdı. Benim şevk-i aşkımla bu cinayeti işleyeceğini, bu mühim, evet bu müthiş anda müttehiden hareket etmemiz lüzumunu müstacel²⁶⁰, helecanlı sözlerle anlatmaya uğraşıyordu. Biz böyle kâğıt üzerinde bir cinayet muadelesi halline uğraşarak çekişirken Raif Bey'in başı büsbütün iskemlenin arkasına düştü. Zavallı adam ölüme medhal olacak son uykusunun ağır meşumiyeti içinde horlamaya başladı.

Ben yarı mağlup yarı müteneffir sustum.

Benim bu mütevekkilane zaafımı görünce elleri masada, gözleri ahirete yollayacağımız bedbaht adamın şimdi dostlar arasında uyuduğuna emin görünen, işretle biraz morarmış, izdivaç mesudiyetinden mutmain gülümseyen yüzünde Alber vahşi bir tefekkürle düşünüyordu. Raif Bey'in idam kararı aramızda verilmiş gibiydi. Cinayetin nazari ciheti bitmiş, şimdi amelî kısmı kalmıştı. Of... Bu nasıl olacaktı? Ömrümüzde hiç adam öldürmemiş ve öldürülür iken de görmemiştik. Pek acemi caniler idik.

²⁶⁰ müstacel: acele

Alber bana bir şey söylemeden tasdim ettiği bu katlin icra sur-etini de düşünmüş. Bulunduğumuz odada çocuk salıncağı kurmak için karşı karşıya duvara mihlanmış iki kuvvetli halka vardı. Hazırlamış olduğu yeni, sağlam bir ipin bir ucunu bu halkalardan birine sıkıca bağlayıp ortasını ilmek ederek kurbanlığımızın boynuna ve öbür ucunu da diğer halkaya geçirecek, birdenbire çekivermek suretiyle bu iş olup bitiverecekti.

§

Alber, bir sairfilmenam²⁶¹ gibi dalgın bir bakış ve dalgalı bir yürüyüşle kalktı. İpin bir ucunu halkaya bağladı. Ortasını ilmikle-yerek öbür ucunu da öteki halkaya geçirdi. Raif Bey birdenbire göz-lerini açiverir ise onu bu müthiş hazırlığı görmesine hail²⁶² olmak için ben de ilmekle o zavallının arasında duruyordum.

Tamamdır ilmeği bu suçsuzun boynuna geçireceği sırada Alber'in içinde cenkleşen iki zıt kuvvet, canavarlıkla insaniyet, sanki onlar da son bir harhara ile birbirini boğuyorlardı. Nasılsa cüzi bir müddet insaniyet hissi galip geldi. Elinden ilmeği bırakarak masanın üzerine yüzüstü kapandı. Kaynaya kaynaya sessiz ağlı-yordu. Sonra gazetenin kenarına şu sözleri karaladı: "Ah sevgilim pek mustaribim, bana bir parça kuvvet ver." Benden cinayete teşvik bekliyordu. Hâlbuki yeis ve ıstıraptan ben de bir külçe kesilerek masanın öbür tarafına yığıldım.

Allah'ım, insanın en akurane²⁶³ dalalet²⁶⁴ anlarında karşısına fazıl²⁶⁵ bir nasihatçi çıkıp da yakasına yapışarak uçurumun kenarından çekse ne kadar cinayetler tasavvurda kalır, ne kadar haşarı-lar bir tövbe ile canilikten kurtulur, ne kadar masum kanlar akıtıl-maktan kurtarılmış olurdu.

Fani... Fani... Dünyada hemen her şey tesadüf denilen bir ce-reyanın içinde yuvarlanıp duruyor. Muhitin, maişetin, terbiyenin,

²⁶¹ sairfilmenam: uyurgezer

²⁶² hail: engel

²⁶³ akurane: kuduzcasına, kudurmuşcasına, saldıırırcasına

²⁶⁴ dalalet: doğru yoldan ayrılma

²⁶⁵ fazıl: faziletli, erdemli

hasılı bizi iyi veya kötü yapan sebeplerin tebdiliyle bu dünyada ne kadar muzır eşhasın müfit ve müfitlerin muzır birer mahiyet alacaklarına şüphe etme.

Bizim gibi ağlayarak adam öldürmek zaruretinde kalan insaniyetli, merhametli canilere her vakit tesadüf olunamaz. Bizi bu meşum tasavvura düşüren sebeplerden birincisi Raif Bey'in yaş, his ve kalpçe hiç denk olmayan benim gibi bir kız ile muaşakaya kalkması, ikincisi bizim, mektepten ziyade, bu bozuk zamanın felsefesini hayatın mütefessih şüunundan tahsil etmiş olmamız, üçüncüsü bavuldaki para. Evet, katil, bizden ziyade, işte bu kaime desteleriydi. Bir de sinemalarda cinayet seyrede ede bu menhus fiili kanıksamış, onu adi, vukuu zaruri, pek tabii vakalar sırasında görmeye başlamıştık. Çünkü umumi hayat cinayetsiz hemen devam edemez bir hâle gelmişti. Bunlar ihtikar ve orada burada türlü namlar ile toplanan kuvvetlerin masumlar, zayıflar üzerine tazyikleri suretiyle vuku buluyordu.

Nazariyattan ameliyata geçince biraz şaşaladık. Fakat Alber kendini çabuk toplayarak kalktı. Gözyaşlarını sildi. Sahnede maharet göstermeye uğraşan bir tiyatro katili gibi veçhen, tavren canileşmeye çabalayarak ilmeği tekrar eline aldı. Masum, mütebessim bir neşe içinde horlayan Raif Bey'in boynuna geçiriverdi. Ayaklarını duvara dayayarak ipi bütün kuvvetiyle çekti. Bedbaht adam, iki halka arasında gerilen ipin ortasında morararak debelenmeye başladı. Ben odanın bir köşesinde vücudumdan müspet, menfi elektrik cereyanı geçiyormuş gibi tiril tiril titiriyor, cinayetin kâbusuyla ileri geri bir adım atamıyordum.

Alber'in zannı gibi kurbanımız çabuk ölmedi. İlmek caninin acemi ellerinde kâh gevşeyip kâh sıkışarak maktulün semiz boynuna gömüldükçe zavallıcağız bıçak altında depreşen, sıçrayan bir koyunun havl-i cânıyla kendini yerden yere atıyor, oda içindeki masa, sandalye bütün eşya pat küt birer birer devriliyordu. Gürültüyü işiten aşağıki, yukarıki kiracılar cinayetten haberdar olacaklardı. Hissedilen tehlikenin büyüklüğü karşısında Alber gayretini arttırdı. Fakat hele candan kesiliyor, bu iri vücutlu adamın işini bi-

tirmeye artık gücü yetmiyor, ipi gevşetince ölü diriliyordu. Bu cinayet böyle yarıda bırakılamazdı.

Alber, en istirhamkâr sözler ve bakışlar ile beni imdadına çağırırdı. Gitmeye yüreğim tahammül etmiyor, uzun müddet seyirci kalmaya da bu pek tehlikeli ve son derece de nazik zamanın müsaadesi yoktu. Benim bu küçük tereddüdüm anında Alber bütün kuvvetiyle ipe asıla asıla diyordu ki:

— Flora niçin yardıma gelmiyorsun? Cinayette fiilen medhaldar²⁶⁶ olmamak için mi?

— Hayır Alber, hayır, bu zavallıya çok acıyorum,

— Santiman²⁶⁷ ile hareket edecek sırayı çoktan geçirdik. Şimdi sen buna acır isen sonra bize hiç merhamet eden olmayacaktır.

— Of Alber yüreğim dayanmıyor.

— Beni asmaya götürdükleri vakit yüreğin dayanacak mı? Cinayet mahkemesi huzurunda masumiyetini ispata muvaffak olsan da benim mahkûmiyetimden sonra rahat yaşayabilecek misin? Ben bu cinayeti senin gençliğine bir refah temin etmek için yapıyorum.

Ağlaya ağlaya gittim. İpin bir tarafından tuttum. Gözlerimi yumdum. İkimiz de var kuvvetimizle üç dört defa asıldık. Gözlerimi açtığım zaman Raif Bey'in şişman gövdesini odanın ortasına hareketsiz uzanmış gördüm. Cesedinden ayırmaya uğraştığımız can çıkmış, biz canı olmuştuk. Bu öyle müthiş bir muvaffakiyet idi ki sevinç yerine bizi tarif olunmaz bir melal sardı.

Ah, bu ihtiyarın ölüsü aşk yoluna kurban giden gençlerinkine hiç benzemiyordu. Alber, bavulun anahtarını aramak için cesedin ceplerini karıştırdı, buldu. Bize büyük bir servet vaadiyle bir hayat kıydırtan bu hazineyi açtık. Anlamadığımız Türkçe bazı evrak arasında kaime desteleri bulduk, saydık. Tamam on iki bin lira idi. Biz elli, altmış bin lira sayıklar iken tasavvurumuzdaki paranın haki-katte böyle dört beş misli küçülürmesi bu cinayet önünde yeisten başımıza dönme getirdi. Şu zamanda on iki bin lira nedir? Bu para

²⁶⁶ medhaldar: bir işe karışmış olan, bir işte parmağı olan

²⁶⁷ santiman: duygu, duygusallık

ile gençlik cinnetlerimizden hangisini tatmin edebilirdik? Olsa olsa bununla Avrupa'da on iki ay, evet yalnız on iki ay müreffehçe²⁶⁸ yaşanabilirdi. Bundan sonra nereye gitsek her saat adli takibattan da kendimizi korumaya mecbur kalacaktık.

Ben cesede bakmaktan korkuyor, tarif olunmaz bir tesirle titriyordum. Başımı duvara verdim. Ağlıyordum. Alber görülecek işlerin tesri²⁶⁹ telaşıyla:

— “Flora, bu gece kadınlığı bırak.” diyorum sana. Boğduğun bu adam için ne kadar gözyaşı dökse cinayetini kimseye affettiremezsin. Onu öldürdük. Paralarına sahip olduk. Şimdi bizden daha çevik caniler işi haber alsalar bizi öldürürler. Bu nakitleri ceplerine indirirler. Dünyanın iç yüzü böyledir. Bu müteselsilen²⁷⁰ böyle gider. Servet sahibi olanlar onu hıfz ve idare edecek kadar da akıl ve kuvvete malik bulunmalıdırlar.

— Bu kadar az para için canı olduk.

Az mı? Düşün Floracığım, on iki bin lira değil, on iki kuruşumuz bulunmadığı için aç yattığımız geceleri düşün. Düşün ruhumun neşesi, düşün. Mandolin dersi vererek bu kadar bir serveti toplayabilmek için kaç yüz şakirt bulmamız ve kaç asır yaşamamız lazım geleceğini düşün.

Alber, cinayetimizin dehşetini hafifletmek için böyle iştirilmedik bir moral ile beni teselli ve takviyeye uğraşır iken kendi iki çenesini, heyecandan takır takır birbirine vurmaktan da menedemiyordu.

Şimdi ortada yatan cesedi ne yapacaktık? Onun deminden katil ilmeğin tazyiki altında debelenen, çırpınan hâinden ziyade şimdi bu hareketsizliği bizi ürkütüyordu. Ölümün tamamıyla kapayamadığı aralık, mutazallim gözlerinin serzeniş önünde kaçacak yer arıyordum.

Gözlerimin yaşlarını ellerimin tersiyle silerek:

²⁶⁸ müreffehçe: bolluk içinde, rahatça

²⁶⁹ tesri: çabuklaştırma

²⁷⁰ müteselsilen: sıra ile, zincirleme olarak, birbirinin peşi sıra

— *Bu ölüyü kaldırmaya ne papaz gelecek ne hoca. Bu vücudu örtecek mezarı biz mi kazacağız? Nereye kazacağız? Cinayetimi-
zi nasıl saklayacağız? Etrafıma bakıyorum, bütün muhit bizi ele
vermek için müttehiden²⁷¹ lisana gelecek sanıyorum. Çabuk söyle
Alber. Ben bu morarmış çehrenin, içine kan dolmuş gözlerin şikâ-
yeti önünde çıldıracağım.*

*Alber cinayeti tasmim²⁷² ederken cesedin ne yapılacağını da
düşünmüş, binaenaleyh dedi ki:*

— *Ben aşağıki mahzeni niçin tuttum?*

— *Fotografi için.*

— *Hayır, fotoğrafı bir bahane idi.*

— *Mahzende bu ceset ne kadar müddet saklanabilir?*

— *Mahzende onun turşusunu kurmayacağız.*

— *Ya ne yapacağız?*

— *Parçalayıp her bir uzvunu bir tarafa atacağız.*

— *Yapmaya mecbur kaldığımız bu insan kasaplığı ameliyesine
karşı duyduğum nefretten vücudum ürperdi.*

§

*Vakit gece yarısını iki saat geçiyordu. Bütün kiracılar derin
uykuya varmışlar, hanede ses yoktu. Cesedi bir battaniye içine koy-
duk. Dört ucundan tuttuk. İklaya sıklaya merdivenlerden indirmeye
başladık. Bir taraftan çıt olsa bizi şiddetli bir helecan alıyor, bü-
tün kuvvetimiz kesiliyor, ellerimizde yükümüzle beraber aşağı yu-
varlanacak gibi oluyor, dehşet saniyeleri geçiriyorduk.*

*Bin korku ve tıkayıcı heyecanlar içinde mahzeni bulduk. İçeri
girdik. Kapıyı sıkıca örttük. Lambayı bir tarafa koyduk. Cenazeyi
soyduk. Üzerinden bir yığın esvap çıktı. Aman ya Rabbi, imhası
icap eden ortada ne çok şey vardı.*

²⁷¹ müttehiden: birleşerek, birlik olarak

²⁷² tasmim: bir konuyu, nesneyi zihinde biçimlendirme; kurgulama; karar verme

Şimdi bu dislocation²⁷³ ameliyesi için alet ve edevat lazımdı. Bizim ne satırımız vardı ne baltamız. Alber'in usturalarıyla beraber ne kadar ekmek, yemek bıçağımız varsa getirdik. Üzerimize kan bulaştırmamak için sıvandık, çemrendik²⁷⁴. Bu ameliyenin çabuk icrası lüzumu önünde rikkatimiz azalıyor, yavaş yavaş yüreklerimiz katılaşıyordu. Biz ömrümüzde bir tavuk bile kesip parçalamamıştık. Bu koca vücudu ayırmaya neresinden başlayacaktık?

Alber:

— Maktulün hüviyetini tayine medar olacak en mühim uzvu başıdır. Evvela onu yok etmeliyiz, dedi.

Usturalar ile işe giriştik. Boynuna ilk usturayı vururken bana Raif Bey'i bir daha öldürüyoruz gibi geldi. Bir insan kafasının bedenden ayrılması zannolunduğu kadar kolay bir iş değil. Boyun derisi, sonra gırtlak, damarlar, sinirler, adaleler kesilince bıçak kemiğe dayanıyor. Amudufikarinin²⁷⁵ fıkaratını²⁷⁶ birbirinden ayırmak için çok uğraştık. Güç hâlde buna muvaffak olduk. Çünkü telaştan helecandan ellerimiz titriyor, kulaklarımız uğulduyor, vücudu olmadık gürültüler işitiyorduk. Cürmümeşhut²⁷⁷ hâlinde bizi yakalamaya gelenlerin ayak sesleri gittikçe yaklaşıyor gibi oluyordu.

Kesik başı bir tarafa koyduk. Şişman vücut üzerinde parçalamaya ameliyesine başladığımız zaman Raif Bey'in karşıdan serzenişli, telinkâr²⁷⁸ gözleriyle bizi seyrediyordu. Artık o ne derse desin biz cinayetimizin asarını ortadan kaldırmaya mecburduk. O ana kadar bir ölüye temas etmemiştim. Çok korkardım. Çünkü diğer bir âleme intikal etmiş ölünün uhreviyetinden kendi diriliğime bir şey bulaşacak gibi gelirdi.

Bir iğne batsa, bir çakı ucu değse, bir kıvılcım düşse canı acıyan vücut, şimdi bu kadar kesip biçmeden niçin bir şey duymuyordu? Maktulün âlem-i ervâha karışan ruhu, vücudun işkencesine hiç

²⁷³ dislocasyon: yerinden kaldırma

²⁷⁴ çemrenmek: kendi kol ve paçalarını sıvamak, eteğini toplamak

²⁷⁵ amudufikari: omurga

²⁷⁶ fıkarat: omurlar

²⁷⁷ cürmümeşhut: suçüstü

²⁷⁸ telinkâr: lanet okuyan

alakadar olmaksızın bu ameliyeyi esirî tabakalardan seyir mi ediyordu? Ölüm kimyevi bir hadise miydi? Bir nefes kesilmesiyle iş ne kadar değişiyordu?

Ölünün yüzünde daima hayatın sonunu müfessir meal okur ve bütün dirilerin akıbetlerini görerek titrerdim. Fakat Raif Bey'in cesedini paraladıkça nazarlarımızda ölüm eski manasını kaybetmeye başladı. Bu vücudu lime lime parçalıyor, onun kadim sakini ruhun makarrını²⁷⁹ bulamıyorduk. Ölümü ölüm yapan şeyin papazların duaları, dinlerin ayinleri ve kavimlerin tedfin²⁸⁰ hususundaki türlü türlü âdetleri, itikatları olduğunu anlıyorduk. İnsanlar öteki dünya için mezarlıklar inşa etmeseler bu ölü şehirlerini kurmasalardı bir insan cesedi de çalı arasında kalıbı dinlendiren bir tilkininkiyle hemhâl olarak ortadan kalkardı. İnsanlar sevgili ölümlerini ne kadar büyük itinalar ile mermer mahfazalara saklasalar, zamanın dişlerine kemirtmekten kurtaramazlar. Çünkü onun inkılapçı dişlerinin giremeyeceği mahfuziyette²⁸¹ bir yer yoktur. Çünkü bir Firavun cesediyle bir fare ölüsünün akıbetlerindeki müsavati²⁸² zaman kâfildir²⁸³. Çünkü tabiat, bir vücutta verdiğini son zerresine kadar geri alan en müthiş bir mukrizdir²⁸⁴.

Alber bu yolda bir felsefe yürüterek usturalar ve bıçaklarla doğradığımız cesedin kasap dükkânlarında gördüğümüz öküz etlelerinden hiçbir farkı olmadığına beni iknaa uğraşıyordu.

§

Biz Raif Bey'i öldürdük. Ona kısas olarak şimdi bizi yakalayıp da öldürmesinler. Telaşımız bu idi. Biz, ağlayarak adam öldüren ince hisli caniler, acemi kasaplar idik. Hayatımızı zamanın felsefesine uydurmaya çalışa çalışa aceleden ne yaptığımızı bilmez bir şaşkınlıkla yukarıki odamızdan elimize her ne geçerse bez, kâğıt,

²⁷⁹ makar: karar yeri, merkez

²⁸⁰ tedfin: defnetme

²⁸¹ mahfuziyet: korunaklık

²⁸² müsavat: eşitlik, denklik

²⁸³ kâfil: birinin yerine ödemeyi kabul eden, kefil olan

²⁸⁴ mukriz: ödünç para veren, borç veren

gazete, torba aşağıya indirip kestiğimiz uzuvları bunlara, sararak ayrı ayrı paketler yapıyorduk.

O sabah ortalık ağarırken Alber kafayı, kolları, bacakları kol-tuğunun altına alarak birkaç sefer gidip gelmek üzere her birini bir tarafa, denize, civar viranelerin kuyularına, mahzenlerine attı. Ertesi gece ahşayı da evvela parşömen kâğıtlara, sonra bezlere sarıp sarmalayarak başımızdan defettik. Daha ertesi gece maktulün üzerinden çıkan elbiseleri gaza bulayarak mahzende yaktık. Kül-lerini toplayıp helaya attık. Üzerine birkaç kova su döktük. Alber bana diyordu ki:

— Raif Bey eceliyle vefat edeydi şu zamanda cenazesi kim bilir kaç yüz lira masrafla kaldırılırdı. Biz onu bir para masrafsız ebedî yurduna gönderdik. Şu suretle din, âdet ve anane haricinde barbarca cenaze kaldırıpta şeklen bir başkalık varsa da hakikatte netice hep birdir. Altın buhurdanlardan tüten kokular, mübarek ağızlardan yükselen dualarla götürülen cesetler hep aynı toprağa gömülüyor. Her iki kadavra da aynı tabiatın malı, binaenaleyh aynı kanuna tabidir. Tantana ile kaldırılanların ruhları, fakirane defnedilenlerinkinden başka bir yere gitmez.

§

Cinayetin bütün vesikalarını ortadan yok ettik. Yahut öyle sa-nıyoruz. Fakat onun yalnız benim gönlümde onulmaz bir ukdesi²⁸⁵, beynimin içinde her lahza sinirlerimi burkutan simsiyah bir kâbusu kaldı. Nereye gitsem bu kara rüya beni takip ediyor; tedfinin şekli ihtilaflarıyla neticenin değişmeyeceği ve hakiki felsefe bakımından bir insan öldürmenin bir koyun boğazlamadan hiçbir farkı olmadığı hakkında Alber'in yürüttüğü müthiş ağrep²⁸⁶ muhakemeler beni teselli değil, şimdi büsbütün çileden çıkarıyor; meysus ve âdeta deli ediyordu.

§

Biz pııyı pırtıyı topladık. Konsolatomuza pasaportlarımızı vize ettirdikten sonra kapağı İtalya'ya attık. Şark'tan ne menfur bir tica-

²⁸⁵ ukde: içe dert olan

²⁸⁶ ağrep: en garip, çok tuhaf

retle para kazanarak memleketimize dönmüştük. Raif Bey'in uzuvları arkamızdan denizlerden, kuyulardan, mahzenlerden, bağırarak bizi tevkif ettirtebilirdi. Kesik başı Madam Parsih'in evinden gelen dokuma, patiska ve gazeteye sarmış ve maktulün ağzından iğreti dişlerini parmağından yüzüğü çıkarmayı telaş ve heyecanla unutmış olduğumuzu, sonradan düşündük. Bunlar ne büyük ihtiyatsızlıklardı.

§

Büyük günahlara karşı dinlerin açtıkları bir tövbe kapısı vardır. Hakiki bir nedametle bu halas kapısına sığınanlar günahlarının affi ümidiyle müteselli olabilirler. Bizim gibi tövbe ile affi kabil olmayan günahkârların cezası dünyada darağacı, ahirette cehennem. Ne kadar serbest düşünsek ahireti, cehennemi her şeyi inkâr etsek yine felah yok. Çünkü hayatımı kaplayan bu müthiş cinayet kâbusu, cehennemin dünyevi bir şekli değil midir? Ben ahirete gitmeden bu duzahta²⁸⁷ yaşıyor, yanıyordum.

§

Ben bu işkencede iken Alber, pek iyi fark ettiğim cebri bir beşâsetle (Çünkü biliyordum anlatılamaz bir şeametle²⁸⁸ kalben o da mustarıptı.) gülerek soruyordu:

— Ne oluyorsun?

— İşlediğimiz cinayetin kâbusu beni öldürüyor.

— Avamın inandığı birtakım gülünç şeylere ve bilhusus ahirete, rûz-ı cezâya²⁸⁹ mutakit misin?

— Hayır.

— O hâlde neden korkuyorsun?

— Birçok âdemler vardır cine, periye inanmazlar Fakat tekin olmadıkları iddia olunan yerlerde gece kalmaya korkarlar. İçimde bu cinayetin irtikâbına kadar vücudunu bu saatki vuzuhla hissedeemediğim bir ikinci benliğim var ki daima beni takbih, telin, tedhiş

²⁸⁷ duzah: cehennem

²⁸⁸ şeamet: uğursuzluk

²⁸⁹ ruz-u ceza: ceza günü

ediyor. Gözümde her şeyi karartarak beni titretiyor. Ben buna cina-yet kâbusu diyorum.

— Buna cehalet kâbusu demek daha muvafıktır. Neden kork-tuğunu bilmeden korkmak. Bu bir nevi sinir hâlidir. Kuvvetli, katı, sarıh fikirlere malik olamayan vehhamlara arızdır.

— Alber niçin böyle söylüyorsun? İşlediğimiz cinayet bir ve-him midir? Ahirete inanmamakla dünya hakikatlerini nasıl inkâr edebiliriz? Müthiş bir cinayet işledik. Arkamızdan bizi ithama me-dar²⁹⁰ olabilecek birçok vesikalar bırakarak buraya kaçtık. Şu saat-te Türk zabıtasının elleri hemen bizi enselemek için buralara kadar uzanmamış olduğu ne malum? Allah'tan korkma, ahirete inanma fakat beşerî adaletten ürkmemek kabil mi?

— İşte en ziyade ben buna gülerim.

— Neye?

— Katli katl ile tamir eden, her cinayetten sonra bir cinayet de kendi işleyen beşerî adalete.

§

Raif Bey'in parası kendini maktul, bizi cani etmekle kalmadı. Alber'in büsbütün ahlakını bozdu. Bu ahlaksızlık yan yana çürüyen meyveler gibi bana da sirayet ediyordu.

Canı ve zani²⁹¹ olduktan sonra artık ahlakın tefessühten ari neresi kaldığına şaşılır, değil mi? Hayır, hiç öyle değil. Bu dakik hususu sana şimdi teferruatıyla anlatamam Fani... Alber ile her fe-nalığı irtikâp ettikten sonra birbirimize sadık kalmamız da bir nevi ahlaklılık sayılabilirdi.

Evvela küçük gördüğümüz bu on iki bin liralık servetle ömrü-müzde hiç deneyememiş olduğumuz zevklerden, eğlencelerden tat-maya başladık. Evet, bu parayı, ferdayı düşünmeyen mirasyediler gibi süratle yiyorduk. Bittikten sonra ne yapacaktık? Kulbuna ge-tirebilir isek galiba bir cinayet daha. Bu nukudun²⁹² henüz yarısını bitirmemişken Alber paranın diğer yarısıyla yanımdan kayboldu.

²⁹⁰ medar: vesile

²⁹¹ zani: zina eden

²⁹² nukud: nakitler, paralar

Beni bir parasız bıraktı, savuştu. Birinci cinayet ve sirkati beraber irtikap ettik. İkincisini o bana karşı işledi. Çaldığımızı benden çaldı.

Tahkik ve taharriye giriştim. Roma 'da Santa Lucia 'da Eglantia namında bir kız ile yaşadığını öğrendim. Hani ya benim için şiddetli, müebbet bir ateşle yanıyordu... Bu nihayetsiz aşkı ne oldu?

Of... O benden sevdasını kestikten sonra ben onun muhabbe-tiyle büsbütün tutuştum.

§

Çok geçmedi. Alber 'in bu Eglantia ile izdivaçlarını haber al-dım. Nasıl oluyor da dinle, izdivaçla, bütün mukaddesatla eğlen-en o kâfir Alber, kilisede bir papazın nefeslerinden saçılan İncil ayet-leri önünde eğilerek evlenebiliyor?

Fani, hayat ne kadar gaddar, zaman ne kadar zalim, talih ne kadar menhus ve müstehzi.

Artık yaşamak istemiyorum. Fakat evvela intikam, sonra ölüm.

Hayatımın hülasası bundan ibaret. Onu da senden başka anla-tacak candan kimsem yok. Artık pek kısa kalan canı ömrümün feci sonunu belki yakında başkalarından duyarsın. Elveda azizem."

§

Yine Fani'nin polis memurlarına tevdi ettiği birkaç İtalyan ga-zetesinde: "Santa Lucia cinayeti" başlığı altında yazılan tafsilatın en kısacası şu idi:

"Alber Kualkanti isminde zengin bir genç o ana kadar nameşru münasebetlerle geçirdiği sefihane hayatına bir nihayet vermek iste-yerek yine zenginlerden Matmazel Bruno Eglantia ile evlenir. Fakat Alber'in eski metreslerinden Matmazel Flora, sevdalısının bu meş-ruiyet vesilesiyle kendisini yakadan atmasına tahammül götüremez. Her nasılsa dün yeni gelin güveyin Santa Lucia'daki hususi daire-lerine girmeye muvaffak olur. İkisini baş başa bulur. Revolverini çeker. İki kurşunda Alber'i yere serer. Üçüncüsünü kendi beynine çevirir. Hayatına hatime vererek eski âşıkının naaşı üzerine düşer. Bu kanlı sahnenin seyircisi kalan zavallı zevce şiddeti tesirinden tecennün eder.

Katil ve muntehir Flora'nın ikametgâhında mahalli zabıtasına ve diğer muhtelif adreslere hitaben yazılmış birkaç mektup bulunur.

Flora, zabıtaya karşı olan mufassal ve müellim itirafnamesinde, Alber ile birlikte Şark'ta işledikleri müthiş bir cinayetten ceplerini Türk kaimesiyle doldurarak İtalya'ya döndüklerinden bahsetmiştir.

Bu katmerli cinayet hususunda iki memleket zabıtasının birbiri tenviri için İstanbul ile tatbikat muhaberatı başlamak üzeredir.

§

İtalyan zabıtasıyla bilmuhabere vuku bulan tahkikat neticesinde Fani'nin ifadesi tamamıyla teyyüt etmiştir²⁹³.

§

Seyit Efendi — Buna manevi kısas mı dersiniz? Tesadüf mü? İşte bizim ellerimiz canilerin yakalarına yapışmadan adalet yerini buldu.

Remzi Efendi — Manevi kısas her zaman böyle sürat ve katiyetle zuhur etmiyor. Avrupalılar tesadüfe “polis memurlarının hükümdarı” diyorlar. Fakat daima suhuletle²⁹⁴ yüze gülmeyen tesadüfün zuhurunu beklemeyi bilmeli, dakika geçirmeden onu hemen kucaklamalıdır. Bu intizar çok sabır, inat, ısrar ve soğukkanlılık ister.

— Tesadüfü hazırlayan şeyler nedir?

— Nasıl söyleyeyim... Yine tesadüftür demekten başka bir tarifi bulamıyorum. Büyük bir cinayet esrarıyla birbirine bağlananlar daima aralarında emniyetsizlikle yaşarlar. Birbirinin vücudunu izaleye uğraşırlar. Ekseriya da iş, cinayet semerelerini beyinlerinde her birinin tamarlarını²⁹⁵ tatmin edecek surette paylaşamamaları yüzünden patlak verir. Alber'in aşkından çıldırır görüldüğü Flora'dan paraların bir kısmını kaçırması işte bu kabildendir.

§

²⁹³ teyyüt etmek: doğru çıkmak

²⁹⁴ suhulet: kolaylık

²⁹⁵ tama: açgözlülük

Emniyyet-i umûmiyye dairesinde polis memurları bu bahsi sürdürürlerken Fazlıpaşa viranelerinin birinde çıplak bir kadın cesedi bulunmuş olduğu haberi alındı. İkisi de yeni cinayetin tahkiki-ne koştular.

§

Bitirirken

Tabiat, her saniye katliamla meşgul bir kaygısız. O bir insanla bir böceğin ölümlerinde fark gözetmiyor. Bir ölü yerine bin hayat fişkırtmak kuvvetindeki bu dinamik uzviyet makinesi doğurduklarını çiğneyip geçiyor. Hayatın ilk sermayesi düşünenleri utandıracak değersiz bir mebzuliyette²⁹⁶. Hayat, muvazenesini ölümden alıyor. Doğum olmazsa ölüm olmaz. Ölüm olmazsa doğum olmaz.

İnsanlar öldürmek dersini tabiat babalarından alıyorlar. Flora “Cinayetsiz hayat olmaz.” diyor. Nietzsche gibi bazı filozoflar da ölmek için öldürmeyi mübah gösterecek mazeretler arıyorlar. Tabiat, mahluklarını her ne pahasına olursa olsun diğer hayatların zararına yaşamaya icbar ediyor. Müthiş düstur. Bu histe hayvanlarla müşterek yaşamının medeniyetle telifi kabil mi? Kanunlar beşerin bu vahşetini yenmeye uğraşıyorlar. Mücrimi cezalandırmak için bulunan çare yine öldürmektir. Zavallı insaniyet kendi bağrını hançerlemek cinnetine bir tedavi serumu bulamayacak mı?

Son

Heybeliada

31 Mayıs 1337

²⁹⁶ mebzuliyet: çokluk, bolluk

